

**A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE
XXII.**

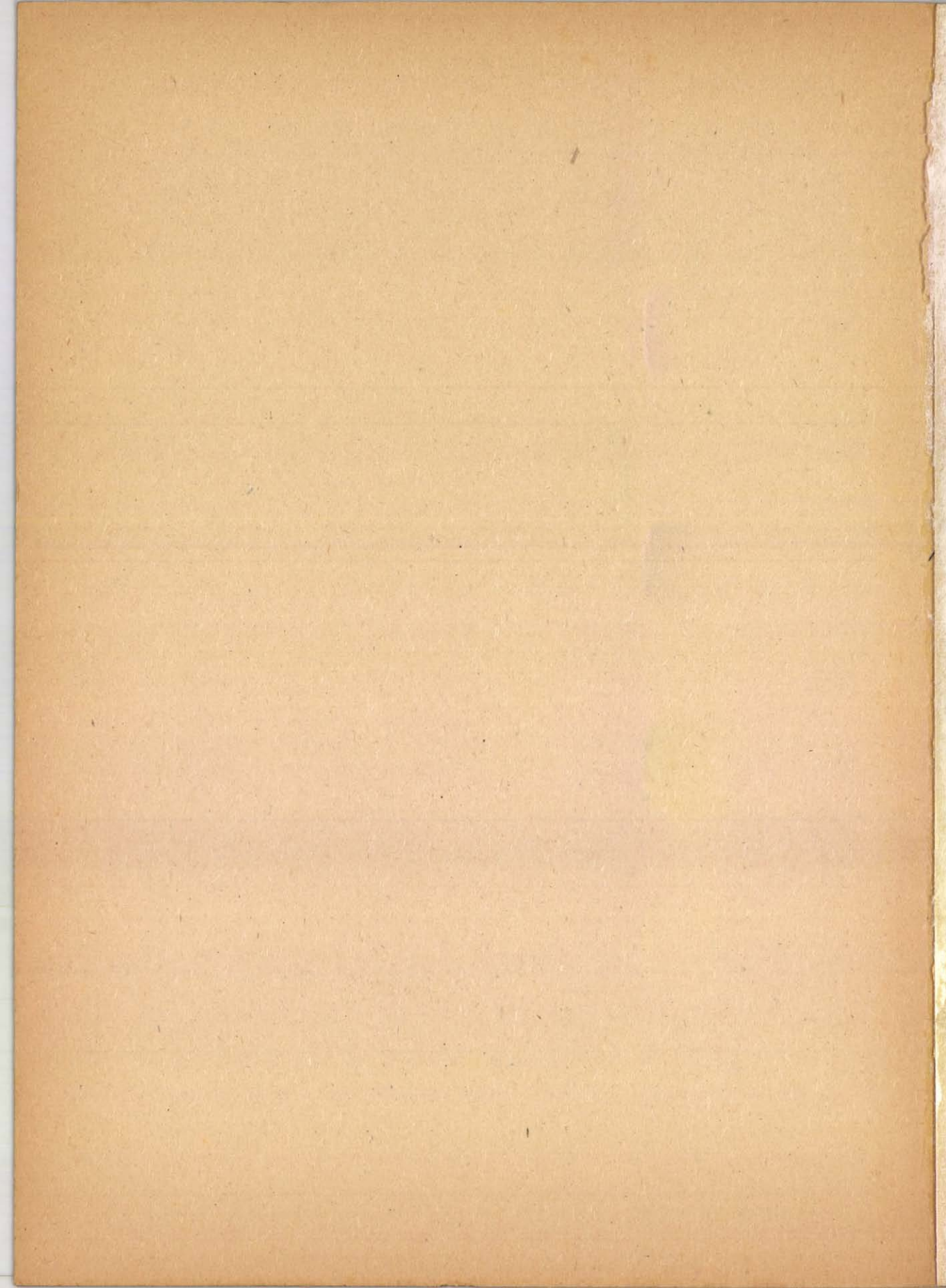
**A FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE**

X.

1962.

BUDAPEST, 1963.

A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE
XXII.

A FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE

X.

1962.

ЕЖЕГОДНИК

Столичной Библиотеки им.
Эрвина САБО, Будапешт
1962

YEARBOOK

for the year 1962 of the
Municipal Ervin SZABÓ
Library, Budapest

ALMANACH

de la Bibliothèque Municipale
Ervin SZABÓ, Budapest
1962

JAHRBUCH

der Hauptstädtischen Bibliothek
Erwin SZABÓ, Budapest
1962

BUDAPEST, 1963

Az Évkönyv összeállítását szerkesztőbizottság végezte. Tagjai: Dobos Piroska,
Hont Péterné, Marót Miklós, Révész Ferenc, Tolnai György, Tyroler Gyula.
A grafikonok Sárdy Károly, fényképek a könyvtár fotoműhelyének munkái.
Felelős szerkesztő és a jelentés anyagának előkészítője: Tolnai György
Olvasószerkesztő: Ecsedy Andorné

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR JELENTÉSE

1962

Az 1962. év legjelentősebb belpolitikai eseménye az MSzMP VIII. kongresszusa volt. Több szempontból is meghatározta a könyvtár munkáját. A kongresszus könyvtári eszközökkel való propagandája és határozatainak népszerűsítése programot adott tevékenységünknek, a kongresszus művelődéspolitikai vonatkozású határozatai pedig megszabták munkánk irányát.

A beszámoló éve a fejlődés újabb időszaka volt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár számára. Könyvtáraink száma – beleértve a központi könyvtárat, a kerületi könyvtárakat, a fiókkönyvtárakat és a különálló gyermekrészlegeket – túllépte a százat, könyvtári állományunk megközelítette a 2 milliót, beiratkozott olvasóink száma több mint 150.000 és kölcsönzött könyveink mennyisége csaknem 6 millióra emelkedett.

A könyvtár által elért fő eredmények – a könnyebb összehasonlítás kedvéért a felzabarádulásig visszamenően – a következő számszerű képet nyújtják:

	1946	1951	1960	1961	1962
Könyvtárak száma ¹	19*	38	91	97	103
Ebből ker. könyvtárak száma.....	18	37	42	46	48
Könyvtári állomány ²	523 693	1 031 468	1 658 171	1 763 444	1 948 533
Beiratkozott olvasók száma ³	25 347**	77 112**	115 018	140 700	153 181
Kölcsönzők és helyben olvasók száma ⁴	1 677 449	1 819 000	2 067 837
Kölcsönzött és helyben olv. kötetek és egyéb könyvtári egységek ⁴	1 089 514	2 043 892	4 846 510	5 144 686	5 927 757

¹ A központ, a kerületi könyvtárak, fiókkönyvtárak és különálló gyermekrészlegek

² A könyvek, egyéb könyvtári egységek és diafilmek száma.

³ Az olvasótermi és diakölcsönzésre beiratkozottakkal együtt.

⁴ Diakölcsönzőkkel, ill. kölcsönzött darabokkal együtt.

* A budapesti könyvtárak száma, kiegészítve az egy működő peremvárosi könyvtárral.

** Folyamatos évi beiratkozott olvasók száma

A könyvtárak száma 6%-al, a könyvállomány mennyisége több mint 10%-al, a beiratkozott olvasók száma 9%-al, a kölcsönzők száma 14%-al, a kölcsönzött kötetek száma pedig 15%-al növekedett az év folyamán. Ezek a számok bizonyos kiegyensúlyozottságot mutatnak mind a könyvtár anyagi fejlesztése, mind pedig szolgáltatásainak növekedése tekintetében, bár ez utóbbiakban magasabb az eredmény.

A felzabarádulás utáni 1946-os év adataival összehasonlítva – az 1945-ös évet, mint csonka évet nem lehet összehasonlítani alapul venni – a könyvtárak számának több mint ötszörösére, a könyvállománynak több mint háromszorosára és a kölcsönzött köteteknek

csaknem hatszorosára történő gyarapodása rámutat az elmúlt 17 évben történt nagymérvű kulturális felemelkedésünkre.

1962-ben kettővel bővült kerületi könyvtárhálózatunk: megnyílt 3-as és 4-es sz. önálló gyermekkönyvtárunk Angyalföldön és Csepelen. Az év folyamán 7 új, modern kivitelezésű fiókkönyvtárat nyitottunk. (A IX., XI., XV., XVI. és hármát a XX. kerületben.) Ezek a fiókkönyvtárok, egy kivétellel, a külső kerületek könyvtárainak szolgáltatásait javítják. Az év folyamán ugyanakkor megszüntettünk 5 régi, nem megfelelő eredménnyel dolgozó fiókkönyvtárat.

Két gyermekrészlegünk területileg különköltözött a kerületi könyvtár felnőtt részlegétől, lehetővé téve, hogy a széles körben kialakítandó gyermekkönyvtári hálózatnak később önálló egységeivé váljanak.

Az év folyamán több régi könyvtárunkat modernizáltuk. Szabadpolcos rendszerű, tetszetős, korszerű könyvtárrá fejlesztettük a 10. sz. kerületi könyvtárat (VI. ker.), a 12. sz. (X. ker.), a 25. sz. (XIX. ker.) és a 22. sz. (VII. ker.) könyvtárat. Ezenkívül több más könyvtárat átalakítottunk szabadpolcos rendszerűvé.

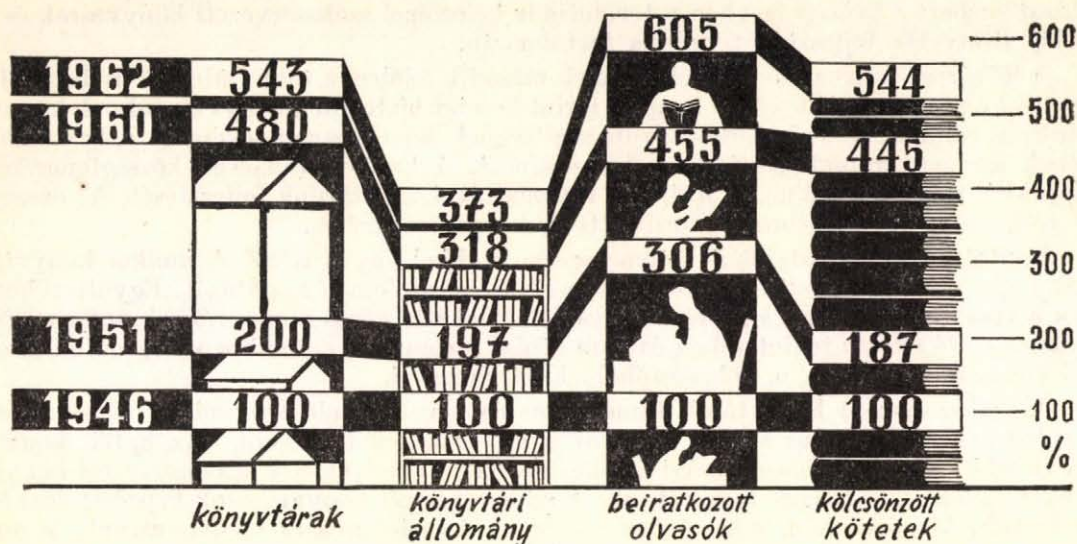
A Fővárosi Tanács népművelési osztályának utasítására 16 felnőtt és 24 gyermekrészlegben meghosszabbítottuk a könyvtári nyitvatartási időt.

Könyvtárpolitikai tevékenységünk középpontjában – mint már jeleztük – az MSzMP VIII. kongresszusával kapcsolatos feladataink megvalósítása állott. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1962-es évi tervébe beleépítettük a kongresszussal kapcsolatos teendőket. Az igazgatói tanács többször foglalkozott az év folyamán az itt kijelölt feladatok végrehajtásával és a további feladatok megvalósításának kérdéseivel. Ajánlóbibliográfia jelent meg „Tavaszi szél” címen napjaink szovjet irodalmáról. „A szabadság útján” című bibliográfia a gyarmati rendszer összeomlására vonatkozó könyveket tárgyalta. „Ötven könyv” címen bibliográfiát jelentettünk meg a népi demokratikus irodalom legjobb alkotásaiból. A kongresszus tiszteletére jelentettük meg a „Hősi harcok emlékei” című ajánló bibliográfiát a magyar munkásmozgalom történetéről. (A kiadványt a munkaügyi és művelődési minisztérium átvette és a maga számára is sokszorosította.) A kongresszus határozatainak propagálása érdekében módszertani levelet adtunk ki kerületi könyvtárosaink számára, amelyben tisztáztuk feladataikat a kongresszus népszerűsítésével kapcsolatban; kongresszusi faliújságok (Kongresszusi Híradó-k), kiállítások rendezését – amelyhez „A párt útján” című 3 tablós képanyagot juttattunk hozzájuk, – veterántalálkozók, előadások stb. szervezését javasoltuk számukra. Könyvjegyzéket adtunk ki a különösen ajánlandó könyvekről és azokról, amelyek kölcsönzését figyelemmel kell kísérniük.

A könyvtár propagandatevékenysége a kongresszus népszerűsítésén túl egyéb fontosabb politikai kérdéseket is érintett. Így kiadványaink között népi demokratikus szomszédaink irodalmának népszerűsítése érdekében bibliográfiát jelentettünk meg a román és a lengyel szépirodalomról. A kubai irodalomról a „Patria o muerte”, az egyéb latinamerikai irodalomról, a „Mexikótól – Tűzföldre” című kiadványunkat jelentettük meg. A szocialista irodalom népszerűsítése érdekében 16 oldalas röplapbibliográfiát adtunk ki. Kiadványaink között szerepelnek egyes nagy írók műveiről kiadott bibliográfiák (Tolsztoj, Molière, Stendhal), természettudományi ajánló bibliográfiák (Az élet keletkezése, Darwin), stb.

Ahogy kiadványaink, kiállításaink is művelődéspolitikánk céljait szolgálták. A kongresszus időszakában nyílt meg „A mi hazánk” című, az egész országot és fejlődését színes képekben bemutató nagyszerű kiállításunk. Hasonlóan politikai természetű volt az 1912 május 23-a 50 éves fordulójára rendezett kiállítás, a forradalmi Kubát és a Mongol Népköztársaságot bemutató kiállításunk. Az év elején állítottuk ki a „Mit tudsz a Szovjetunióról?” című gyermekpályázat rajzait, modelljeit, dolgozatait. Természettudományos vonatkozású volt a Darwin emlékkiállítás. A kerületi könyvtárakban rendezett

kiállításaink és vándorkiállításaink hasonlóan politikai, és a materialista világnézet elmélyítését szolgáló természettudományos tárgyúak voltak.

A könyvtár másfél évtizedes fejlődési eredményei

Nagy súlyt helyezett könyvtárunk 1961-ben és 1962-ben létesített 3 műszaki részlegünk fejlesztésére. Az év közepén az igazgatói tanács elé e kérdésben jelentést terjesztettek elő és tisztázták a fejlesztés további lehetőségeit.

A könyvtári propagandamunka ezen eredményei – összhangban a könyvtárosok olvasószolgálati tevékenységével – megnyilvánultak a kölcsönzött könyvek szakcsoportjainak összetételében. Az év folyamán növekedett a politikai és ideológiai, a műszaki és a természettudományos irodalom forgalma, aminek következtében az ismeretterjesztő könyvek aránya a felnötteknek kölcsönzött kötetek 25,4%-áról 1962-re 29,1%-ára emelkedett.

Könyvtárunk művelődéspolitikájának és általában munkájának további fejlesztése érdekében párt-, állami- és tömegszervezeti kapcsolatainkat a beszámoló évében tovább mélyítettük. Az MSzMP VIII. kongresszusának propagandáját szolgáló kiadványainkat elismeréssel fogadta az MSzMP politikai bizottságának több tagja. Kiadványainkat megküldtük az érdekelt fővárosi és kerületi pártbizottságoknak. A budapesti pártbizottság megbízottjai többször felkeresték könyvtárunkat. Könyvtárosaink folyamatosan részt vesznek a kerületi pártbizottságok kulturális bizottságaiban.

A Fővárosi Tanács – felettes szervünk – a beszámoló évében is sok segítséget nyújtott könyvtárunknak. A végrehajtóbizottság az év közepén megtárgyalta a FSzEK munkájáról és helyzetéről szóló jelentést. A könyvtár munkájáról és fejlesztéséről szóló két és félórás vitáról a napilapok is beszámoltak. Eredményeink közt kiemelték az ismeretterjesztő könyvek arányának növekedését és kiadványaink hasznos voltát. Megtárgyalták a FSzEK anyagi ellátottságának ügyét is. A VB ülés a könyvtár fejlesztéséről határozatokat hozott. Utasította a népművelési osztályt, hogy dolgozza ki a könyvtár továbbfejlesztésének anyagi-, technikai és személyi feltételeit biztosító tervet. Határozatot hozott, hogy 1963-ban meg kell nyitni a FSzEK keretében az ország első zenei kölcsönkönyvtárát.

Az év végén a Tanács megbízásából külső szervekből kinevezett tervbizottság segítségével kidolgoztuk a fővárosi közművelődési könyvtárhálózat 20 éves fejlesztési tervét. A terv a fővárosi lakosság könyvellátásának a továbbiakban is nagyrészt végző FSzEK-hálózat mellett e távlati tervben a területre is kölcsönző szakszervezeti könyvtárak és a Gorkij Könyvtár fejlesztési tervét is tartalmazta.

A Fővárosi Tanács a beszámoló évének második felében a több, mint 18 milliós költségvetési összeg mellett további 2 millió forint keretet biztosított könyvtárunknak könyvbeszerzés céljaira. Ennek a rendkívüli segítségnek következményeképpen a beszámoló évének könyvgyarapodása ugrásszerűen megnőtt. A kerületi tanácsok községfejlesztési alapjukból több mint félmillió forinttal támogatták könyvtárunk fejlesztését. Az összegből több mint 330.000 forintot fordítottunk könyvbeszerzésre.

Javítottuk kapcsolatainkat a tömegszervezetekkel, így a KISZ-el, amikor könyvtárunk folyamatosan vállalta a József Attila olvasómozgalom támogatását. Együttműködünk a Hazafias Népfronttal, a Nótanáccsal, TIT-el stb. közös rendezvények, információs anyaggal való ellátás tekintetében és nem utolsósorban, helyiségeikben társadalmi kezelésű könyvállomások, ú. n. kölcsönzőhelyek létesítésével.

A szakszervezeti könyvtárak támogatása és a velük való kapcsolat továbbfejlesztése érdekében a jelentés évében is további erőfeszítéseket tettünk. Az SzBT könyvtári előadója résztvett igazgatósági értekezleteinken, amelyeken a szakszervezeti könyvtárakat érdeklő kérdéseket tárgyaltunk. A szakszervezeti könyvtárosok képzését tovább folytattuk. Alapfokú képzés keretében előadásokat tartottunk és vizsgáztattunk, középfokon pedig a két és fél éves tanfolyam második éve mellett idén újabb első éves tanfolyamot szerveztünk. Kiadványainkat megküldtük a szakszervezeteknek és ezek eljuttatták azokat a nagyüzemi könyvtárak többségében. A „Mai írók mai emberekről” című bibliográfiát és a VIII. kongresszussal kapcsolatos módszertani levelet az SzBT sokszorosította és juttatta a szakszervezeti könyvtárak egy részébe. A FSzEK kész kiállítás-anyagának kölcsönzése állandóan folyik és mint vándorkiállítások kerülnek bemutatásra az üzemekben. A FSzEK és az SzBT 1963 évi együttműködési tervét is elkészítettük. A szakszervezeti könyvtárakkal való együttműködés tekintetében tehát vannak bizonyos eredményeink, bár a szakszervezetek nagyobb aktivitása esetén sokszorosukra lennének növelhetők. A szakszervezeti központok könyvtári előadói és az üzemi könyvtárosok szerzeményezési tanácsadásainkon és vitáinkon általában nem vettek részt. Nem tudtuk megfelelően megoldani a szocialista brigádokkal tervezett közös foglalkozást.

A jelentés évében együttműködési megállapodást kötöttünk az Állami Gorkij Könyvtárral. Az együttműködés a szerzeményezés, az olvasószolgálat, a propaganda munka, a szakmai oktatás és a tapasztalatcsere egyes területeire terjedt ki.

1962-ben kezdeményeztük a könyvtárban a társadalmi munka kiterjesztését. Könyvtári aktívák csaknem minden kerületi könyvtárban és gyermekrészlegben működnek, gyakran jelentékeny segítséget nyújtva a könyvtárosnak. Nagyobbrészt még megoldásra váró feladat a társadalmi tanácsok szervezése és rendszeres bekapcsolása a könyvtár tevékenységébe. Az év folyamán eljuttattuk a tanácsok létesítésére szolgáló irányelveket kerületi könyvtárosainkhoz, később módszertani levelet is adtunk ki, és az addig elért eredményeket az igazgatósági tanács az év folyamán megtárgyalta. Az év végéig tizenkét kerületi könyvtárunk mellett működött társadalmi tanács.

A Fővárosi Tanács a beszámoló évében jutalomban részesítette legjobb társadalmi aktíváinkat. A Fővárosi Tanács képviselője jelenlétében igazgatóságunkon adtuk át kilenc legjobb aktívánknak a Fővárosi Tanács pénz- és egyéb jutalmát.

A könyvtár vezető kollektívája, az igazgatósági tanács a beszámoló évében is folyamatosan megtárgyalta a könyvtár tevékenységével kapcsolatos elvi és gyakorlati kérdéseket. Az igazgatósági tanács foglalkozott a könyvtár munkájának értékelésével, midőn

megvitatta az éves és féléves jelentés anyagát, állást foglalt a nyilvános szolgálat munkájával kapcsolatban. Nagyjelentőségű kérdést tárgyalt meg az igazgatósági tanács, amikor az év végén napirendre tűzte a központi könyvtár gyűjtőkörének megvitatását. Ezzel kapcsolatban a Tanács állást foglalt a korábban már elfogadott megfogalmazás mellett, amelyet a Fővárosi Tanács népművelési osztályának és a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályának megküldtünk. Ennek alapján könyvtárunk profiljába a magas színvonalú közművelődési könyvanyagon kívül mint tudományos gyűjtőkör, a szociológia és kiegészítő tudományai tartoznak, természetesen az ugyancsak tudományos Budapest Gyűjtemény mellett. A központi könyvtár könyvanyagának túlnyomó többsége megfelel a magas színvonalú közművelődési könyvtár gyűjtőkörének; ez a helyzet a történelmi szak tekintetében is. A központi könyvtár tudományos gyűjtőköréből kieső újkori történelmi könyvanyagnak tehát csak azon részét adhatjuk le az ezen gyűjtőkört felölelő másik könyvtárnak, amely kifejezetten tudományos, részletkérdésekkel foglalkozó anyagot tárgyal.

Az igazgatósági tanács a fenti kérdéseken kívül megtárgyalta a szabadpolcos kölcsönzési rendszerrel kapcsolatos kérdéseket, az oktatási munka eredményeit, a VIII. kongresszussal kapcsolatos feladatok végrehajtását, a kerületi könyvtárak 1961 évi szerzeményezési munkáját, a társadalmi munka növelésének problémáit, s továbbá olyan, részben elméleti, részben gyakorlati kérdéseket, amilyen a könyvtár költségvetésének, operatív munkatervének, a fiókkönyvtárak és kölcsönzőhelyek munkájának stb. kérdései.

A könyvtár elméleti és gyakorlati vonatkozású munkájának korábban nagy segítséget nyújtott közlönyünk, a Könyvtári Híradó. Az olyan szétszórt területű munka, amilyen a könyvtári, ilyen, az egész kollektívát összefogó közlöny nélkül nehezen boldogulhat. A beszámoló évében 6. évfolyamába lépő Híradó közben jelentős orgánummá fejlődött a hírközlésen kívül elvi jelentőségű szakmai kérdések felvetésével, tapasztalatszerű biztositásával, a könyvtárak közötti versenyre való mozgósítással. 1962 májusában a Fővárosi Tanács új engedélyhez kötötte a hozzátartozó intézmények lapjainak megjelenését. A Híradó korábbi eredményei mellett érthetetlen a könyvtár dolgozói számára, hogy további megjelenésének engedélye a mai napig késik. A FSzEK hálózatnál sokkal kisebb és jelentéktelenebb elméleti munkát végző egyéb intézmények — köztük könyvtárak is — amelyek nem a Tanács hatáskörébe tartoznak, változatlanul megjelentethetik folyóiratukat; reméljük, hogy az engedély a FSzEK számára sem marad el.

A jelentés évében megjelent a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár VIII. Évkönyve, számos könyvtári vonatkozású elméleti cikkel. Az Évkönyv szerkesztőbizottsága arra törekszik, hogy a könyvtári tudományos munka ezen nagymultú — Szabó Ervin idejéig visszanyúló — orgánuma a jövőben is tükrözze mind a központi, mind a kerületi könyvtárak munkájának problémáit.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozói a beszámoló évében is változatlanul részt vettek az Országos Könyvtártudományi és Dokumentációs Tanács bizottságaiban és munkabizottságaiban. Mind kiadványaink szerkesztésében, mind pedig módszertani és egyéb elméleti munkánk terén sok területen együttműködtünk a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal is. Így segítséget nyújtottunk a megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményének kialakításához. A helyismereti munkabizottság titkára könyvtárunk munkatársa.

A Magyar Tudományos Akadémia I. osztálya elismerésben részesítette és prémiummal jutalmazta Zoltán Józsefet „A magyar munkásmozgalom története” 3 kötetes bibliográfiánk szerkesztési munkálataiért.

Könyvtárunk munkásságának jelenlegi összefoglalása nem lenne teljes, ha elhallgatnánk azokat a nehézségeket, amelyek közepette dolgozunk. Központi könyvtárunk súlyos helyiségproblémái közismertek és szinte megoldhatatlan nehézségeket támasztanak egyes osztályok munkájában. (Bibliográfia, propaganda, Budapest Gyűjtemény

stb.) Hasonlóképpen raktározási nehézségeink is évről-évre növekednek. Mindezek alapján újra fel kell vetnünk a már évek óta könyvtárunknak kiutalt Reviczky u. 3. sz. épület számunkra való tényleges átadásának szükségét.

Másik döntő problémánk kerületi könyvtárosaink túlterheltségének kérdése. Hálózatunk könyvforgalma évről-évre jelentősen emelkedik, de ezt a fejlődést egyáltalán nem követi a könyvtárosok létszámában megfelelő emelkedés. Több könyvtárunkban a kölcsönzési időt is növelnünk kellett anélkül, hogy új könyvtárosokat kaptunk volna. Könyvtárosaink kimerültek és képtelenek olyan figyelemmel foglalkozni – egyszerűen időhiány miatt is – olvasóikkal, amilyenre minimálisan szükség lenne. Jelentésünkben kénytelenek vagyunk felettes szervünkhöz, a Fővárosi Tanácshoz fordulni azzal az aláhúzott kéréssel, hogy e téren is nyújtsanak nagyobb segítséget munkánk jobb ellátásához.

Könyvtárosaink túlterheltségének enyhítése céljából a Fővárosi Tanácson keresztül azzal a kéréssel fordultunk a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályához, engedélyezze adminisztratív munkánk egyszerűsítését. Így kértük a kölcsönzésnél a jogilag szükségtelen aláíratások elengedését. Kértük az állományellenőrzés 5 évenkénti végzésének engedélyezését, mivel a gyakrabban történt ellenőrzés hatalmas munkája gyakorlatilag nem hoz annyi hasznot, mint amennyi terhet jelent. Végül kértük a diafilm-kölcsönzésnek könyvtárunkra kiosztott – bár egyáltalán nem könyvtárunk profiljába tartozó – munkája alól való felmentésünket. Az állományellenőrzésre vonatkozó kérésünket – egyelőre ideiglenesen – elfogadta a felettes szerv, a másik két kérésre azonban negatív választ kaptunk. Ily módon ezek terheit a jövőben is viselnünk kell. A könyvtár dolgozói azonban remélik, hogy a jövőben nagyobb eredménnyel terjeszthetik elő egyszerűsítési javasolataikat.

A beszámoló évében a könyvtár dolgozói újabb bérrendezésben részesültek. Ennek következtében jelentősen csökkent a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és az egyéb könyvtárak dolgozóinak bérszínvonala közötti különbség.

I. A KÖZPONTI KÖNYVTÁR TEVÉKENYSÉGE

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR FŐBB ADATAI

Központ	1961	1962
Könyvtári állomány	618 868	635 339
Ebből: könyv	441 304	447 747
Beiratkozott olvasók száma ¹⁾	11 608	8 315
Kölcsönzők és helyben olvasók	103 204	96 335
Kölcsönzött és helyben olvasott kv. egységek száma	206 917	211 246

¹⁾ 1961-ben részben folyamatos évi olvasók, 1962-ben naptári évre beiratkozott olvasók.

A könyvtári állomány 3%-os és a használt könyvtári egységek 2%-os emelkedésével szemben mind a beiratkozott olvasók, mind az olvasóforgalom terén csökkenés következett be. A beiratkozott olvasók számának csökkenése a naptári évi beiratkozásra való áttérés miatt történt. A központi könyvtár olvasópropagandájának megjavításával arra kell törekednünk, hogy a következő időszakban mind a beiratkozott olvasók, mind a kölcsönzők és helybenolvasók száma növekedjék.

Feldolgozó munka

A könyvtári egységek szerzeményezése a következő megoszlásban történt:

	1961	1962	1961	1962
	darab		százalék	
Vásárlás	11 497	13 725	69,1	77,4
Ajándék, csere	1 411	1 255	8,5	7,1
Köteles példány	1 093	1 190	6,6	6,6
Újságszelvény (vásárlás)	1 196	852	7,2	4,8
Nemzeti könyvnap	1 421	721	8,6	4,1
Együtt	16 618	17 743	100,0	100,0

Mint az utóbbi években általában, a vásárolt egységek aránya növekedett, mivel a szerzeményezés egyéb módjai abszolút számban is csökkenést mutatnak.

KÖZPONTI KÖNYVTÁRI VÁSÁRLÁS*

Összeg (Ft)	1961			1962		
	Belföldi	Külföldi	Együtt	Belföldi	Külföldi	Együtt
Könyv.....	198 257	314 338	512 595	184 823	338 185	523 008
Folyóirat	29 020	62 902	91 922	34 231	68 378	102 609
Diafilm	1 986	—	1 986	648	—	648
Összesen	229 263	377 240	606 503	219 702	406 563	626 265
Darab, ill. évfolyam :						
Könyv.....	7 218	3 244	10 462	15 618	3 219	18 837
Folyóirat	468	386	854	375	340	715
Diafilm	181	—	181	46	—	46

* A hálózat részére vásárolt könyvek adatait lásd a kerületi könyvtáraknál.

A vásárlás keretösszege jelentéktelenül (3%-al) emelkedett, ezzel szemben a vásárolt könyvtári egységek száma 81%-al múlta fölül a korábbi év megfelelő adatait. Ez elsősorban azért következett be, mert a vásárlások során a Budapest Gyűjtemény részére jelentékeny számú kisnyomtatványt vettünk, amelyek egységára viszonylag alacsony volt. A belföldi könyvtári egység átlagár 13,50 forint, a külföldi átlagár 105 forint volt. (Az AKV-tól vett könyvek átlagára 35,50, a kisnyomtatványoké 5 forint.) A megnyitandó zenei könyvtárunk számára is vásároltunk műveket.

A KÜLFÖLDI VÁSÁRLÁSOK MEGOSZTLÁSA

Összeg (Ft)	1961			1962		
	Szocialista	Kapitalista	Együtt	Szocialista	Kapitalista	Együtt
	országokból			országokból		
Könyv.....	63 162	251 176	314 338	76 453	261 732	338 185
Folyóirat	15 270	47 632	62 902	15 431	52 947	68 378
Összesen	78 432	298 808	377 240	91 884	314 679	406 563
Darab, ill. évfolyam:						
Könyv.....	1 297	1 947	3 244	1 328	1 891	3 219
Folyóirat	172	214	386	165	175	340

A vásárlások összege 1961-hez képest 3%-al emelkedett. A tervezett külföldi devizás vásárlások összegéből 40 000 forintot felhasználni nem tudtunk, mivel rendeléseink saját hibánkon kívül „befagytak”. A fennmaradt összeget belföldi vásárlásokra fordítottuk. A külföldi vásárlásoknál mind a szocialista, mind a kapitalista országok könyvvásárlási kerete növekedett, az előbbi 17%-al, az utóbbi 5,5%-al. A tőkés országok könyveinek átlagára 138, a szocialista országoké 59 forint volt. (Ezen belül a szovjet könyvek átlagára 20, a népi demokratikusoké 74 forint.)

A KÖZPONT ÁLLOMÁNYA GYŰJTEMÉNYENKÉNT*

Gyűjtemény	1961. XII. 31-i állomány	1962		
		gyarapodás	csökkenés	állomány XII. 31.
Monografikus raktár	235 647	5 882	7 330	234 199
Periodika	71 398	652	492	71 558
Kézikönyvtár	716	—	7	709
Budapest-gyűjtemény	42 449	1 350	792	43 007
Keleti gyűjtemény	251	—	3	248
Röpirat-gyűjtemény	7 086	455	1 850	5 691
Szüry-gyűjtemény	6 026	—	31	5 995
Könyvészeti gyűjtemény	8 374	181	31	8 524
Könyvtártani-gyűjtemény	5 404	14	114	5 304
Könyvritkaságok-gyűjtemény	10 227	154	6	10 375
Ballagi-gyűjtemény	4 840	—	—	4 840
Zárt-gyűjtemény	935	—	1	934
Közp. duplum raktár	47 951	9 958	1 446	56 363
Összesen	441 304	18 546	12 103	447 747
Mikró- és diafilm	609	54	—	663
Térképgyűjtemény	1 000	19	—	1 019
Bp. kisnyomtatvány	115 893	9 152	—	125 045
Bp. ujságszelvény	51 683	803	—	52 486
Zenei gyűjtemény	8 379	—	—	8 379
Összesen (kvt. egys.)	177 564	10 028	—	187 592
Mindössze (kvt. egys.)	618 868	28 564	12 103	635 339

* A hálózati raktárak adatai nélkül (ezeket lásd a kerületi könyvtáraknál).

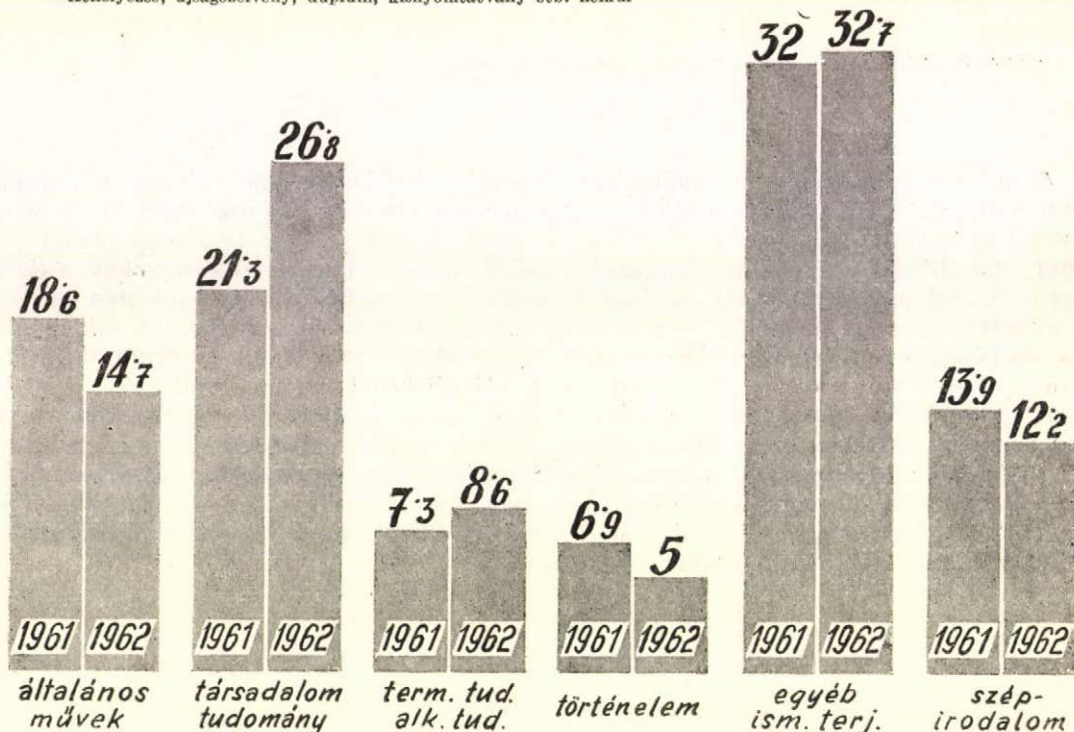
A monografikus raktárban jelentkező nagyobb csökkenés oka egyrészt a korábbi években elvesztett könyveknek a jelentős évében bekövetkezett nagyobb mértékű leírása, másrészt az évek óta folyamatban levő könyvkiadás folytatása (amely a központi könyvtárból eltávolítja a színvonalon aluli szépirodalmi és ismeretterjesztő könyveket, s csökkenti a túlzott példányszámot). A röpirat-gyűjteményben bekövetkező jelentős csökkenés magyarázata a profilunkba nem tartozó anyag kivonása és más könyvtárak részére való átadása (az átvételig egyelőre a duplumraktárba helyezése). A kisnyomtatványok állományában bekövetkező jelentékeny gyarapodásról korábban már volt szó.

A gyarapodás legnagyobb csoportja változatlanul a társadalomtudományi szak, amíg azonban 1961-ben ez az egész gyarapodásnak csupán egyötödét tette ki, addig a beszámoló évében ez az arány a negyedénél is magasabbra emelkedett. Valamivel nőtt a művészeti könyvek beszerzésének aránya — bár abszolút száma nem —, a többi szakcsoportok szerzeményezése viszont arányában is csökkent. Ezek között jelentősen csökkent a vásárolt szépirodalmi könyvek száma.

A LELTÁRI GYARAPODÁS MEGOSZLÁSA SZAK SZERINT

Szak	1961 ¹	1962 ¹	1961	1962
	darab		százalék	
0 Általános művek	1 709	1 100	18,6	14,7
1 Bölselet	213	179	2,3	2,4
2 Vallási irodalom	63	62	0,7	0,9
3 Társadalomtud. Ebből:	(1 952)	(2 011)	(21,3)	(26,8)
3K Marxizmus-leninizmus	202	182	2,2	2,4
30 Szociológia	402	451	4,4	6,0
31 Statisztika	45	67	0,5	0,9
32 Politika	618	700	6,8	9,4
33 Szociálpolitika	104	72	1,1	1,0
34 Jog	88	91	1,0	1,2
35 Közigazgatás	73	64	0,8	0,9
36 Társadalmi tevékenység	22	97	0,2	0,2
37 Nevelés	159	131	1,7	1,7
38 Közgazdaság	187	183	2,0	2,4
39 Néprajz	52	53	0,6	0,7
4 Nyelvtudomány	176	96	1,9	1,3
5 Természettudomány	284	188	3,1	2,5
6 Alkalmazott tudomány	382	453	4,2	6,1
7 Művészet	925	877	10,1	11,7
8 Irodalom	1 691	1 265	18,5	16,9
Ebből:				
Szépirodalom	(1 270)	(912)	(13,9)	(12,2)
9 Történelem	630	372	6,9	5,0
91 Földrajz	464	429	5,4	5,7
92 Életrajz	641	448	7,0	6,0
Összesen	9 130	7 480	100,0	100,0

¹ Áthelyezés, újságszervény, duplum, kisnyomtatvány stb. nélkül

A központi könyvtár gyarapodása szak szerint

**ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS MEGOSZLÁSA
NYELVEK SZERINT**

	1961	1962	1961	1962
	darab		százalék	
Magyar	3 666	2 982	40,2	39,8
Orosz	826	753	9,0	10,1
Német	1 916	1 676	21,0	22,4
Angol	1 436	985	15,7	13,2
Francia	889	653	9,7	8,7
Olasz	177	257	1,9	3,4
Lengyel	9	18	0,1	0,2
Csehszlovák	51	40	0,6	0,6
Román	21	20	0,2	0,3
Bolgár	7	9	0,1	0,1
Egyéb	132	87	1,5	1,2
Összesen	9 130	7 480	100,0	100,0

Az orosz és német nyelvű könyvek aránya emelkedett valamint a szerzeményezések keretében.

**A KURRENS FOLYÓIRATOK ÉS HÍRLAPOK
MEGOSZLÁSA SZAKOK SZERINT**

Szak	1961	1962
0	175	191
1	11	11
2	11	11
3	205	218
4	13	13
5	32	33
6	35	36
7	67	66
8	27	29
9	22	22
Összesen	598	630

Az általános szakba tartozó és a szociológiai folyóiratok száma jelentősen emelkedett. Az előbbi csoportban 47 napilap is szerepel.

**A KURRENS FOLYÓIRATOK ÉS HÍRLAPOK
MEGJELENÉSI HELY SZERINT**

	1961	1962	
	összesen	összesen	ebből hírlap
Magyarország.....	243	259	14
Szovjetunió	73	77	4
Kína	5	5	-
Románia	16	16	3
Csehszlovákia.....	12	12	2
Bulgária	6	6	1
Lengyelország	6	9	1
Albánia	1	1	-
Vietnam	1	1	-
Német Demokratikus Közt.....	51	52	1
Koreai Demokratikus Közt. ...	1	1	-
Jugoszlávia.....	10	10	2
Kuba	-	1	-
Anglia	28	38	4
USA.....	25	28	2
Franciaország	44	46	2
Német Szövetségi Közt.	18	17	2
Ausztria	10	9	2
Svájc	11	11	1
Belgium	3	3	1
Hollandia	5	5	-
Olaszország	16	17	3
Dánia	2	3	1
Svédország	1	-	-
Ausztrália	4	4	-
India	4	4	1
Kanada	1	1	-
Izrael.....	1	1	-
Spanyolország	-	1	-
	598	630	47

A megrendelt folyóiratok 41%-a magyar, 30%-a szocialista és nem egészen 29%-a kapitalista országokból származik. A hírlapok 30%-a magyar, ugyanennyi szocialista és 40%-a kapitalista országokból való.

KÜLFÖLDI CSEREKAPCSOLATAINK A KÖVETKEZŐKÉPPEN FEJLŐDTEK :

	Beérkezett művek			Küldött művek		
	Szocialista	Kapitalista	Együtt	Szocialista	Kapitalista	Együtt
	országokból			országokba		
1961	140	300	440	59	124	183
1962	250	151	401	123	107	230

A beszámoló évében a könyvtárunk által a külföldi rokonintézményekhez küldött kiadványaink száma növekedett és pedig a szocialista országokba küldöttek jelentős emelkedése következtében. Hasonló mértékben emelkedett a szocialista országokból beérkezett művek száma; a tőkés országokból küldöttek jelentős kiesése következtében az összes külföldi küldemények száma valamivel csökkent. A külföldi cserekapcsolatok arányainak hullámozása tőlünk független tényezőkből adódik és ez mutatkozik meg a tőkés országokkal való csere csökkenésében is.

FELDOLGOZÓ MUNKÁK

	1961	1962
Címfelvétel	14 207	12 966
Ebből új címfelvétel	8 339	5 813
Osztályozás	14 116	13 654
Ebből új osztályozás	8 248	6 501
Katalóguscédula sokszorosítás	153 135	143 475
Katalóguscédula besorolás	127 286	114 932

A jelentés évének ezen adatai valamivel alacsonyabbak az előző évekkel szemben. Ezt azonban – egyéb feladataink miatt – már eleve alacsonyabbra terveztük és e vonatkozásban terveinket túl is teljesítettük.

A feldolgozó osztály a jelentés évében igen fontos tervfeladatként folytatta a Budapest-gyűjtemény könyvanyagának állományrevízióját, leltározását és újrafeldolgozását. Ennek a feladatnak teljesítése jelentős munkát igényel az osztály dolgozóitól: a több mint 42 000 darabot kitevő állomány újrafeldolgozása éveig tartó munkát jelent. A Budapest-anyag nyilvántartójának új rendszerét is létrehozzák dolgozóink e munka során.

A fölösleges katalóguscédulák tömegét és a raktári tárolás szétszórtságát szüntették meg az ún. plurinumerikumok felszámolásával. Egyidejűleg megkezdték a duplumraktár selejtezését. A beszámoló évében rendszeresen folyt a kerületi könyvtárak központi címjegyzékének nyilvántartó munkája, amelyet egy felnőtt és két gyermekkönyvtár állományának egyeztetésével továbbfejlesztettek.

A feldolgozó munka keretében soroljuk fel az – egyébként a bibliográfia és propaganda osztály dolgozói által fejlesztett – irodalmi és életrajzi archivum 1962-es munkálatait. Elkészült 3 216 lapkivágás feldolgozása és 14 673 utalókarton. Ezenkívül 35 kötet irodalomtörténeti művet és esszé-gyűjteményt dolgoztak fel, 757 utalókarton elkészítése mellett.

Olvasószolgálat

A központi könyvtár olvasószolgálatát nagyobb részt a Nyilvános Szolgálat, kisebb részben a Budapest-gyűjtemény bonyolítja le.

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK SZÁMA

Időszak	Kölcsönzésre	Helyben olvasásra	Összesen
	beiratkozott olvasók száma		
1961. év	7 954*)	3 654*)	11 608*)
1962. év	6 130**)	2 185**)	8 315**)

* Folyamatos évi beiratkozottak
 ** Naptári évi beiratkozottak

A beiratkozott olvasók már korábban jelzett csökkenése a központi könyvtárban – a naptári évi beiratkozásra való áttérés következtében – 28%-os mértékű. A kölcsönzésre beiratkozottaknál a kiesés kisebb, a helybeni olvasásra beiratkozottaknál több mint 40%-os. A központi könyvtár olvasópropagandájának erre a strukturális változására figyelemmel kell lennie.

A KÖLCSÖNZÉSRE BEIRATKOZOTT OLVASÓK FOGLALKOZÁSA

Foglalkozás	1961	1962	1961	1962
	szám szerint		százalékban	
Munkás	915	590	11,5	9,6
Paraszt	40	2	0,5	0,0
Pedagógus	763	470	9,6	7,7
Egyéb értelmiségi	1 917	1 632	24,1	26,6
Alkalm. és tisztv.	1 839	1 380	23,1	22,5
Egyet. és főisk. h.	(842)	764	(10,6)	(12,5)
Ebből: joghallg.	32	20	0,4	0,4
orvostanhallg.	222	160	2,8	2,6
bölcsész	270	294	3,4	4,7
műszaki	87	61	1,1	1,0
term. tud. hallg.	55	55	0,7	0,9
közgazd. tud.	57	58	0,7	1,0
egyéb hallg.	119	116	1,5	1,9
Középisk. tanuló	366	317	4,6	5,2
Ipari tanuló	63	51	0,8	0,9
Nyugdíjas	891	687	11,3	11,2
Háztartásbeli	167	132	2,1	2,1
Egyéb	151	105	1,9	1,7
Összesen	7 954	6 130	100,0	100,0

A beszámoló évében a kölcsönzésre beiratkozott olvasók legnagyobb csoportját változatlanul az értelmiségiek képviselik, akik – a főiskolai hallgatókkal együtt – a beiratkozott olvasók 46,8%-át alkotják (2,5%-al többet, mint egy évvel korábban). A beiratkozottak között szereplő tanulók – egyetemi- és főiskolai hallgatók, középiskolások, iparitanulók – 1962-ben megnövekedett arányban szerepeltek: 19,6%-kal, 3,6%-al többel, mint egy évvel korábban. A könyvtár örömmel segít a tanulóifjúságnak különböző, őket érdeklő anyag biztosításával, tanulmányaikkal kapcsolatos kutatásaik előmozdításával, hogy ezzel támogassa a későbbi kutatókat kezdeti lépéseiknél.

Új létesítményünk: a 3. sz.
gyermekkönyvtár (XIII. ker)

Új létesítményünk: a
4. sz. gyermekkönyvtár
(XXI. kerület)

Képek kiállításainkról

Képek az antifasiszta kiállításról

...és a Volgograd- emlékkiállításról

Újévi kisnyomatvány-kiállítás

A központba kölcsönzésre beiratkozott olvasók foglalkozása

A HELYBENI OLVASÁSRA BEIRATKOZOTTAK
FOGLALKOZÁSI MEGOSZLÁSA :

Foglalkozás	1961	1962	
	százalékban	számban	százalékban
Munkás	4,8	129	5,9
Paraszt	0,1	—	—
Pedagógus	1,3	39	1,8
Egyéb értelmiségi	6,8	155	7,1
Tisztv. és alkalm.	8,8	243	11,2
Egyet. és főisk. h.	(70,3)	(1 374)	(62,9)
Ebből :			
jogász	1,5	27	1,2
orvostanhallg.	51,7	884	40,5
bölcész	5,1	123	5,6
műszaki	2,5	77	3,5
term. tud. h.	3,1	90	4,2
közgazdász	1,8	57	2,6
egyéb hallg.	4,6	116	5,3
Középisk. tanuló	2,8	108	4,9
Ipari tanuló	1,9	49	2,2
Nyugdíjas	1,4	44	2,0
Háztartásbeli	0,5	6	0,3
Egyéb	1,3	38	1,7
Összesen	100,0	2 185	100,0

A beiratkozottak legnagyobb csoportját változatlanul az egyetemi- és főiskolai hallgatók képviselik, bár arányuk egy év alatt 7%-al csökkent. A főiskolások olvasótermi magas aránya egészen más előjelű, mint ahogy azt a beiratkozott olvasóknál láttuk. Az olvasótermet látogató főiskolai hallgatók általában nem kutatási céllal járnak hozzánk, hanem azért, hogy termeinket tanulószobának használják. Ezt igazolja az is, hogy legfeljebb kézikönyvtárunkat használják és elsősorban saját jegyzeteikre, könyveikre támaszkodnak. Az olvasótermekben tanulók magas száma akadálya annak, hogy azokban megfelelő csend mellett komoly kutatómunka folyjék. A beszámolási időszakban, augusztus-szeptemberben kísérletet tettünk, hogy az olvasóteremben a saját jegyzet felvitelét megtiltsuk és ezáltal annak tanulószobajellegét megszüntessük. Az Orvostudományi Egyetem rektorának kérésére ezt a határozatot ideiglenesen megszüntettük. Remélhetőleg a következő évben az egyetem megfelelő tanulószobát fog biztosítani hallgatóinak, így olvasótermeink felszabadulnak elsősorban a kutatók és az eredeti tanulmányokat (pl. tanulmányi versenyek dolgozatait stb.) készítő diákok s egyéb olvasók számára. Az egyéb foglalkozási csoportok alacsony aránya (pl. az értelmiségi, pedagógusoké) mutatja, hogy milyen csekély mértékben veszik hasznát a tulajdonképeni kutatók olvasótermeinknek.

KÖLCSÖNZŐK ÉS HELYBENOLVASÓK SZÁMA

	1961	1962
Kölcsönzők száma	36 012	33 755
Helybenolvasók száma		
olvasóteremben	37 521	31 141
reference-ben	3 075
folyóiratolvasóban	27 215	26 055
Budapest-gyűjt. olvasóban	2 456	2 309
Összesen	67 192	62 580
Együttesen	103 204	96 335

Az olvasóforgalom nem egészen 7%-os csökkenése mind a kölcsönzők, mind a helybenolvasók számánál mutatkozik. Ez utóbbiaknál különösen az olvasóterem látogatóinál jelentkezik érzékenyebb kiesés. A kölcsönzők számának csökkenésénél közrejátszik a színvonal alatti szépirodalmi műveknek a központban fokozott selejtezése, melynek következtében a központi könyvtárat főleg ezért kereső olvasók a lakóhelyükhöz közelebb eső kerületi könyvtárakat keresték fel. A központ magasszínvonalú közművelődési szolgáltatásait igénylő olvasók toborzása szükséges tehát az elmaradó olvasók pótlására.

A Budapest gyűjtemény olvasótermében a helytörténeti irodalom iránt változatlan az érdeklődés. A gyűjtemény olvasóhelyisége nem alkalmas nagyobb számú olvasóközönség befogadására. A helytörténeti anyag kutatóin kívül az olvasótermet nagy számban használták művészettörténészek, képzőművészek, akik a könyvritkaságok gyűjteményének anyagát keresték. Színházi és filmrendezők gyakran vették igénybe a gyűjtemény viselet-történeti anyagát.

KÖLCSÖNZÖTT ÉS HELYBENOLVASOTT KÖNYVTÁRI
EGYSÉGEK SZÁMA :

	1961	1962
Kölcsönzött kötetek száma	78 065	78 699
Index	100	101
Helyben olvasott kv. tári egységek :		
Olvasóteremben könyv	40 968	37 492
Reference-ben könyv		5 746
Folyóiratolvasóban hírlap, kötet..	7 913	10 110
Folyóiratolvasóban hírlap,		
kurrens, db	70 016	69 189
Különgyűjtemények olv-ban :		
könyv	6 530	8 306
kisnyomtatv.	524	324
egyéb kv. tári egység	2 901	1 380
Összesen könyvtári egység	128 852	132 547
Index	100	102
Együttesen	206 917	211 246
Index	100	101,9

A kölcsönzés 2% körüli emelkedése elsősorban a helyben olvasott kötetek számának növekedéséből adódik. Jelentékeny az emelkedés az olvasóterem és a folyóiratolvasó forgalmában.

Tovább emelkedett a központi könyvtárban az olvasási intenzitás. 1962-ben egy-egy beiratkozott olvasóra az 1961-es évi 9,9 kötet helyett 12,8 kölcsönzött kötet jutott. Örvendetesen emelkedett a kölcsönzési átlag is: 1962-ben egy beiratkozott olvasóra az 1961 évi 4,3 látogatás helyett 5,6 látogatás jutott.

FEJLŐDÉSE

1938 | 1962

KÖNYVTÁRAK SZÁMA

14 | 103

KÖNYVÁLLOMÁNY

500.000 | 1,900.000

BEIRÁTKOZOTT
OLVASÓK SZÁMA

22.000 | 150.000

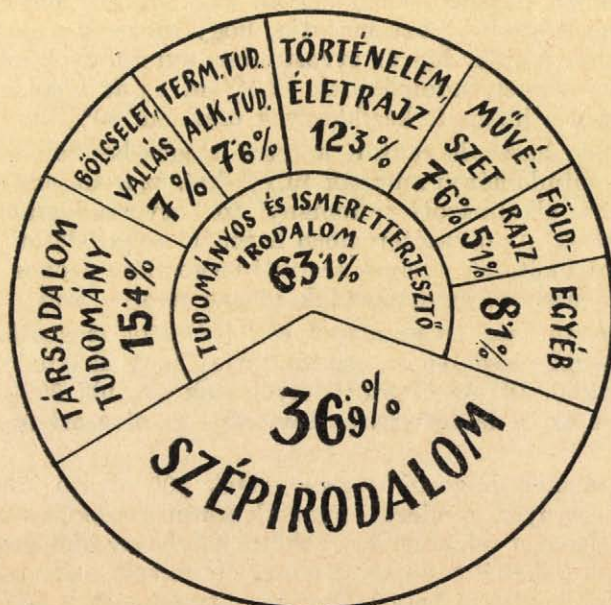
KÖLCSÖNZÖTT
KÖTETEK SZÁMA

1,300.000 | 5,700.000

A KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK MEGOSZLÁSA SZAK SZÉRINT :

(Reprezentatív adatok alapján.)

		1961	1962	1961	1962
		darab		százalék	
0	Általános művek	122	92	0,8	0,6
1	Bölcsélet	738	830	4,9	5,1
2	Vallási irodalom	347	300	2,3	1,9
3	Társadalomtudomány	(2 405)	(2 478)	(16,0)	(15,4)
	Ebből:				
3K	Marxizmus-leninizmus	232	277	1,5	1,7
30	Szociológia	599	648	4,0	4,0
31	Statisztika	25	23	0,2	0,2
32	Politika	361	306	2,4	1,9
33	Szociálpolitika	166	231	1,1	1,5
34	Jog	188	225	1,2	1,4
35	Közigazgatás, hadügy	301	156	2,0	0,9
36	Társadalmi tevékenység	8	8	0,1	0,1
37	Nevelés	128	151	0,9	0,9
38	Közgazdaság	195	242	1,3	1,5
39	Néprajz	202	211	1,3	1,3
4	Nyelvtudomány	300	316	2,0	2,0
5	Természettudományok	418	458	2,8	2,8
6	Alkalmazott tudományok	655	758	4,3	4,8
7	Művészetek, sport	1 084	1 231	7,2	7,6
8	Irodalom	6 321	6 852	42,1	42,4
	Ebből:				
	Szépirodalom	(5 560)	(5 966)	(37,0)	(36,9)
9	Történelem	1 045	1 143	6,9	7,0
91	Földrajz	775	832	5,1	5,1
92	Életrajz	843	853	5,6	5,3
	Összesen	15 053	16 143	100,0	100,0

A kölcsönzött könyvek megoszlása szak szerint

A kölcsönzött ismeretterjesztő és tudományos könyvek aránya az összes kölcsönzések 63,1%-a, a forgalmazott szépirodalmi művek aránya pedig ennek megfelelően 36,9% volt, minimális különbséggel hasonlóan az előző évhez. Az egyes szakcsoportok arányában sem történt jelentékeny változás.

A KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK NYELV SZERINTI
MEGOSZLÁSA :

(Reprezentatív adatok alapján.)

	1961	1962	1961	1962
	darab		százalék	
Magyar	10 168	10 775	67,5	66,8
Orosz	85	114	0,6	0,8
Német	2 408	2 536	16,0	15,6
Angol	1 166	1 375	7,7	8,5
Francia	956	1 011	6,4	6,3
Olasz	113	133	0,8	0,8
Egyéb	157	199	1,0	1,2
Összesen	15 053	16 143	100,0	100,0

A kölcsönzött könyvek kétharmada magyar nyelvű, egyharmada pedig idegen nyelvű mű.

A kölcsönadott könyvekből 237 esetben 422 kötetet vidékre, ill. külföldre küldtünk könyvtárközi kölcsönzésben. Külföldről, olvasóink kérésére, hasonló formában 16 kötet érkezett.

Az olvasótermekben használt kézikönyvek szak szerinti megoszlása — ugyancsak reprezentatív felmérés szerint — azt mutatja, hogy olvasóik azokat valóban tanulmányaik kiegészítésére használják. Így az orvostudományi könyvek 18,1%-ot, az irodalomtörténetiek 17,2%-ot, a nyelvtudományiak 12,5%-ot és az ideológiai művek 10,1%-ot képviseltek, együttesen a használt kézikönyvek csaknem 60%-át.

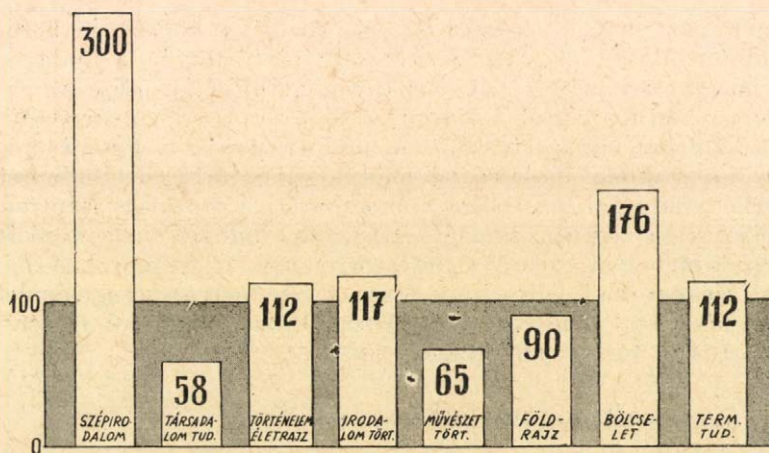
Az olvasóteremben használt raktári kötetek megoszlásában is sok a hasonlóság a fentivel. A társadalomtudományi munkák 16,1%-kal, az irodalomtörténetiek 12,5%-kal, a természettudományi, alkalmazott tudományi (pl. orvostudomány) könyvek együttesen 11,9%-al szerepeltek. Az olvasóteremben használt szépirodalmi művek száma 18,5% volt. A használt raktári kötetek nyelvek szerinti megoszlása azonos a kölcsönzött kötetekével: kétharmaduk magyar, egyharmaduk idegen nyelvű volt.

A folyóiratolvasóban használt napilapok és folyóiratok megoszlása — hasonlóképpen reprezentatív módszerrel vizsgálva — azt mutatja, hogy azoknak fele általános folyóiratokból és napilapokból áll. Az olvasott folyóiratok további 20%-a a társadalomtudományi szakba, 10%-a az irodalom szakba tartozik. Az olvasott lapok nem egészen fele idegennyelvű volt.

A Nyilvános Szolgálat dolgozói megszervezték 300 olvasó kölcsönzött könyveinek rendszeres figyelését. A nyári rendezési munkák során a szokásos nyilvántartás-ellenőrzések mellett nagy feladatot jelentettek a raktári helyhiány időleges felszámolására folytatott munkák. Ebből a célból több mint 6 000 db elavult másodpéldányt kellett selejtezni és 150 000 könyv került új helyre. Teljesen átrendezték a földrajzi katalógust és a szakkatalógus egy részét.

A SZERZEMÉNYEZÉS EGYBEVETÉSE A KÖLCSÖNZÉSEL :

	1961		1962	
	szerzemé- nyezett	kölcsönzött	szerzemé- nyezett	kölcsönzött
	kötetek százalékos aránya			
Szépirodalom	13,9	37,0	12,2	36,9
Társadalomtudomány Történelem (Élet- rajzzal)	24,2	16,0	26,8	15,4
Irodalomtörténet.....	13,9	12,5	11,0	12,3
Művészettörténet	1,0	5,1	4,7	5,5
Földrajz	10,1	7,2	11,7	7,6
Bölcselet	5,4	5,1	5,7	5,1
Természettudomány	2,3	4,9	2,9	5,1
Általános művek ...	3,1	2,8	2,5	2,8
	18,6	0,8	14,7	0,6

A központi szerzeményezés egybevetése a kölcsönzés méreteivel

A szerzeményezett és kölcsönzött könyvek arányainak egybevetése azt mutatja, hogy a szépirodalom mindkét területen csökkent. A szerzeményezett társadalomtudományi munkák arányának növekedése mellett a kölcsönzésben jelentéktelen visszaesés mutatkozott. A történelmi könyvek forgalma változatlan maradt, holott szerzeményezésének aránya csökkent. Az irodalomtörténet és művészettörténet mind a szerzeményezés, mint a forgalom terén tovább növekedett. Jelentékenyen megnőtt a bölcseleti könyvek iránti érdeklődés is.

Tájékoztató munka

A könyvtár referencetevékenységét változatlanul három központi osztály végzi: a Nyilvános Szolgálat a technikai felvilágosítás mellett az általános, nagyobb kérdésekre, a Budapest gyűjtemény a fővárosi és urbanisztikai kérdésekre, a Bibliográfia és Propaganda osztály pedig a náluk kezelt cikk-archívumra támaszkodva ad felvilágosítást.

A Nyilvános Szolgálat tájékoztató munkája

Az érdeklődők nagyrészt ugyanazok voltak, mint egy évvel korábban. Jobban vették igénybe a reference-szolgálatot a szerkesztőségek és különböző kulturális intézmények, mint korábban. Ismételten előforduló kérdések voltak: a középiskolák tanulmányi versenyek tematikáiból, a gyarmati sorból felszabadult országokról, a különböző ünnepekkel kapcsolatos népszokásokról stb. Egyedi kérdések voltak, részben írásban: a hún történelem, az értelmiség helyzete a Horthy rendszerben, polgári tudósok az atomháborúról, ipari városok kulturális élete, az üzemszervezés pszichológiája, Lenin műveinek idegen nyelvű kiadásai, cigánykérdés, magyarok a külföldi antifasiszta mozgalmakban, alkoholizmus, a bálózás története hazánkban stb.

A Nyilvános Szolgálat dolgozói vezették a könyvtár egyéni és csoportos látogatóit is. Meglátogatta a központi könyvtárat a szakszervezeti könyvtáros-tanfolyam hallgatóinak több csoportja, több általános iskolai osztály, a KMK műszaki könyvtárosi és a pedagógus könyvtárosi tanfolyam hallgatói, vidéki könyvtárosok, az Angol–Magyar Baráti Társaság küldöttsége stb., összesen 172 fő.

A Budapest-gyűjtemény tájékoztató munkája

A gyűjteményhez forduló olvasók többek között a következő kérdésekre kaptak választ: az óbudai királynői lak, a vérvörös csütörtök története, a Budavár visszavívásában résztvevő magyar személyek stb. Képanyagot állítottak össze az első világháború orosz, szerb és olasz hadifoglyairól, a Margithíd építéséről, a Gázgyár alapítóról stb.

A Hazafias Népfront budapesti bizottsága felhívására szöveggyűjteményt állítottunk össze a Horthy korszakban Budapesten lefolyt választásokról, Budapest képviselőiről és a főváros törvényhatósági bizottsága működéséről. A Hazafias Népfront III. kerületi helytörténeti bizottsága részére összeválogattuk az Óbudára vonatkozó irodalmat. Más érdeklődő részére kimutatást adtunk a Belvárosról szóló irodalomról. A Slovenska Matica kutatói részére tájékoztatást állítottunk össze a régi helytartósági épületről, a várbeli Táncsics Mihály utca régi elnevezéseiről. Arron Judah angol író részére tájékoztatást nyújtottunk az 1940–44-es évek Budapestjéről.

A bibliográfia és propaganda osztály tájékoztató munkája

Az osztály kezelésében levő irodalmi és életrajzi archívum anyagára támaszkodva sok irodalmi vonatkozású reference-kérdést válaszoltak meg különböző intézményeknek. Így az Európa kiadónak Szimonovról, az ÁKV propaganda osztályának különböző külföldi művek kiadásáról, a Művelődésügyi Minisztérium sajtóosztályának Maltzról, a Népszavának Rabindranath Tagore-ról, a Magvető kiadónak több külföldi íróról stb. Egyéni kutatók információt kaptak Laciszról, Hasekről, Pascoli-ról stb. A beszámoló évében kb. 70 esetben adtunk tájékoztatást. Újra le kell szögeznünk, hogy amennyiben ezt az értékes irodalomtörténeti dokumentumgyűjteményt megfelelő helyiségben tudnánk elhelyezni és így értéke szerint propagálhatnánk, a jelenleginél sokszorosan jobban hasznosíthatnók.

Bibliográfiák és egyéb kiadványok

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1962-ben elkészített és megjelentetett kiadványai mind tartalmi, mind formai tekintetben további fejlődést jelentenek a korábbi évek kiadványaival szemben. E munka oroszlánrészét a bibliográfia és propaganda osztály végezte, de a maguk területén a többi osztályok is hozzájárultak ehhez a tevékenységhez.

Az alábbiakban az elkészítő osztályok csoportosításában ismertetjük a jelentés évének kiadványait.

A bibliográfia és propaganda osztály kiadványai

A) Tudományos kiadvány

1. Tolsztoj Emlékkönyv. Szerk. Tóbiás Áron. Bp., FSzEK kiad., Franklin nyomda. 1962. 501, (2) old. 36 t. Nyomtatott. 2500 pld.

B) Biobibliográfia

2. Stendhal (1783–1842). Bibliográfia. Összeáll. Benjámín László. Bp., FSzEK kiad., Franklin nyomda. 1962. 23 old. 3 t. Nyomtatott. 1000 pld.

C) Ajánló bibliográfiák

3. Hősi harcok emlékei. Ajánló bibliográfia a magyar munkásmozgalom történetéhez. Összeáll. Mitru Ibolya. Bp., FSzEK, 1962. 144, (4) old. Rotasoksz. 300 pld.
4. Tavaszi szél. Napjaink szovjet irodalma. Összeáll. Ecsedy Andorné – Gáliczky Éva. Bp., FSzEK kiad. Állami nyomda. 1962. 133, (1) old. 20 t. Nyomtatott. 1000 pld.
5. A szabadság útján. Bibliográfia a gyarmati rendszer összeomlásáról. Összeáll. Mitru Ibolya. Bp., FSzEK kiad. Állami nyomda. 1962. 119 old. 1 térk. Nyomtatott. 1000 pld.
6. 50 könyv. A mai lengyel, román, bolgár, cseh és szlovák prózairodalom. Összeáll. Tóbiás Áron. Bp., FSzEK kiad. Franklin nyomda. 1962. 168 old. Nyomtatott. 1000 pld.
7. Mai írók – mai emberekről. (Szépirodalmi válogatás a szocialista irodalomból.) Összeáll. Munkaközösség. Bp., FSzEK – SzBT sokszorosításban. 1962. 71. old. Rotasoksz. 5000 pld.

D) Röpbibliográfiák

8. A lengyel irodalom kistükre. Röpbibliográfia. Összeáll. Tóbiás Áron. Bp., FSzEK. 1962. 9 old. Rotasoksz. 300 pld.
9. A román irodalom kistükre. Összeáll. Tóbiás Áron. Bp., FSzEK. 1962. 10 old. Rotasoksz. 300 pld.
10. Elfelejtett könyvek, amelyeket érdemes elolvasni. II. rész. Röpbibliográfia. Összeáll. Vasvári István. Bp., FSzEK. 1962. 39 old. Rotasoksz. 250 pld.
11. Népszerűsítsük a szocialista szépirodalmat. Röpbibliográfia. Összeáll. Munkaközösség. Bp., FSzEK. 1962. 16 old. Rotasoksz. 300 pld.
12. A kommunizmus építőinak kongresszusa. Röpbibliográfia az SzKP XXII. kongresszusa tanulmányozásához. Összeáll. Gáliczky Éva – Vészi Éva. Bp., FSzEK. 1962. 7 old. Rotasoksz. 1000 pld.
13. Az első szputnyiktól az úrrandevúig. Röpbibliográfia. Összeáll. Csomor Tibor. Bp., FSzEK. 1962. 7 old. Rotasoksz. 500 pld.
14. Elfelejtett könyvek, amelyeket érdemes elolvasni. III. rész. Röpbibliográfia. Összeáll. Vasvári István. Bp., FSzEK. 1962. 39 old. Rotasoksz. 250 pld.

E) *Ajánló albumok*

15. Mit olvassunk az élet keletkezéséről, az ember származásáról? Ajánló album és olvasóterv. Összeáll. Csomor Tibor. Bp., FSzEK. 1962. 24 old. Rotasoksz. 700 pld.
16. Akik kaput tártak a természet titkaihoz... Darwin, 1809–1882. Ajánló album. Összeáll. Csomor Tibor. Bp., FSzEK. 1962. 18 old. Rotasoksz. 300 pld.
17. Városok, várak, műemlékek. Válogatott építészettörténeti, város- és műemlékismertető könyvek ajánló albuma. Összeáll. Csomor Tibor. Bp., FSzEK. 1962. 78, (8) old. Rotasoksz. 200 pld.
18. Mexikótól – Tűzföldig. Mit olvassunk Latin-Amerikáról? Ajánló album. Összeáll. Csomor Tibor. Bp., FSzEK. 1962. 54, (4) old. Rotasoksz. 300 pld.
19. Szülőknak a nevelésről. (Válogatás népszerű pedagógiai művekből.) Ajánló album. Összeáll. Csomor Tibor. Bp., FSzEK. 1962. 30, (2) old. Rotasoksz. 300 pld.

F) *Egyéb kiadványok*

20. A természettudományos ismeretterjesztő irodalom legfontosabb művei. (Címjegyzék.) Összeáll. Csomor Tibor. Bp., FSzEK. 1962. 7 old. Rotasoksz. 200 pld.
21. Könyvtári Híradó. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közlönye. Szerk. Vasvári István. 1962. 1–6. szám. Számonként 24–36 old. Rotasoksz. Számonként 300 pld. (További számok nem jelenhettek meg.)

A kiadványaink iránti érdeklődést bizonyítja, hogy azokat, – mint már említettük – több esetben más intézmények is átvették és utánnyomták. Így „A kommunizmus építőinek kongresszusa” és a „Mai írók – mai emberekről” kiadványunkat a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa, a „Hősi harcok emlékei” címűt pedig a Munkaügyi Minisztérium módszertani osztálya utánnyomta, ill. kiadta. A „Tavaszi szél” című bibliográfiát a nagy érdeklődésre való tekintettel további 1600 példányban újra nyomtatjuk. II. kiadásban kellett kiadni az „Európa vigyázz!” című antifasiszta bibliográfiát is.

A TIT részére 89 témából 260 ismeretterjesztő mű feldolgozásával készített az osztály olvasóterveket: ezeket a TIT 24 oldalán, 1000 példányban kiadta. Az Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete munkásakadémiája részére 47 témából 240 mű feldolgozásával olvasóterveket készítettek.

A fent felsorolt kiadványokon kívül néhány kisebb terjedelmű egyéb kiadványt is megjelentettünk 1962-ben. Ezek a következők:

- 340 éve született Molière. (3 old.)
- Patria o muerte. Könyveink Kubáról. (2 old.)
- Arnold Zweig 75 éves. (4 old.)
- Eseménynaptár 1963-ra. (5 old.)

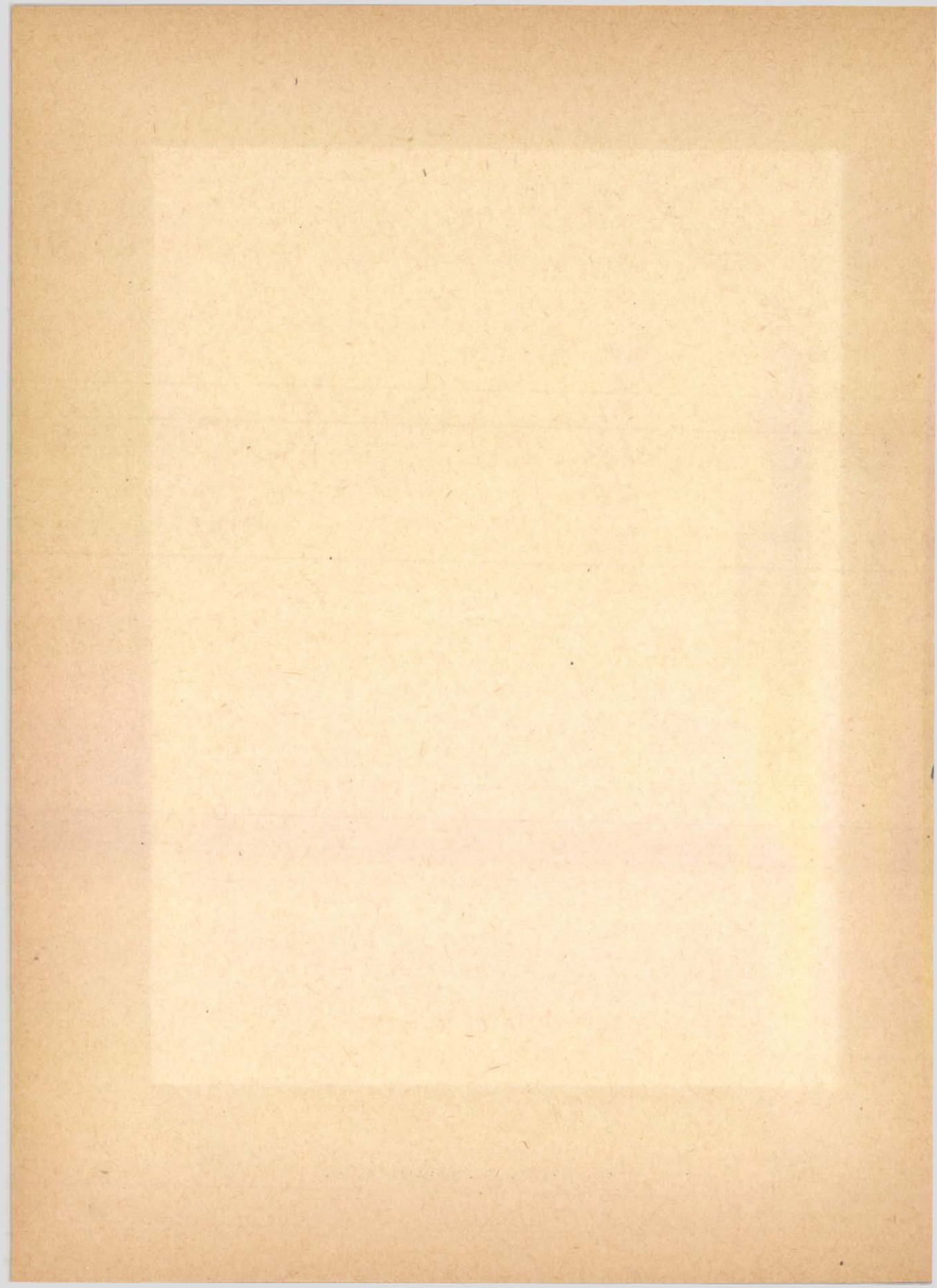
Cikk-katalógus az MSzMP kongresszusi irányelveinek tanulmányozásához. (40 katalóguscédula tokban.) Összeáll. Mitru Ibolya. (A KMK a vidéki könyvtárak részére sokszorosította.)

Elkészült és részben már nyomdába került – a beszámoló évében azonban még meg nem jelent – kiadványaink:

- Hrenkova: A gyermekkönyvtár. 15 ív.
- Krúdy világa. 32 ív.

2. Az „Ötven könyv” bibliográfia borítója.

Szerafimovics. Bibliográfia.
Nexó. Bibliográfia.
Szépirodalmi válogatás a szocialista brigádoknak.
Barangolás az atomok világában. Olvasóterv.
Föld alatti ösvényeken. Olvasóterv.
Csillagnézők. Olvasóterv.
A kéregcsónaktól az űrhajózásig. Olvasóterv.
A spanyol szabadságharc. Olvasóterv.
Barangolás a Szovjetunióban. Olvasóterv.

A Budapest-Gyűjtemény kiadványai

Az osztály a beszámoló évében kiadványt nem jelentetett meg, de több jelentős kiadványt már nyomdába adott, mások nyomdakész állapotban vannak.

A hat kötetes Budapest története bibliográfia két kötetét nyomdakész állapotba készítették elő. Az első kötet egy részét már át is adták a beszámoló évében a nyomdának. 1963-ban előreláthatólag megjelenik a bibliográfia ezen két kötete.

Zoltán József: A barokk Pest-Buda élete című kiadványát ugyancsak nyomdába adták.

Nyomdakész állapotban van „Az utcák őrzik emléküket” kiadvány is.

A Szabó Ervin Könyvtár történetének egyes részei (az „őstörténet”, az 1892 – 1903, 1919, 1919 – 1924 részek stb.) elkészültek, más részek (1904 – 1918 stb.) anyaggyűjtése folyik. Remete László, a könyvtár történetének írója 1963-ra az egész könyvtártörténetet feldolgozza.

A feldolgozó osztály kiadványai

22. Újabb külföldi szerzemények. (Tudományos és ismeretterjesztő művek.) 1961. 4. füzet. (Összeáll. a Feldolgozó Osztály Katalogizáló csoportja Gordon Erzsébet vezetésével.) Bp., FSzEK. 1962. (2), 179 old. (907 tétel.) Rotasoksz. 320 pld.
23. Név- és szakmutató a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Újabb külföldi szerzemények 1961. 1–4. füzetéhez. (Összeáll. ua.) Bp., FSzEK. 1962. 107 old. Rotasoksz. 320 pld.
24. Újabb külföldi szerzemények stb. 1962. 1. füzet. (Összeáll. ua.) Bp., FSzEK. 1962. 169 old. 869 tétel. Rotasoksz. 320 pld.
25. Ua. 1962. 2. füzet, 131 old. (647 tétel.) Rotasoksz. 320 pld.
26. Ua. 1962. 3. füzet, 138 old. (687 tétel.) Rotasoksz. 320 pld.
27. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár külföldi szerzemények szakjegyzéke. I. Szociográfia. (Összeáll. a Feldolgozó Osztály katalogizáló csoportja.) Bp., FSzEK 1962. 72, (3) old. (344 tétel.) Rotasoksz. 320 pld.

A kerületi könyvtárak osztályának kiadványai

28. A mi könyveink. Címjegyzék a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárainak könyvállományából (1959. júl. – 1960. dec.) 1. sz. pótfüzet. Szerk. Dobos Piroska – Kondor Miklósné. Bp., FSzEK. 1961. 63, (1) old. Nyomatott. 20 000 pld.
29. Elavult könyvek jegyzéke. Szerk. Király Lászlóné. Bp., FSzEK. 1962. 64. old. Rotasoksz. 120 pld.
30. Útmutató az úttörők könyvtári foglalkoztatásához. Összeáll. Hargitai Nándorné. Bp., FSzEK. 1962. 10. old. Rotasoksz. 100 pld.

31. Oláh Gábor: Versek és olvasók. Elemzés a verseskötetek kölcsönzéséről a 28-as sz. kerületi könyvtárban. Bp., FSzEK. é. n. 9 old. Rotasoksz. 100 pld.
32. Útmutató a VIII. kongresszus alkalmával. Módszertani levél. Összeáll. Dobos Piroska. FSzEK. é. n. 14 old. Rotasoksz. 100 pld.
33. A társadalmi tanácsok szervezése és munkája a kerületi könyvtárakban. Módszertani levél. Összeáll. Mikó Zoltán, Bp., FSzEK. é. n. 14 old. Rotasoksz. 100 pld.
34. Bartha Ilona: Gyermekmunkatársak. Bp., FSzEK. 1962. 11. (1) old. Rotasoksz. 100 pld.

A fenti kiadványokon kívül több kisebb terjedelmű, ill. belső használatra készített sokszorosított munka is szerepel az osztály kiadványai között:

Ami az átlag mögött van. (Összeáll. Dobos Piroska) 4 old.

A műszaki részlegek munkájáról. (Jelentés. Összeáll. Kertész Pál.) 16 old.

Az 1962–63 évi szakoktatási terv. (Összeáll. Szelestey Gyuláné) 5 old.

Az 1963 évi folyóirat rendelés. (Összeáll. Szalai István) 8 old.

Útmutató az 1963-as évi tervekészítéshez és az 1962-es beszámoló jelentéshez. 5 old.

Az igazgatóság kiadványai

35. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. VIII. 1960. Felelős szerk. Tolnai György. Bp., FSzEK kiad. Franklin nyomda, 1961. 204 old., 7 t. 2 mell. Nyomtatott 500 pld.
36. Király Lászlóné: Állományfejlesztés és kölcsönzés a kerületi könyvtárakban. Bp., FSzEK. 1962. 104–121. old. (Tanulmányok. Új sorozat 13. XXXVI.) (Klly. az Évkönyvből.)
37. Bikácsi Lászlóné: A kerületi könyvtárak gyermekkönyvállományáról és olvasószolgálatáról. Bp., FSzEK. 1962. 122–134. old. (Tanulmányok. Új sorozat 14. XXXVII.) (Klly. az Évkönyvből.)
38. Drechsler Ágnes: Kiegészítő katalógusok a kerületi könyvtárakban. Bp., FSzEK. 1962. 142–159. old. (Tanulmányok. Új sorozat 15. XXXVIII.) (Klly. az Évkönyvből.)
39. Remete László: A Fővárosi Könyvtár az ellenforradalom első éveiben. (1919 augusztus – 1923.) Bp., FSzEK. 1962. 59–103. old. (Tanulmányok. Új sorozat 16. XXXIX.) (Klly. az Évkönyvből.)
40. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1961 évi jelentése. Bp., FSzEK. 1960. 90, (1) old. 80 pld.
41. A FSzEK 1963. évi operatív munkaterve. (Tervezet.) Bp., FSzEK. 1962. 27 old. 30 pld.
42. A FSzEK 1962 I. félévi jelentése. Bp., FSzEK. 1962. 20 old. 30 pld. Nyomdában van az Évkönyv IX. 1961. évi kötete.

Propaganda-munka

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózata jelenlegi kapacitásához képest – beleértve a kerületi könyvtárosok munkabírását is – állandóan maximálisan kihasználta. Olvasólétszámának gyarapodása mégis évről évre jelentősen emelkedik. Ez összefügg kulturális forradalmunknak azon állandó tendenciájával, hogy a fővárosi lakosságnak mind nagyobb része igényli a könyvtár segítségét kulturális fejlődéséhez. Lényegében ezért csak azon kerületi és fiókkönyvtárak területén van szükség olvasótoborzó propaganda-munkára, amelyeket újonnan nyitottunk, s melyek ezért képesek jelentősebb számú új olvasók felvételére.

A bibliográfia és propaganda osztály ezért *könyvtár-propagandát* csak kisebb mértékben folytat; munkájának nagyobb része az egyes irodalom-szakok, kiemelkedő művek propagálására terjed ki. Ennek a *könyv-propagandának* az irányvonala természetesen azonos legfontosabb kultúrpolitikai célkitűzéseinkkel, a materialista szemléletet tükröző természettudományos munkák, politikánkat ismertető ideológiai munkák, a haladó szépirodalom, a fejlettebb ízlésre nevelő művek propagálásával.

A könyvtár-propaganda terén az osztály 14 000 szórólappal, 5 000 plakát készítésével és elhelyezésével, 10 moziban diafilm-hirdetéssel, több könyvtár kirakatának korszerűsítésével, meghívók, értesítések, levelezőlapok 70 000 példányban való sokszorosításával járult az olvasótoborzás munkájához. Ezt a tevékenységet egészítette ki a könyvtárak belső dekorálásának munkája is – nagyszámú felirat, a szabadpolcos könyvtárak részére választótestek és választódobozok készítése, az új könyvtárak díszítése – mint nélkülözhetetlen dekorációs és művészi munka.

A könyv-propaganda sokkal szélesebb területén a legfontosabb tevékenység a kiállítások rendezése volt.

Központi kiállítások

1. Mit tudsz a Szovjetunióról? Gyermekekrajzok, modellek, dolgozatok kiállítása az SzKP XXII. kongresszusa tiszteletére.
2. Darwin emlékkiállítás.
3. Az ókori görög művészet reprodukciókban.
4. Rengj csak Föld! 1912 május 23-a emlékére.
5. Patria o muerte. (A forradalmi Kuba.)
6. A Mongol Népköztársaság.
7. A mi hazánk. Színes kéпкиállítás hazánk tájairól és fejlődéséről az MSzMP VIII. kongresszusa tiszteletére.

Kiállítások a kerületi könyvtárak részére

8. Az antifasiszta harcok története Németországban. 1933 – 1945. (1962-ben a 19. sz. kerületi könyvtárban mutattuk be. 1963-ban központi kiállítás lesz.)
9. Solohov
10. József Attila
11. Herzen
12. Gyermekbarkács-kiállítás
13. Tanérvnyitó
14. Életünkéből. (55 sorozatban, a kerületi könyvtárak számára)
15. Lenin a képzőművészetben
16. 50 éves a Pravda (12 sorozatban, a kerületi könyvtárak számára)
17. 100 éves a Lenin könyvtár (18 sorozatban, a kerületi könyvtárak számára)

Vándorkiállítások

Korábbi kiállításaink anyagát a könyvtárhálózaton kívül is hasznosítjuk, vándorkiállításokként kölcsönözve budapesti üzemeknek, intézményeknek, iskoláknak.

18. A világ művészei a békéért. Kiállítva 10 helyen
19. A moszkvai Puskin Múzeum remekei. Kiállítva 3 helyen.
20. A fejlődés története. Kiállítva 2 helyen.
21. Az ember származása. Kiállítva 2 helyen.

22. A francia impresszionizmus. Kiállítva 1 helyen.
23. Európa festészete. Kiállítva 7 helyen.
24. Európa vigyázz! Kiállítva 6 helyen.
25. Csehov. Kiállítva 2 helyen.
26. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a korabeli magyar sajtó tükrében. Kiállítva 4 helyen.
27. A bolgár festészet. Kiállítva 2 helyen.
28. Moszkva. Kiállítva 12 helyen.
29. DIVSz kiállítás. Kiállítva 4 helyen.
30. Budapest szocialista fejlődése. Kiállítva 1 helyen.
31. A bolgár népviselet. Kiállítva 2 helyen.

Idei kiállításaink közül vándorkiállításaként a következőket szerepeltettük:

- Az ókori görög művészet reprodukciókban. Kiállítva 4 helyen.
- Patria o muerte. Kiállítva 5 helyen.
- A Mongol Népköztársaság. Kiállítva 2 helyen.
- József Attila. Kiállítva 3 helyen.
- Lenin a képzőművészetben. Kiállítva 5 helyen.
- Rengj csak Föld! Kiállítva 6 helyen.

Húsz vándorkiállításunkat tehát összesen 83 helyen mutattuk be.

Az osztály a kerületi könyvtárak kiállítási és propaganda-munkáját 130 gyékénnyel fedett tábla elkészítésével segítette.

A munkásmozgalmi és nemzeti ünnepekre a kerületi könyvtárakat ellátta plakát-, fénykép és dekorációs anyaggal.

A kerületi könyvtárak irányítása; módszertani munka

A 100 könyvtárat meghaladó hálózat irányítása nagy feladatot jelent a kerületi könyvtárak osztálya számára, még ha a fiókkönyvtárak és a társadalmi közléshelyek irányítása közvetlenül az illetékes kerületi könyvtárra tartozik is. A kerületi könyvtárak számára is komoly megterhelést jelent ez a mind jobban kiterjedő tevékenység, amelyre külön létszámot egyáltalán nem lehetett biztosítani.

Az osztály résztvesz a kerületi könyvtárak személyzeti ügyeinek intézésében. A terhek igazságosabb elosztása érdekében végzett normaszámítások nem hozhattak eredményt, mert a létszámhiány a minimális igények biztosítását sem tette lehetővé.

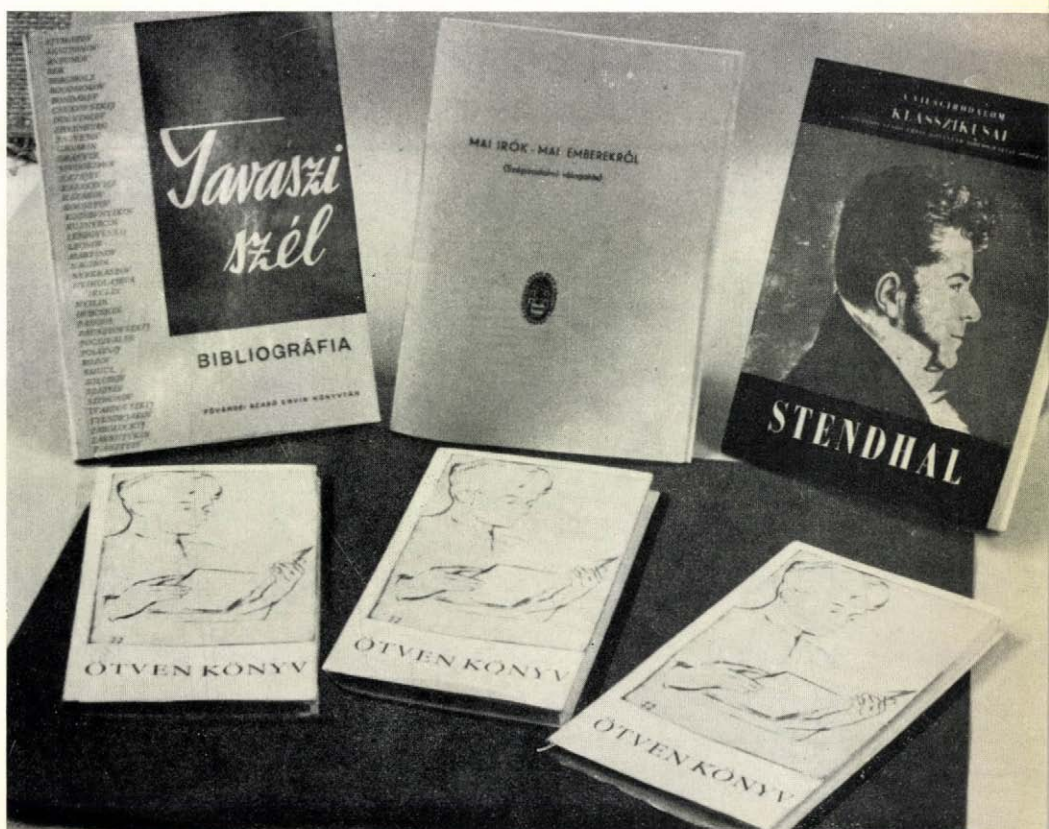
Az osztály munkatársai gyakran keresték fel a kerületi könyvtárakat szakmai felülvizsgálatokkal, új könyvtárak szervezésével, átépítéssel kapcsolatban. Megtárgyalták a könyvtárosokkal 1962-es terveiket és beszámoló jelentéseiket. Jelentékeny munkát adott a Hamzsabégyi úti duplumraktár kialakításának, berendezésének terve és megvalósítása. Általános szakmai vizsgálatot 4 könyvtárban (21., 29., 28. és 9. sz.) tartottak.

Állományfejlesztés

A rendelési tanácsadás a beszámoló évében is folytatta rendszeres munkáját, elősegítve a tervszerű szerzeményezést a kerületi könyvtárak részére. A szerzeményezés tapasztalatait az igazgatósági tanácsülés is megtárgyalta. Az év végén kapott 2 milliós könyvvásárlási keret és az ÁKV könyvajándékai hozzájárultak az olvasók könyvellátásának megjavításához, ugyanakkor az év végén különben is felduzzadt könyvtári munka nehézségeit megnövelték könyvtárosaink számára.

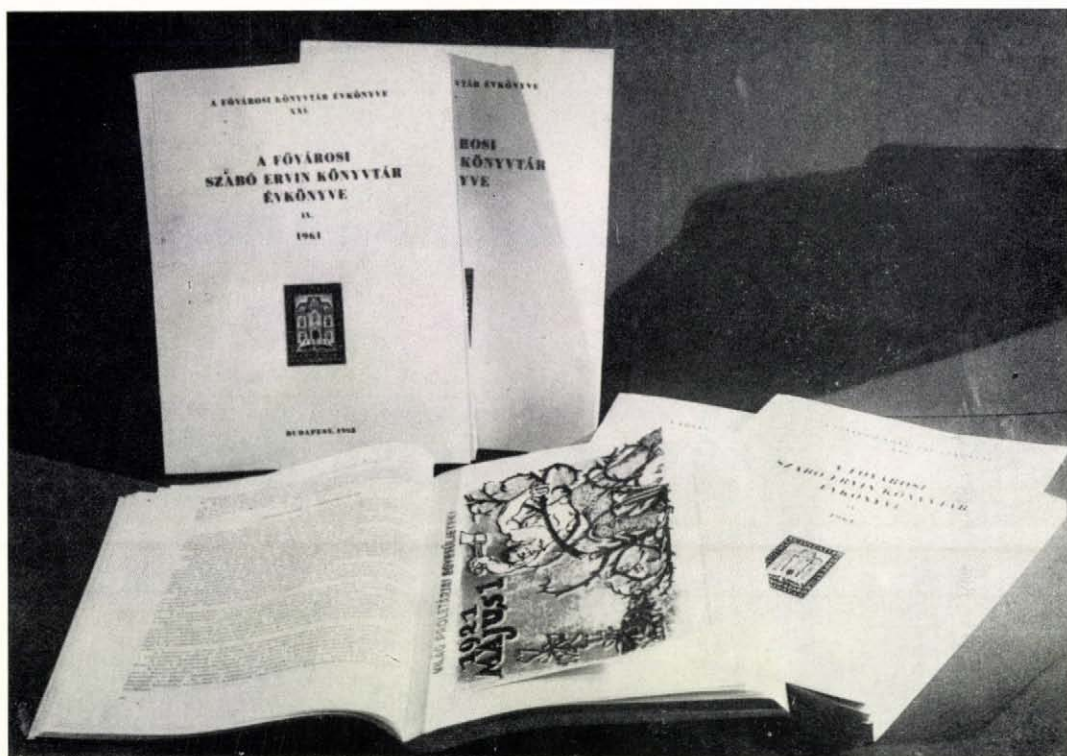
A nagyszerű Tolsztoj-emlékkönyv

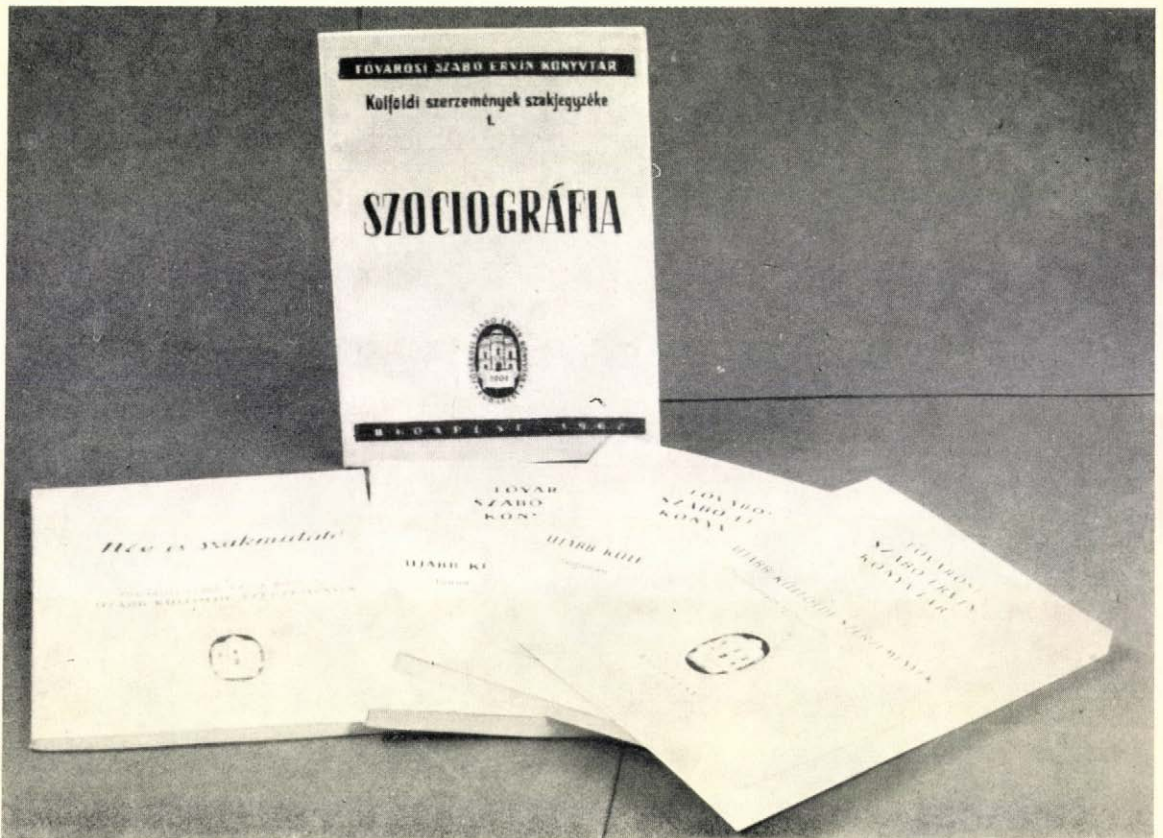
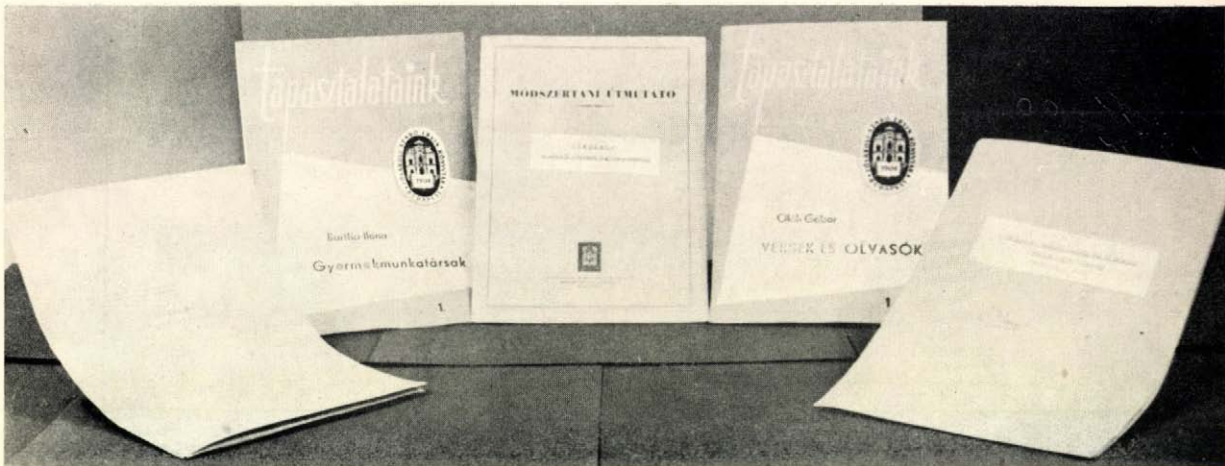
Ajánló bibliográfiáink

Ajánló albumok

A könyvtár életét és munkásságát tükröző Évkönyv

Módszertani és szerzeményezési kiadványok

A Hamzsabégyi úti duplumraktár létesítésével a következő évben lehetővé válik a kerületi könyvtárak fölös könyvanyagának leválasztása. Ennek érdekében az osztály megkezdte a szükséges előmunkálatokat: 6 könyvtárban és a központi hálózati duplumraktárban előkészítették az állományleválasztást és összeállították a kerületi könyvtárak számára az állomány-leválasztás útmutatóját.

A létesítendő könyvtárak raktárai számára a következőképpen történt a szerzeményezés:

Szarmazás	1961		1962	
	darab		százalék	
Vásárlás	5 970	11 057	46,3	37,2
Ajándék, csere, kruda	162	51	1,3	0,2
Fiókokból duplum	5 899	18 701	45,7	62,6
Központból hálózatnak	865	.	6,7	.
Összes gyarapodás	12 896	29 809	100,0	100,0

Az 1961-es évvel szemben, amikor a kerületi könyvtárakból beszállított duplumanyag a szerzeményezés csaknem felét képviselte, a beszámoló évében ez a szerzeményezésnek csaknem kétharmadára emelkedett. A központ a hálózatnak 966 művet vásárolt. A vásárolt könyvekből a létesítendő kerületi könyvtárak számára 10 911 kötet jutott.

A HÁLÓZAT KÖZPONTI RAKTÁRAINAK KÖNYVÁLLOMÁNYA

	1961. XII. 31-i könyvállomány	1962		
		gyarapodás	csökkenés	állomány XII. 31-én
Hálózati duplumraktár	24 182	18 898	12 723	30 357
Létesítendő fiókok rakt.	25 318	10 911	2 062	34 167
Összesen	49 500	29 809	14 785	64 524

A létesítendő fiókok raktára 1960-ban még sokkal alacsonyabb kötetszámmal rendelkezett, mint a duplumraktár. A fejlődés fenti számai azt mutatják, hogy az utóbbi években mind jelentősebben megelőzi azt. A tömeges duplumosítás természetesen újra a duplumraktár túlsúlyát fogja hozni.

Olvasószolgálat

A szabadpolc-rendszerre való áttérés tapasztalatait az osztály már 1961-ben módszertani levélben dolgozta ki és az ezt követő vita ösztönzően hatott a szabadpolc-rendszer továbbfejlesztésére hálózatunkban. A könyvtár vezetősége egyidejűleg arra törekszik, hogy minél több könyvtárt szabadpolcos-rendszerűvé vagy ameddig ennek anyagi előfeltételei nincsenek biztosítva, legalábbis részleges szabadpolc-rendszerűvé alakítson át.

Az olvasótervek felhasználását könyvajánlásunkban újra megkezdjük. Eddigi kísérleteink e tekintetben még nem kedvezőek, mert az olvasótervekkel való munka az egy-egy olvasóval való elmélyültebb kapcsolat biztosítását kívánja meg könyvtárosainktól, akik azonban jelenlegi munkakörülményeik között erre képtelenek.

Az év folyamán tovább nőtt a fiatalok művelődési köreinek száma könyvtárainkban. A módszertani munka nagy gondot fordított a József Attila olvasómozgalom továbbfej-

lesztésére — bár 1962 végéig a KISZ részéről a kellő előfeltételeket ehhez nem biztosították —, továbbá a fiatal olvasók egyéb problémáira (a serdülők lélektani kérdéseiről és az iparitanulók irodalmi neveléséről külön vitát folytattunk).

Az olvasószolgálati propagandamunkában gondot fordított az osztály a három kerületi könyvtárban szervezett műszaki részleg munkájára, annak továbbfejlesztésére. Központilag sokszorosították számukra az alapkatalógusokat.

Több könyvtárban közvetlenül segítséget nyújtott a kerületi könyvtárak osztálya a katalógusok rendbehozásához. Többhelyütt ellenőrizték a katalógusok kurrens állapotban tartását.

Gyermekkönyvtári munka

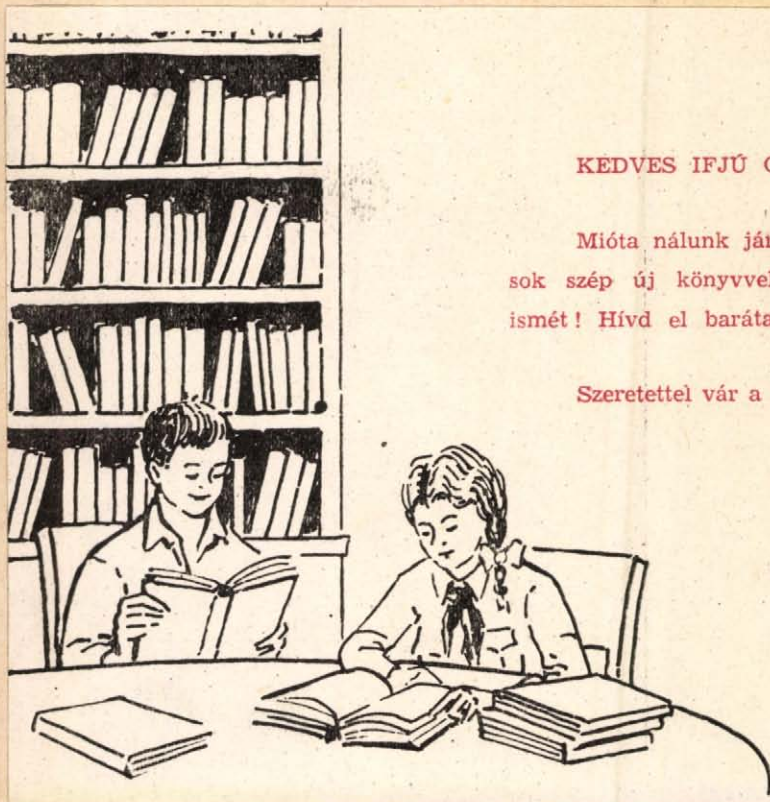
A gyermekkönyvtárak számának növekedése és az új önálló gyermekkönyvtárak közeljövőben való megnyitása belátható közelségbe hozza egy külön gyermekkönyvtári hálózat létesítését a FSzÉK keretében. Mindez előtérbe állítja a gyermekkönyvtári tevékenység jelentőségét.

A gyermekkönyvtárakban tapasztalható túlsúlyosság csökkenését bizonyos mértékben elősegítette a nyitvatartási idő meghosszabbítása. Néhány könyvtárban az eddig csak rész munkaidőben gyermekekkel foglalkozó könyvtárost ezért teljesen e célra kellett függetleníteni, s két gyermekkönyvtáros mellé rész munkaidőben foglalkoztatott könyvtárosokat is kellett alkalmazni. A beszámoló évében elértük, hogy az Úttörő Szövetséggel a munkát szervezeten befolyásoló jó kapcsolat alakuljon ki. Több gyermekkönyvtárosunk kapcsolatot létesített a helyi úttörő szervekkel, melynek következtében az év folyamán több közös rendezvény jött létre.

A gyermekkönyvtárosi tapasztalateserék — melyeket havonta rendeztek — napi-rendre tűzték a legfontosabb szakmai kérdéseket. Így a szabadpolc rendszerű gyermekkönyvtárak eredményeit, a gyermek-folyóiratok felhasználását, a gyermekmunkatársakkal való foglalkozások kérdését is értékelték.

A beszámoló évében elkészült a gyermekkönyvtári címjegyzék előmunkálataként a könyvek annotálása. A szerkesztési munkák 1963-ban készülnek el.

Több könyvtárban gyermekkönyvtári napirenddel munkaértekezletet tartottak.

KEDVES IFJÚ OLVASÓNK !

Mióta nálunk jártál, gyermekkönyvtárunk sok szép új könyvvel gazdagodott. Gyere el ismét! Hívd el barátaidat, osztálytársaidat is!

Szeretettel vár a kerületi

Szabó Ervin Könyvtár

II. KERÜLETI KÖNYVTÁRAK

A könyvtárhálózat főbb adatai:

	1961	1962
A kerületi könyvtárak száma	46	48
Fiókkönyvtárak száma	34	36
Különálló gyermekrészlegek száma	16	18
Együtt	96	102
Kölcsönzőhelyek száma	21	31
Könyvtári állomány ¹	1 144 576	1 313 194
Beiratkozott olvasók száma ²	129 092	144 866
Kölcsönzők ³ és helyben olvasók száma	1 715 796	1 971 502
Kölcsönzött kötetek és diafilmek száma	4 937 769	5 716 511

¹ Könyvek, diafilmek és folyóirat-évfolyamok együtt.

² A dia-kölcsönzésre beiratkozottakkal együtt.

³ Diafilm kölcsönzőkkel együtt.

A hálózati könyvtárak összes száma tehát hattal, a társadalmi kezelésű kölcsönzőhelyek száma tízzel emelkedett az év folyamán. A könyvtári állomány 15%-kal, a beiratkozott olvasók száma 12%-kal, a kölcsönzők és a kölcsönzött kötetek száma pedig 15, illetve 16%-kal emelkedett.

AZ EGYES KERÜLETI KÖNYVTÁRAK FŐBB ADATAI 1962-BEN :

Kerület	Kvtár száma	Könyvvállomány	Beir. olv.	A kölcsönzők	A kölcs. kót.
		száma az év végén		száma az év folyamán	
Hálózati	duplum	64 524			
I.	11	34 624	3 070	37 519	124 418
	20	20 571	2 101	28 919	96 099
II.	37	34 662	5 776	72 282	217 065
III.	8	40 811	3 168	39 345	128 849
	21	15 895	1 526	18 559	63 947
	33	10 034	624	9 280	32 270
IV.	41	14 035	1 304	19 392	52 150
	28	44 884	6 217	70 218	230 630
V.	1	40 114	3 951	50 727	167 690
	14	31 922	3 580	49 014	149 309
VI.	10	47 492	4 661	52 682	204 812
	1 gy.	15 647	4 132	44 608	116 369
VII.	2	48 731	6 979	88 102	249 476
	22	24 298	3 370	34 333	137 144
VIII.	9	56 596	6 263	84 914	259 708
	44	32 446	5 087	61 975	186 014
	3	29 500	2 725	45 469	140 991
IX.	39	29 570	4 159	48 908	146 296
	26	25 560	3 580	39 239	134 669
	23	22 392	1 990	27 204	82 387
X.	12	38 521	4 567	48 698	173 221
XI.	6	45 963	6 614	76 198	247 772
XII.	38	27 202	3 567	38 139	133 024
XIII.	7	30 091	1 922	19 387	75 880
	19	26 330	2 851	34 292	114 753
	2 gy.	7 231	1 476	14 120	35 717
	3 gy.	7 224	867	8 427	26 173
	4	20 004	2 540	30 555	104 009
XIV.	18	33 722	3 446	38 718	134 926
	5	18 665	2 053	22 945	80 757
	43	15 795	2 335	30 966	84 203
XV.	29	21 253	2 168	29 719	86 789
	34	16 901	1 750	22 646	85 884
XVI.	32	35 553	3 483	46 059	162 898
XVII.	36	24 989	2 537	31 571	118 905
	40	15 442	1 503	20 303	71 463
XVIII.	24	24 560	3 123	35 959	122 499
	31	12 579	1 725	18 981	59 304
XIX.	25	32 461	4 200	52 060	179 300
	16	10 223	1 879	22 795	81 395
XX.	27	33 431	4 476	48 841	155 148
	35	18 523	2 119	25 931	75 683
XXI.	42	19 475	2 882	38 047	114 016
	30	13 738	878	12 933	45 560
	4 gy.	2 902	-	-	-
XXII.	13	25 601	2 426	27 870	103 666
1. mozgó	15	5 593	958	12 261	43 277
2. mozgó	17	5 347	868	11 937	43 386
Összesen	1962	1 273 627	143 476	1 743 047	5 679 901
Összesen	1961	1 107 079	127 062	1 509 616	4 884 633

Az előző oldal táblázatában felsorolt kerületi könyvtárak adatai tartalmazzák a hozzájuk tartozó fiókkönyvtárak, különálló gyermekrészlegek és társadalmi kezelésű kölcsönzőhelyek adatait is.

A fiókkönyvtárak, különálló gyermekrészlegek és kölcsönzőhelyek elhelyezkedése a hálózaton belül az egyes kerületekben a következő képet mutatja:

Ker.	Fiókkönyvtár	Különálló gyermekrészleg	Társ. kölcsönzőhely
I.	—	1	—
II.	2	—	3
III.	—	1	3
IV.	1	2	—
V.	—	—	2
VI.	—	—	1
VII.	—	1	—
VIII.	—	2	—
IX.	2	1	4
X.	2	1	1
XI.	2	1	—
XII.	1	1	3
XIII.	1	—	1
XIV.	1	1	—
XV.	2	1	—
XVI.	3	1	3
XVII.	3	—	4
XVIII.	2	1	5
XIX.	3	1	—
XX.	6	1	—
XXI.	1	—	1
XXII.	4	1	—
Együtt	36	18	31

Mint látható, a fiókkönyvtárak és kölcsönzőhelyek inkább a külső, ritkán lakott kerületekben működnek, hiszen feladatuk elsősorban ezek jobb könyvellátásának biztosítása. A különálló gyermekrészlegek főleg a legnagyobb könyvtárak mellett alakulnak ki, s ezért ezek inkább a belső kerületekben találhatók.

A FIÓKKÖNYVTÁRAK SZEREPE A HÁLÓZAT KÖLCSÖNZÉSÉBEN
(1962)

	A fiókkönyvtárak		
	könyvállománya	beir. olvasói	köles. kötetei
36 fiókkvt. együtt	82 968	11 776	449 982
1 fiókkvt. átlagosan	2 300	327	12 510
A hálózat adataihoz mért százalékos arány	6,5	8,2	7,9

A fiókkönyvtárak olvasó- és könyvforgalma tehát valamivel magasabb arányú a könyvállományukhoz képest, mint amilyen a kerületi könyvtárakban. Ez mindenesetre igazolja a fiókkönyvtárak létjogosultságát — főleg a külső, ritkábban lakott területeken. (A könyvállományhoz mért magasabb forgalom magyarázatát egyébként az is szolgál-

tatja, hogy a fiókok könyvállománya elsősorban kurrens könyvekből áll. A kerületi könyvtárak állományában azonban – a jelenlegi duplumositás előtt – jelentékeny az inkurrens könyvek száma.)

A KÖLCSÖNZŐHELYEK 1962-BEN

	A kölcsönzöhelyek		
	könyvállománya	beíratk. olvasói	kölcs. kötetei
31 kölcsönzöhely együtt	5 223	1 331	22 160
1 kölcsönzöhely átlagosan	169	43	715
A hálózat adataihoz mért %-os arány.....	0,4	0,9	0,4

A társadalmi munkában kezelt kölcsönzöhelyek jelentősége tehát még viszonylag csekély mind az állományt, mind a forgalmat illetőleg. A beiratkozott olvasók viszonylag magasabb aránya egyidejűleg az itteni olvasási intenzitás alacsony voltaival is jár, amit a kölcsönzött kötetek csekély száma és aránya is igazol.

Az 1961-ben üzemeltetett 4 parkkönyvtárat a jelentés évében nem tudtuk megnyitni létszámihiány miatt.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak a fővárosi lakosság könyvellátásában való jelentőségét az alábbi összefoglaló számok mutatják:

Év	Könyvtárak száma	Egy könyvtárra jut		Ezer lakosra jut		Ezer 6–14 éves lakosra jut gyermek olvasó
		km ² terület	1000 lakos	kötet	beíratk. olvasó	
1961	96	5,5	18,8	601	69	165
1962	102	5,1	17,7	706	79	195

Eszerint tehát a beszámoló évében a könyvtárba beiratkozott olvasók a fővárosi lakosság 7,9%-át képviselik (1%-kal többet, mint a korábbi évben), ugyanakkor az olvasni tudó gyermekeknek csaknem ötöde tartozik olvasóink közé. A fiókkönyvtáraknak a hálózatban növekvő szerepe a könyvtáraknak különösen a külső kerületekben történő jobb megközelítését eredményezi.

A kerületi könyvtárak állománynagyságuk alapján való megoszlása – a fiókkönyvtárak könyvállományának levonása után – a következő volt 1962-ben:

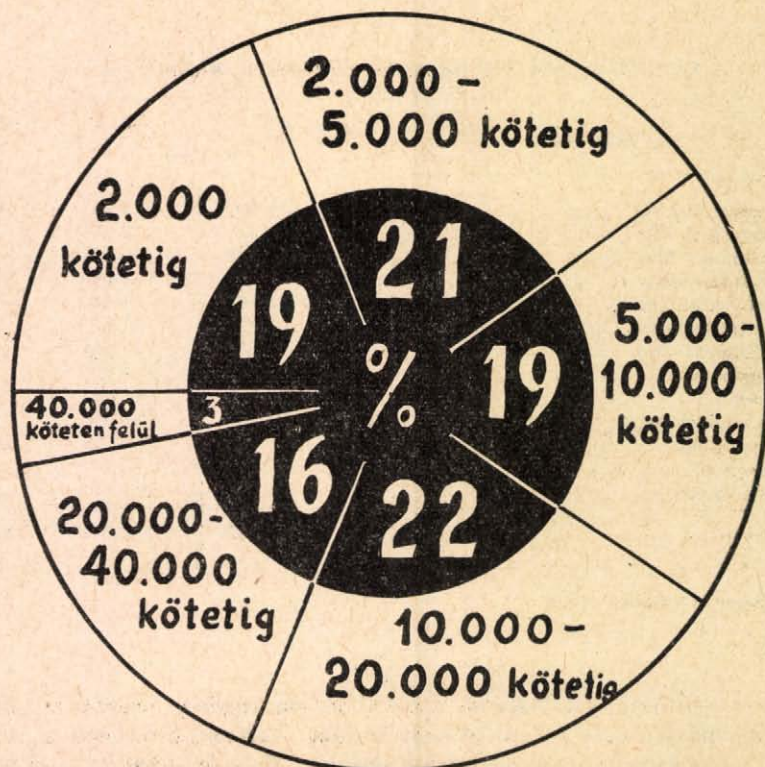
Állomány-nagyság	A kategóriába eső könyvtárak	
	száma	százaléka
10 000 kötet alatt	6	12
10 – 20 000 kötet között	23	48
20 – 30 000 kötet között	8	17
30 – 40 000 kötet között	8	17
40 000 kötet fölött	3	6
Összesen	48	100

A kerületi könyvtárak csaknem fele tehát a 10–20 ezer kötetes csoporthoz tartozik. A nagyobb könyvtárak közül a 20–40 ezer kötetes optimális csoporthoz a könyvtárak egyharmada sorolható. A legkisebb és legnagyobb kategóriába eső könyvtárak aránya viszonylag csekély.

A fiókkönyvtárak és különálló gyermekrészlegek állomány nagyságának megoszlása ugyanakkor a következő képet mutatta:

	Szám	Százalék
1000 kötet alatt	7	13
1000 – 2000 kötet között	12	22
2000 – 3000 kötet között	8	15
3000 – 5000 kötet között	13	24
5000 kötet fölött	14	26
Összesen	54	100

Eszerint a 3 000 – 10 000 kötet állomány közötti – legnagyobb és legéletképesebb – fiókkönyvtárak teszik ki e könyvtár csoport felét.

A hálózat könyvtárainak könyvállomány-szerinti megoszlása

A hálózati könyvállomány és szerzeményezés

A hálózathoz tartozó könyvek mennyisége 1962-ben a következő főadatokban mutatkozik meg:

	Állomány dec. 31-én	
	kötet	index
A) Ker. könyvtárak könyvállománya		
1961	1 057 579	100,0
1962	1 209 103	114,1
B) Összes hálózati könyvállomány ¹		
1961	1 107 079	100,0
1962	1 273 627	115,0
C) Teljes könyvtári állomány (dia- és folyóirat állománnyal együtt)		
1961	1 144 576	100,0
1962	1 313 194	114,8

¹ A kerületi könyvtárak és hálózati duplumraktárak összes állománya.

A hálózati könyvállomány növekedése tehát 15%-os a korábbi év 8,6%-ával szemben.

A KÖNYVÁLLOMÁNY SZAKOK SZERINTI MEGOSZLÁSA*

Szakszám	Megnevezés	1961	1962	1961	1962
		darabban		százalékban	
0	Általános művek	13 402	15 635	1,3	1,3
1, 2, 3, 9	Társad. tud. (fil. tört.)	102 478	111 856	9,7	9,3
3 K	Marxizmus – leninizmus	19 969	20 498	1,9	1,7
4	Nyelvtudomány	4 574	4 933	0,4	0,3
5	Természettudomány	33 160	36 266	3,1	3,0
61	Orvostudomány	9 892	11 312	0,9	0,9
62 – 64/69	Alkalmazott tud.	49 831	51 342	4,7	4,2
63	Mezőgazdaság	8 286	8 502	0,8	0,7
7	Művészet	58 059	65 431	5,5	5,4
8	Irodalomtudomány	33 738	37 353	3,2	3,1
	Szépirodalom	510 831	571 171	48,4	47,4
91	Földrajz	30 764	37 671	2,9	3,1
	Gyermekirodalom	182 595	237 133	17,2	19,6
	Összesen	1 057 579	1 209 103	100,0	100,0

* A hálózati raktárak állománya nélkül.

A jelentékeny állománynövekedés mellett is viszonylag csekély az állomány egyes csoportjainak egymástól való százalékos eltolódása. Valamit csökkent a szépirodalom és növekedett a gyermekirodalom könyveinek aránya. Ez a fejlődés az utóbbi évek állandó tendenciája.

LÁTOGASSA KÖNYVTÁRUNKAT!

FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
30. sz. kerületi könyvtára

Királyerdő, Kalamár József u. 196.

kölcsönözhető

*A magyar és világirodalom
klasszikus és modern művei (regények),
útleírások, életrajzok,
történelmi és művészettörténeti könyvek stb.*

*A legfrissebb napilapok és
folyóiratok helyben olvashatók.*

kölcsönzési idő :

hétfő _____ 2 – ½ 8
kedd _____ 10 – 2
szerda _____ 2 – ½ 8
csütörtök _____ 1 – ½ 5
péntek _____ 2 – ½ 8 óráig

könyvtárhasználati díj 1 évre 3.-Ft
tanulóknak 1.-Ft

Szerzeményezés

A szerzeményezés két főcsoportjának, a vásárlásoknak és az ajándék, csere stb. révén való gyarapításnak az aránya a következőképpen alakult:

Szármozás	1961	1962	1961	1962
	darab		százalék	
Vásárlás	127 222	209 054	77,8	85,4
Egyéb módok (ajándék, csere stb.)	36 395	35 681	22,2	14,6
Összesen	163 617	244 735	100,0	100,0

A jelentés időszakának 2 millió forinttal megemelt könyvbeszerzési kerete természetesen meglátszik a vásárlások arányának emelkedésében; az egyéb módokon szerzeményezett könyvek számában lényeges változás nincs.

AZ ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS MEGOSZLÁSA SZAKOK SZERINT*

Szakszám	Megnevezés	1961	1962	1961	1962
		darabban		százalékban	
0	Általános művek	2 840	2 838	1,9	1,3
1, 2, 3, 9	Társadalomtud.	12 465	15 286	8,2	7,1
3 K	Marxizmus – leninizmus	1 072	1 155	0,7	0,4
4	Nyelvtudomány	493	460	0,3	0,2
5	Természettud.	3 692	4 376	2,5	2,0
61	Orvostudomány	1 231	2 008	0,8	0,9
62 – 64/69	Alkalmazott tud.	6 278	8 663	4,2	4,0
63	Mezőgazd. tud.	579	607	0,4	0,3
7	Művészet	7 893	8 897	5,2	4,1
8	Irodalomtud.	3 237	4 145	2,1	1,9
	Szépirodalom	55 150	81 024	36,7	37,8
91	Földrajz	4 870	8 287	3,2	3,9
	Gyermekirodalom	50 921	77 180	33,8	36,0
	Összesen	150 721	214 926	100,0	100,0

* A hálózati raktárak gyarapodása stb. nélkül.

Az 1962-es évben valamit nőtt a szépirodalom és még nagyobb mértékben a gyermekirodalom szerzeményezése. A többi szakok gyarapodása csaknem kivétel nélkül csökkent.

Az 1962-es évben a könyvvásárlásra fordított összegek és vásárolt könyvek megoszlása a következő volt a hálózatban:

	Ft	Kötet	Százalék	
			1962	1961
a) Hálózati keretből:				
ker. kv. oszt. keretből	281 049	11 057	5,3	4,8
ker. könyvtárak keretéből	4 127 739	175 785**	84,1	78,7
b) Közp. könyvtár keretéből	41 667*	966	0,5	0,6
c) Kártérítési összegből	166 346	7 095**	3,4	6,5
d) Ker. közsféj. alapból	332 304	14 151**	6,7	9,4
Összesen	4 949 105	209 054	100,0	100,0

* Ebből 37 000 Ft a zenei kv. vásárlására.

** 23,5 forintos átlagárral arányosan számítva.

A könyvvásárlási keretből való vásárlás aránya a beszámoló évében 6%-kal emelkedett az 1961 évvel szemben. Ugyanakkor azonban — bár arányaiban csökkent — abszolút számban több mint 60 000 forinttal növekedett a kerületi községfejlesztési alpból vásárolt könyvek száma. A kerületi községfejlesztés segítségével nem fejeződik ki egyedül a könyvvásárlásra adott összegben, mivel a hálózati fejlesztés egyéb kiadásaira további kb. 120 000 forintot kaptunk ugyanezen alpból.

A hálózat folyóirat beszerzésére 1962-ben 103 100 forintot fordítottak. A könyvvásárlás mellett a hálózat kötetlen, — tékázott — folyóirat-évfolyamainak gyarapodása 148 db volt; a tékázott folyóirat-évfolyam állományszáma 430 db volt. A beszámoló évében — főleg vásárlások révén — a diafilm állomány 2 065 darabbal növekedett, összesen 39 137 darabra.

A könyvállomány csökkenése az év folyamán összesen 78 187 kötet volt.

ÁLLOMÁNYCSÖKKENÉS A FŐBB SZAKCSOPORTOKBAN

	Kötet		Állománycsökkenés százalékban	
	1961	1962	1961	1962
Összes hálózati csökkenés*.....	59 788	61 344	100,0	100,0
Ebből:				
Társadalomtud.-ok (1, 2, 3, 9)	3 069	4 989	5,1	8,2
Alkalmazott tud.-ok (62 - 64/69) ...	1 593	7 109	2,7	11,6
Szépirodalom	23 670	23 362	39,7	38,1
Gyermekkönyvek	25 138	18 378	42,3	30,0

* A hálózati raktár stb. csökkenése nélkül.

A csökkenés legnagyobb része változatlanul a szépirodalmi könyvekre esik, mivel ebből a csoportból bonyolódik le a legnagyobb forgalom és természetesen itt a legtöbb az elkopott, selejtté váló mű. Hasonló okból jelentékeny a gyermekkönyvek állománycsökkenésének mennyisége is, bár az 1961 évvel szemben — amikor selejtezés történt — esett a csökkenésben való aránya. A hálózati központi raktárakban a jelentés évében 14 785 volt a csökkenés. Az 1963-ban a hálózatban meginduló nagyarányú duplumosítás természetesen a csökkenés szakcsoportjainak arányában is jelentékeny változásokat idéz majd fel.

A hálózati könyvállományban történt *tiszta gyarapodás* — az összesen 244 735 kötetre rúgó szerzeményezésnek az együttesen 78 187 kötetnyi csökkenéssel való kisebbitése után — tehát 166 548 kötetet tesz ki.

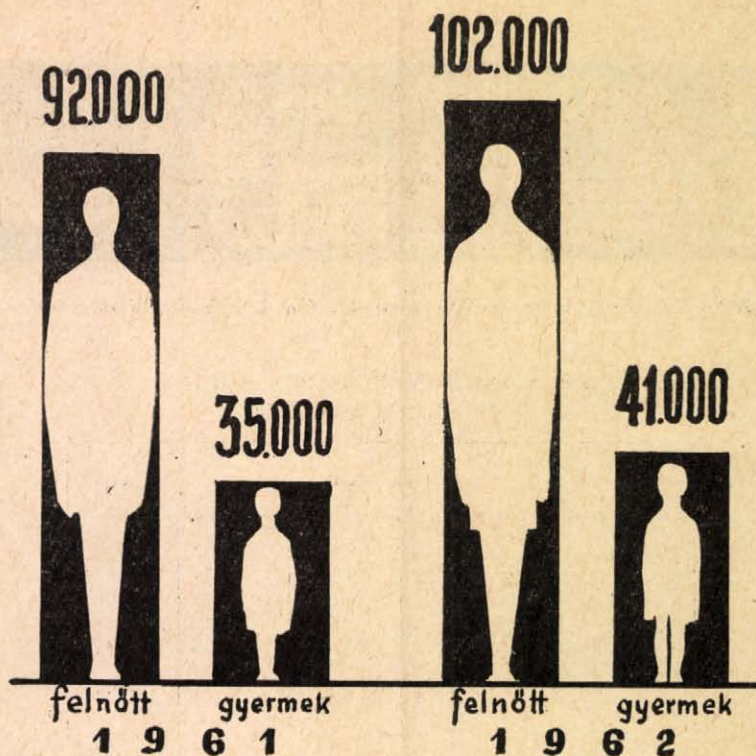
Beiratkozott olvasók

A jelentés időszakában a hálózati könyvtárakba beiratkozott olvasók száma jelentős emelkedést mutat:

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK SZÁMA

	1961	1962
	év végén személy	
Felnőtt	92 351	102 360
14 éven aluli	34 711	41 116
Összesen	127 062	143 476

Az összes olvasók számában 12,9%, a felnőtt olvasók számában 11%, a gyermekolvasók számában pedig 18,9% az emelkedés a korábbi évi állapottal szemben.

A kerületi könyvtárakba beiratkozott olvasók számának alakulása

A gyermekolvasók 1962-ben 28,6%-át képviselték az összes olvasóknak, csaknem másfél százalékkal többet, mint 1961-ben.

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK FOGLALKOZÁSA

Foglalkozás	1961	1962	1961	1962
	számban		százalékban	
Munkás	21 093	23 343	16,6	16,4
Paraszt	200	254	0,2	0,2
Pedagógus	2 763	2 945	2,2	2,2
Egyéb értelmiségi	5 743	6 593	4,5	4,6
Közép- és főisk. tanuló	15 189	18 534	11,9	13,0
Ipari tanuló	4 673	5 409	3,7	3,8
Háztartásbeli	11 025	9 789	8,7	6,3
Ált. iskolai tanuló	34 711	41 116	27,3	28,6
Egyéb	31 665	35 493	24,9	24,9
Összesen	127 062	143 476	100,0	100,0

A könyvtár olvasóinak foglalkozás szerinti megoszlása jelentősebben nem változott. Figyelemre méltó az általános iskolai tanulók, továbbá a közép- és főiskolai tanulók arányának viszonylag jelentős emelkedése, továbbá a háztartásbeliek számának és arányának esőkenése.

A kerületi könyvtárak beiratkozott olvasóinak foglalkozási megoszlása

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSA KORUK
ÉS NEMŰK SZERINT

	Férfi	Nő	Együtt
10 évig	8 350	8 150	16 500
11 – 14 év között	13 374	11 242	24 616
15 – 18 év között	11 954	10 974	22 928
19 – 26 év között	8 095	7 866	15 961
27 év felett	27 933	35 538	63 471
Összesen	69 706	73 770	143 476

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSÁNAK SZÁZALÉKOS ARÁNYA (1961)

	Férfi		Nő		Együtt	
	1961	1962	1961	1962	1961	1962
10 évig	5,3	5,8	5,0	5,7	10,3	11,5
11 – 14 év között	9,3	9,3	7,7	7,8	17,0	17,1
15 – 18 év között	8,0	8,3	7,3	7,6	15,3	15,9
19 – 26 év között	5,5	5,6	5,3	5,5	10,8	11,1
27 év felett	20,1	19,5	26,5	24,9	46,6	44,4
Összesen	48,2	48,5	51,8	51,5	100,0	100,0

A férfi olvasók arányának – évek óta tartó – emelkedése összefügg a háztartásbelieknek a foglalkozási rovatban bemutatott, s ugyancsak állandó jelenséggé vált csökkenésével. A fiatalabb korosztályokban a férfi, az idősebbekben a nő olvasók száma nagyobb.

Hasonlóképpen a foglalkozási arányok változásához – amelyben a tanulóifjúság százalékos viszonyszámai állandó növekedést mutattak – a beiratkozott olvasók három legfiatalabb csoportjának aránya évek óta növekszik. Különösen gyorsan emelkedik a legfiatalabb – a 10 éven aluli – olvasók aránya, amely 1961-ben még 10,3% volt, a beszámoló évében pedig 11,5%-ra emelkedett. Ez természetesen adódik ennek a korosztálynak az egész népességben való növekedéséből.

Kölcsönzők (kölcsonzése) száma

A könyvtár tevékenységének egyik legfontosabb mutatószáma a kölcsönzők száma, amely arról tájékoztat, hányszor keresték fel az olvasók a könyvtárat, hányszor kellett velük a könyvtárosoknak foglalkozniuk.

A KÖLCSÖNZŐK SZÁMA

	1961		1962	
	szám	százalék	szám	százalék
Felnőtt kölcsönzők	1 124 852	74,5	1 271 520	73,0
Gyermek kölcsönzők	384 764	25,5	471 527	27,0
Összes kölcsönzők.....	1 509 616	100,0	1 743 047	100,0

A beiratkozott olvasók száma növekedésének megfelelően nőtt a kölcsönzők száma is. A beszámoló évében ez több mint 15%-os emelkedést mutat. (Az ugyancsak a kölcsönzők kategóriájába tartozó diafilmkölcsönzésekről a megfelelő helyen beszélünk.)

1961-ben a gyermekkölcsonzők alig több mint negyedét képviselték az összes kölcsönzőknek; 1962-ben ez az arány 1,5%-kal növekedett.

Az olvasói intenzitás – az egy beiratkozott olvasóra eső kölcsönzések száma – a következőképpen változott:

1961-ben 11,8

1962-ben 12,2 volt, vagyis a beiratkozott olvasó a beszámoló évében több mint tizenkétszer fordult meg a könyvtárban. A fejlődés az előző évvel szemben csaknem fél százalék.

A könyvtár látogatóinak egy része az olvasótermi látogatókból kerül ki. Ezek vagy a kézikönyvtárat, esetleg az olvasóterembe elhelyezett folyóiratokat használják, vagy pedig a kikölcsönzött könyvet itt olvassák. Az olvasótermek mérhető könyvtári forgalmat azért nem bonyolítanak le, mert jelenlegi személyzeti létszámuk mellett – két kerületi könyvtártól eltekintve – az olvasótermek számára könyvtárost biztosítani nem tudunk. Éppen ezért nem tartható számon teljes megbízhatósággal az olvasótermi látogatók száma sem.

A kerületi könyvtárak olvasóhelyiségeinek alakulására a következők mutatnak:

KERÜLETI OLVASÓHELYISÉGEK

	1961	1962
Olvasótermek száma	16	18
Kölcsönzői olvasóhelyek	38	37
Gyermek olvasótermek	3	6
Gyermek-kölcs. olv. helyek	21	23
Összesen	78	84

Az olvasóhelyiségek száma – a könyvtárak időközben történt gyarapódása következtében – növekedett a beszámoló évében, egyidejűleg azonban érvényesült az a tendencia is, hogy a nagyobb helyiségeket igénylő szabadpolcos rendszerre való átállás követ-

keztében több olvasóterem áldozatul esik a modernizálásoknak. Félreérthetetlen fejlődés e területen egyedül a gyermekkönyvtárak területén mutatkozik, ahol egy év alatt három új olvasóterem is létesült.

Olvasói ülőhelyek	1961	1962
Olvasóteremben.....	359	401
Kölcsönzőhelyiségben	398	389
Gyermek-olvasóteremben	100	126
Gyermek kölcsönzőhelyiségben	162	176
Összesen	1 019	1 092

Ami növekedés az olvasói ülőhelyek terén mutatkozik, az a két felújított könyvtárban (22., 27. sz.) létesített olvasótermekre esik, továbbá a gyermekkönyvtárakra. A régi felnőtt-olvasótermek és olvasóhelyiségek befogadóképessége a beszámoló évében – a fent ismertetett okoknál fogva – csökkent.

OLVASÓTERMI LÁTOGATÓK

	1961		1962	
	szám	százalék	szám	százalék
Felnőtt látogatók	127 958	65,5	137 158	62,1
Gyermek látogatók	67 396	34,5	83 755	37,9
Összes látogatók	195 354	100,0	220,913	100,0

A nehézségek ellenére az olvasótermi látogatók száma 13%-kal emelkedett. Ugyanakkor a gyermekolvasótermek látogatóinak növekedése több mint 24%-os volt.

A kerületi könyvtárak összes látogatóinak száma tehát a következőképpen alakult 1962-ben:

Kölcsönzők száma	1 743 047
Olvasótermi látogatók	220 913
Összesen	1 963 960

A kölcsönzött kötetek száma

A könyvforgalom mennyiségi és minőségi fejlődésének adatai a következők:

A KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK SZÁMA

	1961		1962	
	szám	százalék	szám	százalék
Felnőtteknek kölcsönzött kötetek.....	3 813 866	78,1	4 354 550	76,6
Gyermekeknek kölcsönzött kötetek	1 070 767	21,9	1 325 351	23,4
Összes kölcsönzött kötet.....	4 884 633	100,0	5 679 901	100,0

LÁTOGASSA KÖNYVTÁRUNKAT!

FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
22.sz. kerületi könyvtára

VII. KERTÉSZ U. 20.

kölcsönözhetőek

*A magyar és világirodalom
klasszikus és modern művei (regények),
útleírások, életrajzok,
történelmi és művészettörténeti könyvek stb.*

*A legfrissebb napilapok és
folyóiratok helyben olvashatók.*

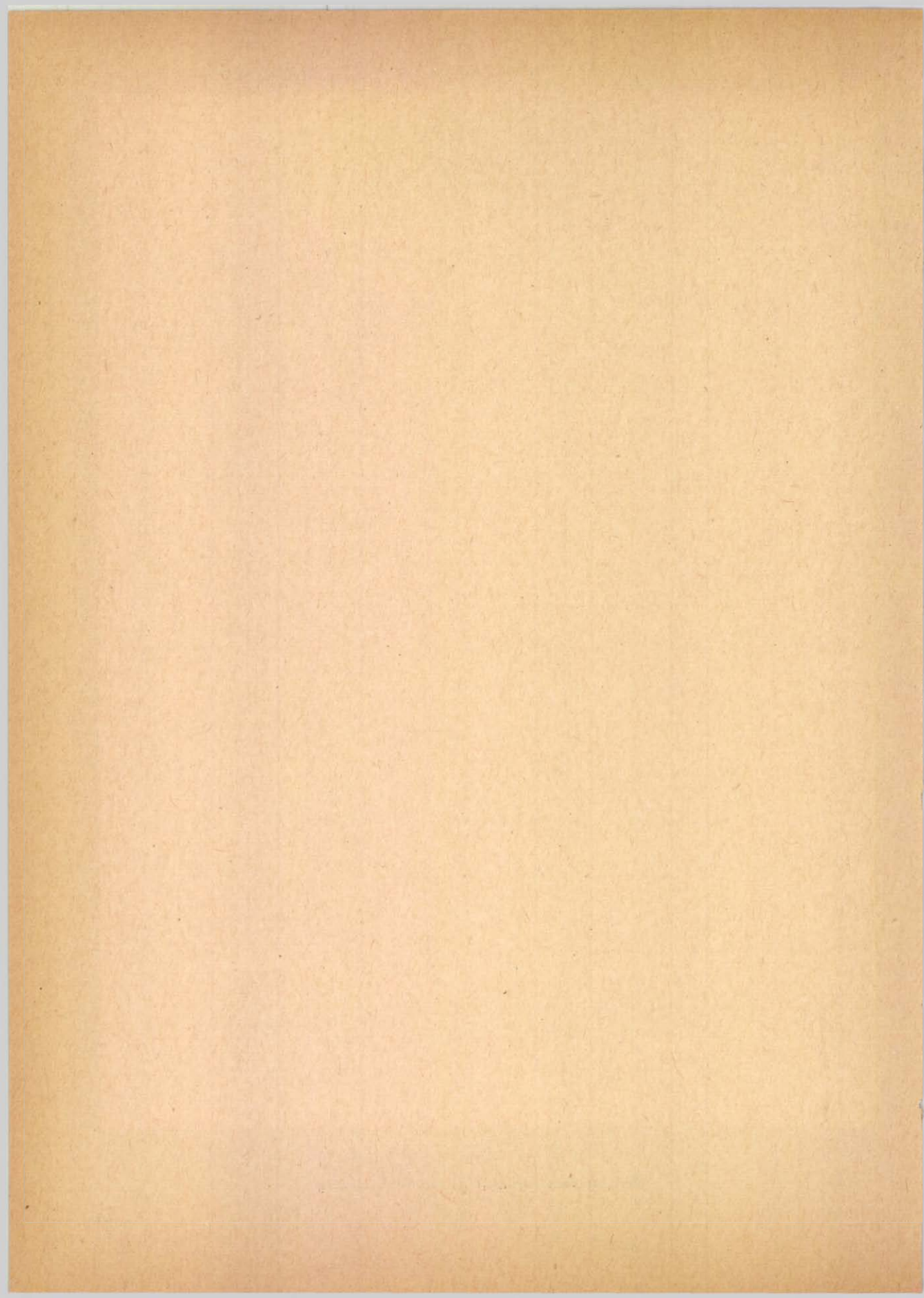
kölcsönzési idő :

hétfő
szerda
péntek

2-7

kedd
csütörtök 10-4

könyvtárhasználati díj 1 évre 3'-ft
tanulóknak 1'-ft

A kerületi könyvtárakban kölcsönzött könyvek száma a fentiek szerint több mint 16%-kal növekedett. Ebben a felnőttek – akik egy-egy látogatásukkor több könyvet visznek el, mint a gyermekek – létszámuknál magasabb arányban szerepelnek. Mindazonáltal a gyermekeknek kölcsönzött művek száma gyorsabban növekedett, mint az összes kölcsönzött kötetek mennyisége.

A hálózatban kialakult *olvasási átlag* – az egy beiratkozott olvasóra eső kölcsönzött kötetek száma –

1961-ben 38,4

1962-ben pedig 39,3 kötet volt, tehát kevéssel növekedett. Természetesen más a felnőttek olvasási átlaga (42,6), mint a gyermekeké (32,2). A felnőttek egy kölcsönzésre több könyvet kapnak; ennek oka, a felnőtt könyvtárak még mindig meglevő nagyobb választéka.

A kerületi könyvtárak hálózatában a *könyvek forgási sebessége* – vagyis az állomány egy kötetére jutó kölcsönzött kötetek száma

1961-ben 4,41

1962-ben 4,45 volt; átlagosan tehát 4,5-ször fordul meg egy-egy raktári kötet az olvasó kezén. 1962-ben a felnőtt könyvek forgási sebessége – éppen nagyobb választékuk miatt és csupán a kerületi könyvtárak könyvállományának figyelembevételével – 4,5, a gyermekkönyvek forgási sebessége pedig 5,6 kötet.

Egy kölcsönzés alkalmával átlagosan 3,26 kötetet adnak kerületi könyvtáraink az olvasóknak; ezen belül a felnőtteknek 3,42 könyvet, a gyermekeknek pedig 2,81 kötetet. Az egy kölcsönzésre jutó átlagkötetek száma kb. megfelel az elmúlt évi adatnak.

A KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK SZAKSZERINTI MEGOSZLÁSA

Szakcsoport	1961	1962	1961	1962
	számban		százalékban	
Szépirodalom	2 852 331	3 089 703	58,4	54,4
Ebből:				
Új magyar	(408 785)*	(463 471)*	(15,5)**	(15,6)**
Régi magyar	(312 937)*	(306 455)*	(11,8)**	(10,3)**
Világir. klassz.	(344 747)*	(343 292)*	(13,1)**	(11,5)**
Szovj. irodalom	(112 878)*	(112 888)*	(4,2)**	(3,8)**
Népi dem. irodalom	(71 376)*	(82 961)*	(2,7)**	(2,8)**
Egyéb irodalom	(293 185)*	(308 137)*	(11,1)**	(10,4)**
Ismertetjesztő	961 535	1 264 847	19,7	22,3
Ebből:				
Ideol.-politikai ir.	201 747	274 757	4,1	4,9
Műszaki irodalom	89 989	146 023	1,9	2,6
Mezőgazd. irodalom	12 349	16 936	0,3	0,3
Természettud. irodalom	138 693	188 946	2,8	3,3
Egyéb ism. terj. irodalom	518 757	638 185	10,6	11,2
Gyermekirodalom	1 070 767	1 325 351	21,9	23,3
Ebből:				
Képeskönyv }		263 936		
Szépirodalom }	869 946	741 105	17,8	13,0
Ism. terj.	200 821	320 310	4,1	5,7
Összesen	4 884 633	5 679 901	100,0	100,0

* I. és IV. negyedévi reprezentatív adatok.

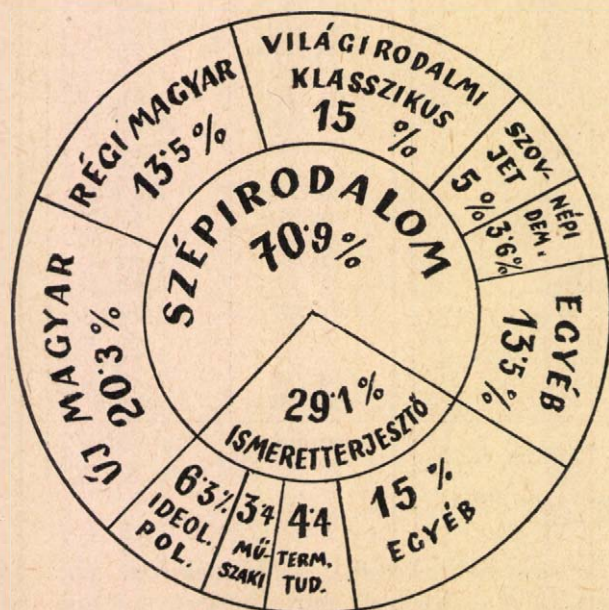
** Kiszámított százalékos arány.

Fenti megoszlást – amelynél a felnőtt és gyermekirodalom együtt szerepel – a teljesség kedvéért nyújtjuk. Sokkal élesebben mutatkozik meg a fejlődés irányzata, ha külön vizsgáljuk a felnőtteknek és külön a gyermekeknek kölcsönzött kötetek megoszlását.

A FELNŐTTEKNEK KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK
SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSI ARÁNYA

	1961	1962
Szépirodalom	74,6	70,9
Ebből:		
Új magyar irodalom	19,8	20,3
Régi magyar irodalom	15,1	13,5
Világirodalom klasszikusai	16,7	15,0
Szovjet irodalom	5,4	5,0
Népi dem. irodalom	3,4	3,6
Egyéb irodalom	14,2	13,5
Ismeretterjesztő	25,4	29,1
Ebből:		
Ideol.-politikai irodalom	5,2	6,3
Műszaki irodalom	2,4	3,4
Mezőgazdasági irodalom	0,4	0,4
Természettud. irodalom	3,6	4,4
Egyéb ismeretterj. irodalom	13,6	14,6
Összesen	100,0	100,0

A számok az ismeretterjesztő irodalom kölcsönzésének újabb jelentős emelkedéséről számolnak be. Amíg 1961-ben az ismeretterjesztő művek az összes felnőtteknek kölcsönzött köteteknek egynegyedénél alig valamivel többet tettek ki, addig 1962-ben erősen megközelítették már az összforgalom 30%-át. Az ismeretterjesztő munkák csaknem minden csoportjában jelentős növekedés következett be mind az abszolút számok, mind az összforgalomhoz mért százalékszámok viszonylatában. Különösen nagy súlyt fordítottak könyvtárosaink az ideológiai-politikai művek, a természettudományi és műszaki irodalom forgalmának növelésére, amelyek százalékos aránya az egész felnőttforgalomban együttesen egyharmadával növekedett.

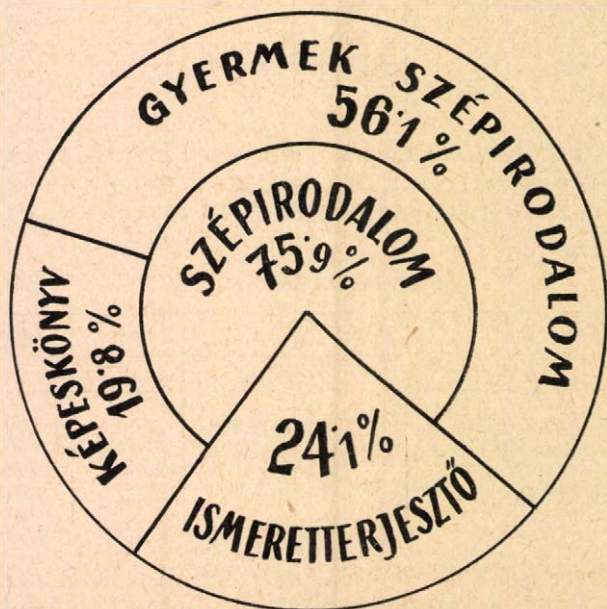
A felnőtteknek kölcsönzött kötetek megoszlása műfaj szerint

A szépirodalom terén tovább folytatódott az új magyar irodalom forgalmának előretörése, amely ma már túllépte az összes felnőtteknek kölcsönzött könyvek egyötödét. Valamivel csökkent a szovjet szépirodalom és ugyancsak kevéssel nőtt a népi demokratikus szépirodalom forgalmának aránya. E politikailag fontos irodalmi csoportok együtt megközelítették a felnőttforgalom 29%-át.

A KÖLCSÖNZÖTT GYERMEKIRODALOM
SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSA

	1961	1962
Képeskönyv		19,8
Gyermek szépirodalom }	81,3	56,1
Gyermek ismeretterj. irodalom	18,7	24,1
	100,0	100,0

Hasonló emelkedést mutat a gyermekkönyvek forgalmában is az ismeretterjesztő irodalom, mint amit a felnőttek számára való kölcsönzésnél láttunk. 1962-ben már a gyermekkönyv-forgalomnak csaknem egynegyedét tették ki az ismeretterjesztő könyvek, holott egy évvel korábban csak egyhatodát képviselték. Az 1962-es évben kiemeltük a gyermekszépirodalom anyagából a képeskönyveket; ezek a gyermekeknek kölcsönzött művek kb. egyötödét teszik ki.

A gyermekeknek kölcsönzött kötetek megoszlása

**A SZERZEMÉNYEZETT ÉS KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK
EGYBEVETÉSE**

	1961		1962	
	Szerzemé- nyezett	Kölcsönzött	Szerzemé- nyezett	Kölcsönzött
	kötetek százalékos megoszlása			
Szépirodalom	36,7	58,4	37,8	54,4
Ismeretterj. irod. ...	29,5	19,7	26,2	22,3
Gyermekirod.	38,8	21,9	36,0	23,3
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0

A szerzeményezett és kölcsönzött könyvek megoszlásában az arányok tovább közeledtek egymáshoz, ami a szerzeményezés újabb javulását mutatja.

Diafilm-kölcsönzés

A diafilm-kölcsönzés a jelentés évében további csökkenést mutat, ami összefügg a könyvtári forgalom rohamos növekedésével és ezzel kapcsolatban könyvtárosaink túlterheltségével.

DIAFILM-ÁLLOMÁNY

	1961	1962	1961	1962
	száma		százalék	
Mese- és játékfilm ..	12 895	13 512	34,8	34,0
Ismeretterj. film ...	24 177	25 625	65,2	65,5
Összesen	37 072	39 137	100,0	100,0

A diafilm-állomány 6%-kal növekedett 1962-ben a korábbi év színvonalával szemben. Diafilm-kölcsönzésre beiratkozott 1962-ben 1390 fő (egy évvel korábban 2030 fő); a dia-kölcsönzők száma 7542 (1961-ben 10 825) fő. (A csökkenés 38%-os.)

DIAFILM-KÖLCSÖNZÉS

	1961	1962	1961	1962
	száma		százalék	
Mese- és játékfilm ..	42 775	29 044	80,5	79,3
Ismeretterjesztő film	10 361	7 566	19,5	20,7
Összesen	53 136	36 610	100,0	100,0

A diafilm kölcsönzésben beállott csökkenés 31%-os. Amíg a mese- és játékfilmek aránya az állománynak kb. egyharmada, ezek forgalma az összes diaforgalom csaknem 80%-át képviseli.

*Megnyílt
a 3.sz.*

OLVASHATOK

*képes - és
meséskönyveket,
történelmi és
kalandos
regényeket,
technikai,
természet-
tudományos
könyveket,
érdekes
útleírásokat*

**KÜLÖN
OLVASÓ
SZOBA**

XIII. Váci-út 60.

Kölcsönzés :

hétfő _____ 1-7

kedd _____ 10-2

szerda _____ 2-7

csütörtök 1-4

péntek _____ 1-7^{hig}

Tagsági díj 1 évre 1,-Ft

**FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN
KÖNYVTÁR**

FK. A FSZEK. IGAZGATÓJA - KOSSUTH SOKSZ. ÚZ.

Olvasószolgálat és propagandamunka

Az olvasószolgálat egész évben előtérben álló központi kérdése az olvasók fejlődését elősegítő irodalom, mindenekelőtt az ismeretterjesztő irodalom forgalmának növelése volt. Az ismeretterjesztő irodalomban – mint láttuk – jelentősen emelkedett a politikai-ideológiai és természettudományi művek, a szépirodalomban az új magyar és a népi demokratikus könyvek forgalma.

Ezeket az eredményeket a fennálló munkaerő problémák mellett könyvtárosaink nagy nehézségek között tudták csak biztosítani. Segítséget nyújtott erőfeszítéseikhez a szabadpolicrendszer további kiterjesztése a kerületi könyvtárakban. Segítséget nyújtanak a könyvajánlásban a központ által kiadott bibliográfiák és ajánlóalbumok is. Az elkészült olvasótervet is felhasználták könyvtárosaink, bár ennek használata jelenlegi körülményeink között még sok problémát vet fel, sok kísérletet tesz szükségessé.

Egyes olvasórétegek érdeklődésének felmérésére több reprezentatív statisztikát készítettek. Így a munkásolvasókra és a fiatalokra figyeltek különösen könyvtárosaink. Egyes könyvtárakban a nőolvasók olvasmányait is figyelemmel kísérték.

Az önálló gyermekkönyvtárak és növekvő számú különálló gyermekrészelek a gyermekkönyvtári olvasószolgálat és propagandamunka egész sereg kérdését vetették fel. Így napirendre került a gyermekkönyvtárak szabadpolic-rendszerű kölcsönzésének értékelése, a gyermekkönyvek ismeretterjesztő anyagának nagyobb forgalmazása, a tapasztalatcserék tanulságainak hasznosítása.

A kerületi könyvtárak propagandamunkája terén jelentősen megnövekedett a könyvkiállítások és mindenekelőtt a különböző rendezvények száma.

KÖNYVKIÁLLÍTÁSOK

	1961	1962
Felnőttek számára	916	1034
Gyermekek számára.....	341	463
Együtt	1257	1497

A könyvkiállítások a jelentés évében 19%-kal múlták felül a korábbi év kiállításainak számát. A gyermekeknek rendezett könyvkiállítások száma 36%-kal múlta felül a korábbi évét.

A kerületi könyvtárak propagandamunkájának támogatására a központ bibliográfia és propagandaosztálya 10 kiállítás anyagát készítette és juttatta el felhasználásra a könyvtárba. (Lásd a központi propagandamunka megfelelő helyén.)

A kiállítások legnagyobb részét azonban a kerületi könyvtárak változatlanul a helyi szükségletnek megfelelően a pártbizottságokkal, a kerületi tanácsokkal, tömegszervezetekkel való megbeszélés alapján rendezik meg. Így pl. az egyes könyvtárak egyebek mellett a következő kiállításokat rendezték: Természettudományos és műszaki kiállítás, Szép könyvek a természetről, 1848 március 15.-e, Dokumentációs fényképek felszabadulásunk évfordulója alkalmából, Nemzetközi munkásmozgalmi emlékeink, Vértörök Csütörtök, VIT ifjúsági mozgalmi kiállítás, Alkotmányunk ünnepe, A bibliográfiák kiállítása, (25-ös könyvtár), Molière-évforduló, Új könyveink, Az illegális Szabad Nép, Puskin évforduló, A történelem sodrában, Nőnap kiállítás, Szállj költemény, Muzsikáról mindenkinek, Ünnepi könyvhét, Pedagógiai kiállítás, Mesterségek dicsérete, A vallás és a modern ember, Úrhajós kiállítás, Egészségünk védelmében, Nagy emberek életéről, Hogyan segít

munkánkban a műszaki könyv, Kongresszusi kiállítás, A tornaórától a bajnokságig (16-os könyvtár).

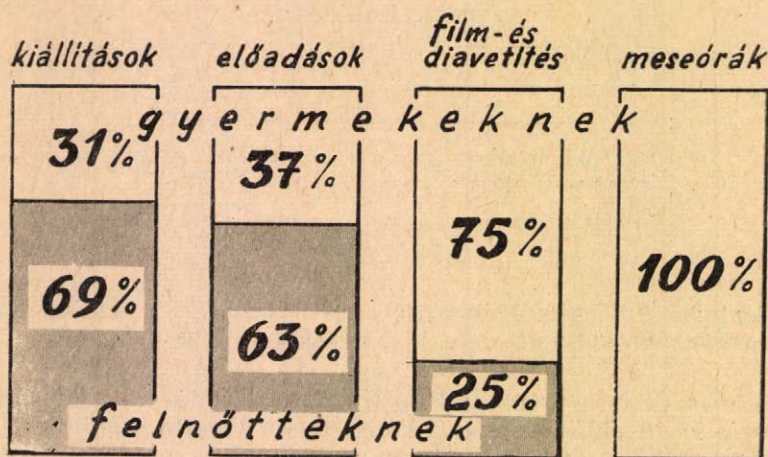
Gyermekkiállítások: Tanulj olvasva! (természettudományos anyag), Készülj fel az úttörő próbákra, Meseország kapujában, Új könyveink, Gyermeknap, Itt a nyár, vár a tábor, Ismerd meg a természetet!, Mesevilág, Mesék és igaz történetek az állatokról, Művészeti kiállítás, Híres emberek stb.

Természetesen minden könyvtár megrendezte a politikai ünnepek (április 4., november 7., május 1., stb.) emlékkiállításait.

RENDEZVÉNYEK (1962)

Műfaj	Felnőttek	Gyermekek	Együtt	
	számára		1962	1961
Könyvismertető előadások	444	259	703	} 611
Film- és diavetítések	51	153	204	
Meseórák	–	145	145	
Összesen	495	557	1 052	611
Látogatók száma	16 407	18 527	34 934	34 102

A rendezvények száma több mint 70%-kal múlta fölül az 1961-es éveket. A könyvismertető előadások többsége természetesen a felnőttek számára, az egyéb előadások többsége a gyermekek számára hangzott el.

A felnőtteknek és a gyermekeknek nyújtott rendezvények megoszlása

A kerületi könyvtárak rendezvényeinek jelentős emelkedése rámutat könyvtárosaink e téren is jelentős erőfeszítéseire. Csaknemugyanannyi látogatólétszám mellett a rendezvények számának emelkedése azt jelenti, hogy az olvasók érdeklődési körét jobban megközelítő, szakosított előadások rendezésére törekedtek.

Az egyes kerületi könyvtárak rendezvényei közül néhány példát említünk: Beszélgetés az Új Írás szerkesztőivel, Ismerkedés Vincze Lajos festőművésszel, Bíró Vera elvtársnő beszélgetése a fiatalokkal, Könyvheti rendezvény Faragó Vilmos és Gerelyes Endre részvételével, Találkozás Baranyi Ferenc költővel, Váczi Mihályné előadása a

mai szovjet irodalomról (27-es könyvtár), Puskin emlékest filmvetítéssel, A mai magyar irodalom, tartotta Illés Lajos, Szalay Károly kandidátus Karinthy estje, Czine Mihály kandidátus Móricz Zsigmond estje, Ankét Vészi Endre „Miért nem szóltatok” c. könyvről, József Attila emlékünnepe (6-os könyvtár).

Igen nagyszámú előadás hangzik el a kerületi könyvtárakban alakult Fialat olvasók klub-jának, az ifjúsági kluboknak rendezésében. Különösen sok a gyermekelőadás, amelyeket rendszerint film-, vagy diavetítés kísér.

A kerületi könyvtárak propagandamunkája a beszámoló évében minden korábbi év eredményein túltett.

III. A KÖNYVTÁR GAZDASÁGI SZERVEI

Gazdasági feladatok

Az alábbiakban adjuk a könyvtár gazdasági tevékenységének fő számadatait. Az erre vonatkozó részletes jelentés a zárszámadásban található.

A KÖNYVTÁRI KÖLTSÉGVETÉS FŐBB TÉTELEI. (TELJESÍTÉS)

Tételek	1961	1962	1961	1962
	összeg forintban*		százalékban	
Éves költségvetés összesen	15 111 882	18 434 114	100,0	100,0
Személyi kiadások	7 401 235	8 148 064	49,0	44,3
Dologi kiadások	7 710 647	10 286 050	51,0	55,7
Ebből: Könyvbeszerzés	2 873 883	5 205 718	19,0	28,2
Könyvkötés (külső)	713 012	580 301	4,7	3,1
Saját kiadvány	148 148	256 573	1,0	1,3
Szakmai nyomtatvány	55 507	73 027	0,4	0,4
Berendezés	393 415	674 507	2,6	3,7
Felújítás	—	44 872	—	0,2
Egyéb dologi kiadás	3 526 672	3 451 052	23,3	18,8
Index: Összes kiadás	100,0	122,0	—	—
Személyi kiadás	100,0	111,0	—	—
Könyvbeszerzés	100,0	181,3	—	—

* A Fővárosi Tanács népművelési osztálya által engedélyezett módosítással

A költségvetés főösszege 22%-al, a személyi kiadások 11%-al, a könyvbeszerzésre megállapított keret 81%-al múlta felül a beszámoló évében az 1961-es év megfelelő adatait. Miután a dologi kiadások 55%-al növekedtek, ezek százalékos aránya is megnövekedett a költségvetés keretében.

BERUHÁZÁS

	1961	1962
	forintban	
Berendezési tárgyak	676 000	878 031
Építés	145 000	—
Együtt	821 000	878 031

A berendezési tárgyaknak már 1961-ben is magas keretösszegét a jelentés éve túlszárnyalta. Ezt az újonnan megnyitandó könyvtárak bútorszükséglete indokolja.

A fentiekhez a Fővárosi Tanács községfejlesztési alapjából a következő összegek járulnak:

építészeti jellegű kiadások	199 195 Ft
berendezési jellegű kiadások.....	299 196 Ft
<u>Összesen</u>	<u>498 391 Ft</u>

A KÖNYVTÁR BEVÉTELEI (TÉNYSZÁMOK)

	1961	1962
Könyvtárhasználati díj	289 603	325 900
Késedelmi díj	380 141	483 543
<u>Együtt</u>	<u>669 744</u>	<u>809 443</u>
MÉH-nek történő eladás ...	8 900	13 331
Fotóból	9 232	2 384
Dia-bevételek	—	63 356
Bibliográfiai bevételek.....	34 143	37 289
Olvasófüzet eladásából	10 867	12 322
Egyéb bevételek	53 563	4 457
<u>Együtt</u>	<u>116 705</u>	<u>133 139</u>
<u>Összesen</u>	<u>786 449</u>	<u>942 582</u>

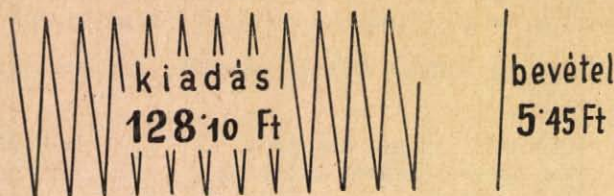
Az 1962-es évi könyvtárhasználati díjból 18 675 forint jut a központra. A bibliográfiai bevételek látszólag valamit emelkedtek az 1961-es évvel szemben, azonban „A mi könyveink” bevétele — amely 1961-ben az „egyéb bevételek”-et duzzasztotta fel — a beszámoló évében már nem szerepel. A könyvtár összes bevételei 20%-al múlják felül az egy évvel korábbit.

KÉSEDELMI DÍJ FIZETÉS

	1961	1962
Központ	15 772	17 540
Hálózat	364 369	466 003
<u>Együtt</u>	<u>380 141</u>	<u>483 543</u>

Az emelkedés a késedelmi díjak fizetése terén 27%-os.

A könyvtár kiadásaiból 128,10 Ft jut egy-egy beiratkozott olvasóra, a bevételekből viszont csak 5,45 Ft.

Egy-egy beiratkozott olvasóra jutó kiadás és bevétel a könyvtár 1962-es költségvetésében

PERLÉSEK

	1961	1962
Perlések száma	2 355	3 750
Ebből: Végrehajtással	1 819	2 376
Fizetésletiltással	536	1 374
Elintézett esetek száma	1 060	2 494
Visszahozott könyvek száma	1 598	1 605
Elveszett könyvekért befizetett kártérítés (Ft)	156 700*	237 255

* Az év folyamán (korábbi tételekből is) befolyt 189 665 Ft.

A perlések száma a beszámoló évében 59%-al, az elintézett esetek száma pedig 135%-al emelkedett. A visszahozott könyvek száma alig változott, az elveszett könyvekért befizetett kártérítési összeg azonban 51%-al emelkedett.

A perlések anyagi eredménye a beszámoló évében a következő volt:

a visszahozott könyvek értéke ...	86 034 Ft
elveszett könyvekért befolyt	237 255 Ft
<u>Együtt.....</u>	<u>323 289 Ft</u>

Ez 34%-os növekedést mutat az elmúlt évivel szemben.

1962 végéig körülbelül 5000 elmaradt per halmozódott fel perlési csoportunkban, mely létszámhiány miatt nehezen tud megbirkózni a – könyvtárak számának állandó növekedése miatt is – folytonosan gyarapodó anyaggal. A beszámoló évében (egykes kölcsönzők ismeretlen helyre távozása miatt) körülbelül 400 per törlésére került sor.

A gazdasági osztály 1962-ben az új kerületi könyvtárak és fiókkönyvtárak, továbbá a Hamzsabégyi úti duplumraktár mellett 21 kerületi könyvtárban végeztetett különböző felújítási, beruházási, karbantartási és tatarozási munkákat.

Az osztály 44 könyvtárban összesen 60 alkalommal tartott ellenőrzést pénztár, postabélyegkezelés és a leltárkönyvek vezetése szempontjából. Ennek alapján megállapítottuk, hogy az ügykezelés sokat javult 1961 óta, de még nem hibamentes.

A könyvtár technikai berendezései

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a jelentés évében sem kapott olyan technikai berendezést, amely számbavehetően előmozdította volna műszaki ellátottságát. A beszámoló évében sem a könyvtári vonalon (mikrofilm felvevő- és leolvasó, modern sokszorosítógép, könyvtovábbító berendezés), sem könyvkötészeti területen nem történt új vásárlás, vagy a régi felújítása.

TECHNIKAI FELSZERELÉSEK

	1961	1962	1961	1962
	központban		hálózatban	
	darab			
Vetítőgép	1	2	1	—
Epidiascop	1	1	1	1
Dia-vetítő	1	1	27	24
Magnetofon, lemezjátszó	3	2	3	4
Rádió	4	4	1	6
Televízió	1	1	1	1
Ormig-sokszorosítógép	1	1	—	—
„Rominor” rotaprint soksz. g. ...	1	1	—	—
Írógép	38	40	49	46
Padlókefélgép	7	8	24	25
Porszívó	4	5	6	5
Hangerősítő berendezés	2	2	1	2
Számológép	5	6	—	—

Nagyobb bevásárlás megfelelő pénzügyi keret híján nem történt.

Egyes területeken (dia-vetítő, írógép stb.) az elavult felszerelések kiiktatása következtében csökkent az állomány.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár műszaki berendezés szempontjából változatlanul az ország legrosszabbul ellátott könyvtárai közé tartozik.

Könyvkötészet

A könyvkötési munkákat a könyvtár házi könyvkötészete mellett külső könyvkötő vállalatok is végezték a beszámoló évében.

A HÁZI KÖNYVKÖTÉSZET FŐBB MUNKÁI (DB)

	1961			1962		
	Közp.	Hálózat	Össz.	Közp.	Hálózat	Össz.
Új kötés	814	560	1 374	535	492	1 027
Karton kötés	15 225	93	15 318	8 218	833	9 051
Javítás	669	24 079	24 748	999	25 961	26 960
Aranyozás	38 676	—	38 676	55 544	—	55 544
Táskakészítés	8 500	29 350	37 850	12 050	48 000	60 350
Táskázás	7 933	1 188	9 121	5 162	848	6 010
Kölcsonzó tasak	—	67 950	67 950	—	64 800	64 800

A házi kötészet szorosan vett kötési munkái (új kötés és javítás) 11,5%-al emelkedtek. Növekedett sok más kötéseti munka is, így pl. a táskakészítés, aranyozás. Valamit csökkent a kölcsonzótasak-készítés és a táskázás mennyisége. A kartonkötések száma — amely ugyancsak kevesebb, mint egy évvel korábban — a saját kiadványok kötésének mennyiségével függ össze.

KÜLSŐ KÖTÉSZETRE ADOTT MUNKÁK

	1961			1962		
	Közp.	Hálózat	Összesen	Közp.	Hálózat	Összesen
Új kötés	1 413	—	1 413	1 128	—	1 128
Javítás	498	16 380	16 878	48	14 458	14 506
Együtt	1 911	16 380	18 291	1 176	14 458	15 634

A pénzügyi keret megszorításai következtében a külső kötészetre adott könyvek darabszáma csaknem 15%-al alacsonyabb, mint egy évvel korábban.

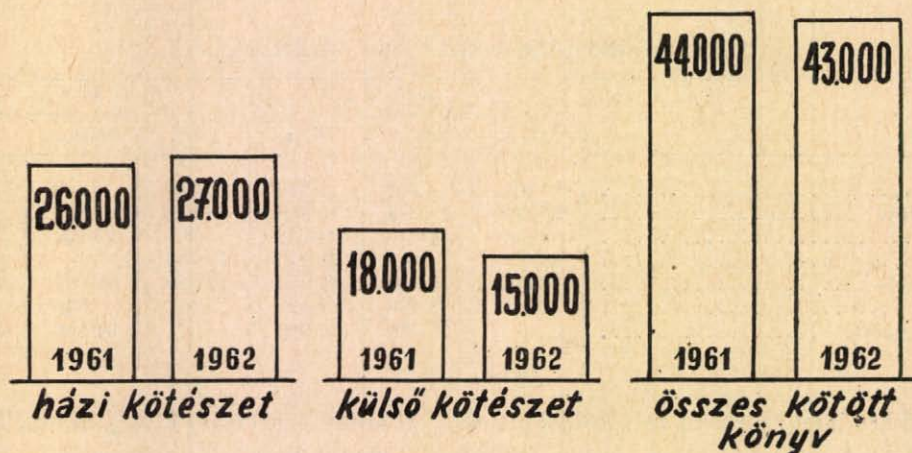
A központnak készített 48 javítás a Budapest-gyűjteménybe tartozó sérült könyvek restaurálása volt, amelyek költsége 35 404 forintot tett ki.

A külső kötészetre adott munkák összes költsége 580 301 forint volt.

A könyvtár részére kötött összes könyvek száma (új kötés, javítás) a következő képet mutatta:

	1961	1962
Házi kötészet	26 122	27 987
Külső kötészetek	18 291	15 634
Együtt	44 413	43 621

Az év folyamán bekötött könyvek száma tehát — ha csak alig 2%-al is — kisebb volt, mint egy évvel korábban. Miután azonban a kölcsönzés az év folyamán 16%-al emelkedett, tehát a könyvek kopása is növekedett, a könyvkötés csökkenése szükségszerűen az állomány további romlásához vezetett.

A bekötött könyvek száma

IV. A KÖNYVTÁR SZERVEZETI ÉS SZEMÉLYI ÜGYEI

A központi könyvtár szervezetében 1962-ben változás nem történt. A hálózatban a már előző évben megnyitott önálló gyermekkönyvtárakhoz újak csatlakoztak és a beszámoló évében már négy önálló gyermekkönyvtár képviselte a később kialakítandó – és a felnőtt könyvtáraktól elkülönülő – gyermekkönyvtári hálózat alapjait. E külön hálózat jövőbeli egységeiként tekinthetők a ma már nagyszámú – az év folyamán 18-ra emelkedő – különálló gyermekrészlegek is, ha ma még a megfelelő kerületi könyvtárhoz tartoznak is mind személyi, mind könyvvállományi szempontból.

Az igazgatóság az év folyamán rendszeresen összehívta az igazgatói tanácsot, – melynek tagjai a központi osztályvezetők és más kijelölt könyvtárosok, továbbá hét kerületi könyvtárvezető – és megtárgyalták a könyvtárat érintő elméleti és gyakorlati kérdéseket.

A KÖNYVTÁR KÖZPONTI OSZTÁLYAINAK ÉS VÉGLEGESÍTETT DOLGOZÓINAK SZÁMA

	1961	1962	Vezetője 1962. XII. 31-én
	létszám XII. 31-én		
Igazgatóság	6	8	Révész Ferenc h.: Tyroler Gyula
Feldolgozó osztály	19	20	dr. Szász Károly
Nyilvános szolgálat	22	21	Marót Miklós
Budapest-gyűjt. osztálya	14	13	dr. Zoltán József
Bibliográfia és prop. oszt.	15	15	Pataki Ferenc
Ker. könyvtárak osztálya	16	17	Dobos Piroska
Gazdasági osztály	36	37	Egeresi Zoltán
Házi kötetzet	21	20	Svientek Sándor
Együtt	149	151	

Az osztályok létszáma lényegesen nem változott.

A FSZEK KINEVEZETT DOLGOZÓINAK MUNKAKÖRI BESOROLÁSA
(1962 DECEMBER 31-ÉN)

Munkakör*	Központ	Hálózat	Együtt	
			1962	1961
Igazgató	1	—	1	1
Igazgató h.	1	—	1	1
Gazdasági ig.	1	—	1	1
Osztályvezető	6	—	6	5
Osztályvezető h.	5	—	5	—
Csoportvezető	4	—	4	7
Ker. könyvtárvezető I.	—	36	36	48
Ker. könyvtárvezető II.	—	10	10	
Tud. főmunkatárs	2	—	2	36
Tud. munkatárs	24	—	24	27
Főkönyvtáros	3	2	5	—
Könyvtáros I.	27	62	89	54
Könyvtáros II.	11	55	66	73
Könyvtáros III.	2	5	7	
Gazd. csop. vez. (adm. v.)	2	—	2	3
Főelőadó I—II. (adm. ügyint. I)	5	—	5	3
Előadó (adm. ügyint. II.)	1	—	1	6
Műszaki ügyint. II.	3	—	3	—
Műszaki ügyint. III.	1	—	1	—
Adm. dolg. I.	6	—	6	—
Adm. dolg. III.	1	—	1	—
Kvt. raktárvez.	1	—	1	—
Kvt. raktáros (közgyűjt. munkaerő) ..	6	—	6	38
Kiemelt term. szakmunkás (műszaki II.)	12	—	12	10
Szakmunkás műszaki III.)	6	—	6	14
Kisegítő I.	1	—	1	
Kisegítő II.	6	—	6	7
Kisegítő III.	11	33	44	15
Gépkocsivezető	1	—	1	—
Házfelügyelő	1	—	1	—
Együtt	151	203	354	349

* Zárójelben a korábbi munkaköri besorolás

A dolgozók létszáma 1962-ben 5 fővel emelkedett.

Az új munkaköri besorolás — amely az 1962-es bérrendezéssel egyidejűleg történt — több területen jelentős változást hozott, lehetővé téve a könyvtár dolgozóinak munkájukhoz mért pontosabb beosztását.

ÁLLOMÁNYON KÍVÜLI DOLGOZÓK

	Központ	Hálózat	Összesen
Könyvtári munkakörben	3	40	43
Egyéb munkakörben	13	55	68
Együtt	16	95	111

Az állományon kívüli (félnapos) dolgozók száma az elmúlt évvel szemben 23 fővel emelkedett.

Az 5 egész napos és 23 félnapos létszámgyarapodás együttesen 4,3%-os emelkedést jelent a dolgozók számában; ez messze elmarad az év folyamán a kölcsönzők számában bekövetkezett 14%-os és a kölcsönzött kötetek számában mutatkozó 15%-os emelkedés mögött. (A százalékos emelkedést a központ és hálózat együttes forgalmában mérve.) Még hátrányosabb ez az arány, ha figyelembe vesszük az év folyamán megnyílt új könyvtári egységek számát – két kerületi könyvtárat, két fiókkönyvtárat és két különálló gyermekrészleget – amelyek üzemeltetése egyedül többet igényelt, mint a fenti személyi gyarapodás.

E kérdésnél vissza kell térnünk arra a tényre, hogy mindez még tovább fokozta könyvtárosaink – és mindenekelőtt kerületi könyvtárosaink – már a korábbi években is súlyos túlterhelését.

1962-ben kitüntetett munkatársak

Könyvtárunk dolgozói közül többen kitüntetést kaptak:

Becsky Andorné Munka Érdemrend kitüntetést,
 Révész Ferenc Munka Érdemrend kitüntetést,
 Dénes Aladárné Kiváló Népművelő kitüntetést,
 Babindák Sándorné „Szocialista kultúráért” kitüntetést,
 Dávid Gyuláné „Szocialista kultúráért” kitüntetést,
 Gáti Istvánné „Szocialista kultúráért” kitüntetést,
 Gönczi Imre „Szocialista kultúráért” kitüntetést,
 Holló Ferencné „Szocialista kultúráért” kitüntetést,
 Sávoly Veronika Kiváló dolgozó oklevelet,
 Kolbányi Margit Kiváló dolgozó oklevelet,
 Ecsedy Andorné miniszteri dicséretet,
 Kurunczy Lajosné miniszteri dicséretét,
 Uray Béláné miniszteri dicséretet.

A könyvtár 208 dolgozója együttesen 76 680 forint igazgatói jutalomban részesült.

A KÖNYVTÁROSI MUNKAKÖRBEN DOLGOZÓK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE

Foglalkozásuk	Egyetem vagy főisk. végzetts.	Középisk.	Ált. isk. végzetts.	Összesen
Központ	62	19	5	86
Hálózat	84	79	7	170
Együtt	146	98	12	256
%-ban	57,0	38,4	4,6	100,0
Állományon kiv. dolg. %-ban	7 16,6	31 73,9	4 9,5	42 100,0

KÖNYVTÁROSI SZAKKÉPZETTSÉG (1962)

Főfoglalkozásúak	Egyetemi v. főisk.	Középisk.	Alapfokú	Szakképz. nélkül	Összesen
Központ	37	15	2	32	86
Hálózat	63	53	23	31	170
Együtt	100	68	25	63	256
százalékban	39,1	26,5	9,8	24,6	100,0
Állományon kívüli dolgozók	2	7	17	16	42
százalékban	4,8	16,6	40,5	38,1	100,0

Egyetemi és főiskolai végzettsége könyvtárosaink 57%-ának van, ugyanilyen színvonalú könyvtárosi szakképzettséggel viszont 40% rendelkezik. Középiskolai végzettsége 38,4%-nak, ugyanilyen fokú könyvtárosi képzettsége 26,5%-nak van. Általános iskolai végzettségű könyvtáros 5% alatt és technikai minimummal rendelkező szakképzett-ségű könyvtárosunk 10% alatt van. A szakképzettség nélküli könyvtárosok – különösen a központban – elsősorban olyan régi gyakorlattal rendelkező, idősebb munkatársak, akik a vonatkozó rendelet értelmében felmentettek a könyvtárosi képzettség megszerzése alól.

A jelenleg folyó középfokú könyvtárosképzésben 30 szakképzettség nélküli, főleg hálózati könyvtáros vesz részt, így 1963 közepén a szakképzettség nélküliek száma nagymértékben lecsökken majd. A könyvtárosi szakképzést ezután elsősorban a félnapos – előreláthatóan később véglegesítésre kerülő – könyvtárosok számára kell biztosítanunk.

A GYERMEKKÖNYVTÁRAKBAN
ÉS RÉSZLEGEKBEN DOLGOZÓK (1962)

Könyvtárosi munkakörben főfoglalkozásúak	39
Könyvtárosi munkakörben állományon kívül	13
Együtt	52
Egyéb munkakörben főfoglalkozásúak	4
Egyéb munkakörben főfoglalkozásúak állományon kívül	3
Összesen együtt	59

A gyermekkönyvtárosok adatai a fenti összes könyvtárosok adatai között is szerepelnek.

A gyermekkönyvtárakban dolgozó egész napos és félnapos könyvtárosok egyrésze a kerületi felnőtt könyvtárakban is dolgozik, így a valóságban nem számolhatunk a gyermekkönyvtáraknál 52 könyvtárossal.

**A GYERMEKKÖNYVTÁRAKBAN ÉS RÉSZLEGEKBEN
DOLGOZÓ KÖNYVTÁROSOK VÉGZETTSÉGE (1962)**

	Egyetem v. főisk.	Középiskola	Ált. isk.	Együtt
Főfoglalkozásúak ...	16	22	1	39
Állományon kívül...	1	12	—	13
Együtt	17	34	1	52
Százalékban	32,8	65,3	1,9	100,0

**A GYERMEKKÖNYVTÁRAKBAN ÉS RÉSZLEGEKBEN DOLGOZÓ
KÖNYVTÁROSOK KÖNYVTÁROSI SZAKKÉPZETTSÉGE (1962)**

	Egyetem v. felsőfokú	Középfokú	Alapfokú	Szakképz. nélkül	Összesen
Főfoglalkozásúak	11	19	8	1	39
Állományon kívül.....	—	4	5	4	13
Együtt	11	23	13	5	52
Százalékban	21,2	44,2	25,0	9,6	100,0

A gyermekkönyvtárosok általában alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint többi könyvtárosaink. Könyvtárosi képzettség dolgában azonban előnyösebben állnak, mivel szakképzettség nélkül itt a könyvtárosok nem egészen 10%-a van.

**EGYÉB (NEM KÖNYVTÁROS) MUNKAKÖRBE DOLGOZÓK
(1962)**

	Egyetem v. főisk.	Középiskola	Ált. isk.	Együtt
Főfoglalkozásúak				
Központ	2	12	51	65
Hálózat	—	1	32	33
Együtt	2	13	83	98
Százalékban	2,0	13,3	84,7	100,0
Állományon kívül....	—	6	62	68
Százalékban	—	8,8	91,2	100,0

A nem könyvtárosi munkakörben dolgozók nagy többsége — mint szak- és segéd-munkás — általános iskolai végzettségű.

Oktatás — továbbképzés

A kerületi könyvtárak osztályának feladat-körébe tartozik a szakmai oktatás szervezése.

A tanfolyamok, előadássorozatok megnevezése	Az év folyamán befejezett tanfolyamok		Az év utolsó napján folyamatban levő tanfolyamok, előadások	
	száma	hallgatók száma	száma	hallgatók száma
1. Politikai gazdaságtan	1 (I. évf.)	28	1 (II. évf.)	22
2. Marxista irod. esztétika	1	46	1	53
3. Könyvismereti tanfolyam	1	90	1	92
4. Központi és ker. raktárkezelők ideol. pol. tanf.	1	43	1	58
5. Alapfokú könyvtárosképző szaktanfolyam..	—	—	1	45
6. Középfokú könyvtárosképző szaktanfolyam FSzEK könyvtárosoknak.....	1	29	1	36
7. Középfokú könyvtárosképző szaktanfolyam szakszerv. könyvtárosoknak	1	33	2	62
8. Könyvtáros tanulók képzése	1	4	—	—
9. Ált. műveltségi előadássorozat a ker. és közp. könyvtárosoknak	1	180	1	230
10. Filmvetítógép kez. tanf.	—	—	1	11
Összesen	8	453	10	603

A hallgatók száma 33%-al emelkedett.

A tanfolyamok közül megszűnt a könyvtárostanulók képzése, mivel általában megszűntek a „tankönyvtárak”, s így megszűnt könyvtárunk ilyen jellege is. Az év második felében viszont alapfokú könyvtárosképző szaktanfolyamot indítottunk az új könyvtárosok részére. Rendezvényeink filmvetítő munkájának megjavítása érdekében indítottuk el a vetítógépezelő tanfolyamot.

A beszámoló évében a középfokú könyvtárosképző szaktanfolyam első tanévét lezártuk. Hasonlóképpen lezártuk a szakszervezeti könyvtárosok részére szervezett azonos színvonalú tanfolyam első évét és — bár a saját könyvtárosaink számára ezt nem tehattük meg — megindítottunk a szakszervezetiek részére egy új első évfolyamot is.

Szakmai viták, tapasztalatcserék stb.

A beszámoló évében — a szakmai továbbképzés egyik formájaként — az alábbi szakmai viták rendezésére került sor:

1. Áttérés a szabadpolcos rendszerre a kerületi könyvtárakban
2. Az SzKP XXII. kongresszusa tiszteletére rendezett pályázat értékelése
3. A serdülőkor lélektani sajátosságai
4. Az ipari tanulók irodalmi-, s általános műveltsége és a könyvtár
5. Az állományfejlesztés újabb tapasztalatai
6. Az őszi-téli propagandamunka tapasztalatai
7. A társadalmi tanácsok szerepe a kerületi könyvtárakban
8. A katalógus felhasználása és szerepe a gyermekkönyvtárakban.

A gyermekkönyvtárosok részére a következő — tapasztalatcsere jellegű — megbeszéléseket tartották:

9. A könyvtárak és az Úttörőszövetség kapcsolata
10. a) Az ismeretterjesztő irodalom forgalma
b) Szabadpolc
c) A serdülők irodalma

11. a) Gyermekmunkatársak
b) Nyári csoportos foglalkozás
12. Az iskolákkal való kapcsolat
13. Csoportos foglalkozások a téli hónapokban

1962-ben a következő tapasztalatcseréken és tanulmányi kirándulásokon jártak könyvtárosaink:

A) *Tanulmányoztuk:*

14. a pécsi városi könyvtárban a hálózati rendszer kiépítését;
15. a hatvani járási könyvtárban az ifjúsági olvasókkal való foglalkozást és a járási könyvtárak munkaszervezését;
- 16–21. a debreceni, békéscsabai, veszprémi, váraplotai, egri és szegedi könyvtárak munkáját;
22. az Országos Levéltár restauráló műhelyének munkáját;
23. a Vármúzeum feltáró munkáját

B) *Megtekintettük:*

24. az OSzK-ban rendezett „Corvina” kiállítást;
25. a IX. képzőművészeti kiállítást;
26. a Csók-Galéria kiállításait;
27. a Várban folyó ásatásokat;

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár oktatási munkáját hasznosítottuk általában idegen könyvtárak dolgozói részére is. Így a már említett szakszervezeti középfokú tanfolyamok mellett — amelyeket a szakszervezeti könyvtárak támogatására kötött megállapodás alapján rendezünk — az alapfokú könyvtárosképző szaktanfolyam hat hallgatója más könyvtárak dolgozója volt.

*

Összefoglalva: a könyvtár 1962-es évi tervét egészében túlteljesítette. A lemaradások területén arra törekszik, hogy azokat megszüntesse és a munkát az 1963-as évben a kívánt színvonalra emelje.

RÉVÉSZ FERENC

igazgató.

HALOTTAINK

Dr. BRAUN RÓBERTNÉ

1887—1962

Ő maga, férje és leánya is tevékeny részese volt a szocialista Magyarország megvalósulását előkészítő nemzedéknek. Férjével, a neves szociológussal és könyvtárossal, Braun Róberttel együtt Szabó Ervin közvetlen környezetéhez tartozott. Nem kis mértékben járultak hozzá, hogy Szabó Ervin megvalósíthassa elképzeléseit a modern könyvtárról.

Határozott, pallérozott értelmi képesség, nagy-nagy tudásvágy jellemezték egész életében. Az első nők között volt, akik egyetemet végeztek a régi Magyarországon. Mint a szocialista emberség, a jövő tudatos vallója évtizedeken át — a Horthy-rendszer idején — előítéletekkel, gúnnyal, gyanakvással, sokszor megvetéssel nézett szembe. És a megvalósult szabadságban ugyanilyen határozott szellemmel folytatta tovább közművelő hivatását, mikor másodszer került könyvtárunkhoz, 1945-ben.

Pedig nagy, felmérhetetlenül fájdalmas volt a csapás, ami a felszabadulás évében érte. Lányát, az oly fiatal, törekeny Évát, az illegális kommunista mozgalom egyik felejtetetlen harcosát a fasiszta embertelenség meggyilkolta. Az idős asszonyt megrendítette a szörnyű csapás, de nem törte meg, — még azon év őszén fiatalos lendülettel vetette magát a tevékeny munkába, hogy minél aktívabban segítse a szocialista közművelődés, a költő szavaival az „új nép, másfajta raj” világának megvalósulását. — Az akkori „fiókközpont” vezetője volt. Műveltsége és szakmai tudása révén kiváló munkát végzett. Avatott, körültekintő vezetője volt az osztálynak nyugdíjaztatásáig, 1950 februárjáig. Emlékét kegyelettel őrizzük!

GERÉB LÁSZLÓ

1905—1962

Akik ismerték, tudták róla, hogy kiváló munkaerő volt, könnyedén, gyorsan, szerényen és szorgalmasan dolgozott. Író, műfordító, bibliográfus, aki elmélyült tudományos kutatói munkát folytatott. Mint műfordító, legszívesebben a magyar humanizmus latin nyelvű költőinek — elsősorban Janus Pannoniusnak — volt hivatott tolmácsolója. A második világháború előtt közre adta Bonfininek, Mátyás király történetírójának műveiből készített szemelvényes fordításait; 1940-ben pedig a mind veszedelmesebben előretörő fasizmus elleni tiltakozásként Morus Tamás Utópiáját.

1946-ban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kötelékébe lép. Előbb a fiókhálózatban dolgozik, később a központ tájékoztató szolgálatában. Ez időben kezdte meg bibliográfusi tevékenységét. A könyvtár háború előtt indított Tanulmányok sorozata Geréb László munkáival éledt újjá s telítődött új szellemmel. A „Bibliográfia a hazai parasztlázadások verses és elbeszélő irodalmához, XV–XVIII. század”, kiemelkedő irodalomtörténeti és bibliográfusi felkészültségről tanuskodik.

Értékes dokumentumokat tárt fel a korabeli magyar munkásmozgalomból is. E bibliográfiák sorában igen jelentősek az 1951-ben napvilágot látott „A párizsi kommün az egykorú magyar irodalomban” és az 1959-ben megjelent „Munkásélet és munkásmozgalom a magyar irodalomban 1867–1872” című művei.

Történelmi ihletésű ifjúsági regények egész sorát alkotta meg; köztük a „Kiált Patak vára”, „A parasztgenerális”, a „Buvár Kund” és az 1961-ben megjelent, a tatárjárásról szóló „Égő világ” címűeket.

Felszabadulás utáni műfordítói tevékenységével a magyarországi latin irodalomnak szinte keresztmetszetét adta.

1951-ben ment tőlünk nyugdíjba.

Egész élete a könyvvel, az írással kapcsolatos. Tevékeny szorgalmának emléke ott él írásaiban, amelyekből még hosszú ideig sok-sok kutató elme merít eligazítást nyújtó adatokat. Mi, könyvtárosok pedig kegyelettel megőrizzük művein kívül munkatársi, emberi emlékét is.

ifj. KRÚDY GYULA

1900—1962

A várost, a farkasréti temetőt behavazó decemberi napon nehéz volt elhinni, hogy őt temetik. Akik lelkünkig dideregve ott álltunk koporsójánál, inkább valahol Budapest régi tavaszaiban éreztük: a halhatatlan „papá”-val és a lánytestvérekkel a Margit-szigeten, a korzón, a valahai Stefánián, a szerkesztőségekben, s a könyvtárunkban töltött 23 éve annyi napján velünk, közöttünk. Két évvel halála előtti nevenapján, mikor apró ajándékokkal leptük meg, valaki egy játéklovat vett neki. Lovat, mely felidézte az Űgető zöld gyepét, a verseny előtti lázat, ifjú Krúdy Gyula egy életen át tartó kedves, szédült, oly emberi szenvedélyét... És akkor a már meghajlott alakján, az ezüstösödő bajuszán, a bepárasodó szemén, mintha átrezdült volna az egész életének emlékezése. Valóban nem érezte ő nyomasztónak a nagyemlékű apát. Folytatódása volt – éreztük alkatában, egész magatartásában – az író-apa álmainak, vágyainak. Az ipari óriássá izmosodó Budapest sehohol másutt fel nem lelhető óbudai romantikájának. Késői gavallér volt ifjú Krúdy Gyula. Ó, nem, nem torzó. Folytatódni fog bennünk; hiszen gesztusai, embersége, udvariassága, ahogy mindig megtalálta azokat a legjobb szavakat beszélgetéseiben, munkatársi kapcsolatában, ahogy biztatott, tanácsot adott és sugárzó derűvel szerkesztett, mind-mind olyan gesztussá nemesedett, amelyeket meg kell őriznünk: így becsüljük, így szeressük egymást.

Az az érzésünk, nem a Farkasréten fekszik. Itt ül közöttünk. Szerkeszti az 1957-ben ő-alapította Könyvtári Hiradót. Ehhez a munkájához annyi szorgalmát, aggodalmát és ismét csak szeretetét adta, hogy őt érezzük még sokáig a lap minden cikkének minden sorában, amelyekben a fővárosi közművelődés egy fontos területét formáljuk – ahogy ő tette –, szerényen, hasznosan, becsülettel.

HOLMIK IMRE

1899—1962

A századforduló előtti évben született karádi fiú, gyermek,- és ifjúkorát Kispesten és Kőbányán töltötte. Aztán 25 évet megszakítás nélkül a főváros szolgálatában dolgozott; ebből húsz évig a Fővárosi Könyvtárnál. A volt Károlyi utcai központ raktárosa volt. A napbarnított kis mokány ember nemesak hordta, rakta a kölcsönzőbe a könyveket, hanem szenvedélyesen olvasta is.

Akik ismerték, szerették őt nyugalmaért, szolgálatkészségeért, ízes szavaiért, életismeretéért, olvasottságaért. Ismertük e jótulajdonságai mellett becsületes szorgalmát is. „Imre bácsi” egyszerű ember volt, aki szerette az életet, az embereket és megérezve az irodalom szépségét, ízeit, lélekben gazdagon élt a nehéz múlt idején is.

Emberségének, becsületes szorgalmának emlékét őrzik mindazok, akik ismerték és szerették őt.

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR TÖRTÉNETÉBŐL

A WENCKHEIM PALOTA MEGSZERZÉSE

Az 1926/1927-es esztendőök fordulóján vette meg a főváros akkori vezetősége a könyvtár számára a volt Wenckheim palotát, központjának mai otthonát, amelybe a gyűjteményt 1931 tavaszán költöztették be. Az intézmény sorsa azóta sok tekintetben összefonódott ezzel az épülettel, melynek megszerzése azonban már kezdettől fogva heves vitákat, összecsapásokat idézett elő. A húszas évek végén különösen az épület megvásárlását kísérő gyanús mozzanatok váltottak ki nagy felzúdulást és jogosnak bizonyuló vádakat, az a kérdés pedig hogy vajjon megfelel-e, vagy sem ez a palota a könyvtár igényeinek, növekvő szükségletének, a mai napig sem jutott nyugvópontra. Az itt következő lapokon vázlatosan bemutatjuk a Fővárosi Könyvtár több mint száz esztendő óta visszatérő helyiségproblémáit, különleges figyelmet fordítva arra, hogy miként állt ez a kérdés a húszas évek közepén. A további fejezetekben részben ismeretlen, részben feledésben volt, szétszórt adatok és dokumentumok alapján vesszük tüzetesebb vizsgálat alá a Wenckheim palota multját, az épület megvásárlásának körülményeit és azt a kérdést, hogy milyen indítékok késztették a város urait, hogy ezt az épületet megvegyék, végül hogyan és milyen távlatra oldották meg a Fővárosi Könyvtár elhelyezésének ügyét ezzel az akcióval.

1. A központi gyűjtemény helyiségproblémái a Wenckheim palota megszerzéséig

Budapest városi könyvtára számára a *helyiség* kérdésének megoldatlansága magával a gyűjteménnyel egyidős. Ismeretes, hogy először 1850-ben, tehát éppen az angol-amerikai községi könyvtármozgalom megindulásával egyidőben nyílt alkalom egy korszerű városi könyvtár megteremtésére: Frank Ignác pesti jogtudós ugyanis 1850-ben „egy városi könyvtár kezdeteként” hagyta Pest közönségére 14 000 kötetes nagyértékű gyűjteményét. Az idők előtt járó vállalkozás azonban negyedszázados hasztalan kísérletezés után elbukott, elsősorban azért, mert Pest, majd Budapest akkori vezetői nem voltak hajlandók áldozni egy megfelelő könyvtári otthon létesítésére. Pedig 1868–1872 között főként Toldy Ferencnek, a neves irodalomtörténésznek, az Egyetemi Könyvtár igazgatójának buzgólkodása nyomán már határozott formában került napirendre az önálló könyvtárpalota építésének eszméje, de az ülésezéseken túl semmi nem történt. A fővárosi könyvtárának megteremtéséről a *kilencvenes évek elején* (1891–1892-ben) esett megint sok szó. Ekkor az a terv foglalkoztatta a város illetékeseit, hogy a Körösy József igazgatása alatt álló Fővárosi Statisztikai Hivatal 1870-ben alapított és a kilencvenes évek elején már tekintélyes gyűjteménnyel rendelkező szakkönyvtárát fejlesztik közgyűjteménnyé, de *helyiséget nem akartak adni* és Körösy a vezetése alatti hivatal helyszükére hivatkozva elhárította

a fővárosi könyvtár ügyének kézbevétele. Ezután, 1892–1893-ban a Fővárosi Levéltár vezetője, *Toldy* László könnyelműen elvállalta a városi könyvtár kiépítésének gondját, ehhez némi anyagi segítséget is kapott, de már egy-két esztendőn belül maga is rájött, hogy a vezetése alatt álló levéltárban nem fejleszthető a könyvtár és hogy megfelelő otthon nélkül nem megy a dolog. Sűrű kérvényezéseire 1896-ban kiutaltak a gyűjtemény számára az akkori *Lipót* (ma Váci) utca 62. alatti „Új Városháza”-val szembeni *bérház első emeletén* egy *négy szobás bérleményt*, utóbb pedig (1899–1900-ban), amikor a városi apparátus beköltözhetett végleges otthonába, az egykori „Károly kaszárnya”, ettől kezdve Városháza (a mostani központi tanácsháza) épületébe, itt jutott néhány szobához a könyvtár, de az elhelyezés kérdése ezzel távolról sem nyert megoldást. E helyen, a *Városháza Károly* (ma Tanács) *körúti szárnyán* nyílt meg 1904 október 15-én *Szabó* Ervin vezetésével a mai Fővárosi Könyvtár, mely rohamos gyorsasággal indult fejlődésnek és már 1909–1910-re teljesen kinőtte otthonát. 1910-ben azután *Szabó* Ervin kezdeményezésére és az akkori liberális polgármester, *Bárczy* István és egy sereg közéleti ember támogatásával széles mozgalommá nőtt a könyvtárhoz méltó nagy, reprezentatív központi *kültúrpalota* felépítésének ügye. Pályázatokat írtak ki és ezek eredményeként elfogadták a kor egyik legkiválóbb építőművésze, *Lajta* Béla ma is korszerűnek és megkapóan szépek minősíthető épülettervét, amelyet az alkotóművész *Szabó* Ervinnel esztendőnkön át folytatott közös munkaként dolgozott ki. Már a pénzügyi fedezet is rendelkezésre állt. A végleges döntés azonban nem született meg, többek közt, mert nem tudtak megegyezni: hová építsék a palotát. Ezért „átmenetileg” a főváros tulajdonában levő *Károlyi utcai iskolaépületet* bocsátották a könyvtár rendelkezésére, „amíg a palotaépítés ügye eldől”.

1914 tavaszán tehát a Városi Könyvtár akkor már főként társadalomtudományi és várostörténeti jellegű központja *különgyűjteményeivel* együtt „*ideiglenesen*” költözött be a rendelkezésére bocsátott *Károlyi* (ma *Ferenczy István*) utca 8 alatti iskolaépületbe, melyet az *ideiglenes* jellegnek megfelelően alakítottak át viszonylag csekély költséggel erre a célra. Az iskolaépületre ugyanis a *Károlyi utca 8 alatti telek* végéhez csatlakozó fővárosi reáliskola is szemet vetett. A város tulajdonát képező reáliskola, amelynek homlokzata a szomszédos *Reáltanoda* utcára nézett, maga is helyszükével küzdött, terjeszkedni akart és természetesen azt az ugyancsak a város tulajdonát képező teleket, épületet szerette volna megkapni, melyet „az új könyvtárpalota felépítéséig” a fővárosi könyvtárnak utaltak ki.

A könyvtár központja az ideiglenesség reményében építette ki a *Károlyi utca 8 alatti* nyújtott „átmeneti” otthonában az 1. számú fiókkönyvtár felnőtt és ifjúsági részlegét is, hiszen csak „rövid” időről volt szó, tartósabban még a központi gyűjtemény sem rendezkedhet be ebben a rozoga iskolaépületben –, gondolhatták.

De az 1914 nyarán kirobbantott világháború keresztülhúzta a számításokat.

Az *ideiglenességből tartós állapot* lett, de a könyvtár fejlődése, ha erősen le is lassubodott, azért nem állt meg és 1916-ban fájo szívvel bár, de át kellett költöztetni a *Királyi Pál utca 14 alatti* az 1. számú könyvtárt, mert a növekvő központ *különgyűjteményeit* már ekkor sem tudták elhelyezni az „ideiglenes” otthonban.

A háború befejezéséig gondolni sem lehetett új épületre.

A könyvtár központjának megfelelő elhelyezésével az intézmény története során csak egyetlen alkalommal foglalkoztak komoly formában: az 1919-es *Tanácsköztársaság* alatt.

Az 1919-es proletárforradalom hónapjaiban kiszemelték és ki is utalták a könyvtár jövődjét valóban biztosító *Deák Ferenc téri hatalmas palotát*, az *Adria* biztosító épületét. De a *Tanácsköztársaság 133 napos fennállás* után elbukott, a könyvtár továbbra is a *Károlyi utca 8 alatti* maradt.

Az 1924 közepén végrehajtott stabilizáció, majd a főváros által felvett kölcsönök eredményeként a könyvtár is kedvezőbb anyagi helyzetbe került.

A húszas évek közepéig azonban úgyszólván semmi sem történt annak érdekében, hogy a mind válságosabb helyzetbe jutott központi gyűteményt megfelelőbb hajlékba költöztessék.

Az első figyelmeztető lökést 1925-ben egy látszólag komikus mozzanat, a könyvtár olvasói számára fenntartott *W.C.-k „konfiskálásának” veszélye* adta meg. A toilette-ek védelmének ürügyén vetette fel most már nyomatékosabban a könyvtár igazgatója az új elhelyezés ügyét. A dokumentumok a könyvtár irattárában („Károlyi utcai épület” jelzetű aktacsomó, a keltezés sorrendje szerinti iratai) található meg.

Az első, 1925 január 27-i keletű és a tanács illetékes XIV. ügyosztályához intézett beadványban *Kremmer* Dezső igazgató felpanaszolta, hogy a könyvtár háta mögött fekvő községi reáliskola igazgatója azzal a kívánsággal állott elő: a könyvtár engedje át épülete egyik szárnyát, mert az iskolát, amelyben a tanári kar létszáma megkettőződött, a tanulóké 150%-kal emelkedett, okvetlenül bővíteni kell. A könyvtárvezető elismerte a reáliskola igényeinek jogosultságát, de hozzátette:

„A kért faláthelyezésbe legnagyobb sajnálatomra nem mehetek bele, mert a folyton ki-bejáró olvasóközönség részére köteles vagyok fenntartani megfelelő számú mellékhelyiséget. Ez nemcsak lelkiismereti kötelességem, hanem előírt közegészségügyi rendelkezés, melyet nem hághatok át.”

Az igazgató ezuttal megragadta az alkalmat, hogy két és féloldalas beadványában a központ helymizériáiról is szót ejtsen:

„A tekintetes Tanács tudja, hogy... a Fővárosi Nyilvános Könyvtár is óriási helyiséghiányokkal küzd, úgy hogy a helyzet hova-tovább katasztrófális lesz, mert egyetlen méter új könyvállványt sem tudunk többé sehová bepréselni...”*

Egyelőre azonban az új épületre vonatkozóan semmit sem tettek „odafent”, de a mellékhelyiségek konfiskálását mégis sikerült elhalasztani anélkül, hogy a reáliskola lemondott volna régi jogon emelt igényéről az „ideiglenesen” odaadott épületre.

Így érkezett el az 1926-os év, amely Budapest története szempontjából többek között azért is nevezetes, mert ekkor vált bizonyossá, hogy a főváros megkapja majd a *Bankers and Co* nevű New York-i vezetés alatt álló bankkonszerntől azt a 20 millió dolláros, azaz 100 millió pengős kölcsönt, amelyre ténylegesen 1927-ben kötötték meg a szerződést, de már az előző év, 1926 elején körkérdest intéztek a városi üzemekhez, intézményekhez stb., hogy milyen beruházási (felújítási) igényeik vannak.

Ennek az adatgyűjtésnek a keretében szólította fel a könyvtár vezetőségét közvetlen felettes szerve, a városháza IX. (szociálpolitikai és jótékonyági) ügyosztálya: terjessze elő a könyvtárra vonatkozó kívánságait.

Kremmer Dezső könyvtárigazgató 1926 február 9-én több mint 6 gépelt oldalra terjedően jelentette be a könyvtárfejlesztésre vonatkozó igényét. Igényt és nem igényeket, mert ebben a beadványban a központi gyűteményhez hasonlóan megrekedt állapotban levő közművelődési hálózatról, új fiókok létesítéséről *egyetlen szó sem esett*.

A központ új elhelyezése ennek az előterjesztésnek (mely ugyancsak a „Károlyi utcai épület iratai” közt maradt meg), egyetlen főtémája. Nincs benne kifejezett utalás a külföldi kölcsönre, csupán a főváros „javuló gazdasági viszonyaira”. A központi gyűtemény állapotáról rajzolt kép új adalékokkal egészíti ki az eddigieket:

„A könyvtár helyiségei ma már annyira szűkek, primitívek... , hogy a kérdés megoldása immár elődázhatatlan. Egy 4,5×5 m területű munkahelyiségben egy főkönyvtáros, három könyvtáros és három gépirónó... dolgozik, a referencé szobában egy főkönyvtáros, egy könyvtáros és két tisztviselő...”

* A beadványban szó esett arról, hogy ezidőtájt kombinációba vették az Egyetemi Könyvtárnak a *Károlyi* Mihálytól elkobzott „Károlyi palotá”-ba való áthelyezését és az igazgató erre hivatkozva sürgette: szerezzék meg a főváros-könyvtára számára -, az Egyetemi Könyvtár kiürítendő épületét. Ismeretes, hogy a tervekből nem lett semmi, mert az Egyetemi Könyvtár a helyén maradt és a Károlyi palotát utóbb a főváros vette meg az államtól, de nem a könyvtár, hanem a fővárosi múzeum számára.

– olvashatjuk többek közt a beadványban, amely azt is felpanaszolta, hogy a Budapesten megforduló külföldi látogatók, miközben a legnagyobb elismeréssel méltatják a könyvtár korszerű berendezését, megütközéssel szólnak a nyomoruságos helyviszonyokról. A beadvány hivatkozott arra, hogy a szűk központban félmillió kötetet kell már összezsúfolni (utóbb kiderült, hogy valójában mintegy 180 000 kötetről volt szó) és nyomatékosan kiemelte: a szomszédos reáliskola jogos terjeszkedési igényei miatt is el kellene költöztetni a központot. Ezen érvelés alapján javasolta, hogy

„egy új, célszerű és modern könyvtárépület megszerzésére az előmunkálatok elrendeltessenek.”

A könyvtár közvetlen felettes szerve, a *IX. ügyosztály* már 4 nappal utóbb rávezette javaslatát a beadvány felzetére. Az *1926 február 13-i* véleményezés *nem* új épület „megszerzésé”-ről, hanem „megépítéséről” beszélt. Mindjárt helyet is kijelölt: a Sándor (ma Gutenberg) tér, valamint a Kőfaragó és Sándor (ma Bródy Sándor) utca által határolt telek kisajátítását javasolta, az elintézés módját „haladéktalan”-nak, „sürgős”-nek minősítette és mindjárt a Városháza többi érdekelt ügyosztályának bevonását is indítványozta.

Így tehát *1926. február 9-et* követően, több mint egy évtizedes szünet után ismét „komoly” formában került napirendre a központ új könyvtárépülete megépítésének kérdése. A napilapokban (Városi Újság 1926. febr. 27., Magyarország 1926. márc. 3., Szózat 1926. márc. 4., Városok Lapja 1926. márc. 15., Pesti Napló 1926. ápr. 10., Budapesti Hírlap 1926. ápr. 11., 27. stb.) már „biztos értesülések”-re alapozott hírek keringtek: 10 milliárdot, 15 milliárdot, 20 milliárdot ruháznak majd be könyvtári palota emelésére, ez az akkor már forgalomban levő, de hivatalos számítási alapként csak 1927. január 1-én bevezetett pénznemben 800 000 – 1 200 000 – 1 600 000 pengővel volt egyenlő.

A főváros hivatalos lapjának, a *Fővárosi Közlönynek 1926. április 16-i száma mellékletében*, amelyben a 20 millió dolláros kölcsön felhasználására vonatkozó és a megelőző hónapok adatgyűjtésére épített előzetes állományfelújítási és elengedhetetlenül sürgős új beruházási igények és tervek szerepelnek, a könyvtárépületre fordítandó tétel is helyt kapott. A melléklet 11. oldalán olvasható, hogy a 20 millió dolláros (100 000 millió pengős) kölcsönből *1 380 000 aranykorona* értéket, vagyis az akkori új magyar pénznemben *1 600 000 pengőt fordítanak majd a központ önálló palotájának felépítésére.*

De az *1926 eleji tervek gyorsabban semmivé lettek, mint elődeik*, az 1868-as, 1891-es, majd az 1910-es kezdeményezések. Azok még esztendőkön át foglalkoztatták a város urait, 1926-ban *nem egész 12 hét alatt kiderült, hogy csak papíron volt meg a szándék.*

A könyvtár „Károlyi utcai épület iratai” című dossziéjában találjuk meg a IX. ügyosztály *1926 április 28-i* újabb véleményezését a könyvtárépület emeléséről. Ebben már *sem sürgősségről, sem a többi ügyosztályok bevonásáról nem olvashatunk*, sőt az új könyvtárépület ügye is már csak *esetleges* formában merül fel. A *Liber* Endre ügyosztályvezető tanácsnok aláírásával ellátott javaslat azzal fordul a tanácshoz: bízzák meg az ügyosztályt, hogy

„akár más épületben való elhelyezés, akár pedig új könyvtárépület emelése alakjában”

foglalkozzék az ügygel és azt „*megfelelő előkészítés*” után a könyvtári bizottság elé terjessze.

A „*megfelelő előkészítés*”-hez már kétszer 24 óra elég volt Liberéknek.

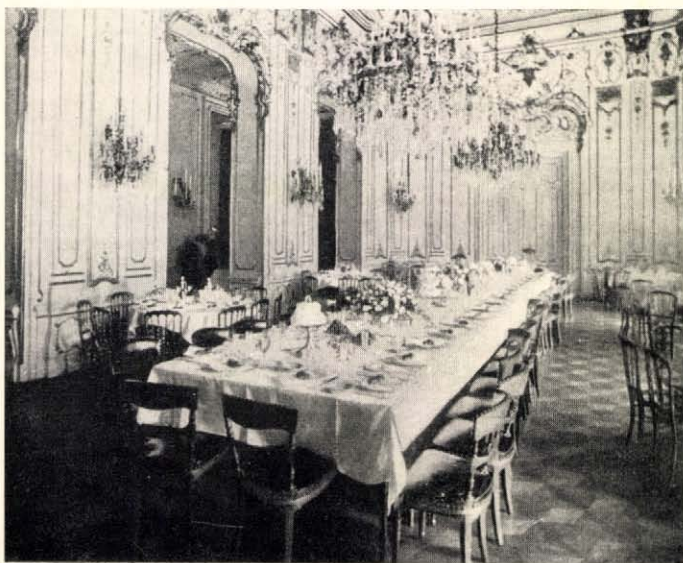
A könyvtári bizottság két nappal későbbi, *1926 április 30-i* ülésén ugyanis közölték a megjelentekkel „*illetékes hely*” információját, amely szerint „*belátható időn belül*” önálló épület emeléséről szó sem lehet, helyette viszont „*napirenden tartják*” a kérdést és azt tervezik, hogy a könyvtár

„*esetleg a fővárosnak valamelyik alkalmas helyen építendő bérházában nyerjen elhelyezést, amelynek egy emelete a könyvtár céljainak megfelelően lenne kiépítendő.*” (A fővárosi könyvtár évi jelentése 1926-ról. 3. old.)

A Wenckheim-palota
a XIX. század végén

Benczúr Béla rajza.

A mai olvasóterem és a lépcsőház a grófi időkben

SKENNY, LEOLA KÁROLYNÉ SÁRKI SKENNYEK PÁL
BETHLEMI TISZTELETT ÖRÖMÖS GRÓF HUNYAY FERDINAND

Kiss Menyhért: Ki van zárva. Rendkívül nagy összegbe, ennek majdnem duplájába fog kerülni. Nem tudom belátni, miért volt ennyire sűrűs ennek a palotának a megszerzése. Hiszen éveken át, amikor ottan legutóbb egy politikai párt kiment, nem tudták kiadni megfelelő áron azt a palotát. Szegény ember nem vehette ki, mert lakásnak alkalmas helyiségek ott nincsenek, politikai párt céljaira sem alkalmas.

...minthogy nem látom azt a nagy elővigyázatosságot, lelkismeretességet és ponosságát, amely minden közgyűnel kerestünk kell és amelyet keresvélő a közgyűlet szolgálja, nem pedig magánérdekét és a közérdektől sohasem szabad elfekintenie, de természetesen a közérdeket kell szolgálnia minden törvényhatósági biz. tagnak is, mert mihelyt a maga magánérdekének alárendeli a közérdeket, akkor már hűtlen sáfárja annak a gondolatnak, amely magát az államot is megteremtette és amely élető lelke magának az autonómiának is; minthogy — mondok — azt a gondosságot, amely ilyen nagy vételnél szükséges úgy az autonómia részéről, mint a köz-

tisztviselőkről, olyan mértékben, ahogy én azt megkívánom, ideálisan, becsületesen és tisztességgel minden egyes konkrét jogalkotásban és előterjesztésben, nem látom ebben az előterjesztésben, a tanácsi javaslatot nem tudom elfogadni.

Bedő Mór: ... és vakmerőséget a tanács, hogy ideálisan az egész közgyűlés megtevéseivel és azt mondja, hogy javaslatot tesz ezek szerint ennek az ingatlannak a megvételére. (Nagy zaj.)

A Fővárosi Közlönyben, a főváros vezetősége hivatalos, hamis és valótlan előterjesztést tesz, amit közokirattal igazolok; bemutatom a t. közgyűlésnek a megtevéstéseknél, falamoknak azt a tömeget, amelyekkel ezen ügyben egész érthetetlen módon dolgozik a főváros vezetősége. Méltóztassék ennek a konzekvenciát mindenkinek levonni úgy, ahogyan helyesnek tartja, mert ez az én álláspontom és véleményem szerint nem politikai kérdés, hogy mikor az érdekes csarnokok tele vannak szegényembereknek lefogott ingóságival, akkor olyan módon történik a pénzdobálás, ahogyan nem tudom elképzelni, hogy milyen alkalmi társaság, vagy alkalmi szervezet képes csak a mások pénzével gazdálkodni. (Zaj a baloldalon.)

Méltóztatik látni ezt a lehetetlen kontradikciót, amikor az egyik oldalon olyan sűrűs az ügylet, hogy mert csak pár nap van hátra, nem lehet összehívni a pénzügyi bizottságot és a közgyűlést, de egy hónapnál később maga az illető, aki sürgette az ügyletet, pal későbbben nem fogja odaadni a palotát 9 és fél millióért, azt mondja: Kérem vissza fogom fizetni. Méltóztatik látni, mennyire lehetetlen navitás az alapítétel, hogy ezt az ügyletet azonnal meg kellett kötni. (Zaj.) Felkiáltások: Így gazdálkodik a tanács.) De kijelentem, hogy köztalban sem ismerék olyan sűrűs szükségét, amely indokolhatná a törvénynek ilyen hihetetlen megszegését. Meg vagyok győződve arról, hogyha bármilyen alantas tisztviselő a fővárosnál ehhez hasonló törvényszegést követne el, az arra illetékes, esküszegés és hasonló deliktumok törvényszerűen megindítanák az eljárást. Nem értem tehát azt a tárgyilagos nyugalmat, amelyet az urak a törvény rendelkezése: ellenére úgy kezeltek ezt a kérdést, mint egy magánársaság, egy közkereseti társaság, vagy nem tudom mi, amelynek működési szabado, minden korlátozás nélkül gazdálkodhatik. Ezért vagyok bátor állítani, hogy ehhez hasonló törvényszegést a főváros ügyvezetésében eddig nem látam.

sok a baloldalon: Mondjon le.) Egészen mellékes meg az is, hogy olcsó volt-e a vétel, vagy drága, pedig zárójelben bátor vagyok megjegyezni már most, a részletekre majd rá fogok térni. — hogy ez az ügynevezett Wenckheim-palota évek óta a piacon van, eladhatatlan, kínálták olcsón és drágán, mindenféle úton és módon és az infláció legtembolóbb idejében sem akadt olyan vevő, aki ezt az ingatlan

13 szám. FŐVÁROSI KÖZLÖNY
Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottságának
1927. március 16-án (szombat) tartott fehértalálós
rendes közgyűlése

KÖZLÖNY 13 szám.

Elnök: Csendet kérek, biz. tag urak! Méltóztassanak helyet foglalni!

Folkusházy Lajos alpolgármester: ... hogy a közeli jövőben nem lesz alkalom erről tárgyalni, mert a tulajdonos elutazik s az alatt az idő alatt, amíg a tulajdonos Budapesten van, más, ha jól emlékszem, egy angol vevővel vannak tárgyalások. Ez a körülmény engem arra kötelezett, hogy felelősségem tudatában az illetékes ténylegkinek tudomására hozzam ezt a beadványt, amelyről eddig senki sem tudt,

A főváros tanácsánál az én hivatalomban megjelent egy általam soha nem ismert és nem látott képviselője Wenckheim József grófnak és átadott egy beadványt, amely szerint a gróf felajánlotta a fővárosnak ezt a palotát. (Nagy zaj és felkiáltások hallatol: igen? Ajándékba?)

Elnök: Csendet kérek!

Folkusházy Lajos alpolgármester: Megvételre (Nagy zaj hallatol.) Méltóztassanak meghallgatni!

Elnök: Kérem a biz. tag urakat, tessék az alpolgármester urat meghallgatni. Mégsem írja, hogy ilyen fontos kérdésben a felelős főtisztviselőnek nyilatkozhassanak.

Folkusházy Lajos alpolgármester: Ez olyan időben történt, a múlt év őszén, amikor sem bizottsági ülés, sem közgyűlés nem tartott. (Nagy zaj a baloldalon.) Tessék várakozni. Én kijelentem, hogy teljesen kiátástalannak tartom azt, hogy a mai körülmények között, — tudniillik az akkori körülmények között, — amikor sem bizottsági tárgyalás, sem közgyűlés nincs, ezt a dolgot a tanács tárgyalás alá vehesse.

Horváth Károly: Tévedett az alpolgármester úr. A magam részéről befejeztem a kintettem.

Folkusházy Lajos alpolgármester: Ezzel az ügyet Utóbb, több het mulva, az illető ügyvéd megint megjelent és köztalban... (Folytonos nagy zaj a baloldalon.)

Libor Endre tanácsnok: Igen, a Közlöny pedig február 25-én jelent meg.

Az ügynek lényegére méltóztassék megengedni, hogy előadjam azt, hogy akkor, amikor a Wenckheim-palotát felajánlották a fővárosnak megvételre, igenis volt egy másik vételre jelentkező is, aki éppen meg akarta a palotát vásárolni. (Zaj a baloldalon.)

Fejerváry Sándor: Nincs több olyan bolond. Libor Endre tanácsnok: Akkor tényleg a főváros tanácsa, meliőt határozatát meghozta volna, a pártterkezetet összehívta, amely pártterkezet a fővárosi pártok vezetőiből áll és ez a pártterkezet...

A közgyűlési vita 1927. március 16-án. Az ellenzék súlyos vádjai és a városháza gazdáinak siralmas magyarázkodása

A belügyminiszter nem hagyta jóvá a Wenckheim-palotának a Fővárosi Könyvtár céljaira való megvásárlását

Néhány hónappal ezelőtt a főváros tanácsa 9.5 milliárdért a Fővárosi Könyvtár céljára megvásárolta Wenckheim József gróf híres Baross uccai palotáját és menten ki is fizette az árát. Ez a palotavásárlás, bár a tanács előzőleg a városi pártok beleegyezését kikérte a dologban: a fővárosi közgyűlésen mégis zajos vitára adott alkalmat. A közgyűlés többsége ugyan hozzájárult a palotavásárláshoz, Bedő Mór dr. azonban megfélembreztette a közgyűlés határozatát és ma a belügyminiszter leiratban értesítette a fővárost, hogy bár véglegesen még nem határozott a Wenckheim-palota megvásárlása dolgában, de már előre is jelzi, hogy aligha lesz módjában a palotavásárlásról való közgyűlési határozatot jóváhagyni.

A Wenckheim-palota megvásárlása annak idején nagy meglepetést keltett. A közgyűlés foglalkozott a megvásárlás kérdésével: a város ellen különösen kétféle kifogást hangoztattak azok, akik helytelenítették a vásárlást.

As egyik kifogás az volt, hogy a főváros drágán vette a palotát.

mert sokkal olcsóbban is megkaphatta volna: a másik pedig az volt, hogy

a Fővárosi Könyvtár céljára egyáltalán nem alkalmas ez a palota.

A városok, akik ehhez a kérdéshez hozzászóltak, elmondták, hogy körülbelül egy esztendő óta házalnak már az agyukok a

palota eladásával és 6—7 milliárdért kínálják a palotát. Felajánlották többi között a Nemzeti Múzeumnak is: másoknak is, de a Wenckheim-palota sokkal olcsóbb áron sem kellett senkinek. Végre a főváros akad meg a horgon. A furcsa az volt ebben a vásárban, hogy

nagyon gyorsan csinálták,

mert állítólag a palota tulajdonosa csak egy-két hétig volt hajlandó szabadlani a párossal.

Eppen azért a polgármester pártközi konferenciára hívta össze a városi pártok vezetőit. A pártok vezetői hozzájárultak a palota megvásárlásához és így mielőtt a közgyűlés határozott volna.

a tanács azonnal ki is fizette a 9.5 milliárdot.

Annál meglepőbb volt aztán, hogy a közgyűlésen többen felszólláltak és tiltakoztak a palota megvásárlása ellen. Elmondták, hogy ez a palota azonkívül, hogy drága, a Fővárosi Könyvtár céljaira egyáltalán nem alkalmas. Először azért nem, mert messze esik a város központjától, de nem alkalmas azért sem, mert ez a palota lényegesen nagy forgalom közepén áll. A palota mellett szinte percenként robognak el a csilingelő villamosok s ez a folytonos csilingelés, ez a nagy zaj természetesen nagyon zavaró a könyvtárban a csendre áhító tudományos munkát. De van egy másik baj is. Az tudniillik, hogy ez a palota grófi lakásnak

szól egyben. (Helyes!) Mindenképp az a kívánság, hogy a főváros fejlessze, virágoztassa fel az is, hogy a befektetések ne csak lejárni szolgálnak, hanem a községi épületeket. Csakúgyis kívánja a főváros a virágoztatást a községi épületek megújítását is.

vezényesen úgy szerző reménye, amennyiben az megéri, rendületlenül betölti. (Helyes!)

A belügyminiszter nem hagyta jóvá a Wenckheim-palotának a Fővárosi Könyvtár céljaira való megvásárlását

A Wenckheim-palota ügye, amely oly sok vitára adott alkalmat a fővárosi közgyűlésen, újabb közgyűlésekkel foglalkozott.

Most ismeretes, a főváros tanácsa, a közgyűlés pártok vezetőivel történt előzetes megbeszélés alapján, az év végén kiadott felhívás alapján megvásárolta a Fővárosi Könyvtár céljára a Baross-utcai Wenckheim-palotát és az volt az elhatározás, hogy a palotát a következő évben

belügyminiszter elutasító állásfoglalása nem jelent, mert az adóvétel szerződésben a főváros tanácsa kikötötte, hogy amennyiben a belügyminiszter a közgyűlés határozatát nem járul hozzá, az adóvétel semmire és a Wenckheim József gróf a befektetést visszavonja.

A belügyminiszter leirata nemcsak a városi ellen volt meglepetést, hanem a községi körben is. A meglepetések azonban nem ugyanabból a forrásból fakadnak. A községi megvan levele azon, hogy a kormány végre beleavatkozott egy olyan ügybe, amely a főváros számára milliárdok kibocsátását jelent, holott a fővárosi könyvtár végleges elhelyezésének megoldását sokkal előbb is meg lehetett volna oldani. Már akkor, amikor a Wenckheim-palota megvásárlásának ötlete felvetődött, megítélte, hogy ez a palota éppen egy könyvtár számára legalkalmasabb. Tökéletes igazságszerű a kulturális szempontok akkor, amikor a városi pártok beleegyeztek, de ezen a szemponton kívül az anyagok talán még lehetetlenebbé teszik ezt a megoldást. A palota különállásában korül, talán még is éri ezt az üzemet, de csak elcsúszhat, mert kilenemilliárdért a fővároson kívül nincs vevő rá. Években keresztil kínálták a palotát, de bevétele a mi gazdasági viszonyok közepette bizony nem akadt. De ha compán különmillióról volna szó! Maga a főváros különmillióról irányos elő a palota átállítására, már pedig — a null példái után — az a hétmilliárd legalább tizenegyet jelent! És ez átállítások alatt, természetesen, meg kell semmisíteni — vagy, ami mindegy: oltós ártit előtérvezetni — a palotát a helyére az könyvtár számára nem sokáig nagy értéket! A palota megvétele tehát végrendeletben sokmillióért lehet jelentene, olykor terhet, amely fővárosi és megvárható; a belügyminiszter ilyenformán helyesen utasítja, ha spórol — az adóvétel polgár-

1930. évi
(Hely)

FŐVÁROS

**50 esztendőre
biztosít helyet a Wenckheim-palota
a fővárosi könyvtárnak.**

1930. évi őszi fejeződnék be az átalakítási munkálatok.

Közfürdős, hogy kilenc mill
A városi könyvtár, hogy kilenc mill
A városi könyvtár, hogy kilenc mill
A városi könyvtár, hogy kilenc mill

7000
1-
zesi
1vek
tud
tere
ten
ezek

1000
1000
1000
1000
1000

**A Wenckheim-palota tökéletesen
megfelel
a Fővárosi Könyvtár céljainak**

**Beszélgetés Enyvéri Jenő könyv-
tári igazgatóval**

A Nemzeti Újság (tudósítójától.) A Wenckheim-palota, megvételeivel kapcsolatban a napi sajtóban hangoztatók között Enyvéri Jenő, a fővárosi könyvtár igazgatója is szerepel. E nyilatkozatához fordultunk...

**A Wenckheim-palotában megnyílt
az új fővárosi könyvtár**

Otthon ére van hely az új könyvtárhelyiségben - Párját ritkító látványosság a nagyszerű megoldásu restauráció

A fővárosi könyvtár, hogy kilenc mill
A városi könyvtár, hogy kilenc mill
A városi könyvtár, hogy kilenc mill

telik és terjeszkedésére lesz szükség, azt a gondolatot vagyok bitor
tisztalettel, ezen fölvetni, nem volna-e előszerű a Baross u. 18. számú
Házat a fővárosnak már most, amikor az aránylag olcsó megkapható
volna, akár kissé újabb is megvásárolni. Ezzel egyidejűleg a
könyvtár javuló sorsa is biztosítva volna, minderről a város-
székhely szempontjait is megvédenénk.

Kérem előtérítést, hogy ezt a javaslatomat bölcs
consideratiójára tárgyádják tenni előtérítéssel.

Mély tisztelettel

Könyvtárigazgató

0291 36

50 év helyett már 5 év múlva kellett gondolni a központi könyvtár bővítésére

A bérházban való elhelyezést egy ideig még napirenden tartották. *Enyvvári Jenőnek*, aki Kremmer halála után vette át az intézmény vezetését, van egy 1928 február 25-i keletű fogalmazványa, (1. „Wenckheim palota iratai” 14. sz.) mely így idézi az 1926 végéig kialakult helyzetet:

„A legvérmesebb remények szerint is csak egy új bérházba belekombinált — szinte beleorzott könyvtárról lehetett volna szó. És hol? A IX. kerület Ghettójában, a legsötétebb Ráday utca mélyén! Időközben azonban ez a terv is megfusult.”

*

A húszmillió dolláros külföldi kölcsön nyomán támadt felbuzdulás tehát oly gyorsan ellillant, ahogyan érkezett: *1926 február — áprilisa közt 1 380 000 aranykoronás (másként 20 milliárd papírkoronás, azaz több mint másfél millió pengős) előirányzat új könyvtárpület létesítésére, a megfelelő telek kijelölésével kapcsolatos kombinációk, 1926 áprilisa után néhány hónapig nagy tervek helyett az egyemeletes megoldás, 1926 vége táján már ez sem.*

1926 vége felé tehát bebizonyosodott: a város urai sorsára akarták bízni a képtelen viszonyok közé került központi gyűjteményt.

„S ekkor jött a Wenckheim palota megvételének terve.”

— folytatta Enyvvári Jenő imént idézett helyzetjelentését 1928. február 25-i fogalmazványában.

Mielőtt a Wenckheim palota megvételének körülményeit vizsgálnánk vessünk előbb rövid visszapillantást az épület múltjára.

2. A Wenckheim palota

A VIII. kerületi Baross és Revicky utca torkolatában álló és homlokzatával a Kálvin tér felé tekintő központi könyvtár otthonának eredeti tulajdonosa, építtetője gróf *Wenckheim Frigyes* (1842–1912) volt.

A budapesti Wenckheim-palotával kapcsolatban sok téves adat, valószínűtlen mende-monda volt és van forgalomban. Bizonytalanságokkal találkozunk a palota építési idejét illetően és elképesztő túlzásokkal az építtetés költségeivel kapcsolatban. Az építés dátumát művészettörténeti könyvek általában nem adják meg.

A fővárosi könyvtár irattárában található eredeti tervrajz feljegyzése, (1. „Wenckheim palota iratai” 1. sz.) valamint a Fővárosi Tanács Tervtárának adatai (a Wenckheim palota tervei), azt bizonyítják, hogy az építkezést 1886-ban kezdték meg. A munka több esztendőig tartott, egyes sajtóközlések szerint (pl. Vasárnapi Újság 1897. évf. 433. old.) 1889 őszén már nagyjából befejeződött, más források 1890-re, illetve 1891-re teszik ezt az időpontot. *Kőrösy József* „Az 1885–1895 évi budapesti építkezések” című 1898-ban kiadott könyve (36. old.) 1892-t jelöli meg az építkezés befejezési dátumaként. Tekintve, hogy ez a hivatalos adat már a lakhatási engedély és az adózás megkezdésének időpontját jelölheti, legkésőbb 1891-re tehetjük a munkálatok befejezését.

A palotát tehát 1886–1891 között emelték.

Ami az építési költségeket illeti, itt még ellentmondóbb adatokkal találkozunk. A Vasárnapi Újság imént idézett beszámolója szerint 1 000 000 forintba került a palota. Utóbb már 4 500 000–5 000 000 forintos költségekről beszéltek és írtak és az a „legenda” is szárnyrakapott, hogy *Ferenc József* 50 000 forinttal járult hozzá a költségekhez, mivel a budai királyi vár átépítése idején, (a kilencvenes években), a Wenckheim palotában kívánta tartani „cercle”-jeit és időnként meg is szállt volna az épületben.

Nos, ezeket a legendákat ismét egy rideg hivatalos adat oszlatja szét: Körösy József fentebb említett könyvében az építkezés költségeit is megadta és eszerint a *Wenckheim palotát 405 000 forintért építtették fel*. Képtelenségnek tűnik, hogy ebből az összegből az uralkodó 50 000 forintot vállalt volna, csak azért, hogy olykor fogadást tartson, vagy megszálljon a palotában. Ez utóbbi célra egyébként a mindig hatalmas kísérettel közlekedő császár és király számára nagyon is szűk lett volna az épület. De Wenckheimék, akik 1892-ben vásárolták meg Waldstein gróf 34 000 holdas aradmegyei birodalmát, egyébként sem szorulhattak a dinasztia segítségére. Enélkül is a legnagyobb megtiszteltetésként fogadhatták, ha Ferenc József megjelent otthonukban.

A 405 000 forintos költség nem volt alacsony, sőt az 1892-es kimutatás szerint abban az évben ez volt a legdrágább épület, mert magasabb, 3–4 emeletes házakat (pl. Pál utca 6., Teréz körút 27.) ugyanakkor 220 000–320 000 forintért emeltek.

A tervezőművész a Németországból hozzánk költözött *Meinig Artur* (1853–1904) volt. Munkáját ízlés, mértéktartás jellemzi, különösen ami az épület külső megoldását illeti.

Az egykori Stáció (ma Baross) és József (ma Reviczky) utca találkozásában fekvő kereken 400 öles telek, ahol a Wenckheim család számára kellett kényelmes és fényűző otthont, emellett reprezentatív fogadóhelyiségeket teremteni, keskenyebb szárával a Kálvin tér felé eső szabályos trapéz vonalait mutatja.

Az alaprajzok is jelzik, hogy Meinig Artur messzemenő gazdaságossággal használta ki a rendelkezésére álló teret. A barokk ízlésnek megfelelően a leginkább szembetűnő, a város belseje, a Kálvin tér felé eső keskenyebb részt tette hangsúlyossá, súlypontozva egy félkörös kiugróval, azaz apszisszal, a József és Állomás utcai frontok viszont egyenesvonalúak maradtak. A Kálvin tér felől közeledők figyelmét mindenekelőtt a kiugrasztott félkörépitmény vonja magára, az egyszerűbb oldalszárnyak viszont ennek folytán tömegükkel gyakorolnak hatást a szemlélőre. Barokkos megoldás, hogy a félköríves kiugró építményt halmozta el a tervező dekoratív motívumokkal oly módon, hogy az mégsem tűnik túldekoráltnak. Méltóságot, de nem hízélgést kelt a kilencágú koronás címerrel ellátott kupola, az alatta húzódó díszes kőkorlát, az apszisz első emeletének beugró párkányos, szemöldök-ornamentikával ellátott három hatalmas ablaka, alul három kovácsolt vasból készült és művészien kidolgozott kapuja, amelyek az árkádos előtérbe vezetnek.

Fafaragványokkal ellátott kapu nyílik az épület márványoszlopokkal alátámasztott előtérébe, melynek legmegragadóbb diszei: a márványlépcsők tövében kétoldalt felállított kandeláberek körüli puttók. A szárnyas márványangyalok *Fadrusz János* keze alól kerültek ki.

Fadrusznak a lépcsőház egy rejtettebb részén is vannak művei: a főlépcső alatti tér-ségben elhelyezett szakállas atlaszok. Érthetetlen módon a régebbi és újabb kiadású Fadrusz-monográfiák a mester hazai és külföldi műveinek felsorolása közben megfedkeznek ezekről az alkotásokról.

A palota földszintjének helyiségei közül csak egy részleget képeztek ki művésziesen: a lépcsősor első pihenőjétől balkéz felé eső ajtó mögötti lakrészt, ahol a ház urának dolgozószobája volt.

A reprezentatív termek és a grófi család többi tagjainak szalonjai, hálósobái az első emeletre kerültek. A lépcsőház üvegtetős szakaszán kettéváló, a falakon kandeláberekkel dekorált feljáratok végén három díszes ajtó vezet a palota első emeletének három szárnyába. A középsőn az apszisz alatti „Díszterem”-be lehet belépni. A teremben óriási csillárok, mennyezetig nyúló belga és velencei tükrök a falakon, a mennyezetben dús aranyozású, rokokó-ízű faragványok. A „Díszterem”-től jobbra és balra hasonlóan dekoratív hatású szalonok. Az első emelet balkéz felé eső ajtaja vezet egy intarziás padlójú, ugyancsak tükrökkel, fafaragványokkal díszes „előtér”-en át az épület legnagyobb, leginkább reprezentatív helyiségébe, a táncterembe, amelynek bejárata felett hídszerűen építtették

ki a rejtett zenekar helyét. A táncteremből, melyet balkéz felől oszlopok mögött húzódó tükröfolyosó határol és amelynek fényét újabb óriási csillárok növelik, egy kevésbé har-
sány pompájú ebédlőbe nyílt az ajtó. Az aranyozásoktól, tükröktől ragyogó táncteremmel
ellentétben, a románstílusú ebédlő fala és mennyezete különleges fafaragványai-
val kelt művészi hatást. A lépcsőház első emeletének jobbkéz felőli ajtaja az ugyancsak fafarag-
ványoktól ékes dohányzóterembe nyílt, ahonnan további ajtók, folyosók vezettek a család-
tagok József utca felé néző lakosztályaihoz, hálószobáihoz. A grófi család kényelmét szol-
gáló lakájhád szobái, a különböző konyhák, tálalók, „kredenc”-ek (éléstárok) stb. egysze-
rűbb kivitelűek. Ezek az alagsorban, a palota földszintjének Stáció utcai során, és főként
a második emeleten (amely a tervrajz szerint „tulajdonképpen az első emeletből nyíló
félemelet”) kaptak helyet. Figyelmet érdemlő még a József (Reviczky) utcai mellékkapu
és a szűk udvaron az előbbivel átellenben volt istálló és kocsisín bejáratának kidolgozása.

*

A tervezőművész a rábízott feladatot lelkiismeretesen oldotta meg: kényelmes és
ugyanakkor reprezentatív épületet konstruált a tulajdonosoknak, akik, — ez a leírásból
is látható —, költséget és fáradságot nem kímélve adták ki a megbízást. Persze a költség
előfeltételeit a Wenckheim birtokokon verejtékező cselédek és napszámosok munkája
teremtette meg, a művészi alkotómunkát a tervezőmérnök nyújtotta, a fáradságot *Pucher*
József építkezési vállalkozónak, az épület kivitelezőjének emberei adták. Ez utóbbiak
közül egy sem lakott a városnak azon a csendes, hűvösen előkelő szakaszán, a Nemzeti
Múzeum háta mögött, ahol ugyanők a Wenckheim, Károlyi, Eszterházy és más grófok
számára a palotákat emelték. A városnak ez a része a legritkábban lakott volt és ugyan-
itt volt, hivatalos kimutatás szerint, az egy főre eső cselédek száma a legnagyobb. Kőrösy
József „Budapest székesfőváros az 1891. évben” című vaskos összeállításának tanuskodik
arról statisztikáival és részletstatisztikáival, amelyeket sokszínű térképekkel tett szemléle-
tessé, hogy a magyar főváros lakásainak zöme 1891-ben túlsufolt, a város legtöbb negye-
dében hemzsegnék az ágyrajárók, albérlők, tízezrek tengődnek nedves pincelakások-
ban. Ez volt a helyzet a Józsefváros arisztokratikus negyedének tőszomszédságában, a
Szentkirályi utcán kivüleső lakóházakban is, amelyeket Kőrösy térképe a túlsufoltságot
jelző feketébe hajló vörössel színezett. A Szentkirályi utca és Múzeum körút közti város-
rész halványrózsaszín árnyékolása viszont mintha a paloták gondtalan tulajdonosának
egészséges arcszínét szimbolizálta volna.

*

Személyszerint gróf Wenckheim Frigyes nem sokkal több, mint 20 éven át, 1912-
ben bekövetkezett haláláig élvezhette a palota által nyújtott örömeket. Felesége, Krisz-
tina, 1924-ben halt meg. Az egykorú „társaságbeli” lapok beszámolóí és fényképfelvé-
telei szerint (Vasárnapi Újság, Szalon újság stb.) az első világháború kirobbantásáig sok
fényes találkozó, ünnepség színhelye volt a Wenckheim palota, amelyet a *Tanácsköztár-
saság* alatt kisajátítottak és *proletármúzeumnak* szántak. A Wenckheim palotában helyez-
ték el többek között az 1919 május 1-i fényes ünnepségek alatt Budapest főútvonalain
felállított hatalmas gipszszobrokat, kiváló művészek alkotásait, melyek között Marx,
Engels, Lenin, Lassalle és mások szobormásai mellett Szabó Erviné is ott volt.

Szobor formájában tehát az 1919-es Tanácsköztársaság alatt került először kapcsolatba
a Fővárosi Könyvtár központjának mai otthonával oly módon, hogy alapítójának szo-
bormását május 1. után a proletármúzeummá alakított Wenckheim palotában helyezték
el. A művészi értékeket a fehérterror kezdetén összetörték, az udvarra hányták.

1919 augusztusa után annak ellenére, hogy a tőkés-földesúri restaurációt végrehaj-
tották, kezdett anakronisztikussá válni a reprezentatív jellegű grófi palota —, a császári
és királyi dimenziók eltűntek, a luxuspalota fenntartása viszont hatalmas összegeket
emésztett fel —, főként korszerűtlen fűtőberendezése miatt.

A Wenckheim család bérbeadta a palota nagyrészét, elsősorban a reprezentatív termeket, ahol a keresztény községi párt, majd a Friedrich-féle „keresztény ellenzék” ütt tanyát. A klubhelyiséggé változtatott táncterem, díszterem intim sarkaiban folytak a politikai cselszövésék és üzletkötések.

A klubtagok nemigen vetettek ügyet a palota fényére, a dinom-dánom közepette valakinek kedve kerekedett az egyik finomművű hatalmas tükröt betörni, mások égő szivarjaikat vetették az intarziás padlóra, melyet a parázs sok helyen kiégetett. Egy időben asztalos vert tanyát a díszteremben, az általa okozott kártevésről már könyvtári akta maradt. Az épület más részeit lakás céljaira adták ki, a bérlőket csak röviddel a könyvtár beköltöztetése előtt lakoltatták ki és így az utolsó években a fővárosnak, mint az új tulajdonosnak, fizették a házbért. Ezekről a bevételekről már a Budapest székesfőváros költségvetései (1929–1930-as évf.) is kötelességszerű pontossággal beszámolnak.

1924-ben hunyt el Wenckheim Krisztina, a tulajdonos. Két esztendő múltán került napirendre a terv, hogy könyvtár számára megvásárolják az épületet.

Minek volt köszönhető ez a terv? Annak-e, hogy a város vezetőiben hirtelen „megszóltat a lelkiismeret”? Annak-e, hogy ezek az emberek, akik a konjunktúra legkedvezőbb éveiben is csak morzsákat vetettek oda a népművelés ügyét szolgáló közművelődési könyvtárhálózat fejlesztésére, legalább a központi gyűjtemény súlyos problémái iránt mutattak váratlan megértést, áldozatkészséget?

Ha a fővárosi könyvtár 1926–1931-es évkönyveinek a Wenckheim palota megszerzésére vonatkozó feljegyzéseit olvassuk, úgy az a benyomásunk támadhat: *Ripka* Jenő főpolgármester, *Sípőcz* Jenő polgármester, *Folkusházy* Lajos alpolgármester és a városszervezés irányítását kezében tartó kereszténypárt hírhedt vezére, *Wolff* Károly, akik, mint látni fogjuk, teljes súlyukkal belevetették magukat a Wenckheim palota megszerzéséért lefolytatott „csatá”-ba, valóban a könyvtár, pontosabban annak központja kedvéért szálltak ezúttal síkra. Az intézmény évkönyvei időről-időre visszhangozzák ezeknek az uraknak a kultúra iránti különleges érzékenységét, „bölcs megértését”.

Különösnek tűnik azonban előttünk *Sípőczék* hirtelen adakozókészsége ebben az ügyben, mert az akkori hivatalos statisztikai kimutatások és egyéb források, megnyilatkozások alapján nagyon jól tudjuk, hogy ugyanők, akik 1926 végén váratlanul megnyitották a város kasszáját a könyvtár elhelyezése érdekében, a város nyomorúságára hivatkozva eddig ridegen elzárkóztak a könyvtárügy fejlesztésénél is égetőbb, sürgősebb követelések teljesítése elől. Erre a kézenfekvő összehasonlításra éppen a Wenckheim palota vételét megtárgyaló 1927 március 16-i nagyon is viharos közgyűlésen hívta fel a figyelmet az egyik keresztény ellenzéki városatya, névszerint *Kiss* Menyhért, akit annál kevésbé lehetett a rendszer ellenségének tekinteni, mert mint szélső nacionalista, irredenta és keresztül–kasul ellenforradalmi érzelmű író és közéleti ember vált ismertté. *Kiss* Menyhért az alábbiakat jegyezte meg a palotavásár kapcsán:

„Amikor nincs munkaalkalom, amikor az emberek százezrei Magyarországon 10 000–12 000 koronás [80–96 filléres] napszámért kénytelenek dolgozni – ha van munkaalkalom, amikor ilyen nagy a munkahiány, mikor mindenképp arra kell törekedni, hogy a most Franciaországból is visszakergetett ipari munkásságot a fővárosban foglalkoztassuk, nekünk, egy hatósági testületnek nem arra kell törekednünk, hogy kész objektumot vegyünk meg és odahelyezzük a könyvtárat, hanem igenis, nem úgy, ahogyan legújában a Széchenyi fürdőnél és más építkezésnél tapasztaltuk –, a legszerényebb keretek mellett a régi Magyarország erkölcsi irányára emlékeztető [?] épületet emeljünk a könyvtárnak” (Fővárosi Közlöny 1927. évf. 676 old.)

És ez a szélső jobboldali városatya emlékeztetett arra, hogy a siralmas állapotban levő kórházak helyrehozatalára, a súlyosan beteg városban a kórházi ágyak szaporítására,

a munkanélküliek segélyezésére nincs pénze a fővárosnak —, palotára viszont van. „Nem volt pénze” Budapestnek —, a „konszolidáció” éveiben sem korszerű orvosi rendelők, bölcsődék hálózatának megteremtésére, a húszmillió dolláros, százmillió pengős kölcsönből alig néhány tucat kislakásos épület emelésére „futotta”, ami a milliós városban a századvég óta nyomasztó, elviselhetetlen lakásnyomor enyhítése szempontjából még annyit sem jelentett, mint csepp a tengerben. És abban a metropolisban, amely a csecsemőhalandóság, a tbc-s betegek arányszámában nemzetközileg is élen járt, ahol éhezők tízezrei rótták az utcákat —, a szociális bajok megoldására csak annyi jutott, hogy egy ideig bevezették a hirhedt „Sipőcz-leves” rendszert.

A súlyos szociális problémák felszámolását tehát meg sem kísérelték Budapest milliomos urai. Megakadt az iskolahálózat fejlesztése, visszaesett az óvodák száma az első világháború előtti állapotokhoz képest (ld. A székesfőváros múltja és jelene számokban c. 1934-es kiadvány adatait), a közművelődés céljait szolgáló könyvtárhálózat fejlesztésére csak fillérek jutottak.

E tények ismeretében és mérlegelése után már nagyon valószínűtlennek tűnik szemünkben, hogy éppen a könyvtár elhelyezését tették volna szívügyükké ugyanazok a városvezetők, akik más vonatkozásban összes elődeiknél szűkkeblűbbeknek bizonyultak.

*Ha belepillantunk a Wenckheim palota megvételéről szóló iratokba, akkor gyanunk bizonyossággá válik: itt nem önzetlenségről, a kultúra szükségleteinek megértéséről, hanem egészen másról volt szó.**

3. Egy gyanús ingatlanvásárlás

A Wenckheim palota megvásárlását 1926 december 13 és 1927 január 15 között bonyolították le, amint ezt a Fővárosi Közlöny 1927. évfolyama 672–676 oldalain található hivatalos (Liber Endre tanácsnoktól származó) és dokumentumokra hivatkozó ellenzéki közlésekből (amelyeket a város főtisztviselői nem cáfoltak meg), valamint az egykorú sajtó (Pester Lloyd 1926 december 18, Pesti Napló 1926 december 18. Újság 1926 december 18, Magyarország 1927 jan. 27.) továbbá a fővárosi könyvtár irattárából („Wenckheim palota iratai” 3. sz. 1926 december 16-i polgármesteri határozat a vételről és a vételösszeg kiutalásáról) pontosan megállapíthatjuk.

A vétel főbb mozzanatai: 1926 december 13-án a város képviselői megkötötték Wenckheim József teljhatalmú megbízottjával, névszerint dr. Kovács Gábor ügyvéddel az adásvételi szerződést, amely szerint Wenckheim gróf 9 és fél milliárd koronáért, az 1927 január 1-től érvényes pénznemben 760 000 pengőért eladja a Reviczky utca 1 szám alatti kétemeletes épületet és tartozékait a főváros közönségének. A „tartozékok” közt jelentős szerepet kaptak az épület egykori, a román burzsoá megszálló hadsereg által elrabolt nagyértékű gobelinjei. Ezeket az ellenforradalom szállásainálói 1919-ben elhurcolták Romániába, a gobelinek hollétéről senki sem tudott, de a „tulajdonjogot” „nagylelkűen” a fővárosra testálta az eladó. (Ezek a gobelinek utóbb fontos szerepet kaptak annak „bizonyításában”, hogy a palotát „olcsón” vették!)

1926 december 16-án Folkusházy Lajos alpolgármester aláírásával a tanács határozatilag kimondja a vásár megkötését, kiutalja a vételösszeget, 3 milliárdot (240 000 pengőt) azonnali kifizetésre, a hátralékot a tulajdonjog bekebelezése utáni időpontra.

* Előzetesen le kell szögeznünk: a palotavásárra vonatkozó azon fontos dokumentumok, amelyek megőrzésére a Fővárosi Levéltár lenne hivatott, ebben az intézményben nem található. De a fővárosi könyvtár irattárában („Wenckheim palota iratai”) fennmaradt néhány akta, valamint Budapest egykori hivatalos lapja, a Fővárosi Közlöny 1926–1930-as évfolyamaiban nyomtatásban is megőrkített közlemények, bizottsági és közgyűlési vitákról készített jegyzőkönyvek bőven elegendő anyagot szolgáltatnak arra, hogy a vétel részleteit rekonstruálva, kétséget kizáróan megállapíthassuk: ez az ügy is, korabeli kifejezéssel élve, „meszszire büzlík a panamaszagtól”.

1927 január 15-én a budapesti járásbíróóság, mint telekkönyvi hatóság előtt megtörtenik a palota bekebelezése a „főváros közönsége” tulajdonába. Ugyanezen a napon Wenckheim gróf megbízottja *nyilatkozatot* ír, amelyben a gróf nevében vállalja, hogy *amennyiben a vásárt utólag nem hagynák jóvá* (a főváros közgyűlése, vagy a jóváhagyás utolsó fóruma, a város felettes szerve, a belügyminisztérium), úgy *Wenckheim* visszaveszi a palotát, *vissza-fizeti a vételösszeget*, amelyet egy csekély biztosíték visszatartásával (köztartozásokra, bérlők kitelepítésére) most már teljes összegében kifizet a főváros.

Mielőtt tovább mennénk, már itt meg kell jegyeznünk: *Budapest történetében ekkora összegű ingatlanvételt sem azelőtt, sem azóta ilyen gyorsasággal soha nem bonyolítottak le a város vezetői.*

Ez a sietség már a *kortársak* elképedését is felkeltette (ld. Fővárosi Közlöny 1927. évf. 676 old.) és azok burkoltan-nyíltan *kimondták: azért történt a kapkodás*, hogy a *közvéleményt* és a vásár megkötésére, illetve jóváhagyására valóban illetékes szerveket, a *főváros törvényhatóságának közgyűlését*, valamint a *belügyminisztériumot* utóbb *befejezett tények elé állítsák* és a dolgot ne lehessen visszacsinálni.

Hogy kész helyzetet teremtsenek, azok a *városi szervek*, amelyek az akciót lefolytatták, *törvénytelenül jártak el*. A főváros egyesítését kimondó 1872. évi XXXVI. törvénycikk 4§-a ugyanis világosan *leszögezte*: 25 000 forintnál (ez 1926–1927-ben kerek 700 millió papírkoronát, illetve 57 000 pengőt jelentett) *nagyobb összegű ingatlanvételt csakis a főváros* (részben választott) *törvényhatósági közgyűlésének és a belügyminisztériumnak előzetes hozzájárulásával hajthat végre Budapest tanácsa.*

1926 végéig egyetlen precedens sem volt, amellyel a városi alaptörvény említett paragrafusát áthágták volna. Ez volt az első, egyben egyetlen eset, hogy a város vezetősége fittyet hányva az egyébként is sok visszaélésre alkalmat adó törvénynek, a szabályos út mellőzésével vásároltatott meg egy nagyobb objektumot közpénzeken.

És mi volt erre a magyarázat, a mentés?

Az indok: a „*város közönsége, a könyvtár érdekében*” *szeji meg a törvényt*, „*jóhiszeműen*” tette, amit tett és ehhez formálisan a *törvényesség látszatát igyekezett biztosítani.*

*

Induljunk ki abból a képtelenségből, hogy a város főtisztviselőinek „*joguk volt*” jogsértést, törvénytörést követni és így vizsgáljuk meg a kérdést: mennyiben szolgálta „*a város érdekét*” ez a hirtelen vétel? Erről a kurzusvezetőség három tagja, *Wolff Károly*, a kereszténypárt vezére, *Liber Endre* tanácsnok és *Folkusházy Lajos*, a milliomos alpolgármester adtak elő az első pillantásra is valószínűtlenül ható történeteket.

Liber Endre tanácsnok az 1927 március 16-i közgyűlésen (Fővárosi Közlöny 1927. 575. old.) azt hangoztatta: „*ami lényeges*” ebben az ügyben: *Wenckheim grófnak volt egy „másik vevője”* (aki hajlandó lett volna *nyomban fizetni*). Ha a főváros vezetői a törvényes eljárás útját választják, „*elszalasztották volna*” az alkalmat.

Ezt a naív történetet bővítette ki *Folkusházy Lajos* alpolgármester ugyanazon a közgyűlésen (l. Fővárosi Közlöny 1927. évf. 677–678. old.), amikor magára vállalva a *kezdeményező* szerepét, elmondta: *1926 őszén* jelentkezett először hivatalában *Wenckheim gróf „előtte ismeretlen megbízottja”* az eladási ajánlattal. Hogy miért *éppen nála*, azt „*nem tudja*”, ez „*véletlenül*” történt. Ő először elutasította az ajánlatot, mint „*törvénytisztelő*” férfiú. De néhány hét múlva ismét eljött hivatalába az „*ismeretlen*” és közölte: itt az *utolsó alkalom: a gróf elutazik és van egy másik vevője*. Az alpolgármester ennyit „*tudott*” a vevőről: — „*ha jól emlékszem, egy angol*” —, aki azonnal fizetett volna. De *Wenckheim* (bizonyára, mert talpig magyarérezsű ember) szívesebben adná Budapest közönségének tulajdonába a palotát —, *ha a város vezetői eltekintenek a formaságoktól és azonnal fizetnek*. Ebben a helyzetben (az ugyancsak „*magyarérezsű*”) kötelelességtudó főtisztviselő, azaz *Folkusházy* úgy érezte, hogy nem hallgathat tovább. Állítólagos vivódásaival az

„illetékesekhez,” Ripka Ferenc főpolgármesterhez és Sipőcz Jenő polgármesterhez fordult. A derék felettesekkel együtt azután „elmés” megoldást sütöttek ki: bizottsági ülések, közgyűlés nem esedékes, a belügyminisztérium írásbeli jóváhagyásának megszerzésére is hosszú idő kellene, az ügy „sürgős,” ezért a dolgot le kell egyszerűsíteni: a közgyűlés helyett összehívják a közgyűlésen képviselt különböző pártok vezetőit, kikérik azok véleményét, kikérik a belügyminisztérium véleményét is és ha ezek helyeslik-, megcsinálják soron kívül a vásárt. Mindez megtörtént, törvényteleniségről szó sem volt itt –, szögezte le Folkusházy iménti előadásában (Fővárosi Közlöny 1927. évf. 678–679. old.)

A főváros tehát „jóhiszeműen” járt el – állapíthatnánk meg, de csak akkor, ha vizsgálódásainkat itt abbahagynánk és legfeljebb Wolff Károlynak, a várospolitika erőszakosságáról és demagóg felszólalásairól hirhedt kereszténypárti vezérének hozzászólásával egészítenénk ki az eddigieket. Wolff Károly a palotavásárt javasló (pontosabban utólag tudomásul vevő) 1927 február 28-i pénzügyi bizottsági ülésén ugyanis így vette pártfogásába társait:

„A palota vételára 9 és fél milliárd [760 000 pengő] szemben az eredetileg kért 12 milliárddal [960 000 pengő]. Jelentős engedményeket ért el tehát a város. Az épületnek a megszerzése előnyösnek tekinthető, mert az egyenesen középületre predesztinált ház és a fővárosi könyvtárt lehetetlen volna méltóbban elhelyezni, mint ebben az épületben... A szóbanforgó vételt illetékes helyen sem kifogásolták s az épület valóban gyönyörű szerzemény. Ha a főváros maga építtetett volna könyvtárépületet, az sokkal többbe került volna.” (Főv. Közlöny 1927. évf. 549. old.)

De már Wolff Károly e hozzászólásának elolvasása után is gondolkodóba kell esnünk valamin. Nem azon az együgyű állításon akadunk fenn, hogy Wolff szerint egy luxuscélokot szolgáló mágnáspalota „egyenesen középületre predesztinált ház” és a könyvtárt „lehetetlen volna méltóbban elhelyezni”, mint éppen egy ilyen „gyönyörű szerzemény”-ben. Ami feltűnő és ami Wolff elváratai állításának máris ellentmond, azt abban látjuk, hogy a keresztény párt vezére valami *alkuról is hallott*. Szerinte ugyanis a palotáért eredetileg 960 000 pengőt kértek, de a „közösség érdekeit képviselő” polgármesterek és alpolgármesterek jelentős, 200 000 pengős engedményt értek el.

Itt már megállunk és fejünket csóválva kérdezzük: Wenckheim József gróf annyira akarta, hogy a főváros vegye meg palotáját, hogy azért nem kevesebb mint 200 000 pengős áldozatot is hozott? Mert ha elhisszük a „másik vevő”-ről szóló „storyt”, úgy azt kell feltételeznünk, hogy az a bizonyos „ha jól emlékszem, egy angol” az eredetileg kért összeget akarta nyomban kifizetni.

Ennek a másik vevőnek a létezése az első pillanatban sem látszott valószínűnek, a továbbiakban pedig bebizonyosodott, hogy *ilyen vevő a valóságban nem is volt*. Erről nemcsak Wolff Károly, hanem maguk a város főtisztviselői szolgáltatottak Wolffhoz hasonló túlbuzgóságukkal leleplező dokumentumot.

Fentebb utaltunk arra, hogy 1927. január 15-én, az épület tulajdonjogi bekebelezésének napján Folkusházyék *nyilatkozatot* irattak alá a gróf megbízottjával arról, hogy Wenckheim *hajlandó utólag* „visszacsinálni” az egész „boltot”, ha annak jóváhagyását a közgyűlés, vagy a belügyminisztérium megtagadja.

Ezt a nyilatkozatot az első ellenzéki hozzászólás után nyomban elővette és felolvasta a sarokbaszorított Liber Endre tanácsnok a főváros 1927. március 16-i törvényhatósági közgyűlése előtt. (Fővárosi Közlöny 1927. 674–675. old.) Hogy miért kellett a nyilatkozat és miért sietett felolvasni ezt a városvezetőség szószólója –, ez nem kétséges. A nyilatkozat újabb *csalétkül* szolgált. Ezt sugalmazta: „szavazzátok meg a vételt, mert a gróf képes lesz visszaadni a bagatell 760 000 pengőt.” Ugyanakkor ez az írás hivatott lett volna arra, hogy újabb oldalról bizonyítsa: *Folkusházyék* „a legnagyobb óvatossággal” jártak el.

De egy dologról meglepedeztek és ezt azon nyomban fejükre is olvasta az ellenzék: *ha a gróf több, mint egy hónappal az adás-vételi szerződés megkötése (1926. december 13) után (1927. január 15-én) vállalta az egész törvényes eljárás kivárását (persze pénzzel a zsebében) és azt a kockázatot, hogy utólag visszaveszi a palotát, visszaadja a pénzt, akkor megdőlt a városvezetőség jóhiszeműségét bizonyító egyik legfőbb érv, hogy tudniillik: a dolog sürgős volt, mert volt egy „másik vevő.”*

A sürgősségről, a másik vevőről szóló költött históriát egyébként képtelennek tartották a viszonyokban járatos kortársak és azzal még csak vitába sem szálltak.

Hogy a vétel gyors lebonyolítására semmiképp sem lehet szükség, azt több, nyomtatásban is megörökített korabeli felszólalás kétséget kizáróan bizonyította.

Első ízben a pénzügyi bizottság 1928. március 27-i ülésén szegezte le *Friedrich István*, a „keresztény ellenzék” vezére:

„A palotát már nyolc esztendeje árulják, eddig még senkinek sem tudták eladni, pedig különböző árakon kínálták.” (Fővárosi Közlöny 1927. 549. old.)

A március 16-i közgyűlésen *Bedő Mór* demokrata városatya ezeket mondotta:

„Ez az úgynevezett Wenckheim-palota évek óta a piacon van, eladhatatlan. Kínálták olcsón és drágán, mindenféle úton és módon és az infláció legtombolóbb idejében sem akadt olyan vevő, aki ezt az ingatlant megvegye.” (Főv. Közl. 1927. 672. old.)

Mikor *Liber Endre* tanácsnok ugyanezen a közgyűlésen elmondott zavaros, a város vezetőségének álláspontját nagyon is szánalmasan, mellébeszéléssel védelmező, inkább felettesei hamisságát leleplező érvei közt mint „*leglényegesebbet*” felemlítette, hogy itt „alkalmi vétel”-ről volt szó „*mert igenis volt egy másik vételre jelentkező, aki éppen megakarta a palotát vásárolni*” – a naiv állításra így reagált az egyik városatya.

„*Fejérváry Sándor: Nincs több olyan bolond!*” ti. aki ezt a palotát megvette volna.

Kiss Menyhért keresztény ellenzéki bizottsági tag a közgyűlésen elmondott bírálatában még csak vitába sem szállt az állítólagos „második vevő”-ről szóló mesével. Mint a nemrég még a Wenckheim palotában tanyázó keresztény párti klub egyik tagja, nagyon jól ismerte az épület eladása körüli próbálkozásokat és kijelentette:

„Nem tudom belátni, miért volt ennyire sürgős ennek a palotának a megszerzése... A fővárosnak fel kellett volna használni az alkalmat és miután az ügynökök már három év óta hiába kínálták fűnek fának, hogy ezt a palotát megvegyék, legalábbis arra kellett volna törekednie, hogy minél mélyebbre ledrukkolja, leszállítsa a vételárat és nem kellett volna ilyen nagy összeget adnia érte”. (Főv. Közl. 1927 évf. 676. old.)

*

Kiss Menyhért imént idézett felszólalásából is kitűnt: *sokan annak az állításnak sem adtak hitelt, hogy a város olcsón jutott volna a palota birtokába.*

Pedig a város vezetői a vétel *sürgősségére* való hivatkozás mellett legfőbb érvként azt emlegették, hogy itt alkalmi vásárról van szó, hogy a palotát *mélyen értéke alatt vesztegeti a gróf*, „*negyedáron*” juthatnak hozzá.

Mint utóbb kiderült, ez az érvelés döntően befolyásolta az 1926 december-eleji pártközi értekezlet résztvevőit is, azokat, akiknek igenlését „törvényes alap”-nak kiáltották ki a törvénytelen akciót puccsszerű gyorsasággal lefolytató *Folkusházyék*.

Hogyan tájékoztatták a pártközi értekezlet résztvevőit a polgármesterek? – erről az egyik városatya, aki utána nézett a dolognak, a következőket mondta az 1927. március 16-i közgyűlés színe előtt:

„Volt alkalmam a pártközi értekezleten résztvevő urak egyik másikával beszélni. Meg kell állapítanom, hogy ezen a kutyafuttában lefolytatott értekezleten arra hivatkoztak, hogy ez az ingatlan 35 milliárdot ér és most ime itt van a nagy alkalom, (Nagy zaj) — úgy mint a vásári kikiáltó mondja — itt a kedvező alkalom és ezt az ingatlant meg lehet kapni 9 milliárdért (Egy hang jobbfelől: Etwas noch nie dagewesenes!)” (Főv. Közl. 1927. évf. 672. old.)

A közgyűlésen jelenlevő városvezetők nem cáfolták az iménti állításokat, hallgatásukkal megerősítették, hogy ők valóban 35 milliárdos (2 800 000 pengős) *becsértéket emlegettek* és ezzel állították szembe a 9 milliárdos eladási árat, (amelyről azután kiderült, hogy 9 és fél milliárd). Az épületet „*negyedáron*” szerezték meg a könyvtárnak —, ezt ismételte még esztendő múltán is a könyvtár igazgatója (l. Enyvvári Jenő 1928. február 25-i kéziratát, amelynek ismertetésére még visszatérünk.)

Vajon igaz volt-e ez az állítás? — pontos feleletet senki sem tudott adni a kérdésre. A kortárs bírálók is csak úgy általánosságban hangoztatták: „*drága*”, „*méregdrága*” volt a palota —, de, hogy mennyit ért, azt senki sem tudta megmondani.

A város vezetői sem adhattak reális számításokra épített értékelést, mert, amint ez az 1927 március 16-i közgyűlésen lelepleződött, a *vételt egyetlen szakértői becsléssel sem támasztották alá, ilyet soha nem készítették.* „Szakértői” vélemény csak egy volt: a könyvtárigazgatóé a palota könyvtári célokra való alkalmasságáról, ebben viszont nyomát sem találjuk az épület becsértékére vonatkozó megállapításnak.

De mivel tűzön-vízen keresztül végre akarták hajtani a vásárt, *Folkusházyék* szemrebbenés nélkül jelentették ki —, nyilvánvalóan „*ex ventre*”, hasból merített értékelésüket: a Wenckheim palota 35 milliárdot, 2 800 000 pengőt ér a kért 9 milliárddal (720 000 pengővel) szemben.

Annyit mindenesetre elértek ezzel a légből kapott számmal, hogy egy ideig sikerült a közvéleménnyel elhitetni: valóban óriási értéket kapnak olcsó áron Budapest polgárai a „*könnyelmű*” gróftól.

Mi azonban ismerjük a palota *eredeti építkezési költségeit*, amelyek, mint láttuk, Kőrösy József fővárosi statisztikai hivatali igazgató könyvének 1892-es adata szerint 405 000 forintot tettek ki.

A hivatalos (színaranyalapon készített) átszámítási kulcs szerint 1926-ban ez a 405 000 forint, azaz 810 000 aranykorona nem 35 milliárd papírkoronát, hanem *kevesebb, mint 12 milliárd papírkoronát* jelentett, pengőben kifejezve (1 forint = kettő aranykorona = 2 pengő 28 fillér) egészen pontosan 939 000 pengőt.

Ezekután azt hihetnénk, hogy ha a Wenckheim palotát 1926–27-ben akarták volna megépíteni, úgy ez az 1892-es építési költségeknek megfelelően mintegy 11 és félmilliárd papírkoronát, illetve 939 000 pengőt igényelt volna. De igazság szerint még ennyibe se került volna az épület, mert az építkezési költségek a századvég óta Budapesten jelentékenyen csökkentek.

A gépesítés, fejlettebb technika stb. következtében hivatalos kimutatás szerint *pusztán 1910–1930 közt 10%-kal esett az építkezések átlagköltsége.* (A székesfőváros múltja és jelene számokban. Bp. Szkfőv. Stat. Hiv. Kiad. 1934. 301. old.)

1926–1927-ben tehát még *annyiba sem került volna egy új, egy „második” Wenckheim palota felépítése, mint amennyibe 1886–1891 közt került:* mintegy 11 és fél milliárdba, vagy 939 000 pengőbe, *hanem körülbelül éppen annyiba, amennyiért az épületet a főváros pénzén megvetették: 800 000 pengőbe. (10 milliárdba).* Az átírási illetékkel együtt ugyanis nem 760 000, hanem *valamivel több, mint 800 000 pengőjébe került Budapest közönségének ez az ingatlan,* amint ezt alább még kimutatjuk.

Folkusházyék ugyan nem végeztettek becslést — és ez a körülmény önmagában is súlyos vádpontként szerepelt ebben az ügyben, — ezért lehet, hogy tévedtek volna valamennyit, ha becsületes szándék vezeti őket. De akkora tévedést az üzleti életben ennyire

járatos főtisztviselőknél mint az alpolgármester és társai, pillanatig sem tételezhetünk fel. Pillanatig sem hihető, hogy a kereken 800 000 pengőért, 10 milliárdért felépíthető palotát „véletlenül” értékelték 2 800 000 pengőre, azaz 35 milliárd papírkoronára.

Az épület becsülésénél ezek szerint éppen úgy vásári módszerekkel tévesztették meg az érdekelteket, mint más olyan állításaikkal, amelyekkel jóhiszeműségüket akarták igazolni.

*

A budapesti járásbírósnak, mint telekkönyvi hatóságnak 1371/1927-es (1927. január 15-i) bejegyzése, amelynek hiteles kivonatát az 1927. március 16-i közgyűlés színe elé terjesztette az ellenzék, még egy visszaélést tárt fel éspedig azt, hogy a *Wenckheim palotát nem gróf Wenckheim Józsefnek, az „eladónak”, hanem három esztendővel korábban elhunyt anyjának Wenckheim Krisztina grófnőnek a nevéből írták át egyenesen Budapest székesfőváros közönsége tulajdonába.* (Zárójelben emlékeztetünk itt arra, hogy ezek szerint nemcsak a palota tulajdonosa nem lehetett jelen a legfontosabb mozzanatnál, mert már nem élt, hanem a vevő sem volt ott, mert még nem is tudott róla. A vevőt ugyanis egyes egyedül a Budapest székesfőváros közönségét „megtestesítő” – részben választott – fővárosi törvényhatóság közgyűlési jóváhagyásával felszerelve képviselhetnék volna a város főtisztviselői!)

Nem nehéz kitalálni, miért volt szüksége arra *Wenckheim József* grófnak, hogy a palotát egyenesen anyja nevéből írassa át a fővárosra.

A palota után fizetendő, kétséget kizáróan igen jelentős summát kitevő örökösödési illeték körüli manipulációról volt itt szó. Ezt az illetéket már 1924-ben ki kellett volna fizetni, amikor a tulajdonos, *Wenckheim Krisztina* elhunyt, de a grófi örökösök az épület használatának átvétele ellenére nem fizettek. Nem rendezték akkor sem ezt az ügyet, amikor a törvénytelenül foganatosított tulajdonjog átruházás után kézhez vették a hatalmas vételárat. A „törvénytisztelő” *Folkusházyék* mindebbe simán belementek, jóllehet, ha addig nem tudták volna, hogy *Wenckheim Krisztina* nevében állt még az ingatlan, úgy látniuk kellett ezt 1927. január 15-én, a telekkönyvi átírás alkalmával.

Mi azonban az eddigiek alapján is valószínűtlennek tartjuk, hogy az ügyintéző városvezetők számára meglepetést okozott volna ez a tény: *Wenckheim József* gróf, a „tulajdonos” még nem tulajdonos, tehát a vételösszeget kiutaló 1926. december 16-i polgármesteri ügyiratban hamisan tüntették fel *Wenckheim József*et eladóként. Hogy ezt a megtévesztést tudomásul vették és az átírás után is továbbra fedezték, az kiderült a telekkönyvi aktus után keletkezett iratokból. A könyvtár birtokában levő 1927. február 17-i, *Folkusházy* aláírásával ellátott újabb polgármesteri végzésben (l. „*Wenckheim palota iratai*” 3. sz.), amely (az utólagos törvényesítés céljából) elhallgatva, hogy a vásárt már lebonyolították, a pénzügyi bizottság elé terjeszti a vételügyet, ismét *Wenckheim József* szerepel „tulajdonos”-ként. Ugyanígy jártak el a törvényhatósági bizottsághoz tett előterjesztésükben, amely a Fővárosi Közlöny 1927. évfolyama 416. lapján nyomtatásban is megjelent.

A teljesség végett utalunk arra, hogy az 1927 januárjában kiutalt hátralékos vételösszegeből 40.000 pengőt az épületet terhelő „esetleges köztartozások” fedezetére tartottak vissza és a gróf kerek egy esztendő múltán jelentkezett a biztosítékért. Ekkor a város megtagadta az összeg kifizetését, mégpedig éppen az örökösödési adó rendezetlenségére hivatkozva. (l. „*Wenckheim palota iratai*” 13. sz.) A dolog felett nem hunyhattak már szem, mert azt megbolygatták a közgyűlésen. Utóbb (1929-ben) megint jelentkezett a gróf a biztosítékért és a város most már kiutalta a 40 000 pengőt. Az újabb akta, egy 1929. szeptember 26-i keletű tanácsi végzés (l. „*Wenckheim palota iratai*” 16. sz.) azzal az indokolással engedélyezi a visszatartott összeg kiutalását, hogy *Wenckheim József* „a békéscsabai adóhivatal 4537/1929 számú bizonyítvánnya szerint az őt terhelő örökösödési ille-

téket kifizette". Vajon mennyi volt ez az esedékesség után 5 évvel, az eladást követő harmadik évben rendezett (?) összeg? — nem tudjuk, de az bizonyos, hogy Wenckheim Józsefnek hat testvére volt, az örökségből tehát őt csak *egy heted rész illette*, de a polgármesteri végzés szerint ő csak a *saját része után* fizetett illetéket. Nos a gróf ennek az „*öt terhelő résznek*” a kifizetésével már felvehette a vételár utolsó hányadát is. Tehette, mert a városvezetőség ezúttal is a kezére járt.

Még egy jellemző mozzanatra kell rámutatnunk: miként *igyekeztek mesterségesen felnagyítani egy esetleges új könyvtárpület költségcsükségeit*. Fentebb láttuk, hogy 1926 tavaszán kombinációba vették (a Sándor, ma Gutenberg téren) egy kultúrházzal egybekötött könyvtárpalota építését és hosszabb előkészítő munka alapján a főváros pénzügyi bizottsága a pénzügyi előirányzatot is megjelölte. Az összeget a Fővárosi Közlöny 1926 április 16-i száma mellékletének 11. oldalán közölték. Ekkor még nem volt a Wenckheim ügy, reális számvetést készítettek és 1 380 000 arany koronában, azaz 1 600 000 pengőben jelölték meg a szükségletet. A Wenckheim palota megvételét követő hetekben ugyanazon Fővárosi Közlöny hasábjain (1927. évf. 416. old.) merőben új tétel bukkant elő. Eszerint egy új könyvtárpalota költségcsükségei 2 800 000—3 200 000 pengőre rugának. Egy esztendővel utóbb ismét a Fővárosi Közlöny hasábjain botlunk bele az előbbieknél is lényegesen magasabb számadatba. A hivatalos lap 1928. évfolyamának 1294. oldala örökítette meg *Liber* Endre tanácsnok közgyűlési felszólalását, amelyben ezt olvashatjuk:

„Egy új (a Wenckheim palotánál) sokkal egyszerűbb kivitelő könyvtárpalota építése és berendezése ma körülbelül 3 500 000 pengőbe kerülne a telek értékének figyelembevétel nélkül.”

1926 áprilisától 1927 februárjáig kerekken megduplázták ezt a képzetes kiadást, egy esztendő múltán még inkább „feldagasztották”. Ez sem „véletlen” tévedések eredménye volt. Időközben kiderült ugyanis, hogy a Wenckheim palota „mindenestül” mint látni fogjuk, kerek másfélmilliójába, tehát csaknem annyiba került Budapest közönségének, amennyiért az 1926 áprilisi, még reális számvetés szerint (1 600 000 pengő) önálló könyvtárpületet emelhetek volna. Könyvtárpületet, nem pedig grófi palotát. Ezért igyekeztek feledésbe meríteni az első előirányzat összegét.

*

Végül szót kell ejteni még egy olyan mozzanatról, amely ugyancsak feltárta, hogy milyen megtévesztő módszerekhez folyamodtak a felelősök a vásár lebonyolításánál. A „*felsőbb jóváhagyás*” állítólagos megszerzéséről van szó. Az ügy főmozgatója, *Folkusházy* alpolgármester több ízben is hivatkozott arra, hogy a belügyminisztérium, mint a főváros felsőbb fóruma, már a kezdet-kezdetén hozzájárult a vételhez. Hangsúlyozva emelte ki ezt a körülményt az 1927. február 28-i pénzügyi bizottsági ülésen, hogy ezzel is leszerelje az ellenzéket. Ismételten hivatkozott a jóváhagyásra az 1927. március 16-i viharos közgyűlésen és többek közt ez az érvelés is javára befolyásolt sokakat. Aztán teltek-múltak a hetek, hónapok, de a jóváhagyás mégsem érkezett meg a minisztériumból. Helyette megérkezett egy hangvételleben elutasító, de gyakorlatilag kétértelmű, a városvezetőség számára kibúvót hagyó belügyminiszteri határozat. Hogy pontosan mi volt ebben a „vaskos” iratcsomóban, azt nem tudhatjuk, mert az 1927. május 13-i pénzügyi bizottsági ülésen (l. Fővárosi Közlöny 1927. évf. 1472—1473. old.) kiderült, hogy a polgármesteri hivatalba érkezett belügyminiszteri leiratról, annak tartalmáról, az ellenzéki városatyák csak a sajtó híradásaiból (Magyar Hírlap, Magyararság, Pesti Hírlap 1927. május 12-i számai) értesültek és az eredeti, ma már az Országos Levéltár belügyminisztériumi iratai közt nem található végzés sajtótájékoztatók szerint az épület zajos környezetét kifogásolta és azt, hogy az átalakításra vonatkozó tervek még nincsenek készen. A leirat megjegyezte még, hogy a belügyminiszter szívesebben látná, ha a főváros önálló palotát emelne könyv-

tárnak, a Wenckheim palota vételét illetően pedig tudomására hozta a fővárosnak, hogy ehhez „aligha lesz módjában hozzájárulni”. Amikor azonban a május 13-i pénzügyi bizottságon feltették a kérdést a város vezetőinek: *hát még sincsen miniszteri hozzájárulás?* – Folkusházy így válaszolt: a belügyminisztérium „elvben” nem ellenezte a vételt, de hozzájárulását csak akkor adja írásban, ha az átalakítási terveket is bemutatják.

Valójában ez mellébeszélés volt és nem válasz arra a kérdésre: van-e, vagy nincs belügyminisztériumi jóváhagyás, hazudtak-e vagy sem, amikor fél esztendőn át azt hirdették, hogy a „felsőbb hozzájárulást” már 1926 decemberében megkapták.

A belügyminiszteri választ azonban, (bár egyesek ekkor „tudomásul vették” Folkusházy magyarázatát), nem lehetett „jóváhagyás”-nak minősíteni és sajátos módon éppen az ezzel kapcsolatos „kisebb hazugság” idézett elő megújuló, de már csökkenő erejű viharokat az elkövetkező időkben, amint ezt a Fővárosi Közlöny 1927–1928-as évfolyamaiban közgyűlési jegyzőkönyvek megörökítették.

Figyelemreméltó, hogy a vétel korrupt vonatkozásait nyomatékosabban leleplező más mozzanatokról a közgyűlés után már nem esett szó. Ezt a körülményt nem teszi érthetővé, hogy az ügyszempontjából döntő *1927. március 16-i közgyűlés 37 ellenszavazattal szemben 135-ös szótöbbséggel helybenhagyta a vételt*. A 135 főnyi többségből 25-öt szokás szerint a szavazati joggal rendelkező városi főtisztviselők adták. A szavazás „pontos” lefolytatására jellemző, hogy *az egyik ellenzéki városatyja nevét (Bosnyák Izsó) az igennel és nemmel szavazók listájára is felvették*. (Föv. Közlöny 1927. évf. 679. old.)

Igaz, hogy ez a jóváhagyás városi vonatkozásban már mindent „törvényesített”, de egyes lapok szerint az ellenzék egy része mégsem nyugodott bele a törvényteleniség törvényesítésébe és a belügyminisztériumban megvétőzta a közgyűlési döntést. *A belügyminiszteri válasz* azonban, mint láttuk, *mellőzte a vétel több mint gyanús hátterének vizsgálatát*. Ezen nincs mit csodálkoznunk, hiszen a Bethlen-kormánytól, amely a fővárosi panamáknál sokkal nagyobb szabású visszaélésekkel tette hirhedté uralmát (gondoljunk a „népjóléti”, a Vass József–Dréhr Imre ügyre, az Eskütt ügyre, a világbotránnyá dagadt frankhamisítási ügyre stb.) senki sem várhatta, hogy a főváros élén álló támaszai ellen komoly akciókba kezd.

A kormánynak esze ágában sem volt, hogy a vele hasonszórú, bár kisebb stílu városvezetőség panama-dzsungeljébe erélyes kézzel belenyúljon. A város urai jól számítottak, amikor az első, az 1927 májusi kétértelmű, de a „felsőbb jóváhagyás”-ról szóló hazugságukat mindenképpen leleplező belügyminiszteri válaszra rásütötték: ez már felig-meddig „jóváhagyás”. 1928. június 9-i kelettel az igazi jóváhagyás is megszületett. (l. Fővárosi Közlöny 1928. évf. 2108. old.)

4. Alkalmos volt-e az épület könyvtári célokra

A Wenckheim palota puccsszerű gyorsasággal végrehajtott megvásároltatása idején viharos összecsapásokra került sor annak a kérdésnek az eldöntése körül is, hogy vajon megfelel-e az épület a könyvtár elhelyezésére.

Az eddig elmondottak alapján világos, hogy ami a városvezetőséget illeti, szerintük a palotánál jobb megoldást már el sem lehetett volna képzelni a könyvtár számára.

Enyvvári Jenő könyvtárigazgatónak csak e ponton juttattak nevezetesebb szerepet a messze felette álló hatalmasságok. *Az ő „szakszerű” véleményével operáltak*, amikor a kezdet kezdetén *azt igyekeztek elhíttetni, hogy a Wenckheim palota úgy, ahogy van, nagyjában-egészében éppen könyvtári célokra alkalmas*.

Ime a fővárosi könyvtár irattárában („Wenckheim palota iratai” 1. sz.) hiteles másolatként fennmaradt jelentés teljes szövege:

Tekintetes Tanács! (IX. ü. o.)

Az általam megszemlélt épületről könyvtári célokra való alkalmasság szempontjából van szerencsém jelentésemet a következőkben foglalni össze:

Az épület fekvése a lehető legszerencsésebb: centrális, izolált, csendes, az egyetemek, a múzeum s a nagy könyvtárak szomszédságában, tehát abban a körzetben van, melyet a kutatók állandóan frekvenciálnak. Az épület mintegy 60 helyiséget foglal magában, melyek közül a nagytermek elsőrendűen alkalmasak előadóterem, olvasóterem, kölcsönző és katalógustermek céljaira. A helyiségek berendezése annyira artisztikus, hogy a főváros első kultúrintézetéhez méltóbbat elképzelni sem lehet. Készen találni meg éppen nem. Legméltóbb elhelyezést találna a könyvtár legfontosabb gyűjteménye, a város-történeti Budapesti-gyűjtemény, úgyszintén a Keleti, a Röpirat és Pamflet-gyűjtemény és a magyar első kiadások gyűjteménye, a Szüry könyvtár. Könyvraktár céljaira megfelelő átalakítással oly nagy hely áll rendelkezésre, mely körülbelül 35–40 év gyarapodásának befogadására alkalmas. A többi helyiség részben kellő átalakítással bőségesen elegendő volna arra, hogy a könyvtár minden dolgozó helyisége elhelyezést nyerhetne. Ha ezenfelül figyelembe vesszük azt, hogy az épület a lehető legmasszívabban s művészi szempontból a legkényesebb ízlést is kielégítően van megépítve, úgy hogy hasonló épületnek megfelelő helyen felépítése ma a lehetetlenséggel volna határos, azt kell mondanom, hogy ilyen alkalom könyvtárunk ideális elhelyezésére emberi számítás szerint nem fog kínálkozni többé.

Tisztelettel

Enyvvári Jenő

h. könyvtárigazgató."

Ez a „szakvélemény” (amelyet Enyvvári, akit csak 1927-ben neveztek ki igazgatónak, még aligazgatóként jelzett), hamis képet fest a „megszemlélt épület”-ről. Mielőtt azonban a tartalmi ellenzésbe fognánk, egy alaki észrevételt kell tennünk: fel kell hívni a figyelmet arra, hogy *a szövegben sehol sincs megjelölve: hol található a szóbanforgó épület.* Hogy itt *szándékos titkolódzásról* volt szó, azt a könyvtár egykori iktatókönyve is bizonyítja, mert abban a következő bejegyzést találjuk a 300/1926-os aktára vonatkozóan: „Új könyvtárhelyiség”. A „mintegy 60 helyiséget” magábanfoglaló épületet nem véletlenül nevezték ki egyszerűen csak „helyiség”-nek és az iktatókönyvben sem véletlenül maradt el a lakcím, mert ugyanott a megelőző és következő hónapok-évek során még valamely kisebb fiók számára kombinációba vett egyszobás bérleményeknél is megadták a lakcímet az erről szóló akták iktatásánál.

Ma már nem lehet megállapítani, mi történt itt, de a máskülönben is gyanús ügylet-hez tapadó újabb zavaró tény mindenestre elgondolkoztató.

Vizsgáljuk meg ezután magát a „szakvéleményt”. Mindjárt első mondataiban *valót-lansággal* találkozunk: „az épület... *izolált, csendes*” – olvasható. Ennek azonban éppen ellenkezője volt igaz: a palota a város egyik legforgalmasabb, legzajosabb utcájában feküdt, amely *akkoriban még a mainál is lármásabb volt*, különösen az a szárnya, amelyen az olvasótermekül kiszemelt helyiségek, az egykori „ebédlő”, a „táncterem”, belépő-terem „díszterem”, „ezüstsalonok” álltak. Emlékeztetnünk kell arra, hogy a palota Barross utcai oldalán akkor nemcsak *teherkocsik, gépkocsik* jártak, de a trollibuszokat megelőzően villamosközlekedés volt. Sűrű egymásutánban robogtak el a *villamosok*, amelyek ráadásul éppen az épület homlokzata előtt *csengettek, fékeztek nagy csikorgással* az ott levő máig is életveszélyes „halálkanyar” miatt. Ez a körülmény csak annak a figyelmét kerülhette el, aki az éjszaka kellős közepén tekintette meg az épületet. A jelentés további részéből

megtudjuk, hogy „*mintegy 60*” helyiségről van szó, de ezek közül *kereken félszázat összesen öt (5) sorban intéz el* a „szakvélemény”, ezzel szemben ismételtén áradozik a reprezentatív termék „*artisztikus*” szépségeiről. Arról viszont szó sem esik, hogy ezen termék csillárai *teljességgel alkalmatlanok olvasótermek asztalainak megvilágítására*, hogy a reprezentatív helyiségek *intarziás padlója* könyvtárrá alakítás esetén rövidesen *tönkre fog menni*, hogy olyan elemi követelménynek, mint a *raktárak és az olvasó-kölcsönzőtermek közvetlen összeköttetése, csak abban az esetben* tehetnek eleget, *ha az épület egy részét földig bontják le és azután újjáépítik*. Az igazgató figyelmét az a körülmény is „*kikerülte*”, hogy a palota *második emeletéhez csak nyaktörő csigalépcsők* vezetnek, ott munkahelyiségeket egyáltalában nem lehet létesíteni, de a tekervényes csigalépcsők könyvszállításra sem alkalmasak. *A munkahelyiségek kérdése egyébként a földszint és az első emelet rendelkezésre álló térségében sem* (ahová normális lépcsőfeljárt vezet) *oldható meg* korszerűen másképp, mint újjáépítéssel. A jelentés készítője „*azt sem vette észre*”, hogy *a palota fűtőberendezése teljesen elavult* és éppen ez volt egyik főoka annak, hogy a tulajdonosok túl akartak adni rajta. Ugyanez a körülmény nagy szerepet játszott abban, hogy (mint Kiss Menyhért 1926. március 16-i közgyűlési felszólalása bizonyítja — Főv. Közl. 1927. 575. old.) még bérlőket sem nagyon találtak a palotára. Semmit nem mond a jelentés, milyen állapotban volt 1926 végén az épület, amely akkor már 35. „életévét” tapodta. E tekintetben többet árulnak el egyes hírlapi közlések odavetett megállapításai. Az Újság című lap 1926. december 18-i számában például ezt olvashatjuk:

„Sajnos a *gyönyörű palota óriási károkat szenvedett*. Egyik hatalmas tükrét betörték, parkettjét tüzes szivar- és cigarettacsutkákkal borzalmasan összeégették, úgy hogy alapos restaurálásra szorul”

Becsértékről általában *egy szó sem esik* ebben az állítólagos „szakvélemény”-ben, amelynek *Folkusházyék* utóbb „*perdöntő*” szerepet *igyekeztek juttatni*, jóllehet azt már terjedelmének *rövidsége miatt* (mindössze egyetlen gépelt oldalról van szó) *sem lehetett volna komoly kiindulási alapnak tekinteni* egy oly nagyösszegű vételnél, mint amilyenről itt szó volt, arról nem is beszélve, hogy Enyvvári legfeljebb könyvtárosi szemmel bírálhatta volna meg a palotát (de ezt sem tette), amelyet *műszaki és gazdasági kérdésekben járatos emberekkel is fel kellett volna becsülni*.

A Wenckheim palotát viszont *sokan és jól ismerték kívülről-belülről*, hiszen az sok esztendőn át szolgált a Wolff-féle Keresztény Községi Párt, majd a Friedrich-féle Keresztény Ellenzék klubhelyiségeként, emellett, mint megtudtuk, bérlőknek és „ingatlanosok”-nak is számtalan esetben mutogatták. Ezért történhetett, hogy már a vásár megkötésének hírülvétele után — egyelőre még az Enyvvári-féle jelentés ismerete nélkül — komoly kifogások merültek fel abban az irányban: jó lesz-e ez könyvtárnak. Erről tájékoztat többek közt a *Pester Lloyd* című napilap 1926. december 18-i száma, amelyben a következőket olvashatjuk:

„Mindenesetre *egyes szakemberek nem tartják ideális megoldásnak a könyvtár elhelyezését a palotában*, mivel a hatalmas épület nem egészen alkalmas könyvtári célokra. Még városi körökben is akadnak olyanok, akik szerint célszerűbb volna múzeumot berendezni a palotában.”

Többek közt ez a közlemény is feltárja, hogy utóbb, az 1927 február 28-i pénzügyi bizottsági ülésen valótlanúságot állított *Folkusházy* Lajos alpolgármester, amikor a Fővárosi Közlönyben (1927. évf. 550. old.) megörökített felszólalásában kijelentette:

„A szakértők minden tartózkodás nélkül elsősorban könyvtár céljára alkalmasnak minősítették a palotát.”

Fel sem tétélezhető, hogy olyan élelmes üzletember, mint az alpolgármester, ne szerzett volna tudomást 1927 február végéig arról, hogy már 1926 decemberében elhangzottak

ilyen kifogások még városi körökben is. Annál kevésbé maradhatott ez titok előtte, hiszen még a sajtó is foglalkozott a kérdéssel.

Ebben a megvilágításban természetesen közönséges „parasztfogás”-nak bizonyul Wolff Károly kereszténypárti vezér ugyanazon pénzügyi bizottságban hangoztatott (fentebb idézett) primitív beállítása is, mely szerint a palota „elsősorban középületnek predesztinált ház” stb. Szemmellátható, hogy itt szabályos *összjátékról* volt szó a vezető várospolitikusok között. Ebbe a sötét machinációba az ellenzék egyes vezéralakjai is gyorsan és készségesen belekapcsolódtak. Jó példa erre Friedrich Istvánnak, a keresztény ellenzék vezérének a pénzügyi bizottságban való szereplése. Friedrich a jelek szerint nem volt ott az 1926. december eleji pártközi értekezleten és ezért 1927. február 28-ig, a pénzügyi bizottság üléséig nem tudott arról, hogy a Wenckheim palota vételét lényegében nem megtárgyalásra, hanem utólagos jóváhagyásra terjesztették az ülés elé. Ezért Friedrich, aki melleleg vállalkozó (a Mátyásföldi Gépgyár igazgatója) és gépészmérnök, tehát műszaki ember volt, teljesen jogos kifogásokat emelt a tervezettnek vélt vásár ellen. A következőket mondta:

„Nagyon jól ismeri az épületet, hiszen évekig ott tartózkodott. Tudja, hogy annak csak egy lépcsőháza van az első emeletig, onnan járhatatlan vascsigalépcsők vezetnek a második emeletre. . . Mindössze pár nagy terem alkalmas a célra. Az épület arannyal és imponzans színekkel, lehetetlen csillárokkal és burkolatokkal túlhalmozott luxuriosus palota, amely könyvtár elhelyezésére teljességgel alkalmatlan. Fűtési berendezése teljesen elavult oly lehetetlen csatornákkal, hogy az egerek és patkányok elúzhatetlenül szaladgálnak benne, műszakilag elhibázott alkotmány, művészeti szempontból pedig belül ízléstelen” (Főv. Közl. 1927. 549. old.)

Nagy pálfordulóktól szegélyezett pályafutásának ismeretében nem meglepő, hogy Friedrich pillanatok alatt visszatáncolt, amikor Folkusházy ugyanazon az ülésen tudomására hozta: a vétel, amelyet kifogásol, már lebonyolódott és „felsőbb helyen is” hozzájárultak ahhoz.

„Ha már meg van véve, nem szóltam semmit” – jelentette ki nyomban Friedrich, aki nem csodálkozott, nem kérdezősködött: hogyan is történt a dolog? – hanem, ellenzéki létére is cinkosan „belenyugodott” az ügybe.

Az épület könyvtári célokra való alkalmasságát illető kifogások mindenesetre arra készítették a város vezetőit, hogy megtegyék az „ellenintézkedéseket”. Az akció utólagos törvényesítését célzó törvényhatósági közgyűlés elé már olyan javaslatot terjesztettek, amely legfőként az ilyenirányú kételyeket igyekezett eloszlatni. Az 1927. márciusi törvényhatósági ciklus tárgysorozata a *Fővárosi Közlöny 1927. február 25-i számában* jelent meg és ennek keretében (416. old.) a *Wenckheim palota vételére vonatkozó előterjesztés szövegébe jobb híjján egyszerűen az Enyvvári-féle* (fentebb teljes szövegében idézett és elemzett) „szakvélemény”-t szőtték be, amely szerint mint láttuk a könyvtár „ideális elhelyezésére emberi számítás szerint” jobb alkalom nem kínálkozhat, mint a Wenckheim palotába való költöztetés. A könyvtárigazgató jelentése ekkor jelent meg először nyomtatásban. Ez esetben nem jelentés, hanem „indokolás” volt a neve.

„Szakvéleményé” a már részben ismerttetett 1927. március 16-i közgyűlésen „lépett elő”.

Ezen a közgyűlésen nagyon komoly vádponttá kezdett súlyosodni az a teljesen jogos bírálat: miért nem készítettek előzetes értébecslést az épületről. A sarokbaszorított városvezetőség nevében Liber Endre tanácsnok egyébként gúnyos kacajjal vegyes felháborodást kiváltó védekezése során ezeket mondotta:

„Ami most már a szakértői véleményt illeti, Bedő bizottsági tag úr azt állította, hogy ceruzajegyzetek alapján vettük meg. Méltóztassék megengedni,

itt van a Fővárosi Könyvtár igazgatójának jelentése, amely úgy látszik Bedő bizottsági tag úr figyelmét elkerülte, mikor az iratokat megnézte (Zaj, Közbeszólások: Talán nem volt közte)... Én az iratokból veszem most ki, méltóztatik látni, nem mentem vissza a hivatalomba érte... Nem ceruzajegyzet, gépírási jelentés" (Főv. Közl. 1927. évf. 675. old.).

E cirkuszi bűvészre emlékeztető bevezetés után a tanácsnok elővette és felolvasta az ezúttal „szakértői vélemény”-ként szerepeltetett megtévesztő, Enyvvári-féle jelentést (itt bizonyosodott be újólaj Folkusházy állításának valótlana: csak *egyetlen* „szakértő”-t tudtak produkálni, az is egy tőlük függő hivatalnok volt). Nem csoda, hogy —, mint ezt a jegyzőkönyv megörökítette —, a felolvasást „nagy zaj”-jal fogadta a baloldal. Hogy mit kiabáltak, ezt nem tudjuk, de azt mi is láttuk, hogy Enyvvári egyetlen gépelt oldalra terjedő írásában az akkor *reklamált értébecslésről szó sem volt*, helyette az első pillantásra szofizmaként hangzó megállapítással végződött a jelentés, mely szerint

„hasznó épületnek megfelelő helyen való felépítése ma a lehetetlenséggel volna határos”.

Mintha legalábbis *hasznó* épületre, éppen egy grófi palotára lett volna leginkább szüksége a könyvtárnak.

Az 1927. március 16-i közgyűlésen azonban az ellenzéki városatyák egy része nem tért simán napirendre a kérdés felett és részben Friedrich gyorsan visszavont, de találó megállapításaira utalva hevesen vitatta, hogy a palota megfelelő lenne a könyvtár elhelyezésére. Ezzel kapcsolatban különleges nyomatékkal emelték ki, hogy az épület ilyen célokra való átalakítása, (mellyel alább foglalkozunk), előreláthatóan ugyanakkora összegbe fog kerülni, mint maga a palota. A sorsdöntő közgyűlésen a város vezetői még változatlan következetességgel bizonygatták, hogy az épület megfelel a célnak. Döntő pillanatokról volt szó ekkor, hiszen ezen a közgyűlésen szavaztak a vételről. Utóbb azonban már a városi körök sem tartották oly fontosnak, hogy erőnek-erejével, egyértelműen bizonyítsák: a könyvtár elhelyezése számára éppen a Wenckheim palota a legalkalmasabb. Ellenkezőleg, a közgyűlési jóváhagyás birtokában már bizonyos *beismerésekkel* is találkozhatunk, melyek szerint mégsem ez az épület a legideálisabb hajlék a könyvtár számára.

Egy, a fővárosi könyvtár birtokában levő 1927. április 28-i iratból („Wenckheim palota iratai” 5. sz.) következtethetünk arra, hogy a *polgármesteri hivatal és a könyvtár igazgató* kölcsönösen egymásnak *tettek szemrehányást*, mert a valóságosnál sokkal kedvezőbb színben tüntették fel az épület könyvtári célokra való alkalmasságát. A szóban forgó dokumentum: a könyvtár igazgató véleményezése egy a polgármesteri hivaltól hozzáküldött iratról, melyben Steinhardt Antal volt bizottsági tag nyomatékos kifogásokat emelt a palotavétel ellen. Ebben a *befelé*, a városvezetőség felé szánt véleményezésben Enyvvári Jenő könyvtár igazgató már sokkal őszintébben szól a palotáról, mint sokszor idézett és a Fővárosi Közlönyben kétszer is kinyomtatott első jelentésében:

„Mikor a Tanács a palota megvétele előtt szakvéleményt kért tőlem, *napokig* ezzel a kérdéssel foglalkoztam... *A palota megfelelő átalakítása*, miként azt 1926. november 27-én kelt szakvéleményemben is hangsúlyoztam, *múlhatatlanul szükséges*. Hogy a *palota megfelelő átalakítás után sem válhatik olyanná, mintha egyenesen könyvtári célokra a legmodernebbül épült volna, az az első pillanatra világos volt előttem...*”

Az idézett beállításal szemben, mint láttuk, az eredeti jelentés a lehető legkedvezőbb képet festette az épület könyvtári célokra való alkalmasságáról, a „szakvéleményben” csak egészen futólagos utalás van az ezúttal már „múlhatatlanul szükséges”-nek minősített átalakításokra, és az első jelentésben szó sem volt arról, hogy az épület még az átalakítások után sem lesz ideális hajlékává a könyvtárnak.

A magyarázkodásból következtetve arra kell gondolnunk, hogy ha a „Wenckheim ügyet” is bűnügyi vonalra terelték volna, amint az más esetekben bekövetkezett, úgy az igazi felelősök, Sipőcz, Wolff, Folkusházy és társaik ezuttal is a kisebb beosztottakra, elsősorban a könyvtárigazgatóra hárították volna a törvénytelen vásár ódiúját.

Kiegészítésként utalnunk kell arra, hogy *Enyvvári hasonlóan részleges beismeréseket tartalmazó nyilatkozatot tett a nyilvánosság előtt is*, de a részleges beismeréseket ebben a nagyközönséghez szóló tájékoztatásában újabb valótlanságokkal is megtoldotta. A közlemény a kereszténypárti városvezetőséget tűzön-vízen keresztül védelmező klerikális *Nemzeti Ujság* című lap 1927. július 13-i számában látott nyomdafestéket. A könyvtárigazgatóval készített interjú már címében is megtévesztő: „*A Wenckheim palota tökéletesen megfelel a Fővárosi Könyvtár céljainak*” – ezt a feliratot adta a buzgó újságíró Enyvvárral készített interjújának, amely éppenséggel nem igazolta a címben hirdetett állítást. Enyvvári ugyanis beszélgetése során (melynek gépiratos változatai a fővárosi könyvtárban a „Wenckheim palota iratai” közt is megmaradtak a következő gyűjtőcím alatt: „Válaszok hírlapi támadásokra”) az alábbiakat jelentette ki:

„A főváros pénzügyi helyzetére való tekintettel új könyvtárpalota építkezésére nem gondolhattunk. Mikor a Wenckheim palota felajánlásával lehetőség nyílt a könyvtár elhelyezésére ... a főváros vezetősége engem bízott meg, hogy szakvéleményt mondjak. – E kérdésben utalok elsősorban a műszaki közegek egybehangzó véleményére, amely szerint a Wenckheim palota vételével a főváros jó vásárt csinált... Mielőtt véleményemet a főváros tanácsához felterjesztettem volna, a palota helyiségeit ismételten műszaki közegekkel bejártam és az épületet heteken át tanulmányoztam... Hogy a palota átalakításokkal sem válhatik olyanná, mintha egyenesen könyvtárnak készült volna, azt természetesen magam tudom a legjobban... Minden külvilági zajtól izolált könyvtár oly forgalmas városban, mint Budapest, teljesen elképzelhetetlen lett volna... Köztudomású, hogy az állandósult és megszokhatóvá vált villamosközlekedés sokkal kevésbé zavarja az olvasók munkáját, mint ahogy azt egyesek képzelik...”

A nyilatkozatban tehát különleges hangsúlyhoz jutott az a mozzanat, hogy a palotavásárt „kényszerhelyzet” folytán hajtották végre, azért, mert önálló épület emelésére nem volt kilátás. Nyomban azután több vaskos füllentésbe ütközünk: ugyanaz az Enyvvári, aki fentebb idézett és feletteseihez címzett, tehát *belső* használatra szánt beadványában azt írta, hogy „napokig” tanulmányozta az épületet, a széles nyilvánosság előtt, a sajtóban már „heteken át” folytatott vizsgálódást emlegetett. A tanácshoz címzett írásban *szó sem volt „műszaki közegek egybehangzó véleményé”*-ről és arról, hogy *ezekkel együtt járta volna be az épületet*, mielőtt első véleményezését elkészítette, a Nemzeti Újság olvasóival viszont megpróbálta elhíttetni, hogy ő és természetesen az őt megbízó városvezetőség minden tekintetben messzemenő gondossággal járt el a vétel előkészítésénél. Az eddig elmondottakban viszont mi ismételten bizonyítottuk, amit most már az előbbi, 1927. április 28-i Enyvváritól származó „befele” szánt irat is újólaj igazolt, hogy a könyvtárigazgató a vételt megelőzően egymaga készítette a jelentést, műszaki emberek bevonása nélkül.

A részleges beismerésekre egyébként azért is volt szükség, mert a palotavásár lebonyolítása és kierőszakolt törvényesítése után elő kellett készíteni a közvéleményt és a törvényhatóság ellenzékét az újabb keserű pirula lenyelésére, arra, hogy az épület könyvtári célokra való *átalakításának hatalmas*, a vételárral csaknem egyenlő *kiadásait tudomásul vegyék*, illetve megszavazzák.

5. Az épület átalakítása és berendezése

— Az ünnepélyes megnyitás

Mielőtt az átalakítás és berendezés munkáiról szót ejtenénk, újabb figyelemreméltó mozzanatra kell rávilágítanunk: amíg a város vezetői a vásárt teljes presztízsük bevetésével és párhuzamos gyors akciókkal kerekén 6 hét alatt, 1926 december eleje és 1927 január 15. között sető alá hozták, az épület könyvtári célokra való alkalmassá tételénél a legcsekélyebb sietséget sem tanúsították.

Az 1927. január 15-én már a főváros birtokába került palotában csak több, mint négy esztendő múltán, pontosan 1931 április 21-én nyilhatott meg az intézmény az olvasóközönség előtt.

A vásár lebonyolítása, a vételár kifizetése körül tehát óriási buzgalmat tanúsítottak a város vezetői, de az átalakítás, a berendezés, a gyűjteménynek az olvasók számára való átadása az új otthonban már „ráért”. A sok más leleplező erejű mozzanat mellett ez is szemléletesen bizonyította: nem a könyvtár elhelyezése, hanem a vétellel kapcsolatos „üzlet” volt a fontos számunkra.

A Wenckheim palota átalakításának és berendezésének ügye háromszoros nekirugaszkodás után dőlt el véglegesen.

Első ízben 1927 elején foglalkoztak az illetékesek ezzel a kérdéssel, melynek megoldása azért vált sürgőssé, mert előrelátható volt, hogy a vételt tárgyaló közgyűlésen az ellenzék vitatni fogja az épület könyvtári célokra való alkalmasságát. A fővárosi könyvtár irattárában („Wenckheim palota iratai. A Wenckheim palota átalakítására és berendezésére vonatkozó iratok” csomója.*) azonban mindössze néhány akta tanúsítja, hogy a könyvtárigazgatóság akcióba lépett e téren. 1927. január 15-i keltezéssel maradt fenn két írás, az egyik a Schlick – Nicholson gyárhoz, a másik a Ganz és társa Danubius gép-vagon és hajógyárhoz címezve. Ezekben a könyvtárvezető a Baross utcai palotában felállítandó vaspolc-állványokra vonatkozóan kér árajánlatot, illetve katalógust. 1927. február 9-én jelentette a könyvtárigazgató a tanácsnak, hogy a válaszok beérkeztek, azok kiadhatók a város illetékes szakosztályainak. Ez a levélváltás része volt egy balul végződött első kísérletnek, hogy az 1927. március 2-án kezdődött közgyűlési ciklus elé már kész tervekkel álljon a város vezetősége. Az első költségvetésben ugyanis 570 000 pengő szükségletet tüntettek fel. A palotavásár megszavaztatása körüli izgalmas pillanatokban ezzel a magas előirányzattal elő sem mertek hozakodni és a közgyűlés emlékezetes (március 16-i) ülésén közölték: a terveket visszaadták a szakközegeknek, hogy mérsékeljék igényeiket.

Másodszor 1928 elején került komolyabb formában napirendre ez a probléma. Ennek előzményei az 1927. május 13-i belügyminisztériumi leiratig nyúlnak vissza. A leirat, ahogyan ezt kifejtettük, elhalasztotta a közgyűlésen szótöbbséggel jóváhagyott vételhez való hozzájárulást, és a végső döntést a megfelelő átalakítási és berendezési tervek bemutatása utáni időpontra tőltá ki.

A fővárosi könyvtár irattárában („Wenckheim palota iratai”) 1928. február 25-i keltezéssel található a könyvtárigazgató részletesebb javaslata, amely nagyobb tételekre osztva megjelöli az átalakítás és berendezés költségsszükségleteit. Íme a szám adatok:

* Az ide vonatkozó iratok a könyvtár irattárában külön dosszióban „Wenckheim palota átalakítása és berendezése” címen található.

A) Átalakítási munkák

1. Falbontás és kőművesmunka	84 000 P
2. Asztalos, lakatos és mázoló munka	51 000 P
3. Szobafestőmunka	36 000 P
4. Fűtőberendezések	120 000 P
5. Vízvezetési és csatornázási munkák	46 000 P
6. Villanyberendezés, könyvlift	73 000 P
7. Tetőfedő és bádógosmunka, üveges és kőfaragó- munkák	30 000 P
Összesen	440 000 P

B) Berendezés

8. Vasállványok	182 000 P
9. Fabútor berendezés	71 878 P
Együtt	693 878 P

Így tehát több mint egy esztendővel a vétel után kiderült, *az épületre csaknem annyit kell még költeni, amennyiért megvásárolták.*

A költségvetéshez fűzött terjedelmes kommentár egyik része nagy vonalakban vázolja az átalakítási költségek egyes tételeinek rendeltetését: a kőművesmunka keretében *az egész második emelet és az első emelet egy részének közfalait fogják lebontani, teljes tatarozásra szorulnak az udvarok. A kapualj és a korábban lóistállóknak szolgáló földszinti raktárhelyiségek újrapadlózására van szükség, az udvarok és a kapualj újrakövezésére. A nagytermek is teljes tatarozásra szorulnak.* „Az ablakok, ajtók kivétel nélkül újramázoltatnak,” csaknem az egész épületet újra kell festeni. „A teljesen használhatatlan fűtőberendezés kiküszöbölése után új kazán és gőzfűtőhálózat készítése... csillárok felújítása” stb. követelik meg a jelentős költségelőirányzatot.

A berendezési szükségleteknél részletesebb indokolást találunk a *vasállványokkal* kapcsolatban. Eszerint az állványok költség-szükségletének az olcsóbb, a Ganz – Danubius-féle ajánlatot vették alapul. A vasállványok 11.432 folyóméteren biztosítanak elhelyezési lehetőséget az 1928-ban 180 000 kötetes állomány számára, amely a régi, a Károlyi utcai otthonban 3800 folyómétert foglal el. A palotában a közel 11 és fél kilométeres férőhelyet a földszinti helyiségekben felállítandó faállványok további 2500 méterrel, a dísztermek zárt szekrényei újabb 353 méterrel növelik. Így a Wenckheim palotában az előző hajlék 3800 méternyi férőhelyével szemben *14 285 folyóméter áll* majd rendelkezésre és „az évi 8000 köteles gyarapodást figyelembevéve” (polconként átlag 40 kötet elhelyezésénél) „*50 évre bőven biztosítja*” a gyűjtemény terjeszkedését, állapította meg a könyvtárigazgató.

A *bútorzat* készítésénél a magyarázó szöveg kiemeli, hogy a művésziesen kiképzett első emeleti termekbe, amelyeket az olvasók, a kölcsönző, a Budapesti- és Keleti Gyűjtemény elhelyezésére szemeltek ki, „*elemi erővel lép fel az esztétikus megoldás követelménye.*” A *bútorzatot* *artistikusan*, a célnak megfelelően, ugyanakkor a lehetőség szerint *olcsón kell készíttetni*, hogy azok a milióbe „*annak túlzott pompája*” nélkül beilleszthetők legyenek... E helyen a legmegfelelőbb ajánlattevő, a *Thék* Endre cég megbízását javasolta az előterjesztés.

A vasállványok készítése egymagában is 7–8 hónapot tenne ki –, fejeződik be az indokolás, amely nyomatékosan kiemeli, hogy a berendezéshez szükséges közel 700 000 pengős előirányzat a munkálatok hosszadalmassága miatt két esztendőre (1928–1929) elosztva, állítható be a könyvtár összköltségvetésébe. Enyvvári javaslata így végződött:

„Ha meggondoljuk, hogy a palota vételára szakemberek egybehangzó véleménye szerint olcsó (a teljes értéknek mintegy negyedrésze) és hogy egy lényegesen szerényebb kivitelű könyvtárpalota építése ma körülbelül 3 500 000 pengőbe kerülne, úgy érezzük, hogy Budapest székesfőváros közönsége nem hoz túlságosan nagy áldozatot, ha évi 1 000 000 pengővel dotált egyetlen kultúrintézete számára alig 1 500 000 P költséggel 50 évre méltó hajlékot és nyugodt fejlődési lehetőséget biztosít”.

Itt ismét rá kell mutatnunk a könyvtárigazgató néhány utólagos beismerésére, melyek a palotavételrel kapcsolatos első ellenvetések jogosult voltát igazolták. E beadvány a leghivatalosabb bizonyítvány arról, hogy az épület teljes tatarozásra szorult, a fűtőberendezés teljesen használhatatlan volt, hogy ezen munkák elvégzése önmagában is tetemesen megdrágította a vásárt, a kiadásokat pedig tovább növelte az a követelmény is, hogy a könyvtár céljaira nem megfelelő luxuspalotában a berendezésnél a miliőhöz kellett alkalmazkodni. A zárósorok megállapításainak tarthatatlanságát, azt, hogy egy szerényebb könyvtárepület építése csak kis hányadát tette volna ki az itt megjelölt 3 500 000 pengőnek, továbbá, hogy a Wenckheim palotát „negyedáron” szerezték meg, már korábban megcáfoltuk hivatalos források alapján.

Az épület átalakítása, a belső falak részbeni lebontása, újraépítése, a tatarozási és egyéb munkák 1929 elején kezdődtek meg. 1930 elején indult meg a végleges berendezési tervek előkészítése, — tervpályázatokat írtak ki, amelyek elbírálására városi és külső szakemberekből bizottságot alakítottak *Buzáth* János alpolgármester elnöke alatt, majd a döntések alapján az elfogadott terveket vállalatba adták.

A közel 700 000 pengős átalakítási és berendezési költségelőirányzatot két egyenlő részletben az 1929–1930-as évekre elosztva bocsátották a könyvtár rendelkezésére. Ezt a közgyűlés utóbb, a 179/1930-as határozattal hagyta jóvá.

A könyvtár irattárában („Wenckheim palota iratai”) jelentős részben megőrzött tervpályázatok közül *Vass* Béla és *Bodon* Károly iparművészek terveit jutalmazták első, illetve második díjjal, őket bízták meg a végleges, a bírálóbizottság kívánságainak megfelelően módosított tervek kidolgozásával úgy, hogy a berendezendő termeket maguk közt osszák fel. (22343/1930—IX. sz. 1930. ápr. 24-i keletű tan. hat.) A munkálatok vállalatba adása nyilvános versenytárgyalás után történt meg. Ennek eredményéről a 27.574/1930—IX. számú 1930. június 18-i keltezésű tanácsi határozat tájékoztat, mely szerint *Fodor* József a folyóiratterem, *Lingel* Károly és fia a nagy olvasóterem, a reference és a Budapesti Gyűjtemény, a *Műasztalosok Szövetkezete* és *Iparművészeti Rt.*, *Rákos* Pál a kölcsönző és katalógusterem, *Kiss* József a „Kis Budapesti Gyűjtemény” (ma: osztályozó), *Thék* Endre a Keleti Gyűjtemény (ma: rendelőcsoport) bútorberendezési munkálatait végezték el.

A berendezés legköltségigényesebb hányadát, a *vasárványok elkészítését a Ganz-Danubius* gépgyárnak adták ki a főváros építkezési bizottságában 1930. május 6-án és 13-án tartott meglehetősen éles vita után (l. „Wenckheim palota iratai”).

Ide iktatjuk a könyvtárigazgató *kéziratban* fennmaradt utólagos és végleges elszámolását a palotával kapcsolatos kiadásokról, amelyek az átalakítás és berendezés részlettételeinél igen *lényeges* eltéréseket mutatnak az 1928. február 25-i tervektől:

„Az új könyvtárepület megvásárlásának, átalakításának és berendezésének költségei a következők voltak:

1. Az épület megvásárlása	760 000	P
2. Átírási illeték	38 000	”
3. Falbontás és kőművesmunka	38 692,44	”
4. Villamosfelszerelési munka	35 222,80	”
5. Tetőfedési munka	4 080	”

6. Bádogos munka	11 667,73 "
7. Asztalosmunka	5 799 "
8. Lakatosmunka	4 986,42 "
9. Mázoló munka	16 937,98 "
10. Világítótestek javítása	17 360 "
11. Falfestő munka	23 701,11 "
12. Üveges munka	4 464,87 "
13. Fapadozati munka	24 667,17 "
14. Központi fűtés	80 676,97 "
15. Kőfaragó-, szobrász munka	7 868,23 "
16. Vívezetési munka	27 475,46 "
17. Elektromos felvonó	6 390,50 "
18. Elektromos művek	869 "
19. Kiseb kiadások összege	37 970,21 "
20. Burkoló munka	21 022 "
21. Vasállványok	134 826 "
22. Bútorberendezés és művészi tiszteletdíj ..	129 320 "

Ebből:

<i>Épület vásárlás és átírás</i>	798 000 "
<i>Átalakítás és berendezés</i>	693 898 "
	<hr/>
	1 491 878 P

Ez a belső használatra szánt összegezés sem volt teljesen pontos, a város az átírási illeték kifizetéséig halogatta, míg azt elég jelentékeny késedelmi kamattal (több mint 4 500 pengő) terhelték meg. A 42 és félezer pengőt csak 1930. március 26-án utalták ki. (l. „Wenckheim palota iratai” 21. sz.) Feltehető, hogy a halogatás egyik oka: a nagyszámú illeték kifizetésével minél később akartak a nyilvánosság elé lépni.

*

1930 végén befejezéshez közeledtek az átalakítási és berendezési munkálatok, megtörténtek az előkészületek a költözködéssre, amely 1931. február 16-án kezdődött meg és 12 napig tartott (ennek részletes leírását l. a Fővárosi Könyvtár 1931-es Évkönyvében 56–58. old.)

*

Az új könyvtárépületet 1931. április 18-án mutatták be a sajtó képviselőinek, az ünnepélyes megnyitásra három nappal utóbb, 1931. április 21-én került sor.

Az április 18-i sajtófogadást és a 22-i ünnepélyes megnyitást a várospolitikai vezetőinek irányítása alatt álló sajtó „megfelelő” kampánnyal készítette elő. A Városok Lapja 1931. április 15-i számában, a Fővárosi Hírlap ugyanazon napi kiadásában és más újságokban lehozott közlemények például sietve leszögezték, hogy a palotavétel egykori ellenzői is „kénytelenek beismerni:” a könyvtár elhelyezése „fényesen” megoldódott, a gyűjtemény harmonikusan illeszkedett be a főúri környezetbe, melynek hangulatát megőrizték anélkül, hogy ez a célszerűség rovására ment volna. A könyvtár nemzetközi látványosság lesz és az odavezetett idegenek előtt „a főváros kultúrájának gazdagságát fogja dokumentálni”. A legelterjedtebb délutáni bulvárlap, Az Est fényképes riportban számolt be (1931. április 18.) az aznapi sajtófogadásról „Arany- és ezüstdíszes termekben, amerikai rendszerben helyezték el a főváros 200 000 kötet könyvét” címen. Hangzatos feliratokkal, alcímekkel közöltek riportokat a többi lapok is (Pesti Napló, Nemzeti Újság, Budapesti Hírlap, Magyar Hírlap, Népszava, Pesti Hírlap, Új Nemzedék, Magyarország, Újság stb.) 1931. április 18. és 19-i számai.

Az egész sajtó idézte *Liber* Endre (ekkor már) alpolgármester a sajtófogadáson tartott előadásának azt a megállapítását, hogy

„a 80-as években épült palota akkor 4 és fél millió forintba került”

Kőrösy József többször idézett kimutatásából tudjuk, hogy ezért az összegért a nyolcvanas években nem egy, hanem tizenegy Wenckheim palotát építhettek volna, tekintve, hogy valójában 405 000 forintba került a palota építése. Négy és fél millióból viszont csaknem a *Margit-híd* (épült 1872–1876 közt 5 millió forintért), vagy az *Egyetemi Könyvtár* otthonát (épült 1873–1876 közt 713 000 forintért) plusz a *New York palotát* (épült 1894-ben 1 200 000 forintért), plusz a *Műcsarnokot* (1896-ban, 890 000 forint), plusz a *Központi Egyetem palotáját* (1 000 000 forint), plusz a *Vígyszínházat* (720 000 forint), plusz a *Barcsay utcai gimnázium épületét* (157 830 forint) ki lehetett volna fizetni és még ebből is maradt volna „valami”. Az összehasonlító adatokkal csupán azt akartuk érzékelteni, hogy a könyvtár felavatását is legalább olyan vasokos füllentések kísérték, mint a palota megvételét, azzal a különbséggel, hogy ekkor, 1931-ben már mindenki „belenyugodott” a tényekbe —, amint ez más hasonló visszaéléseknél történt. A főváros vezetői mégsem voltak nyugodtak, ezért emlegettek továbbra is valótlanságokat.

Az 1931. április 21-i *ünnepélyes megnyitóra* mindenkit meghívtak, aki „számított” Budapesten, a kormány tagjaitól le a törvényhatósági bizottság tagjaiig és a számottevőbb városi tisztviselőikig. *Ripka* főpolgármester, *Sipőcz* polgármester, *Liber* Endre alpolgármester, a városi tanácsnokok mellett *Szily* Kálmán és *Blaha* Károly államtitkárok, miniszteri tanácsosok, *Hóman* Bálint, a Nemzeti Múzeum főigazgatója, felsőházi- és képviselőházi tagok jöttek el a nagy eseményre. Persze, 1931 tavaszán a pusztító gazdasági válság mélypontján korántsem volt egészen emelkedett a hangulat, nem hangzottak el olyan hivalkodó szónoklatok, mint ahogyan ez a konjunktúra éveiben történhetett volna. *Liber* Endre alpolgármester megnyitó beszédében azt emelte ki, hogy a luxuspalota megszerzése nem a gazdagság, hanem a szegénység jele, mert a városnak „nem volt pénz” önálló épület emelésére. Hogy a másfél millióból könnyen megépíthettek volna egy könyvtárpalotát —, erről már cáfolat formájában sem esett szó négy évvel a vétel után. Ezzel szemben hivatalos fővárosi kiadványból tudjuk (l. „A székesfőváros múltja és jelene számokban”, a Főv. Stat. Hiv. kiadványa 1934. 301. old.), hogy 1930-ban egy kétemeletes bérház átlagos építési költsége 146 000 pengő volt, ami annyit jelentett, hogy a *Wenckheim palotára* költött összeg nem kevesebb mint 10 darab hasonló magasságú épület emelésére elég lett volna. Persze egy masszívabb építésű könyvtárpalota lényegesen többbe kerül, az viszont nem kétséges, hogy az e célra emelt ház költségeit a másfélmillióból fedezni lehetett volna.

Sipőcz Jenő polgármester a könyvtár felavatásán mondott beszédében sem mulasztotta el, hogy elképesztően hamis képet ne fessen ez alkalomból is az ország „kulturális virágzásáról”. Azt állította, hogy a közkönyvtárak száma tekintetében Magyarország, ellentétben szegénységével, világviszonylatban is az élen jár. Mondta ezt annak ellenére, hogy Budapest városa közkönyvtárak tekintetében nemcsak az úttörő angolszász városok mögött maradt le beláthatatlan távolságban, de az akkoriban már lendületes fejlődésnek indult szovjet városok mögött is. A polgármester átsiklott azon a tényen, hogy a vezetése alatti főváros a Horthy-korszak legjobb éveiben, 1925–1929 között a hivatalos kimutató szerint (l. „Budapest székesfőváros költségvetése” 1925–1929-es köteteit) 16 000 pengős átlagköltséggel összesen két *fiókkönyvtárat* létesített (a Döbrentei-téri, később Krisztina körúti 11. számút és a Kolozsvári utcai, illetve Harmat utcai 12. számút), holott, amint ez a törvényhatósági közgyűlések anyagából is kiderül, égetően szükséges lett volna a fiókhálózat fejlesztése. *Sipőcz* természetesen nem utalt arra sem, amit mi e helyen pótolunk, hogy a *Wenckheim palota* árából nem kevesebb mint 90 (kilencven) *közművelődési könyvtár* alapítására futotta volna. Ezzel szemben a törvényszegések közben megszer-

zett és könyvtári célokra alkalmatlan *Wenckheim palotáról*, melyet ezúttal már egy *kulturális kirakatpolitika cégére*ként kívántak felhasználni, azt állította, hogy az közművelődési intézmény, holott a valóságban tudományos könyvtár volt.

Ugyanakkor a fasiszta-irredenta idők szellemének megfelelően Sipőcz azt a reményét fejezte ki, hogy „a közönség, de különösen a magyar ifjúság itt [a Fővárosi Könyvtárban] fogja a boldog Nagymagyarország visszanyerésére alkalmas fegyvereket kovácsolni”.

Ismeretes, hogy a kapitalista világválság forradalmasító hatásának ellensúlyozására a harmincas évek elejétől a korábbiaknál is vadabb sovíniszta-háborús uszítás indult meg Horthy-Magyarországon, ahol a nyomor, a munkanélküliség, az éhség előidézőjeként a trianoni békeszerződést tüntették fel. „Mennyországgént” festették meg az 1914 előtti Magyarországot, (mely nemcsak a több mint 10 milliós nemzetiségi tömegek, de a magyar munkások és parasztok számára is börtönt jelentett, hiszen az országból másfél millió földönfutó menekült tengerentúlra) és feledtetni igyekeztek, hogy a harmincas évek válsága és embertelen nyomora idején néhány tízezer számára az összeszűkülő határu Magyarország is mennyország maradt.

Ripka Ferenc főpolgármester sem mulasztotta el, hogy a könyvtár megnyitását mondott ünnepi szavaiban a „korszellem”-nek megfelelően méltassa ezt az eseményt. Beszédét nem is túlságosan burkolt szovjetellenes utalásokkal egészítette ki: „A magyar nemzet jelentősége nemcsak az volt, hogy védte Nyugat kultúráját a Kelet támadása ellen, hanem ez az ország volt az európai műveltség legkeletibb területe, amelyen túl vége volt a művelt Európának” (l. a fentebb megjelölt sajtó 1931. április 22 – 23-i számait).

A viharok elültével tehát a sötét háttérű palotavásárból még *politikai tőkét* is szerettek volna kovácsolni maguknak a főintézők.

6. Néhány következtetés

A könyvtár helyiségproblémáinak vázlatos ismertetése során láttuk, hogy ezek úgyszólván „ősidők” óta lidéréként nehezedtek az intézményre, azonban a húszas évek közepéig (az 1919-es Tanácsköztársaság időszakát leszámítva) egyszer sem merült fel komoly segítőszándék a város vezetői részéről, noha az ellenforradalmat megelőző liberális érában néha esztendőnkön át foglalkoztak ezzel az üggyel. A húszas évek közepén, amikor az átmeneti tőkés konjunktúra eredményeként némileg rendeződtek a város pénzügyei és ehhez hatékonyan hozzájárult a hatalmas, húsz millió dolláros külföldi kölcsön is, pontosan 1926 tavaszán már csak néhány hetes tervezettségig jutottak el a város akkori urai az új könyvtárépülettel kapcsolatban. 1926 őszén úgy tűnt: végleg a sorsára hagyják a könyvtárt.

Bízást mondhatjuk, hogy pusztán az iménti tények ismeretében is különösnek, kissé gyanúsak tűnt, hogy Budapest akkori vezetői, akik egyébként liberális elődeiknél is kevesebbet tettek a köz érdekében, 1926 végén egy csapásra véleményt változtattak, hirtelen szívügyükké tették a könyvtár elhelyezését. Tény az, hogy egy hatalmas összeg rendelkezésre bocsátásával váratlanul „segítették a könyvtáron”, vettek számára egy drága luxuspalotát, amelynek árát nyomban kiutalták. A vásárhoz kapcsolódó manőverek kibogozása után azonban már bizonyossággá válik a gyanú: a város urai nem a könyvtár jobb elhelyezését, hanem a palota megvásároltatását tekintették szívügyüknek. Az „üzlet” megkötésének érdekében *becsülték a valóságos értéknek négyszeresére az épületet*, noha nem is végeztettek értékbecslést. Ennek érdekében hozakodtak elő a „másik vevő”-ről szóló történettel, amelynek koholt volta csakhamar lelepleződött. Az épület megvásároltatása miatt tévesztették meg a közvéleményt, s a közgyűlés ellenzéki tagjait azzal, hogy „illetékes helyen”, a belügyminisztériumban már hozzá is járultak a vásárhoz. Az eladóval, gróf *Wenckheim Józseffel* való érdekközösségük készítette őket arra, hogy az akciót a fennálló törvények súlyos megsértésével hajszolják keresztül, eltitkolják, hogy a palotáért a tulajdonos halála

után eltelt három esztendő alatt sem fizették meg az örökösödési adót Wenckheimék, ezért az épületet közvetlenül az évek óta halott tulajdonos nevével írták át a fővárosra és ennek során Budapest urainak egész sor okirathamisítást kellett végrehajtaniuk. A vásár kierőszakolása miatt közöltek képtelen adatokat hivatalos okiratokban egy esetleges új könyvtárpépület költségeiről. Ugyanezt a célt szolgálta, hogy a grófi palotát úgy jellemezték: mintha az „egyenesen középületnek”, könyvtárnak „predesztinált épület” lett volna.

Mindezen tények összessége nem hagy kétséget bennünk aziránt, hogy a Wenckheim palota megszerzése nem a könyvtár érdekében történt, hogy ez esetben is olyan keresztülkaszul panamaszagú, korrupt vállalkozásról volt szó, amilyenek részbeni, vagy teljes leleplezését visszhangozta már a húszas évek végének sajtója is. Ezek megtárgyalása hétköznapi téma lett az akkori törvényhatósági üléseken is. (Így pl. éppen az 1927. március 2-án kezdődött közgyűlési ciklus során, amelynek március 16-i ülésén tárgyalták a palotavételt, a Fővárosi Közlöny hivatalos jegyzőkönyvei szerint párhuzamosan tucatnyi hasonló, korrupt, megvesztegetésekkel kapcsolatos és egész bandák garázdálkodását fessegető, a nevek megjelölése nélkül leleplező akció körül viharoztak az összecsapások. A „Beszkárt-ügy”, a „Széchenyi fürdő építkezése körüli visszaélések”, az „Autótaxi-ügy”, az „Autóbusz-vállalat ügye”, a „Talbot-botrány”, a legkülönbözőbb telekvásárlási panamák stb. mellett szinte csekély jelentőségűnek tűnhetett a „Wenckheim-ügy”.) A leleplező erejű tényeken túlmenően támasztja alá állításunkat az a körülmény, hogy a palotavásárlás főintézőiről nem is sokkal később bebizonyosodott; úgyszólván minden korrupt akcióban benne volt a kezük. Nem volt hát véletlen, hogy *Folkusházy* Lajos alpolgármester, *Wolff* Károly, a kereszténypárt vezére, *Ripka* Ferenc főpolgármester és társaik, akik vezérszerepet vállaltak a Wenckheim palota megvételénél, már 1926-ban, hivatalos kimutató szerint is az ország és a főváros legnagyobb jövedelmű emberei közé tartoztak. Ezek a politikusok, akik törvénytelen manipulációkkal szereztek vagyonukat, a Wenckheim palota visszaélések halmazától kísért megszerzését valószínűleg ugyancsak nem önzetlen okokból hajszolták keresztül. (A főváros panamista vezéreiről korabeli sajtóforrások és a felszabadulásig szigorúan bizalmas anyagként kezelt ugyancsak egykorú akták alapján ad képet *Szekeres* József fővárosi levéltáros „*Budapesti városatyák panamáit*” című 1962-ben megjelent kis könyve.)

*

Végül még egy kérdést kell érintenünk: *hogyan szolgálta ez a kétségtelenül szép külsejű palota az eltelt időben a könyvtár céljait?*

Azok a kifogások, amelyeket a vétel egykori bírálói emeltek és amelyek egy részét utóbb maga a könyvtárigazgató is igazoltnak minősítette, jogosaknak bizonyultak. Az olvasótermek zajosságát, különösen a nyári hónapokban, nem lehetett kiküszöbölni. Az olvasóasztalok megvilágítása máig is probléma maradt. Nem sikerült a raktárak és olvasótermek összeköttetésének megteremtése sem, a könyvek kihordása ma is keresztezi az olvasóforgalmat, emellett körülményes. Egyes olvasótermek igen nagy távolságban vannak a raktártól. *Munkahelyiségek tekintetében a nyomorúság* alig két évtized után már olyan méreteket öltött, amelyek a húszas évek elején leírt állapotokra emlékeztetnek. A könyvtárigazgató a palota megszerzése időtájtán azt hangoztatta, hogy az épületben *kiállításra alkalmas helyiségek* is lesznek, rövidesen kiderült, hogy ilyesmiről az olvasóforgalom fenntartása mellett szó sem lehet. A könyvtárigazgató előbb *negyven*, majd *ötven éves fejlődési távlatról* beszélt a palotával kapcsolatban. Csakhamar maga is tapasztalta, hogy elvetette a súlykot. Már 1936. április 27-i keletű beadványában sürgette, hogy szerezzék meg a könyvtárral szomszédos Baross utca 18 alatti régi épületet és annak lebontása után ott egészítsék ki új épülettel a palotát.

A végzetes tévedést azonban a raktári lehetőségek felmérésénél követte el az egykori igazgató. Az ötven éves fejlődési lehetőséget arra alapozta, hogy a könyvtár a Horthy-éra alatti konjunktúra legjobb anyagi ellátottságát (évi 8000 könyvtári egységet jelentő könyvtári gyarapodást) sohasem fogja túllépni. De „közbeszólt a történelem”: a felszabadulás után néhány esztendővel már a vártnak kétszeresére-háromszorosára ugrott a könyvgyarapodás mutatószáma, évi 16 000–24 000-re. Ennek eredményeként a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központja már az 50-es évektől kezdve, tehát alig 20 esztendővel a palotába való beköltözés után helyszűkével küszködött. Ennek megoldása ma már ismét elodázhatatlan.

Dr. Remete László

AZ OLVASÓK RÉTEGZŐDÉSÉNEK ÉS OLVASMÁNYAINAK VIZSGÁLATA A KÖZPONTI KÖNYVTÁRBAN

1961-es Évkönyvünkben központi könyvtárunk tudományos és ismeretterjesztő könyveinek forgalmát elemeztük. A tanulmányban a kérdést a könyvek felől közelítettük meg és már akkor utaltunk arra, hogy a könyvtár kölesönzési forgalmának jellegéről megfelelő képet csak úgy alkothatunk, ha a szokásos évi statisztikáknál elemzőbb módon az olvasói forgalom oldaláról folytatjuk a munkát.

Tavalyi vizsgálatunkkal nagyrészt meggyőződünk arról, hogy könyvtárunk szervezési politikája helyes úton jár, a megfelelően beszerzett könyvek megtalálják a megfelelő olvasókat. Most azt igyekeztünk megnézni, hogy megfelelő olvasók jutnak-e el hozzánk, s igényeiket ki tudja-e a könyvtár elégíteni. Képet igyekeztünk alkotni arról is, hogy milyen olvasói rétegeket lehet és kell könyvtárunk tagjainak sorába bevonni és kölcsönzéseikre különös gondot fordítani.

Ezzel a munkánkkal az olvasói szociográfia területére lépünk át. E területen részben járt úton haladhattunk, nem úgy, mint tavaly, amikor a vizsgálat módszereit is nekünk kellett kidolgoznunk. Ehhez azonban azt is hozzá kell tennünk, hogy, — bár ismert módszereket alkalmazhattunk, — vállalkozásunkkal mégis új utakra tértünk.

Az olvasói szociográfia úttörésében Magyarországon eredményesen vettek részt a Fővárosi Könyvtár, majd a Szabó Ervin Könyvtár munkatársai. A jó könyvtári technika és a rendelkezésre álló gazdag anyag szinte követelte az alaposabb elemzést. Az eredmények szerények voltak, egyrészt mert a könyvtárosok gyakorlati feladatai kevés időt engedtek az elméleti munkára, másrészt a korszerű adatfelvétel és értékelése módjai nem voltak ismertek. Újtát állták az efféle vizsgálódásnak a szemléleti korlátok is. Ma már külföldi, s kis részben hazai könyvtárak kidolgozták az olvasói szociográfia lehetséges formáit. Bár a vonatkozó tanulmányok nem összefoglaló jellegűek, összességükben minden kérdésre választ adnak.

Munkánkban az összefüggéseknek a szokásosnál szélesebb körben történő vizsgálata tekinthető újnak, mert könyvtáraink szociográfiai, vagy mondhatjuk azt is; olvasás-, igény- és ízlés-vizsgálati kísérletei rendszerint csak egy-egy részletjelenségre terjedtek ki, nagyobb összefoglalással még nem próbálkoztak.

Mindegyik munkának közös jellemzője azonban az, hogy a vizsgálatot könyvtári aspektussal végezték, az adott könyvtár anyagából az adott beiratkozott olvasók között. A mi tanulmányunk sem lépi túl ezeket a kereteket, a könyvtár központjának nézőpontjából vizsgáltuk a kérdést.

1.

A szakirodalom egységes abban, hogy az olvasó-szociográfiai felvételnek alapvetően három módszere van. Első a könyvtár rendszeres adminisztrációjában meglévő adatok elemzése (törzslapok, könyvkártyák, kéri lapok vagy olvasófüzetek, kívánatkönyvek és

előjegyzések). Ezekből készülnek egyébként a szokásos évi statisztikák is. Második a felvétel céljának megfelelően szerkesztett kérdőívek kiadása és feldolgozása. Harmadik pedig az olvasószolgálati könyvtárosok közvetlen impressziói, melyek jórészt az olvasókkal folytatott beszélgetésekből, a felvilágosító és a tájékoztató munkából fakadnak.

E módszerek mindegyikét mi is felhasználtuk. A törzslapokból készítettük el olvasóink foglalkozását, nemét, korát és lakhelyét feltüntető táblázatainkat. Ugyancsak a törzslapok alapján állapíthattuk meg azt is, hogy olvasóink hány esztendeje könyvtári tagok nálunk.

A könyvkártyák alapján egyébként is elkészített rendes évi statisztikáink az elemzéshez kevésnek bizonyultak. Ezért kiválasztottunk a beiratkozottak foglalkozási összetételének megfelelő arányban 300 olvasót, — 5 százalékot — kiknek könyvtárunkból kölcsönvett olvasmányait egy féléven át, 1962 szeptemberétől 1963 márciusáig feljegyeztük.

A könyvtár kívánatkönyveit öt esztendőre visszamenően néztük át és elsősorban azt vizsgáltuk, hogy a hozzánk járó olvasók igényei mennyire esnek egybe könyvtárunk gyűjtőkörével.

A két hónapig részletesebben vizsgált előjegyzések olvasóink leggyakoribb igényeire utalnak.

Gépi adatfeldolgozásra nem számíthattunk, ezért olyan kérdőívet igyekeztünk összeállítani amelynek adatai háziilag feldolgozhatók. Kizárólag tényszerűen megválaszolható kérdéseket adtunk fel, bár tudtuk, hogy a könyv, könyvtár és az olvasó mindig egyéni, sajátosan szubjektív kapcsolatára ezekkel nem kaphatunk választ. Azért véltük ezeket a kérdéseket, — pl. miért olvas, mit olvas szívesen, mit szeretne könyvtárunkban megtalálni stb. stb. — elhagyhatóknak, mert könyvtárunk tudományos és magasszintű közművelődési jellegéből kifolyóan a legjellemzőbben nem nálunk vizsgálhatók, maga a tény, hogy az olvasó hozzánk iratkozott be, igényének differenciáltságát jelenti.

Kérdőívünk a következő összetételű volt:

K É R D Ő Í V

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár olvasószolgálatának munkájához.

Kérjük, hogy a rovatokat a megfelelő szavak aláhúzásával, vagy beírásával töltsse ki.

1. Az olvasó legmagasabb iskolai vagy szakmai végzettsége:

8 ált. iskola	gimnázium	egyetem v. főisk.	szakmai képesítés
	technikum	megnevezve:	megnevezve:
	egyéb középisk.

2. Résztvesz-e jelenleg valamilyen szervezett oktatásban: nem

esti középiskolában tanul,	esti egyetemen tanul,	levelező hallgató
	közelebből:	a

		egyetemen, főiskolán

egyéb tanfolyamra, továbbképzésre jár:

3. Nyelvismerete. Csak magyarul olvas. Olvas oroszul, angolul, németül, franciául, olaszul, spanyolul, egyéb nyelven:
4. Könyvtárunkon kívül tagja-e más könyvtárnak: nem
 Szakszervezeti Szabó Ervin kerületi
 könyvtár könyvtár
 Egyetemi könyvtár Más könyvtár, közelebből:
5. Otthoni saját könyvtárának állománya:
 50 kötetig kb. 50–200 kötet 200–500 kötet 500–1000 kötet
 1000 kötet felett
6. Vásárol-e rendszeresen könyvet: igen nem ritkán
7. Milyen ösztönzésre iratkozott be könyvtárunkba:
 régi olvasó kerületi v. iskolájából barátai ajánlották
 szakszervezeti küldték
 könyvtárból küldték
 más nagy könyvtárból küldték
 egyéb helyen hívták fel figyelmét:
8. Milyen szolgáltatásainkat veszi igénybe: kölcsönzés olvasóterem folyóirat-
 terem tájékoztató egyéb:

Az 1–3. kérdés az olvasók törzslapon nem található végzettség- és műveltségbeli adatait szolgáltatva, a 4–6. kérdés arra adott választ, hogy a tőlünk elvitt könyveket milyen könyvgyűjtemények olvasnivalóival egészítik még ki, a 7–8. kérdés egyrészt azokat az utakat kereste, amelyeken olvasótáborunk összejön, másrészt arra keresett választ, hogy kölcsönzésre beiratkozott tagjaink milyen egyéb szolgáltatásainkat veszik igénybe.

A kérdőívek kitöltését attól a 300 olvasótól kértük, akiknek olvasmányait is figyeltük. Csak akkor egészítettük ki felvételünket más olvasók válaszaival, természetesen a foglalkozási arányoknak megfelelően, ha ismételt sürgetésünk ellenére sem kaptuk meg a választ.

Olvasótáborunk sajátos jellegének kidomborításához adatainkat, ahol szükségesnek mutatkozott, összevetettük saját kerületi könyvtárhálózatunk adataival.

2.

Az összegyűjtött adatok segítségével sokoldalúan vizsgáltuk kölcsönzésre beiratkozott olvasóink összetételét. A foglalkozás szerint összeállított táblázat 1962-ben a következő volt:

Munkás	590	9,6 százalék
Paraszt	2	0,0 "
Pedagógus	470	7,7 "
Egyéb ért.	1632	26,6 "
Alkalm. és tisztv.	1380	22,5 "
Egyetemi és főisk. hallg.	764	12,5 "
Középisk. és ipari tan.	368	6,1 "
Nyugdíjas	687	11,2 "
Háztartásbeli	132	2,1 "
Egyéb	105	1,7 "
Összesen	6130	100,0 százalék

Az összes értelmiségi olvasó további részletezése az alábbi arányt mutatja:

pedagógus	23,5%
író, művész	10,1%
orvos	5,3%
mérnök	19,2%
egyéb értelm.	41,9%

Az egyetemi hallgatók további részletezése:

orvostanhallgató	16,5%
bölcsészhallgató	45,0%
joghallgató	6,7%
műszaki és term. tud. hallgató	16,0%
egyéb egyetemista és főiskolás	15,8%

Vessük össze ezeket a számokat két olyan kerületi könyvtárunk adataival, melyeknek olvasólétszáma körülbelül azonos a központéval. A 37-es könyvtár a belterületen fekszik, a Török utcában, míg a 28-as elővárosban, Újpesten. A 37-es könyvtárba 1962-ben beiratkozott 5766 olvasó, a 28-asba 6271. Az előbbiben ifjúsági olvasó 18,7%, az utóbbiban 19,7%. Ezeket leszámítottuk; összehasonlításunk természetesen csak a felnőtt olvasókra vonatkozik.

Foglalkozás	Központ		37-es könyvtár		28-as könyvtár	
	szám	%	szám	%	szám	%
Munkás	590	9,6	521	11,1	1624	32,1
Pedagógus	470	7,7	184	4,0	155	3,8
Egyéb ért.	1632	26,6	270	5,8	213	4,2
Középiskolás, főiskolás	1081	17,7	845	18,0	895	17,7
Ipari tanuló	51	0,9	136	2,9	253	5,0
Háztartásbeli	132	2,1	501	10,7	366	7,2
Egyéb	1487	24,2	2226	47,5	1529	30,0
Összesen	6130	100,0	4683	100,0	5035	100,0

Szembevetendő az összehasonlításban, hogy a központban az olvasóknak közel fele, 47,8% a különböző értelmiségi kategóriákból és az egyetemi hallgatókból adódik. A belterületi kerületi könyvtárban ez az arányszám 27,8%, az elővárosban 25,7%, tehát az olvasók egynegyede, de úgy, hogy a tanulók csoportjának javát a középiskolások adják, míg a központban ezt nem is számoltuk. A többi foglalkozás arányának különbsége, úgy véljük, nem szorul magyarázatra.

A központi könyvtár összes olvasói foglalkozási megoszlásának arányában választottuk ki az általunk vizsgált 300 olvasót:

Munkás	30 fő
Pedagógus	22 "
Egyéb értelmiségi	80 "
Tisztviselő	40 "
Alkalmazott	27 "
Htb.	7 "
Egyetemi hallgató	35 "

Középisk.	14 "
Ipari tanuló	2 "
Nyugdíjas	38 "
Egyéb	5 "

A foglalkozási besorolás azonban egymagában nem mutatja az olvasók felkészültségét és igényeit. A központ zömmel idegennyelvű, előképzettséget igénylő könyvanyagát ezen feltételeknek megfelelő olvasók tudják csak kellőképpen felhasználni. Vizsgálatunk bebizonyította eddigi feltevéseinket, hogy az értelmiségi foglalkozáson kívüli olvasóink jórésze is felsőfokú képzettséggel rendelkezik. A kérdőívek ezt mutatták:

Foglalkozás	Kérdezett olvasók száma	Egyetemet v. főiskolát végzett	%-os arány
Tisztviselő	40	21	52
Nyugdíjas	38	22	58
Munkás	30	5	16
Egyéb (alkalmazott, háztartásbeli)	39	7	17

Nem tudjuk régi számadatokkal bebizonyítani, de meg kell említenünk, hogy kb. 1955-ig a munkások közé sorolt, de felsőfokú végzettséggel rendelkező olvasóink a deklaszszált rétegekből kerültek ki; ma pedig nagyrészt fiatal szakmunkások s érettségi és egyetemi felvétel között álló fiatalok. A deklaszszált „munkások” átkerültek a nyugdíjasok kategóriájába.

A kerületi könyvtárak 15 éven felüli olvasói közül, megfelelő összetételben 2901 olvasó töltött ki kérdőívet. Az ezekből nyert adatok alapján az olvasók iskolai végzettségének illetve foglalkozásának összehasonlítása a következő:

	Központban		Kerületi könyvtárban	
	olvasó	%-arány	olvasó	%-arány
Értelmiségi foglalkozású	102	34	381	13
Értelmiségi foglalkozásúakon kívül felsőfokú végzettséggel rendelkezik..	59	19	173	6
Együtt	161	53	554	19
Középiskolát végzett	113	38	831	28
Általános iskolát járt	26	9	1516	53
Összesen	300	100	2901	100

Az iskolai végzettség egyik kiegészítője a nyelvismeret. Olvasóink nyelvtudását kérdőíveinkkel igyekeztünk megismerni. Kifejezetten a passzív nyelvtudás iránt érdeklődtünk. Válaszaikban a nyelvtudást –érzésein szerint – kissé tágan értelmezték s ezzel magyarázható a nyelvismeret magas arányszáma.

Németül olvas	205 olvasó	68 %
Angolul olvas	149 "	49,6%
Franciául olvas	110 "	36,6%
Oroszul olvas	81 "	27,0%
Egyéb nyelven olvas . . .	39 "	13,0%
Olaszul olvas	33 "	11,0%
Spanyolul olvas	14 "	4,6%

Csak magyarul csupán 44 olvasó, 14,6% olvas. A német nyelvtudásban első helyen állanak az értelmiségiek és a nyugdíjasok, majd a tisztviselők következnek. Hasonló a helyzet az angol és a francia nyelvénél. Az orosz nyelvismeretben az egyetemi hallgatók és az értelmiség után a középiskolások jönnek. Az egyéb nyelvek között vezető helyen fele-fele arányban szerepel a latin és a Dunamedence népeinek nyelvei. Szerepelnek különös nyelvtudások is: török, arab, perzsa stb. A nyelvismeret százalékszámainak végösszege 234,4, tehát nyelvismerő olvasóink, bevallásuk szerint általában két nyelven, kb. egy tizedük három vagy több nyelven olvas.

Segít-e könyvtárunk azoknak, akik most igyekeznek magasabb képzettséget szerezni? Vizsgálatunk eredményeképpen válaszunk pozitív. Olvasóink közel 10%-a jár esti egyetemre, 9%-a egyéb rendszeres iskolai jellegű képzésre, 2% esti középiskolába. Az egyetemi hallgatókkal és a tanulókkal együtt olvasóink 39,6%-a rendszeres oktatás keretében tanul! Munkás-olvasóink 30%-a jár esti egyetemre vagy középiskolába. Ugyanez az arány az alkalmazottaknál és tisztviselőknél. Az értelmiségieknek 12%-a jár esti egyetemre, 8%-a egyéb iskolába. E számokban az alkalmi oktatási formák nem is szerepelnek.

A teljes olvasólétszámban vizsgáltuk meg a nemek közötti arányt és a kor szerinti megoszlást. Érdekesnek mutatkozott ezeket is összevetnünk a kerületi könyvtárak adataival.

Központban				Kerületi kv-t-ak 18 éven felüli olvasói			
férfi	%	nő	%	férfi	%	nő	%
4316	70,4	1814	29,6	36 028	45,4	43 404	54,6

A központ egyes foglalkozási kategóriáin belül rendkívül jellemző az arány alakulása:

	férfi	nő
Középiskolás és ip. tanuló	50	50
Egyetemi hallg. és főiskolás	60	40
Tisztviselő, alkalmazott, egyéb . . .	71	29
Értelmiségi	73	27
Nyugdíjas	77	23
Munkás	90	10

Ezek a számok nem csak a tanulók és dolgozók budapesti arányaitól, de a kerületi könyvtárak olvasóinak arányaitól is eltérnek. (Ott a tendencia éppen ellenkező, ha a középiskolás korú férfiakat is tekintjük az arány 57 : 43 a férfiak javára. Feltehetően több férfi kerül munkahelyének közművelődési könyvtárába, míg a háztartásbeli és otthoni munkát végző nők a kerületben olvasnak.) A központi adatok tehát a nők közismert szabadidő hiánya mellett részben ezzel, részben a múltbeli kisebb iskolázottsággal összefüggő, magasabb szintű művelődési érdeklődésük hiányára is rámutatnak.

A magasabb szintű felkészültség szükségességét mutatja a központi könyvtár olvasóinak kor szerinti megoszlása is. Vezető helyen áll természetesen az úgynevezett aktív korbeltiek csoportja 25–60 év között, de az olvasók egyötöde a hatvan év felettiékből kerül ki. Persze tudomásul kell vennünk azt is, hogy könyvtárunk sok régi és régi szemléletű könyvet őriz, melyek vonzzák az idősebbeket.

17–24 éves	1401 olvasó	22,8%
25–40 "	1888 "	30,8%
40–60 "	1579 "	25,8%
60 éven felüli	1262 "	20,6%

Az idősebb olvasók aktív szellemi munkáját bizonyítja, hogy a 60 éven felüliekből csak 687 a nyugdíjas, a többi állásban van. A kerületi könyvtárakban viszonylag több a fiatal, hiszen a középiskolások nagy tömegei ott jelentkeznek. Ennek megfelelően persze kisebb az idősek aránya.

15–26 éves	27–60 éves	60 éven felül
42,3%	43,2%	14,5%

3.

A közművelődési könyvtárak olvasó-felvevő területe általában korlátozott, arra a környékre terjed ki, ahonnan a könyvtárat még könnyen meg lehet közelíteni. Ezt bizonyítja, hogy a fővárosi kerületi könyvtárak és a vidéki városi fiókhálózat jelentősebb mennyiségű új olvasót csak úgy tud felvenni, ha könyvtárilag ellátatlan környéken újabb könyvtárak nyílnak, esetleg azonos környéken jobban megközelíthető helyre költözik a könyvtár.

A tudományos szakkönyvtárak hatóságát nem területi szempontok korlátozzák, hanem a könyvtár gyűjtőköre és sajátos feladatai. A mi központi könyvtárunk potenciális olvasója a főváros minden 18 éven felüli lakosa. Határokat szab azonban a lakosság általános műveltségi állapota, hiszen, amint az olvasók összetételének vizsgálatakor fentebb láttuk, ahhoz, hogy könyvtárunk anyagát eredményesen használni tudják, megfelelő képzettségre van szükség. Budapesten még a kellően képzett magasabb szintű közművelődési olvasók is megoszlának több nagykönyvtár között. Központi könyvtárunk szakkönyvtári jellege a szociológia, urbanisztika, történelem terén pedig a kutatók és érdeklődők elég kis csoportjának kínál lehetőségeket.

A könyvtár beiratkozott olvasóinak vizsgálata azt bizonyítja, hogy hatósugara valóban az egész városra kiterjed, a területi szempontnak jelentősége nincsen:

A könyvtár közelebbi környékén (a Dunapart – Ferenc körút – József körút – Rákóczi út – Kossuth Lajos utca által határolt területen) lakik

1146 olvasó, 18,7%.

A többi belterületen (Pesten kb. a külső körúton belül, Budán az I., II. és XI. kerületben) lakik

3396 olvasó 55,4%.

A volt elővárosokban, a hegyvidéken és a város környékén lakik

1588 olvasó 25,9%.

Ezzel szemben a kerületi könyvtárak olvasóinak 81%-a a könyvtárral azonos kerületben lakik és csak 18% másutt.

A lehetséges olvasók közül évi összesen 6–7000 kölcsönzésre beiratkozott olvasó nem sok. Kiegészíti azonban azt a képet az a tény, hogy 1952–1962 között – mely

időszakban a kölcsönzőjegyeket folyamatosan számoztuk —, a központi könyvtárba összesen 40 000 olvasó iratkozott be. A folyamatos számozás alapján tudjuk felmérni olvasóink tagsági idejét is.

A következő képet kaptuk:

10 évesnél régebbi tag	346	olvasó	5,6%
10 éves tag	80	"	1,3%
9 " "	88	"	1,4%
8 " "	105	"	1,7%
7 " "	121	"	1,9%
6 " "	294	"	4,9%
5 " "	269	"	4,4%
5 évesnél régebbi tag	1303	"	21,2%
4 éves tag	333	"	5,5%
3 " "	473	"	7,7%
2 " "	1078	"	17,6%
Tagságát újíto összesen	3192	"	52,0%
Új tagok az év folyamán	2938	"	48,0%

Érdekességként megemlítjük, hogy a tíz esztendőnél régebbi tagok közül 62,1% értelmiségi, 16,5% tisztviselő és alkalmazott, nyugdíjas 15,8% és munkás 5,2%.

Törvényszerűnek tekinthetjük, hogy egy-egy esztendő folyamán a régi olvasóknak fele tér vissza, a létszám másik fele az újonnan beiratkozottakból adódik. Így a tíz esztendő folyamán évente kb. 3000 új olvasó iratkozott be a könyvtárba, (a szépirodalmi vásárlás éveiben még több is.)

Megerősítette megállapításunkat a 300 kiválasztott olvasó vizsgálata is. 1963 április végéig nem hosszabbította meg tagságát 137 olvasó, azaz 45,6%.

Az elmaradás mértéke az egyes foglalkozási csoportok között nem arányos. Az értelmiségieknek csupán egy negyede marad el, a nyugdíjasoknak alig több, mint egy harmada, a tisztviselőknek, alkalmazottaknak és munkásoknak a fele, az egyetemi hallgatóknak pedig kerek kétharmada. Ezzel újra alátámasztva láthatjuk azt a tényt, hogy az értelmiségiek és a nyugdíjasok könyvtárunk legállandóbb olvasói közé tartoznak. Az egyetemi hallgatók elmaradása indokolt, sok közöttük az utolsó éves, mert a szakdolgozat megírásához keresik fel a könyvtárat, azután a következő évben már jórészt értelmiségiek között jelentkeznek.

Kerületi könyvtárainkból hasonló adataink nincsenek, de utalhatunk a somogyi közművelődési könyvtárakban végzett felmérésre, amely megállapította, hogy esztendőről esztendőre kicserélődik az előző évi olvasók 25–35%-a. Döntő különbség viszont a közművelődési könyvtárakkal szemben az, hogy a tőlünk elmaradó olvasók az olvasás számára nem, csak a mi könyvtárunk számára elveszettek. Kérdőíveink azt bizonyították, hogy a mi olvasóink 75%-a tagja valamely más könyvtárnak is. A kerületekben csupán az olvasók 17%-a tag másutt is. Az összehasonlítás így képet ad arról, hogy:

	A központban		A kerületben	
	olvasó	%	olvasó	%
Tagja még kerületi könyvtárnak, ill.				
más kerületi kvtárnak	83	27	127	4
Szakszerv. könyvtári tag	36	12	217	7
Egyéb tudományos könyvtárban				
tag	213	70	176	6

A központban a százalékszám végösszegéül az itt fel nem tüntetett egyéb könyvtári tagságot is számítva 134-et kapunk. Ez arra hívja fel figyelmünket, hogy olvasóink

egyharmada könyvtárunkon kívül még kétszeres vagy többszörös könyvtári tagsággal rendelkezik.

Nézzük meg, hogy a többi könyvtártípusban mely olvasóink vannak a legtöbben. A kerületi könyvtárban is az olvasók között az egyetemi hallgatók, az értelmiségiek, a nyugdíjasok és a munkások vezetnek. Szakszervezeti könyvtári tagok elsősorban a tisztviselők, munkások és értelmiségiek. Az egyéb tudományos könyvtárak tagjai között kimagaslóan magas számúak az értelmiségiek, azután jönnek az egyetemi hallgatók és a nyugdíjasok.

A tudományos könyvtárak közül legtöbb olvasónk, összesen 20%, az Egyetemi Könyvtárnak is tagja, ezután következnek a Széchényi Könyvtár, majd az Országos Műszaki Könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár, a Gorkij Könyvtár és végül számos egyetemi és főiskolai könyvtár, valamint különböző szakkönyvtárak.

A többszörös könyvtári tagok a 300 kért olvasó között így oszlanak meg:

Egyetemi Könyvtár és egyéb tud. kvtár tagja	45
Kerületi könyvtár és egyéb tud. kvtár tagja	18
Kerületi – egyetemi – egyéb tud. kvtár tagja	17
Szakszervezeti és egyéb tud. kvtár tagja	8
Kerületi és Egyetemi Könyvtár tagja.....	5
Szakszervezeti és kerületi kvtár tagja	4
Három könyvtárnak tagja	8
Négy könyvtárnak tagja.....	2

A házikönyvtárak, – otthoni könyvtárak – jelentőségének újszerű vizsgálatával eddig nem nagyon foglalkozott a könyvtári szakirodalom. Annak tudatában, hogy a szám- szerű adatok nem tükrözik a magánkönyvtárak valóságos értékét és használhatóságát, mégis csak ezeket az adatokat tudtuk megkérdezni. A kapott válaszokat összevethettük a kerületi könyvtárakban megkérdezettek válaszaival. Eszerint:

	A központban		A kerületi könyvtárban	
	olvasó	%	olvasó	%
1– 50 kötetes könyvtárral rendelkezik	39	13	499	17
50– 200 " " "	79	26	931	32
200– 600 " " "	57	19	402	14
600–1000 " " "	58	19	124	3
1000 kötetnél nagyobb " "	63	21	46	1
Nincs könyvtára	4	2	999	33

Hangsúlyozva, hogy az idősebb értelmiségiek, tisztviselők, alkalmazottak nagy kötet-számú könyvgyűjteményének értéke sokszor vitatható, – a tanulók, egyetemi hallgatók, munkások stb. tervszerűen vásárolt kisebb gyűjteményeivel szemben – a kiugró különbségek mégis utalnak a központi olvasók magasabb iskolázottságára, szélesebbkörű érdeklődésére.

Arra a kérdésre, hogy hányan vásárolnak könyvet, úgy éreztük, hogy (hasonlóan a nyelvismerethez,) olvasóink némileg szépített választ adtak. Valószínűleg ugyanígy a kerületi könyvtárakban is, ezért azonos az összehasonlítási alap. A központban az olvasóknak 89,7, a kerületekben 71%-a állította magáról, hogy vásárol könyvet. 25% központi olvasó óvatosan vallotta azt, hogy ritkán. Érdemes megemlíteni a 31 nem vásárló olvasó összetételét: 14 nyugdíjas, 5 tisztviselő, 5 munkás, 3 alkalmazott, 3 értelmiségi, 1 egyetemi hallgató.

Választ igyekeztünk kapni arra a kérdésre, hogy olvasóink milyen módon jutnak el könyvtárunkba, milyen ösztönzésre iratkoznak be. A válaszok nagy többségében, (jóval

nagyobb mértékben, mint ahány tagságát újító olvasót mi nyilvántartunk) 64%-nyi olvasó régi olvasónak vallotta magát, 11%, (32 olvasó) azt válaszolta, hogy barátai ajánlották a könyvtárat, 8%, (24 olvasó) vallotta, hogy „szüksége volt a könyvtárra,” vagy „a tudásvágy hozott el”, „magamtól jöttem” stb. Meglepően kicsiny a kerületi, szakszervezeti és más könyvtárból hozzánk került olvasók aránya, összesen 7%.

Meg kell találnunk tehát azokat a módszereket, amelyekkel tudatosíthatjuk a kerületi és a szakszervezeti könyvtárosokban, hogy a magasabb szinten érdeklődő olvasókat hozzánk küldjék.

4.

Az olvasók elemzéséhez hasonló érdekes tanulságokkal szolgált az olvasás részletes vizsgálata.

A figyelt 300 olvasó a félév folyamán 778 alkalommal 1920 könyvet kölcsönzött. A kölcsönzési átlag egy főre így a félévben 5,7 kötet, egész évre átszámítva 11,4 kötet. Ellenőrzésül álljon itt az 1962. évi teljes forgalomból kiszámított átlag, amely 12,8 kötet volt. Egy alkalomra 2,4 kötet kölcsönzése jutott; a teljes évi forgalomban 2,2. Egy olvasó 2,5 alkalommal látogatott hozzánk, egész évre átszámítva ez 5 látogatást jelent, míg az évi jelentésben 5,6 látogatás mutatható ki.

A kivitt könyvek szakok és nyelvek szerinti megoszlását összehasonlítottuk a teljes évi forgalomról készült reprezentatív felvétellel, amelyet az évi jelentés közöl, és néhány tizedszázaléknyi ingadozással azonos eredményt kaptunk.

Ismeretlen volt mindaddig előttünk a kölcsönzéseknek az átlagon belül, az egyes foglalkozási csoportok szerinti megoszlása. A végzettség és az általános felkészültség valamint a jelenlegi tanulás adatainak ismeretében nem meglepő a kialakult sorrend:

Értelmiségi	olvasók	elvisznek	átlagosan	évi	18,0	kötetet
Pedagógus	„	„	„	„	16,6	„
Nyugdíjas	„	„	„	„	16,0	„
Munkás	„	„	„	„	10,8%	„
Tisztviselő	„	„	„	„	9,6	„
Tanuló	„	„	„	„	8,8	„
Egyetemi hallg.	„	„	„	„	8,4	„
Háztartásbeli	„	„	„	„	7,0	„
Alkalmazott	„	„	„	„	6,6	„

Feldolgozásunk legnehezebb pontjához akkor érkeztünk el, amikor valamilyen rendszert kellett teremtenünk ahhoz, hogy az egyes olvasók vagy az olvasók különböző csoportjai által kölcsönvett könyvek kapcsolatából általánosabb érvényű következtetéseket vonhassunk le. Olvasóink többségének kérdéseinkre adott feleletei arról mindenestre meggyőztek bennünket, hogy a tőlünk elvitt könyvek olvasmányaiknak csak egy részét alkotják, hiszen egyidejűleg más könyvtárakból is olvasnak. Világossá vált az is, hogy a különböző társadalmi és foglalkozási rétegekhez tartozó olvasóink műveltsége, felkészültsége és részben érdeklődése nem jellemző a fővárosi lakosság megfelelő rétegeinek fejlettségi szintjére. A belépés a könyvtárba és méginkább a hosszabb tagság és a rendszeres kölcsönzés már erős szelekciót jelent. Nem kértünk s így nem kaphattunk választ az olvasást motiváló tényezőkre. Következtetésekre volnánk utalva melyek pedig óhatatlanul tévutakra vinnének bennünket. Végül pedig hiányzott mindenféle kitekintés az olvasók részletesebben meghatározott munkakörére, szabadidejére és másirányú művelődési érdeklődésére.

Megpróbáltunk tehát az olvasók és az olvasmányok relációja szerint néhány olyan csoportot alkotni, melyeket, — legalább is látszólag, — a jelzett ismeretlen tényezők felmérésünk szempontjából nem befolyásolnak.

E csoportok: *a*) az olvasó a szakterületébe vágó anyagot keres, *b*) a foglalkozásától vagy szakképzettségétől eltérő témakörű, de határozott profilú az olvasó érdeklődése, *c*) változatos témájú könyveket visz tőlünk az olvasó, *d*) csak szépirodalmat keres nálunk az olvasó.

Az első, (*a*) csoportba tartozik értelmiségi és pedagógus olvasóink kb. egyharmada. Könyvtárunk anyagából és gyűjtőköréből következően társadalomtudományokkal foglalkozó kutatók, írók, újságírók, történelem-irodalom szakos tanárok. Lássunk néhány példát.

Zs. L. egyetemi tanár, történész. Az újkori francia történelemre vonatkozó francia nyelvű könyveket vitt. — H. A. az Akadémia szociológia kutatócsoportjának tagja. Német- és angol nyelvű munka- és csoportszociológiai tanulmányokat vitt. — N. Gy. filozófus, pszichológus. Kiemelkedően sok lélektani és filozófiai munkát vitt, német, angol és francia nyelven, kiegészítve irodalom- és művészettörténettel. — G. I. történész kutató. Az első világháború és a megelőző kor politikai és hadtörténetére vonatkozó munkákat vitt. — K. A. irodalomtörténész kutató. Egy német nyelvű irodalomelméleti munkát nálunk talált meg. R. P. főszerkesztő. Egyrészt az atomháború kérdésével foglalkozó könyveket vitt, másrészt a mai India életére vonatkozó anyagot. — P. L. író. Feltehetően történelmi regényéhez vitt olasz, német és francia könyveket a reneszánszról. — Folytathatnánk a sort Sz. L. adjunktus, szociológussal, U. T. irodalomtörténésszel, W. V. orientológussal stb.

Nézzünk néhány pedagógust.

B. K. tanár. A televízióban tartott Afrika sorozathoz és kutatómunkájához rendszeresen vitte az Afrikával foglalkozó különböző nyelvű könyveket. — R. J. tanár. Németül, csehül és latinul csak neveléstörténeti munkákat vitt. — M. P. tanár. A legújabbkori történelemre vonatkozó anyagot kölcsönzött.

Akad e csoportban nem társadalomtudós is, bár természetszerűen tőlünk vitt könyvei szakmája és a társadalomtudomány határán állanak.

E. Gy. orvos. A gyógyítás, az orvosképzés és az orvosok társadalmi helyzetére vonatkozó könyveket vitt.

A néhány nyugdíjas, akit e csoportba sorolhatunk, folytatja aktív korában végzett kutatómunkáját.

Inkább véletlen, mint szabályszerű az a csekély számú természettudományi vagy műszaki képesítésű és foglalkozású olvasó, aki nálunk találja meg szakmai olvasmányait. B. I. technikus. Magyar nyelvű könyvet vitt a gépek üzemtanáról. — H. P. műszerész. Két német nyelvű könyvet vitt fényképezőgépek szerkezetéről.

Az egyetemi hallgatókat általában a sokoldalú érdeklődés jellemzi. Kivételként található néhány hallgató, aki tőlünk vitt olvasmányait tanulmányi területére szűkítette le. B. Gy.-né történelem szakos. Ókori történelmet és marxizmust vitt. — M. ZS. kertészeti főiskolás. Elvitt egy mikrobiológiát. — S. I. orvostanhallgató. Több alkalommal szövettant, bonctant és marxizmust vitt.

Ismételjük: e csoportot a határozott érdeklődési kör jellemzi. A tőlünk vitt könyvek jellege legfeljebb a rokntudományok területéről bővül, szépirodalmi kölcsönzést itt egyáltalán nem találtunk. Ők valóban tudományos szakkönyvtárként használják a központot.

A (*b*) csoport jellege már sokkal nehezebben megfogható. Foglalkozásokban szerteágazó és az elvitt könyvek egyaránt tartoznak a könyvtár tudományos gyűjtőkörébe és ismeretterjesztő anyagába. A határozott profil itt is felismerhető, de a kitérők már meszebb vezetnek. E csoport öleli fel az összes olvasónak kb. egyötödét. A munkások kategóriája kiemelkedik: egyharmaduk ide sorolható. Nézzünk példákat:

Munkások: V. I. trolibusvezető. Sakk-könyveket visz különböző nyelven. — K. F. kazánfűtő. Német nyelven visz könyveket a keleti vallások történetéről. — B. F. gépkocsiszerelő. Filozófiát olvas németül. — M. E. segédmunkás. Magyar nyelven olvas a második világháborúra vonatkozó könyveket. — H. F. hegesztő. Útleírások német nyelven. — M. B. gépmunkás. Idealista filozófusok németül és magyarul. (Pauler, Jaspers, Szent Tamás.) — M. A. fiatal segédmunkás. Biológiai műveket visz magyarul. — A kép nem egyértelműen pozitív. Reference-munkánk közben is tapasztaltuk, hogy a megfelelő előképzettség nélkül az érdeklődés, különösen a fiatal munkásokat a régebbi szemléletű művekhez viszi, mert valahol hallottak róluk beszélni.

¶ *Értelmiségiek:* V. L. onkológus orvos. Németül, franciául, angolul kölcsönöz tudománytörténeti és tudományszociológiai műveket. — O. M. ref. lelkész. Szociológiával, elsősorban a nőkérdéssel foglalkozik. — Sz. I. újságíró. Orvostörténeti könyvek különböző nyelven. — G. I. né. könyvtáros. Risorgimento témájú műveket vitt. — Sz. Gy. bíró. Útleírásokat keres német és francia nyelven.

Tisztviselők, alkalmazottak: R. Gy. Tüker adminisztrátor. Magyar klasszikusokról szóló tanulmányok. (Esti egyetemi hallgató.) — J. J. banktisztviselő. Spanyol nyelvtanok és nyelvkönyvek. — T. S. tisztviselő. Elmélyülten és rendszeresen foglalkozik német, angol és francianyelvű szociológiai művekkel. — K. F. telepvezető. Útikönyvek és emlékekkel foglalkozó könyvek magyar nyelven. — K. I. eladó. Filozófiát vitt németül.

A *nyugdíjasokat* e csoportban a „hobby”k jellemzik: E. A. nyugdíjas festőművész. Gyümölcsstermesztés, kertészkedés. — S. B. nyugdíjas könyvelő. Emlékiratok az első és második világháborúra vonatkozóan. — R. I. nyugdíjas villamos kalauz. A tudományok rendszerezésére vonatkozó munkák. — D. L. nyugdíjas ügyvéd. Régi útikalauzok.

Egyetemi hallgatók: B. B. orvostanhallgató. Németül, angolul és franciául rendszeresen visz szociálpszichológiai műveket. N. Gy. magyar-francia szakos bölcész. Archeológiát keres.

A *középisikolások és ipari tanulók* kölcsönzött olvasmányai nálunk sem haladják meg a kerületi könyvtári szintet.

E csoportba tartoznak az egy vagy két alkalommal kölcsönző olvasók, akik egy adott probléma megoldásához visznek tőlünk könyveket. Pl.: Háztartásbeli lakásügyi jogszabályokat és perrendtartást vitt. Kirakatrendező gépkocsitörténetet keresett. Számítálan olvasó egy utazáshoz keresett útikönyveket.

Mindezen kérések kielégítése a városi könyvtárnak valóban magasszintű feladatai közé tartozik. Zárjuk le a csoport vizsgálatát annak megjegyzésével, hogy szépirodalom kölcsönzése még ezen olvasóknál is elég ritka jelenség.

Ismét az olvasók egyötöde sorolható a vegyes érdeklődésűek (c) csoportjába. A „vegyes” fogalma azt is jelenti, hogy tudományos és ismeretterjesztő olvasmányaik szépirodalommal is kiegészülnek, de azt is, hogy az ismeretek különböző, sokszor meglepően párosított tájairól visznek könyveket. A profil néha nálunk is felismerhető, csak határozatlanabb körvonalú.

Nyugdíjasok: K. K. MÁV nyugdíjas: Néprajzot, növénytermesztést vitt, magyar nyelven, hozzá szépirodalmat. — M. Gy. nyugdíjas mérnök. Emlékiratok németül és franciául, művészettörténet, matematika, irodalomtörténet. — M. F. nyugdíjas jegyző. Mindent magyar nyelven vitt: történelmet, útleírást, fizikát. — G. I. nyugdíjas tanár. Németül vitt etikát, görög klasszikus írókat, magyar szépirodalmat. — G. D. nyugdíjas tisztviselő. Lakásberendezést, útikönyvet németül és csehül.

Munkások: S. T. szedő. Szépirodalmat, esztétikát és lélektant vitt magyarul. — S. F. textilmunkás. Művész — életrajzokat, regényeket és bridzskönyveket vitt magyarul. — Cz. M. műszerész. Regényeket és matematika könyveket keresett magyar nyelven. — A. M. kőfaragósegéd. Regényeket és a fasizmussal foglalkozó tanulmányokat kölcsönzött németül.

Értelmiségiek: B. I. elmeorvos. Magyar klasszikust és németnyelvű filozófiát vitt. — R. M. vegyészmérnök. Regényeket és dísznövénytermesztési könyveket keresett magyar nyelven. — L. G. író. Kiemelkedően sokszor kölcsönzött újabbkori történelmet német nyelven, klasszikus regényeket, francia emlékiratokat. — K. D. mérnök. Magyar nyelven útleírást, irodalomtörténetet és történelmet kölcsönzött. — P. I.-né meteorológus. Francia és angol nyelven vizs irodalomtörténetet, politikát, filozófiát, szexuálpszichológiát, orientalisztikát. — F. Zs. zenei rendező. Egészségügyi könyveket, meséket, regényeket keresett. — D. E. mérnök. Szexuálproblémáról, lakberendezésről, történelemről szóló magyar német és francia könyveket vitt.

Tisztviselők, alkalmazottak: R. F. technikus. Magyar nyelven életrajzok, regények, útleírások. — T. E. statisztikus. Magyar, német és francia nyelven nyelvtanokat, hadtörténetet, irodalomtörténetet keresett. — K. L. bérellenőr. Magyar és német emlékiratok, regény, szociológia. — E. J. tisztviselő. Hetente kétszer cseréli olvasmányait. Elsősorban útkönyveket keres különböző nyelven. De vitt történelmi munkákat, gyógyszerészeti könyveket, néprajzot, életrajzot is.

A középiskolások és ipari tanulók olvasmányaiban rendszerint az irodalom párosul irodalomtörténettel és történelemmel.

E csoportba tartoznak az ismert könyvtári „különcök” kiknek változatos betűigényt alig győzhetjük kielégíteni.

A sokrétű igényű olvasók olvasásának eredőit, könyvtárunk számukra nyújtott segítségét csak egy egészen elmélyült részletes vizsgálódás tudná talán felderíteni.

A d) csoportban csak szépirodalmat olvasók ismét körülbelül összes olvasóink egyötödét adják. (A vizsgált anyagban 39 fő, 33%-kal.) Mindegyik foglalkozási csoport arányosan képviselve van közöttük. Könyvtárunk anyagának megfelelő arányban fele-fele részben magyar, illetve idegennyelvűek kölcsönvett könyveik. Évi kölcsönzési átlaguk 13,2 kötet, ami harmada a kerületi közművelődési könyvtárak átlagának. Tömeges szép-irodalmi igény tehát nem is jelentkezik könyvtárunkban.

A felállított csoportok határvonalai, bár meghúzhatók, nem élesek; különösen a második és a harmadik csoportban sok a váltakozás. Változatlan jellemzőjük azonban a magasszintű, többségében társadalomtudományi jellegű közművelődési érdeklődés.

Nem hallgathatjuk el, hogy figyelt olvasóink közül 107 fő (35,3%) a vizsgálat időszakában nem kölcsönzött könyvet. Teljes olvasólétszámunkban ez azt jelentené, hogy a 6130 olvasóból 2041 olvasó nem kölcsönözne, tehát aktív kölcsönző olvasó 4090 maradna. Megnéztük azonban azt is, hogy a nemkölcsönző olvasók vajon csak a vizsgálat idején maradtak-e el a kölcsönzőből. Közülük 49, tehát közel a fele, áprilisig megújította könyvtári tagságát, tehát a kölcsönzés szándéka változatlanul megvolt benne. 58 olvasó marad tehát, akik nem kölcsönöztek, s nem is hosszabbították tagságukat. Ez a 19% átszámítva az évi létszámra azt jelenti, hogy összes olvasóink közül kb. 1160, kevesebb mint egyötödük, a beiratkozás után többször nem veszi igénybe kölcsönző szolgálatunkat. (Ez tennivalóinkra is figyelmeztet!)

A kölcsönzött könyvek szakok és foglalkozási csoportok szerinti felosztása:

Foglalkozás	Szak												Szépirodalom
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	91	92	
Munkás	4,1	4,7	3,8	9,6	1,1	2,3	3,3	8,8	5,5	4,7	5,5	3,7	39,3
Pedagógus	1,0	2,7	0,2	20,0	2,7	1,0	2,0	10,5	4,7	7,7	2,8	7,7	37,0
Egyéb értelmiség	0,4	5,2	1,9	23,0	3,9	1,9	1,8	13,2	4,8	7,9	10,5	5,5	23,0
Tisztviselő és alk.	0,2	6,3	0,5	18,9	1,3	3,8	5,3	8,2	10,9	3,5	5,4	2,5	33,0
Egy. hallg.	0,0	6,1	0,0	19,1	0,9	4,3	9,5	6,9	9,6	11,4	2,7	3,5	26,0
Tanulók	0,0	1,5	1,5	7,8	3,0	0,0	3,0	6,0	31,2	3,0	4,9	11,3	26,8
Nyugdíjas	0,0	3,5	0,8	14,6	0,4	3,0	3,0	7,2	3,0	6,9	7,2	2,6	47,8
Háztartásbeli	0,0	2,3	2,3	14,2	0,0	2,3	0,0	0,3	4,6	0,0	0,2	11,9	61,9
Egyéb	0,0	9,3	3,1	21,9	0,0	3,1	9,3	0,4	6,2	3,1	9,3	21,8	12,5
A vizsgált anyagban összesen	0,4	6,4	3,0	20,1	2,5	2,2	3,9	5,3	5,0	8,1	8,5	5,5	28,7

A táblázat a vizsgált anyagból készült és a felbontás folyamán egy-egy olvasócsoport arányait viszonylag kevés abszolút számból számíthattuk ki. Bővebb anyag elemzése esetén némileg eltérnének adataink a fentiektől, de a százalékarány a táblázatban közöltek körül ingadozna.

A nem-kölcsönzők foglalkozási összetétele nem arányos. Alkalmazottaknál és háztartásbelieknél több mint a fele nem vitt a vizsgálat időszakában könyvet. Szépirodalmi igényeiket, amint ezt a beiratásnál szerzett benyomások megerősítik, a könyvtár nem tudja kielégíteni. Az egyetemi hallgatóknak szintén kb. a fele, — a vizsgáltak közül 17 — nem kölcsönzött, jórészt csak az olvasótermet használja. A tisztviselőknek és munkásoknak egyharmada nem kölcsönzött, az értelmiségieknek pedig egynegyede. A kérdőíveken az összes olvasó 8%-a, 19-en határozottan kijelentették, hogy a kölcsönzőjegyet kiváltották, — tekintve, hogy ára azonos az olvasójeggyel, — de csak az olvasótermeket kívánják igénybevenni.

5.

Az olvasói igények és a könyvtár beszerzés-politikájának kapcsolatára mutat rá a kívánatkönyvek és az előjegyzések vizsgálata.

1958 — 1962 között olvasóink 157 könyvet igényeltek kívánatkönyveinkben. A kérések így oszlottak meg:

Szak	Szám	%-os arány
Szépirodalom	26	16,5
Általános művek, folyóiratok	10	6,4
Filozófia, pszichológia, etika	9	5,8
Vallás, vallástört.	3	1,9
Társadalomtudományok (3-as szak)	34	21,6
Történelem, földrajz, életrajzok	26	16,6
Nyelvészet	10	6,4
Természettudományok	4	2,5
Alkalmazott tudományok	19	12,2
Művészetek	9	5,8
Irodalomtörténet	8	4,3

A központi könyvtár szorosabb gyűjtőkörébe 82 könyv, (52,3%) tartozik. A kérések közel egyharmadára – 44 kötet, 28% – azt a választ adhattuk, hogy könyvtárunkban megtalálhatók. (Valószínűleg nem megfelelően keresték a katalógusban). Megrendeltük a kívánt kötetek közel felét, 68 könyvet, (43,3%). Egyhatodára, (28 mű, 17,8%) válaszoltuk azt, hogy a kért téma nem vág gyűjtőkörünkbe; 17 bejegyzés pedig hiányos adatok miatt volt teljesíthetetlen.

Bejegyző olvasóink igényei és beszerzési politikánk tehát nagyon közel állanak egymáshoz.

Az előjegyzett művek között, tapasztalatunk szerint nagy többségben a felkapott, divatos könyvek találhatók. A felkapottság néha csak hónapokra, sokszor azonban évekre, sőt, évtizedekre vonatkozik. Beszerzési volumenünk is eleve előjegyzésre rendel egy vagy két példányban beszerzett könyveket.

Érthető ezért, hogy az előjegyzett könyvek között 46,2 százalékkal szerepel a szépirodalom. Második helyen következik a 3-as szak, (12,2%), melynek egynegyede politika, utána az útleírások, útkönyvek, (7,5%), majd a filozófia, lélektan (6,2%) és jelentősebb még a művészetek (5,6%) szaksoportja. Megegyezik ez azzal, amit elmúlt évben végzett vizsgálataink során a politikai, lélektani és utazási könyvek örvendetes divatjáról megállapítottunk.

Vizsgálódásunk rámutathat arra, hogy milyen hasznos lenne egy nagyobb szabású, nem könyvtári, hanem általános aspektusú olvasásszociográfiai munkát elindítani. Minden könyvtári felmérés csak részlet lehet az így kialakítandó képhez.

Könyvtárunk szempontjából a felmérés bebizonyította, hogy olvasóink igényei lényegében megegyeznek könyvtárunk anyagával és gyűjtési szándékaival. Rámutatott arra is, hogy milyen rétegeket lehetne még nagyobb számban bevonni olvasóink körébe. Tudjuk, hogy témánk tárgyalása során mozaikokból állítottuk össze a képet, sok részletet nem kapcsolunk kielégítően össze, egyes területeket elnagyoltunk. Egyes rétegek olvasásának részletesebb elemzése és a könyvtár egyéb szolgáltatásainak igénybevételét vizsgáló felmérés még előttünk álló feladat.

D-né Jámbor Mária, Marót Miklós

Az anyaggyűjtésben résztvett

Kemenes Inez

A GYERMEK A SZABADPOLCOS KÖNYVTÁRBAN

Könyvtárhálózatunkban az 1961-es év egyik eredménye az első önálló gyermekkönyvtárak megnyitása volt. Ma már gyermekkönyvtárhálózat kialakulásáról beszélhetünk, hiszen a négy önálló gyermekkönyvtár mellett már a felnőtt könyvtáraktól területileg különálló gyermekrészlegek egész sora működik. Az új, önállósult gyermekkönyvtárak igyekeznek megfelelni a modern könyvellátás igényeinek. A legnagyobb változást talán a szabadpolc jelenti a korszerű gyermekkönyvtárakban.

A szabadpolcrendszerű kölcsönzés bevezetésének helyessége könyvtárainkba ma már nem kétséges. A megnövekedett igények jobb kielégítésének biztosítása csak e fejlettebb kölcsönzési rendszerrel oldható meg. Az olvasók zöme is igényli a könyvek önálló kiválasztásának lehetőségét a könyvtári segédeszközök és a reference könyvtáros segítségének felhasználásával. A szabadpolc létjogosultsága gyakorlatilag már a gyermekolvasók részére is bizonyított tény. Ezirányú munkánk azonban részben kísérletezés, hiszen viszonylag rövid múltra tekinthet vissza. Az általunk ismert nemzetközi irodalomban is kevés szó esik erről a kérdésről.

A szabadpolc könyveinek elhelyezése

Vitathatatlan, hogy *a szabadpolcnak nagy vonzóereje van a gyermekek számára is.* A legkisebb gyermekek is észrevesszük, hogy törekszik az önállóságra. Az „egyedül” megoldott feladat nagy örömet szerez számára, így a könyvek önálló kiválasztása is növeli önbizalmát. Szabadpolcos könyvtárban a gyermek otthonosabban mozog s ha nem érez maga előtt mesterséges válaszfalként kölcsönzőpultot, szabadabban és őszintébben beszél a könyvtárossal. A könyvtárnak csaknem egész állománya rendelkezésére áll, szabadon böngészhet a könyvek között. Érdeklődési köre tágul, mert különböző témájú könyvek kerülnek a kezébe, amelyekről eddig nem volt tudomása, de most megragadják figyelmét. Az állományfeltárás eszközeinek használata is könnyebben sajátítható el számára. Az általános tájékozottság megkönnyíti az átmenetet a felnőtt könyvtárba.

Számtalan előnyével szemben veszélyeket is rejt magában a szabadpolcrendszerű kölcsönzés. A gyermeket természetesen a külsőségek irányítják. Gyakran előfordul, hogy vonzó külsejű könyv mellett dönt, noha annak tartalma meghaladja értelmi szintjét. Ugyanez fordítva is történhet: újra köttetett könyvek, ha nem kapják vissza eredeti, színes címlapjukat, elvesztik vonzóerejüket. Lehetőség nyílik arra is, hogy a gyermek életkorának nem megfelelő könyvet válasszon. Ez komoly veszélyt jelent olyan gyermekkönyvtárban, ahol 16 év a korhatár.

Ez a néhány probléma egyes esetekben súlyossá válhat, de a könyvtáros irányító, tanácsadó szerepének betöltésével minimálisra csökkenthető. Felnőtt könyvtárban is

alapvető feladatként hangsúlyozzuk a reference-könyvtáros aktív közreműködését a szabadpolcnál; gyermekolvasók körében ez méginkább elengedhetetlen követelmény. Csak így küszöbölhető ki a könyvválasztással járó számtalan hibalehetőség, így érvényesülhet a gyermekkönyvtáros pedagógiai szerepe a gyermekek nevelésében, célirányos olvasásra szoktatásában.

A könyvanyag csoportosítása már tulajdonképpen az állományfeltárás egyik módja. Két megoldás lehetséges. Szétválaszthatjuk a szépirodalmi és ismeretterjesztő műveket, vagy pedig témaszerinti tagolást alkalmazhatunk, és ekkor az egy témakörbe tartozó szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvek egy polcra kerülnek.

A könyveket feltétlenül úgy kell csoportosítani, hogy átlagos képességű gyermek is megfelelő magyarázat után eligazodjék a polcok között.

Az alábbiakban a 2. számú gyermekkönyvtár gyakorlatából indulunk ki vizsgálatainkban. A könyvtárban eleinte – az általános gyakorlat szerint – a 18-as felosztás alábbi sorrendjében csoportosítottuk a könyveket:

Szépirodalom

Képeskönyvek
 Meséskönyvek
 Állattörténetek
 Gyermekvilág, úttörőélet
 Mondák, regék, történelmi regények
 Kalandos történetek
 Híres emberek
 Költemények
 Kis színház, bábjáték
 Válogatás a felnőttek irodalmából

Ismeretterjesztő irodalom

0–2 Tájékozódjunk a tudományok világában
 3 Ifjúsági mozgalom
 4 Tanuljunk nyelveket
 5 Búvárkodás a természet birodalmában
 6 A technika vívmányai
 7 Művészet, játék, sport
 8 Írókról, könyvekről
 9 Hazánkról és a nagyvilágról

Csakhamar kitűnt, hogy a szakcsoportok sorrendjéhez való ragaszkodás nem volt szerencsés. Az ismeretterjesztő könyvek egy sarokba kerültek, s más fontos szakcsoportok is például a költemények, a sorrendi raktározás miatt erősen háttérbe szorultak.

Figyelembe kellett tehát vennünk a *felnőtt és gyermek szabadpolc közti lényeges különbséget*, azt, hogy amíg felnőtt könyvtárban az állománynak csak egyrészét helyezik tervszerű válogatással szabadpolcra, s az olvasó ízlésének befolyásolása már ezzel kezdetét veszi, addig a gyermekkönyvtárban a teljes könyvanyag (egy elenyésző hányad kivételével) áll szabadpolcon a gyermekek rendelkezésére, tehát irányításuknak a megfelelő csoportosításban, egyes szakcsoportok külön kiemelésében, előtérbehelyezésében is kifejezésre kell jutnia.

Meg kellett tehát bontanunk a szakrendi elhelyezés menetét. Így került az ismeretterjesztő könyvek egy része a terem közepén álló bölcshőre, és hozzáférhetőbb polcon helyeztük el a verseket, színdarabokat is.

Ez az átcsoportosítás – amely lényegében kiemelését jelentett – nagymértékben fellendítette az előtérbe állított ismeretterjesztő anyag forgalmát. Erre a későbbiekben visszatérünk.

A szabadpolc lehetővé teszi, hogy a gyermekolvasók jobban megismerjék a könyveket. Amíg a zártpolc melletti könyvajánlás módszerével dolgoztunk, a javasolt könyvekbe betekintettek ugyan az olvasók, de közelebbi ismerkedés a könyvvel nem történhetett. A szabadpolcrendszer mellett azonban ez a közelebbi kapcsolat szükségszerűen kialakul, hiszen a gyerekek, miközben az érdeklődésüknek megfelelő könyvet keresik, a kézbe kerülő könyvekbe belelapoznak, olvasgatják. Ezért sokkal több időt töltenek a szabadpolcos könyvtárban. S ezért nagyobb jelentőségű itt az olvasóterem, amelyet a könyvvel ismerkedő gyermekek gyakrabban vesznek igénybe.

A 2. sz. gyermekkönyvtárban jelenleg egy olvasóterem van, viszonylag távol a kölcsönzötől. Ez meglehetősen sok járkálást jelent a kölcsönző és olvasóterem között. A könyvtár tervbe vett átrendezése után közvetlenül az új kölcsönzőhelyiség mellett rendezünk be egy kis olvasótermet (amely egyben szakköri szoba is lesz) s így a járkálás csökkenni fog, ezáltal a gyerekek jobban elmélyülhetnek az olvasásban.

A könyvvel való futólagos ismerkedés hasznos, mert a gyermekek irodalmi ismeret-ségi körét kiterjeszti. Rá kell mutatni azonban arra is, hogy *ez nemcsak pozitív jelenség*. Sok gyermek úgy érzi, hogy a könyvet, amelybe csupán beleolvasott, már „el is olvasta”. Ezt tapasztalják a könyvtárosok, amikor egyes kis olvasók azzal a panasszal fordulnak hozzánk, hogy nem találnak könyvet, mert már „mindent olvastak”. Amikor azonban megkérdezzük az egyes könyvek tartalmát, kiderül, hogy csak felületesen ismerik (vagy még úgy sem). A könyvtárosnak tehát a szabadpolc és olvasóterem kombinált eszközei mellett harcot kell folytatnia a gyerekek felületes könyv olvasása ellen.

Ez a feladat kapcsolódik a gyermekkönyvtárosoknak ahhoz a nagyon fontos szerepéhez, amely *a gyermekolvasók különben is felszínes könyv olvasását felszámolni törekszik*. A gyerekek sokszor a hazavitt és ténylegesen elolvasott könyvek tartalmát sem ismerik a valóságnak megfelelően, mert egyes „unalmas” részeket átugornak, s az olvasmányt már eleve kivonatossan ismerik meg.

A későbbiekben ismertetjük majd annak a felmérésünknek az eredményét, amelynek során azt vizsgáltuk, hogy az elvitt ismeretterjesztő könyveket milyen mértékben olvasták el a gyerekek.

Az elmélyült olvasásra szoktatás érdekében a könyv kiadásakor fel kell figyelni a gyermek választására. Ha nem megfelelő könyvet visz haza, már eleve kizárjuk a lehetőségét az elmélyült olvasásnak. Legjobb esetben beleolvas a könyvbe, a számára érdektelen részeket átlapozza. Ha ez több alkalommal ismétlődik, a felszínes olvasás oly megszokottá válik számára, hogy felnőtt korában sem olvas majd másképp.

A gyermek által kiválasztott könyvhöz fűzzünk még néhány érdeklődést felkeltő ajánló szót, esetleg hivatkozzunk a könyv egy részletére. — „Kiváncsi vagyok, neked mi erről a véleményed, majd meséld el, ha visszahoztad a könyvet” —. Ha ehhez hasonló felhívással bocsátjuk útnak a gyermeket, nagyon valószínű, hogy érdeklődéssel és figyelemmel fog olvasni.

Ösztönzőleg hat a gyermekekre, ha tudja, hogy a könyvtárban elbeszélgetnek vele a visszahozott könyvekről. A kérdés mindig érdeklődő, sohasem számonkérő jellegű legyen. Az ilyen beszélgetésbe más gyerekek is szívesen bekapcsolódnak. N. Mária III. osztályos olvasónkkal „Iljin: Százezer miért” című könyvéről beszélgettünk. A kislány elfogadhatóan beszélt a könyv tartalmáról. A könyv egyik kérdését idézve („miért lehet a jégen korcsolyázni, és a kövön miért nem?”) a kislány nem tudta a helyes választ, de mások beleszóltak a beszélgetésbe, és vita alakult ki. Csodálkozva láttuk, hogy Mária újból kikölcsönzi a könyvet — saját jószántából — alaposabb olvasgatás végett.

Elmélyültebb olvasásra neveli a nagyobb gyermeket az időnkénti írásos beszámoló készítése, vagy olvasónapló vezetése. Fontos, hogy ezeknek a kis írásműveknek nyilvános-ságot biztosítsunk falújságon, tablón, albumban.

A könyvállomány feltárása és a szabadpolc

Még a legújabb könyvtári tagok is magától értetődően és *lelkesen veszik birtokukba* a könyvtárat, s a magyarázó szavak elhangzása után könnyen tájékozódnak a könyvek rengetegében. Elsősorban a szakcsoportokat jelző táblák, feliratok, választólapok igazítják őket útna, de igénybe vehetik az állományfeltárás más eszközeit is.

A könyvtár alapvető katalógusa a betűrendes és tematikus katalógus. Az előbbi szerzők szerinti betűrendben tartalmazza a címleírásokat szépirodalmi és ismeretterjesztő anyagot vegyesen. A szükséges utalólapok is itt helyezkednek el, például életrajzi regényeknél a könyv főalakjának nevéhez, mese-gyűjteményeknél a cím első szavához stb. is teszünk cédulát. A katalóguskarton bal felső sarkán levő jelzet útbaigazítja a gyermeket, hogy melyik polcon kell keresnie a könyvet.

A témakatalógus csoportjai a raktári szakcsoportoknak felelnek meg. Színes, nyomtatott választólapjai is azonosak a polcokon levő kusztozokkal, ami segíti a gyors tájékozódást.

A katalógusban, csakúgy, mint a polcokon, a fontosabb írók neveit külön is kiemeljük.

Főbb sorozatainkról (Búvár könyvek, Ifjúsági kiskönyvtár) a sorozati katalógus ad tájékoztatást, a kézikönyvtár katalógusa pedig a helyben használható kézikönyvtár anyagát tárja fel.

A gyermekkönyvek feltárásának mindinkább fontossá váló eszközei a képes ajánló jegyzékek, bibliográfiák. *Ezeket a szükséglet hozta létre.* Amikor ugyanazon téma iránt nagyobb számban érdeklődnek, könyvanyagunk megfelelő műveiből jegyzéket állítunk össze, amelyeket szorgalmasan forgatnak kis olvasóink. Az albumokat képek, illusztrációk díszítik, amelyeket egyes gyermekolvasóink készítenek felkérésünkre.

A képes MESEALBUM az alsótagozatosok számára készült, az ÁLLATOK VILÁGA című képes, annotált albumkatalógus 5-ös csoportbeli (Búvárkodás a természet birodalmában) ismeretterjesztő könyveinket népszerűsíti.

1848. TE CSILLAG! címen a szabadságharcra kapcsolatos könyveinket gyűjtöttük össze, a kézikönyvtár és a verseskötetek anyagát is felhasználva.

Ötödik osztályosainknak SZÁLL AZ ÉNEK címen a könyvtárban található mondákról adtunk kézbe egy albumot. Külön csoportosítottuk a magyar, külön az idegen népek mondáit, valamint a helyhez és személyekhez fűződő mondákat.

Gyakran ismétlődő kérdések válaszáként anyagot gyűjtöttünk az ŐSEMBERRŐL az érdeklődők részére. A felsorolásban olyan művek is szerepelnek, amelyeknek csak egy része vagy fejezete foglalkozik a témával.

A katalógusok használatára rendszeresen *tanítjuk* olvasóinkat. Egy-egy felsőtagozatos gyermek beiratkozásakor vagy egy könyv keresése alkalmával a jelenlevő többi olvasót is a katalógusok köré gyűjtjük és megbeszéljük a katalógusban való tájékozódás műhelytitkait. Csoportos könyvtárlátogatások alkalmával a könyvtár bemutatása kapcsán a katalógushasználat módját gyakoroltatjuk is a gyerekekkel.

A gyerekekre való ráhatás fontos eszközei a kiállítások. Felmerülhet ezzel kapcsolatban az a kérdés, hogy mi szükség van szabadpolcos könyvtárban kiállításokra, mikor minden könyv szem előtt van, könnyen hozzáférhető. Ez a megállapítás csak részben helytálló, mert a szabadpolcos könyvelhelyezéssel önmagában nem érjük el azt a célt, amit a könyvkiállítással. Kiemelhetjük szabad polcon például a *Híres emberek irodalmát*; ezzel a gyerekek figyelmét egy témakörre, az életrajzi regényekre irányítottuk. De ez a kiemelés még nem alkalmas összefüggések bemutatására. Kittenberger Kálmán életregényének bemutatásával például egy kiállítás keretén belül a híres utazó művein kívül afrikai útirajzainkat, vadászkalandokat tartalmazó könyveinket is csoportosíthatjuk. Puskás Tivadar életrajzához a technikai jellegű könyvek egész sorát kiállíthatjuk, egyszerűbb és bonyolultabb műveket tárhatunk a gyerekek elé.

Foglalkozás a gyerekekkel a szabadpolcnál

A gyermekkönyvtár állományának vannak olyan részei, amelyeket nem használhat az olvasók minden csoportja. Értékes szépirodalmi és ismeretterjesztő művek is okozhatnak kárt a gyerekeknek, ha még nincs felkészülve ilyen színvonalú könyvek olvasására.

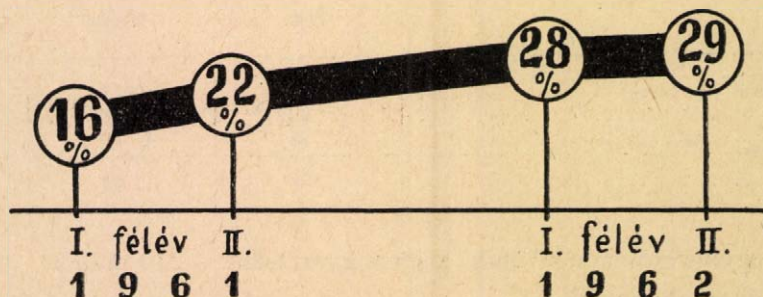
A serdülők részére szánt polcot elválaszthatjuk az állomány többi részétől, de a problémát ezzel még nem oldottuk meg, mert a gyermekirodalomban is, de főleg az ismeretterjesztő művek között sok olyan alkotást találunk, amely bizonyos tudást, érettséget követel. *A helyes megoldás a könyvtáros közvetlen segítségével.* Felhívja a figyelmet a gyermek által választott olvasmány nehézségeire, és más könyvet ajánl a témakörből. Ritkán, de előfordul, hogy a gyermek ragaszkodik az általa választott könyvhöz. Ilyenkor leültetjük és olvastatunk vele. Ha ez sem győzi meg, meg kell vizsgálnunk, vajon makacosság-e vagy átlagon felüli értelmi képesség teszi kitartóvá a gyermeket?

A gyermek könyvválasztásánál sokszor a gyakorlat rágófel elképzeléseinkre. Az ismeretterjesztő anyag forgalmának alakulása tekintetében ezért is nagy jelentősége van a szabadpolcoknak. Zártrendszerű kölcsönzésnél a könyvtáros nem is mer ajánlani például rádiós könyvet 12 éves lánynak, vagy háztartási ismereteket tartalmazó szakkönyvet hetedikes fiúnak. Látható, hogy a gyermek a könyvek világában felfedező úton jár, érdeklődési és ismeretköre egyre bővül.

Érdekes felfigyelni az ismeretterjesztő könyvek forgalmának növekedésére. Adataink összehasonlítják a korábbi zártpolcos gyermekrészelek eredményeivel a 2. sz. gyermekkönyvtár jelenlegi forgalmát. (Az itt közölt számok saját gyakorlatunkból valók).

Megnevezés			Szépirod.	Ism. t.	Ism. t. %-os aránya
Zárt polc	1957. II. félév	34. sz. könyvtár gyermek-részlege	5 707	489	7,9
Zárt polc	1959. II. félév	2. sz. könyvtár gyermek-részlege	20 516	1 929	8,6
Szabad polc	1961. IV - XII.	2. sz. gyermekkönyvtár	21 415	5 603	20,0
Szabad polc	1962. egész év	2. sz. gyermekkönyvtár	25 398	10 319	28,9

Meg kell jegyezni, hogy a korábbi években az ismeretterjesztő könyvek propagálására nem fordíthatunk gondot a maihoz hasonló mértékben, mert alig voltak használható ismeretterjesztő művek. A 2. sz. gyermekkönyvtár megnyitása utáni időszakban lényegében a gyermekek spontán válogatása következtében értünk el 18 - 20%-ot, de a legutóbbi évben tudatos irányítással már a 30%-ot közelítettük meg.

Az ismeretterjesztő irodalom arányának növekedése az összes kölcsönzött könyvek számában

Az ismeretterjesztő könyvek arányának növekedése tehát állandó folyamat.

Fenti eredményeinket erősen és pozitív irányban befolyásolja az utóbbi évek könyvkiadásának sokszínűvé, tartalmasabbá válása is.

Ennek ellenére felmerül bennünk egy kérdés, elolvassák-e a gyerekek a kikölcsönzött könyveket, vagy csak kikölcsönzik? Feltétlenül igenlő választ kellene erre adnunk annak tudatában, hogy olvasóink kényszer nélkül és örömmel viszik haza ezeket a műveket.

A következő táblázatokban a *gyermek olvasásának minőségét figyelő elemzésünk eredményeit közöljük*. 217 olvasónk által visszahozott 270 ismeretterjesztő mű elolvasását vizsgáltuk meg. A jelzett kötetek 65%-át fiúk és csak 35%-át kölcsönözték lányok. Számszerűleg is bizonyítható a fiúk részéről eddig is tapasztalt spontán érdeklődés az ismeretterjesztő irodalom iránt. A lányok sokkal nehezebben szánják rá magukat a népszerű tudományos könyvek olvasására, és akkor is főleg a művészeti, történelmi, földrajzi jellegű műveket forgatják.

AZ OLVASÁS MINŐSÉGE

Alsótagozatosok

	Fiúk	Lányok	Összesen
Az elvitt könyveket elolvasta	25	8	33
Olvastott belőle	12	4	16
Nem olvasta el	5	5	10
Összesen	42	17	59

Felsőtagozatosok

	Fiúk	Lányok	Összesen
Az elvitt könyveket elolvasta	64	49	113
Olvastott belőle	52	19	71
Nem olvasta el	18	9	27
Összesen	134	77	211

Alsó-, felsőtagozat összesen

	Fiúk	Lányok	Összesen
Az elvitt könyveket elolvasta	89	57	146
Olvastott belőle	64	23	87
Nem olvasta el	23	14	37
Összesen	176	94	270

Az adatok egybevetésekor kitűnik, hogy a gyermekek a 270 műből:

teljes egészében elolvastak	146	kötetet	(54%)
részleteiben olvastak	87	"	(32%)
egyáltalán nem olvastak el	37	"	(14%)

Sajnos korábbi időszakokkal való összehasonlítási alapunk nincsen, mivel ilyenfajta méréseket ezideig nem végeztünk, de úgy gondoljuk, hogy ez az arány nem rossz. A könyveknek 86%-át általában kielégítő mértékben megismerték a gyerekek. Meg kell jegyez-

nünk, hogy a könyvbe való beleolvasás az esetek túlnyomó részében pozitív eredményként fogható fel. Figyelembe véve azt a körülményt, hogy a ismeretterjesztő művek igen gyakran nem egységes témafeldolgozásúak, olykor teljesen önálló leírások gyűjteményei (például Pap János: A nagy pillanat, Operák könyve, a különböző évkönyvek) amelyeknek ha csak egy-egy részét is tanulmányozza át alaposan a gyermek, a könyvről való ismeretét elfogadhatónak mondhatjuk. A részben való olvasás kategóriáját ilyen szempontból bíráltuk el s a többi részbenolvasott könyvet – mint negatív jelenséget – a „nem-olvasott” csoportba tettük.

Alsótagozatos gyermekek olvasásának elemzésekor szembeűnik, hogy a 10 éven aluli lányok milyen szórványosan kölcsönzik az ismeretterjesztő műveket, s a már elvitt könyvekről való tájékoztatlanságuk is erősen meghaladja a velük egykorú fiúk átlagát.

A könyvek mennyiségét tekintve a 10 éven felüli lányok is lemaradnak a fiúk mögött, de az olvasás minőségét tekintve körülbelül egyforma színvonalon állnak.

Nézzük meg, mely könyvek tarthatnak számot elsősorban *lányolvasóink érdeklődésére*. Nagy népszerűségnek örvend a „Lányok évkönyve”, a különböző játékoskönyvek, az állatokkal foglalkozó leírások, művészeti jellegű könyvek és néhány útleírás. És melyek a *fiúk kedvelt olvasmányai*? Barkácskönyvek, a modern technika vívmányairól szóló művek, sport és útikalandok állnak érdeklődésük előterében.

A megvizsgált könyvanyag nem elegendő általános következtetések levonásához, annyi azonban világosan kitűnik, hogy a könyvek népszerűségének mérésekor *nemcsak a könyv színvonala*, érdekessége elsősorban döntő, hanem *a gyermek, a maga értelmi felkészültségével*, érdeklődésével. Szinte hihetetlen, hogy egy VII. osztályos leányolvasónk olvasatlanul hozta vissza Kessler: Föld alatti ösvényeken című érdekes és nagyon kedvelt könyvét, vagy ugyancsak egy VII. osztályos olvasónk Máté: Távirat éjfélfkor című írásáról képtelen volt beszámolni. A könyvekben van a hiba? Semmiesetre sem! Ugyanezekről a könyvekről lelkesen és élményszerűen mesélt több olvasónk, akik szintén teljesen kedvük szerint választották ki azokat. Láthatjuk, hogy a legérdekesebb könyvet is érheti az „unalmas” megbélyegzés, ha szellemileg fel nem készült olvasó kezébe kerül, és ez fokozott figyelésre inti a könyvtárosokat.

A serdülők és a szabadpolec

Különös figyelmet érdemelnek serdülő korú, 13–14 éves olvasóink. Ők már lassan kinőnek a gyermekkönyvtárból, s a mi feladatunk, hogy a felnőtt könyvtár küszöbét bizonyos irodalmi tájékozottsággal, könyvtári alapismeretek birtokában lépják át. Ennek érdekében megkezdtük nyolcadik osztályosaink olvasottságának vizsgálatát.

19 *könyvcím*ből álló *irodalomjegyzéket* állítottunk össze kiemelkedő magyar és világ-irodalmi ifjúsági művekből:

Beecher – Stowe	Tamás bátya kunyhója
Defoe	Robinson
Dickens	Copperfield Dávid
Gajdar	Timur és csapata
Gárdonyi	Egri csillagok
Jókai	A kőszívű ember fiai
Karinthy	Tanár úr kérem
Kasszil	Vologya utcája
Katajev	A távolban egy fehér vitorla
Kipling	A dzsungel könyve
Mark Twain	Tom Sawyer kalandjai

Mark Twain	Huckleberry Finn kalandjai
Mark Twain	Koldus és királyfi
Mikszáth	A két koldusdiák
Molnár Ferenc	A Pál-utcai fiúk
Móra Ferenc	Dióbél királyfi
Móra Ferenc	Kincskereső kisködmön
Móra Ferenc	Rab ember fiai
Móricz Zsigmond	Légy jó mindhalálig

130 nyolcadik osztályos olvasónkról személyi lap vezetését kezdtük meg. Tervünk az volt, hogy tanév végéig elolvastatjuk velük a jegyzéken szereplő és általuk még nem ismert könyveket.

A gyerekek általában *szívesen fogadták* érdeklődésünket, és készségesen vállalták a művek elolvasását. Mindössze egy olvasónk zárkózott el felhívásunktól.

A vizsgálat eredménye a következő volt:

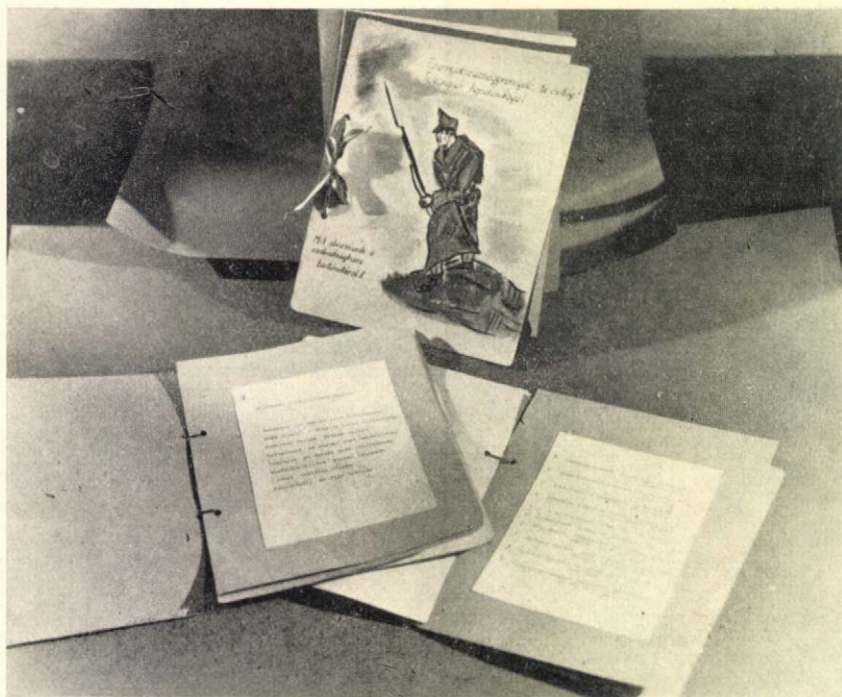
A tizenkilenc könyvből *egy gyermek átlagosan 14,5 könyvet* olvasott. Érdekes megvizsgálni közelebbről egyes könyvek népszerűségét.

A százharminc gyermekből 14 éves koráig olvasta a következő műveket:

		A felmérés kezdetén	Az év végén
Beecher – Stowe	Tamás bátya kunyhója	106	116
Defoe	Robinson	116	121
Dickens	Copperfield Dávid	50	68
Gajdar	Timur és csapata	108	116
Gárdonyi	Egri csillagok	130	130
Jókai	A kőszívű ember fiai	130	130
Karinthy	Tanár úr kérem	102	113
Kasszil	Vologya utcája	43	79
Katajev	A távolban egy fehér vitorla	73	100
Kipling	Dzsungel könyve	117	123
Mark Twain	Tom Sawyer kalandjai	105	118
Mark Twain	Huckleberry Finn kalandjai	104	116
Mark Twain	Koldus és királyfi	114	122
Mikszáth	A két koldusdiák	77	98
Molnár	A Pál utcai fiúk	130	130
Móra	Dióbél királyfi	93	106
Móra	Kincskereső kisködmön	93	102
Móra	Rab ember fiai	54	79
Móricz	Légy jó mindhalálig	116	124

Irányításunk következtében a vizsgált időszakban átlagosan csaknem két könyvet olvasott el a javasolt művekből egy-egy gyermek, amivel 16,5-re emelkedett az átlag.

Az elemzésből kitűnik, hogy a Móra-könyvek nem eléggé ismertek, s talán nem eléggé kedveltek a gyermekek körében. Nyolcadikosaink – érthető módon – már nem szívesen veszik kézbe a jegyzéken szereplő három Móra könyvet; túl gyerekesnek tartják. Ebben az esetben más Mórát adunk kezükbe például az Aranykoporsót. De hogy a fentebb említett Móra-könyvek se maradjanak olvasatlanul, alsótagozatosok körében fokozottabban hívjuk fel a figyelmet e könyvek olvasására. Ennek kapcsán Móra Ferencről és műveiről szóló mesedélutánokat rendeztünk, felhasználtuk a szemléltető propaganda különböző lehetőségeit, tablókat, kiállításokat.

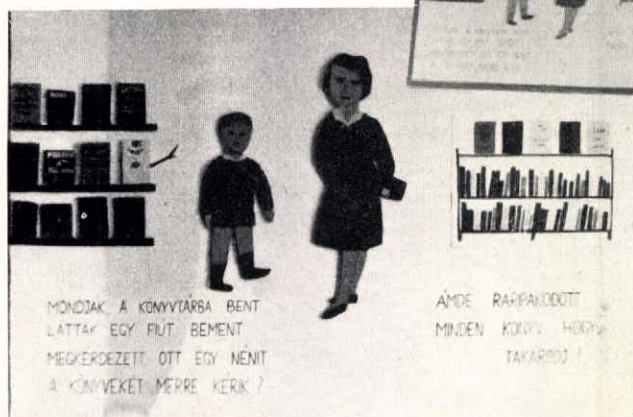
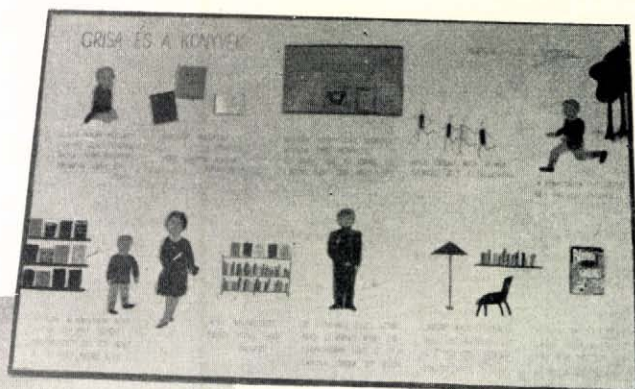

A gyermekolvasók rajzaival díszített annotált album-katalógusok

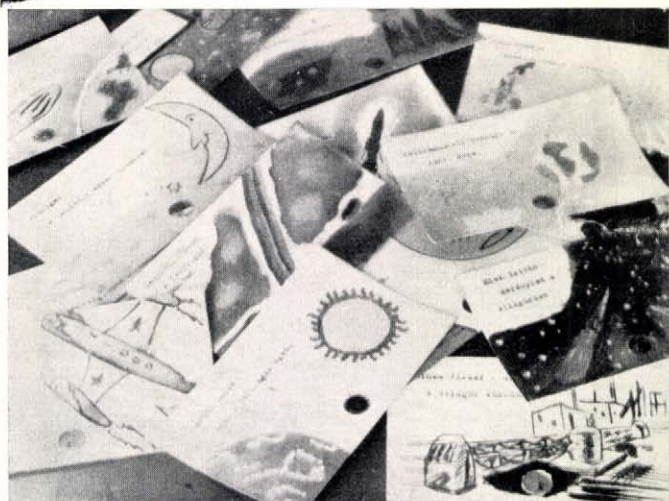

A Móra-könyvek propagándája gyermekrajzokkal díszített falitáblával, bejegyző-albummal és album-katalógussal

Szemléltető falitábla

Képes katalóguscédulák

A könyvtár köleszönye

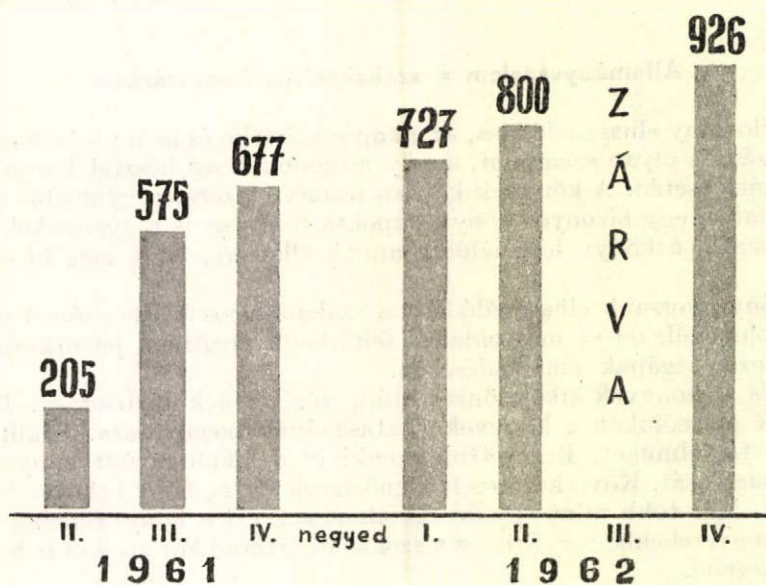
Részlet
az olvasóteremből

A serdülő korosztály külön csoportja az általános iskolát már elvégzett olvasóink, akik különböző okokból (távolság, megszokás) nem iratkoztak még át a felnőtt könyvtárba. A tapasztalat az, hogy sok olvasónk szívesen látogatja könyvtárunkat az általános iskola elvégzése után is, s mi igyekszünk elérni, hogy a szabadpolcnál választott olvasmányaik meghaladják az általános iskolai szintet. Ennek segítése érdekében a „Válogatás a felnőttek irodalmából” elnevezésű szakcsoportunk fejlesztésének ütemét állandóan gyorsítjuk. A könyvtár megnyitásakor a serdülők részére gyűjtött anyag az összállomány-nak 8,5%-a volt, 1962 végén 9,4%-a, miközben a könyvállomány abszolút számban jelentősen növekedett.

Gyorsult e szakcsoport kölcsönzése is:

1961. II. negyed	205 kötet	1962. I. negyed	727 kötet
III. " "	575 "	II. " "	800 "
IV. " "	677 "	III. " "	— " *
		IV. " "	926 "

Az ismeretterjesztő irodalom forgalmának növekedése a 2. sz. gyermekkönyvtárban

A fenti eredményeket több tényező befolyásolta. A felnőtt anyag irodalma a könyvtár indulása után hetekkel később került szabadpolcra. Eleinte a kölcsönzőpult mögött raktároztuk ezeket. A gyerekek kezébe csak akkor kerültek, ha a katalógus alapján kérték, vagy ha a könyvtáros ajánlotta azokat. A nagyobb forgási sebesség elérése érdekében helyeztük ki ennek a csoportnak egy részét szabadpolcra. (Az egész anyag kirakásának helyhiány az akadálya.) Ennek eredménye azonnal megmutatkozott.

A serdülők olvasmányainak minőségi összetétele is javult. Jókai kötetek, Mikszáth, Móra, Dickens, Walter Scott, Jack London művei között válogathatnak olvasóink, s a választék egyre bővül.

Az 1963-as évnek fontos eredménye lesz könyvtárunkban az olvasóterem különválasztása. Mint már említettük, közvetlenül a kölcsönző mellett kis olvasótermet fogunk

* A könyvtár két hónapig zárva volt.

működtetni. Tanulásra, elmélyültebb olvasásra különálló olvasótermet használhatnak; itt kap majd elhelyezést az eddig nagyon mostoha körülmények között zsúfolódó kézikönyvtár. Lényeges változást jelent a kézikönyvtár szabadpolcossá tétele, amely olvasószolgálati munkánkat erősen fellendíti majd. Olvasóink dolgozatkészítéséhez, egy bizonyos téma iránti különös érdeklődésük kielégítéséhez a szabadpolcon álló érdekes és adatokban gazdag gyűjtemények használata igen nagy segítséget adhat. A gyerekek feladatainak előkészítésekor gyakran találkoznak olyan kérdésekkel, amelyekre a tankönyv nem ad feleletet. Az „Egri csillagok” című könyv elemzésével kapcsolatban a mű keletkezésének körülményeiről, a könyv megírását ösztönző tényezőkről kerestek legutóbb adatokat a gyerekek. Jelenlegi körülményeinkhez mérten igyekeztünk jól ellátni őket irodalommal.

Első lépés a katalógus átnézése. A 8-as (Írókról, könyvekről) 9-es (Hazánkról és a nagyvilágról) szak átvizsgálásakor közösen választjuk ki a megfelelő könyvet, lexikont. Gyakran fordulunk felnőtt könyvtárakhoz is az anyag kiegészítése érdekében. A tőlük kapott irodalmi tanulmányok csak részleteikben használhatók (ugyanis meghaladják a 13–14 évesek felkészültségét). Az anyag feltárása, megjelölése könyvtárosi feladat. Sok olvasónk jęgyzetelés közben fedezi fel a „kutatómunka” ízét, és örömmel mélyed el munkájában.

Állományvédelem a szabadpolcos könyvtárban

A könyvállomány elhasználódása, az elkopás mértéke és nem utolsósorban a könyvek esetleges elveszése is olyan szempont, amely meggondolásra készítet könyvtárak szabadpolcossá alakítása esetén. A könyvek kopása természetsszerűleg gyorsabb a szabadpolcos könyvtárban, mivel egy bizonyos könyv naponta többször is a gyermekek kezébe kerül, forgatják, lapozzák, a könyv használódik annak ellemére, hogy még ki sem kölcsönöztek.

Az állomány gyorsabb elhasználódása a szabadpolcos kölcsönzésnél olyan tényező, amellyel számolni kell, de ez más oldalról feltétlenül pozitívan jelentkezik: a gyerekek irodalmi tájékozottságának emelkedésében.

Más kérdés a könyvek kikölcsönzés utáni védelmének biztosítása. Beiratkozásor figyelmeztetjük olvasóinkat a könyvek tisztaságának megóvására. Kiállítás, plakát is felhívja erre a figyelmüket. Bevezettük ezenkívül a kikölcsönzött könyvek helyszínen történő becsomagolását. Következtesen ellenőrizzük azt is, hogy bekötve hozzák-e vissza is a könyveket. Már több mint egy éve alkalmazzuk ezt a könyvvédelmi módszert azt remélve, hogy a gyerekekbe rögződik ez a szokás és otthoni könyveiket is hasonló gondossággal fogják kezelni.

Az állományvédelem másik igen fontos része a könyvek megőrzése. Szabadpolcos könyvtárban feltétlenül szükséges az ellenőrzés megvalósítása. Fontos, hogy a gyerekek ruhatárban helyezhessék el táskájukat, kabátjukat. A kikölcsönzött könyvek ellenőrzése is jó, ha itt történik. Könyvtárunkban kilépőjegyet adunk a gyerekeknek 1, 2, 3, 4-es számozással a kikölcsönzött könyvek darabszáma szerint. Kifelé menet a gyermek leadja a ruhatárban a kilépőt és bemutatja a már becsomagolt, kikölcsönzött könyveket. Előfordult már, hogy a gyermek kölcsönzés nélkül vitt haza könyvet – teljes jóhiszeműséggel, – vissza is hozta őket. Lopást két év alatt nem tapasztaltunk.

A szabadpolcrendszer – mint általában minden új kezdeményezés – sok problémát vet fel mind a felnőtt mind a gyermekkönyvtárakban. Meggyőződésünk, hogy *ennek a kölcsönzési rendszernek a bevezetése helyes volt*; a részletkérdések, módszerek kidolgozásában a helyes út megtalálásához azonban sok éves tapasztalatokra, megújuló kísérletekre s ezek megvitatására van szükség. Ezért lényeges, hogy *a problémákat felvessük*, mert a kérdések tisztázásának, munkánk tartalmassá tételének ez az előfeltétele.

Barta Andrásné

A FIATALOKKAL VALÓ FOGLALKOZÁS A SZABADPOLC-RENDSZER MELLETT

A könyvtár társadalmi jelentősége, kulturális hatása fokozott mértékben érvényesül a szabadpolcos kölcsönzési rendszerben. A könyvtáros tájékoztató, irányító feladatát már nem a pult mögött elzárva végzi, hanem az olvasók közé kerülve velük együtt választja ki a könyveket. Nevelő munkája így hatékonyabbá válik, a közvetlen kapcsolat biztosítja a könyvtár nagyobb hatását olvasóira.

A könyvtáros csak minőségileg megváltozott olvasószolgálattal tudja ezt a fontos feladatot jól elvégezni. Ennek eszközei: az állomány helyes feltárása, az olvasó jó és állandó tájékoztatása, a bibliográfiák, katalógusok és egyéb segédeszközök használata. A segédeszközök használatának jelentőségét fokozza a könyvek egy részének tematikus elrendezése, amikor a különböző címek alatt, szépirodalom és szakirodalmi mű egymás mellett kap elhelyezést a polcokon. Az olvasó tájékoztatásának folyamatos munkának kell lennie, — nem elég holnap megtenni, amit ma tudunk.

Könyvtárunk, a kispesti 25 sz. könyvtár 1962 januárjában tért át a szabadpolcos kölcsönzési rendszerre. Olvasószolgálati munkánk egyik fontos célkitűzése volt: a fiatalokkal való rendszeres foglalkozás megszervezése.

Rendkívül lényeges problémája a közművelődési könyvtárnak, hogyan alakítja ki kapcsolatait a fiatal olvasókkal. A könyvtáros nem kialakult emberekkel áll szemben. Az ifjú olvasók érdeklődési köre körülhatárolhatatlan. A segítséget jobban igényli és várja, mint az a felnőtt olvasó, aki meghatározott elképzeléssel lép be könyvtárunkba.

A szabadpolcos kölcsönzési rendszerből adódó nagy lehetőségek minőségi változást hoztak olvasószolgálati munkánkban, a fiatal olvasók könyvtári nevelésében.

Az olvasók szervezése

1962-ben növelni akartuk a fiatal olvasók arányát. Ennek érdekében felkerestük a kerület iskoláit, megbeszéléseket folytattunk az igazgatókkal és tanárokkal. A 4. sz. iparitanuló-intézet tanárai együtt iratkoztak be a könyvtárba. Az irodalom tanárnője elmondotta: nem tudnak olyan mértékben irodalommal foglalkozni az órákon, ahogy az szükséges lenne. Segítségünket és támogatásunkat kérte munkájához, ugyanakkor akcióinkat a tanulók közötti propagandamunkával segítette. A Gyors és Gépíró Iskola igazgatónője megbeszélésünk alapján iskolájában tájékoztatást adott könyvtárunkról és a tanulókat felhívta: iratkozzanak be a könyvtárba. Ellátogattunk a Bóripari Tanuló Intézetbe. Itt szervezésünk eredménytelen volt. A vezető nevelő szerint ennek oka, hogy az intézetben főleg más kerületekben lakó fiatalok tanulnak. A Landler Jenő gimnázium tanulói szépszámmal járnak könyvtárunkba. Kollektívánk több alkalommal nyújtott segítséget a gimnázium tanárainak. Megbeszélésünk alapján a pedagógusok újból felhívták a diákok figyelmét a könyvtár szolgáltatásaira és szorgalmazták a fiatalok könyvtárlátogatását.

Szervezésünk eredményeként, az előző évhez képest, a 15–26 éves olvasók aránya így alakult:

	1961		1962	
15–18 év	617	25%	759	26,7%
19–26 "	437	17,5%	520	18,3%
	1054	42,5%	1279	45%

Örvendetes tény az ipari tanulók számának növekedése.

1961-ben	192	1962-ben	302
----------	-----	----------	-----

Közép- és főiskolás olvasóink száma:

1961-ben	383	1962-ben	477
----------	-----	----------	-----

Fiatal munkásolvasóink (szak- és segédmunkások) aránya az összes munkásolvasóhoz viszonyítva 40%.

Elgondolkoztató számok ezek, hiszen kitűnik, hogy olvasóinknak majdnem a fele a fiatal korosztályhoz tartozik. Ezért nagy gondot fordítottunk a fiataloknak szánt anyag összeválogatására és a könyvek feltárására.

Az állomány összetétele és elhelyezése

A tematikus elrendezés és az aktuális eseményekkel párhuzamos raktári mozgás (a szabadpolcon belül) minden esetben fokozottan hívja fel az olvasó figyelmét egy-egy témára vagy könyvre.

Könyvtárunk egyik sarkában külön polcot helyeztünk el „Fiataloknak mindenfélé-ről”-felirattal. Itt kaptak helyet a kalandos könyvek, a harcoss, fantasztikus, partizán regények, a pettyes és csíkos sorozat könyvei. Külön polcon vannak a Búvár sorozat természettudományos könyvei, az ideológiai ismeretterjesztő irodalom egyes példányai, a barkácsolókkal foglalkozó és a felfedezésekről szóló olvasmányok. Itt helyeztük el a sportkönyveket, a bélyeggyűjtő, fejtörő, bűvészkönyveket.

Másik polcra az iskolai kötelező olvasmányok, a kapcsolódó irodalmi tanulmányok és a színdarabok kaptak helyet. A két utóbbin – tapasztalatainkon okulva – változtattunk. Állományelemzésünk feltárta klasszikus anyagunk hiányosságait. Ezeket pótoltuk és a színdarabok helyére fiataloknak való klasszikus olvasmányokat tettünk. Különösen a lányok szeretik és keresik ezeket a regényeket. – A tanulmányokat kiemeltük és besoroltuk a 8-as szakba, így az irodalmi tanulmányokat egy polcon találhatják meg olvasóink. A felszabadult helyen a kötelező olvasmányok példányszámát növeltük. A polcokon megtalálhatják a fiatalok az ajánló albumokat, bibliográfiákat és a pályaválasztási tanácsadót.

Az ifjúsági sarok harmadik oldalát a művészettörténeti, zenetörténeti, valamint színház- és filmművészeti könyvekkel megrakott „bölcső” zárja le. Ez nagyon helyes elrendezésnek bizonyult. Számos esetben tapasztaltuk, hogy a fiatalok szívesen fogadják azt a tanácsunkat, hogy olvassanak a szépirodalmi művekhez a kor társadalmi problémáival, zenéjével, művészetével foglalkozó irodalmat.

A Landler Jenő gimnázium esztétikai szakkörének tagjai rendszeresen oldják meg feladataikat könyvtárunkban. A szakkör-vezető tanár úgy küldi ide a diákokat, hogy itt minden segítséget megkapnak. A könyvtáros ilyenkor élvezheti munkája gyümölcsét: a fiatalok bizalmát, lelkesedését. B. Erzsébet harmadikos gimnazista „A művészet kezei” című dolgozatáért külön dicséretben részesült, s a legközelebbi kölcsönzésnél meg-

köszönte segítségünket, irányításunkat. Sz. Anna elsős technikum tanulóinak Homérosz: Illiászához, Szilágyi János György: A görög művészet kezdetei című írását ajánlottuk. Legközelebb már önállóan választotta Devecseri: Homéroszi utazás című könyvét. Tanácsadásunk éppen erre irányult: felébreszteni az elmélyültebb, tervszerűbb olvasást és utat mutatni az önálló válogatáshoz.

Az olvasó tájékoztatása belépéskor

Az útmutatás rendkívül fontos az első alkalommal, amikor beiratkozik az olvasó. A könyvtár légköre, barátságos vagy zord hangulata nagy hatással van az ifjú olvasóra.

Könyvtárunkban mindig biztosítjuk, hogy a fiatal beiratkozóval foglalkozó könyvtáros zavartalanul végezhesse munkáját. Először kézbeadja „Amit jó tudni az olvasónak” című útmutatót, azután elvezeti az olvasót az ifjúsági sarokhoz. Bemutatja a könyveket, felhívja a figyelmet az ajánló albumok és bibliográfiák használatára (kiállítás is van az előtérben ajánló bibliográfiákból), megmutatja a katalógust és elmagyarázza kezelését. Felhívja az olvasó figyelmét, hogy bármilyen kérdésre mindig szívesen válaszolunk, megoldásában segítséget nyújtunk. Megkérdezi a fiataalt, van-e valami elképzelése, terve ami szerint olvasni fog? Általános tapasztalat, hogy a fiatal olvasók rendszertelenek, saját bevallásuk szerint „mindent” olvasnak. Mindenre érvényes olvasótervet nem is lehet kidolgozni, mert olvasottság, egyéniség, ízlés mind szerepet játszik. Kezdő olvasóknak mindig ajánljuk a magyar klasszikusokat, Jókait, Gárdonyit, Mikszáth, Móricz műveit.

A külföldiek közül a kalandos, fantasztikus Verne könyveket, Mark Twain köteteket, Scott regényeit, Fagyeejev könyveit. Természetesen mindenről beszélni úgysem lehet, inkább csak tájékoztatni kell és az érdeklődésnek megfelelően irányítani.

Az olvasók összetétele és a könyvek forgalmának figyelése

1962. április 21-én egyszeri felmérést készítettünk. Végignéztük az összes lejáratí dobozokat és megvizsgáltuk, mit olvasnak 15–22 év közötti olvasóink.

Szempontjaink a következők voltak:

- a) Hányan és milyen kor, illetve nem és foglalkozás szerinti megoszlásban olvasnak?
- b) Milyen műveket kölcsönöznek a fiatalok? Milyen a szocialista szépirodalom, az ismeretterjesztő irodalom és a versek megoszlása a fiatalok olvasmányjaiban?...

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSA

Foglalkozás	Lány	Fiú	Összesen	%
Ipari tanuló és munkás	53	130	183	43
Középiszkolás	113	104	217	52
Tisztv. és egyéb	20	5	25	5
15–22 év közötti fiatal	186	239	425	100%

A KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK

		Szépirodalom			Pol. id.	Műszaki	Műv.	Term. tud.	Egyéb ism. t.
		szocialista	egyéb	vers					
Ip. tan. és munk.	F	37	221	18	24	54	14	35	63
	L	15	209	20	12	5	2	3	23
Közép- iskolás	F	18	142	21	29	41	1	32	85
	L	27	207	35	13	6	—	16	92
Tisztv. és egyéb	F	3	4	1	5	5	—	2	6
	L	16	30	1	4	1	—	6	5
		116	773	96	87	112	17	94	224

A szocialista szépirodalom aránya nagyon kevés, mindössze 11,8%. Az ismeretterjesztő irodalom aránya (34,9%) kielégítő volna, ha az arány is helyes lenne az egyes szakok között, (42% az „egyéb”). Verset 425 fiatal közül csak 73-an olvastak.

Hat hónap után, a felmért anyagból 100 olvasóról személyi lapot készítettünk. Nyolc hétig foglalkoztunk az olvasó fiatalokkal a már ismertetett szempontok szerint.

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSA

	Lány	Fiú	Összesen
Ip. tan. és munkás	16	33	49
Középiskolás	29	17	56
Egyéb	5	—	5
	50	50	100

A KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK

		Szépirodalom			Pol. -id.	Műsz.	Term. tud.	Műv.	Egyéb ism.
		szoc.	egyéb	vers.					
Ip. tan. és munkás	f	21	78	8	16	25	9	5	21
	l	18	51	9	9	8	10	8	27
Középis- kolás	f	14	43	12	15	20	10	7	20
	l	28	69	12	16	18	12	9	25
Egyéb	f	—	—	—	—	—	—	—	—
	l	8	14	—	2	—	1	2	5
		89	255	41	58	71	41	31	111

A figyelés alapját az egyéni foglalkozás jelentette. A beszélgetések eredményeként növekedett a szocialista eszmeiségű szépirodalom aránya 11,8%-ról 22,5%-ra. Az ismeretterjesztő irodalom ajánlással 34,9%-ról 44,1%-ra emelkedett.

Másik fontos probléma a versek olvastatása volt. Ez olyan terület, ahol módszereink még nincsenek kidolgozva. Általában tapasztalhatjuk, hogy a lányok szívesebben olvasnak verseket, mint a fiúk. A költők, versek megszerettetése érdekében sokat tehet a könyvtáros, ha látja a probléma fontosságát. A fiatal korban meg nem szerzett versélményeket nehéz pótolni. A két hónapos figyelési időszak alatt 100 fiatal 41 verseskötetet kölcsönzött, ami előző tapasztalatainkkal szemben jelentős eredmény volt.

A versek olvastatására irodalmi pályázatot is készítettünk. Négy hetenként öt költőtől közlünk idézeteket. Három forduló után József Attila verseiből fejtörő versenyen döntjük el: a legjobbak közül kik érdemelnek jutalmat. Pályázatunkat ez az esemény kapcsolja a József Attila olvasómozgalomhoz.

A József Attila olvasómozgalom

Könyvtárunkban az olvasómozgalom propagálására külön polcra helyeztük az olvasómozgalom könyveit. A feltöltést folyamatosan végezzük. Az érdeklődő fiataloktól megkérdezzük olvas-e az olvasómozgalom keretében? Igenlő válasznál a tasakot megjelöljük és a kölcsönzések alkalmával segítséget nyújtunk a választásban. Azokat, akik nemmel válaszolnak, felvilágosítjuk az olvasómozgalom tudnivalóiról.

Tapasztalataink szerint a gimnázisták szívesebben vesznek részt az olvasómozgalomban. A gimnáziumban Z. tanár vezetésével közös beszélgetéseken számolnak be az elolvasott könyvekről. A kerületi KISZ Bizottság márciusi ülésén – „Megbeszélés a József Attila olvasómozgalommal kapcsolatban” – könyvtárunk is részt vett. Megbízást kaptunk, hogy támogassuk a mozgalmat. Meg is tettük a tőlünk telhetőt, foglalkoztunk az olvasómozgalomban résztvevő fiatalokkal. Azt azonban nem tapasztaltuk, hogy a fiatalok olvasómozgalmi igényekkel lépneek be könyvtárunkba. Fontos feladatunk lesz a következő év első felében kapcsolatot teremteni a KISZ alapszervezetekkel és megbeszélni az olvasószervezés egyes kérdéseit. Könyvtári kollektívánk vállalja a mozgalom eredményeinek konkrét felmérését is. A könyvek elolvasása után a fiatalok számára lehetőség van az olvasottak megbeszélésére Ifjúsági Klubunkban.

Az Ifjúsági Klub munkája

Olvasószolgálati munkánkban a fiatalokkal való találkozások során többször tapasztaltuk: érdekes beszélgetéseket kellett félbeszakítani, mert vagy a könyvtáros nem tudott kellő időt szánni az ifjú olvasóra a zsúfoltság miatt, vagy a fiatal sietett másirányú elfoglaltsága (tanulás, szakkör, munka) után. Így határoztuk el, hogy szombaton délután is kölcsönzünk szeptembertől, délután 1–6-ig. A szombat délutáni kölcsönzéssel akartuk tehermentesíteni a többi napokat a jobb olvasószolgálati munka érdekében. Eleinte kevés olvasónk volt, de nagyon örvendetesen főleg fiatalok. Később a kölcsönzők száma már állandóan 60–70 között mozgott. Az olvasókkal beszélgetve több fiatalban felmerült az igény olyan kötetlen formájú társas összejövetel iránt, ahol megbeszélhetnék irodalommal, művészettel, társadalmi kérdésekkel kapcsolatos problémáikat. Ez indított bennünket arra, hogy szeptember végén megalakítsuk Ifjúsági Klubunkat. Nagy lelkesedéssel indultunk 14 taggal. Jelenleg 26 tagja van a klubnak a következő megoszlásban:

Gimnázista	11
Technikumi tanuló	5
Egyetemi hallgató	2
Ip. tanuló és munkás	5
Könyvtáros	3
	<hr/>
	26

Az előzetes megbeszélés szerint öt téma alapján volt foglalkozás:

1. Alakuló gyűlés, szervezeti szabályzat elkészítése.
2. Modern műveltség. — Vita (Vitavezető: Maruszki József).
3. A reneszánsz jelentősebb mesterei. Művészettörténeti fejtörő (Molnárné Schneider Éva).
4. Ismerkedés, barátság, szerelem. Szabad vitaest.
5. Szabad klubest. Fejtörő játékok, tánc.

Fő célunk volt a klub tagjai között jó, baráti kollektívát kialakítani. Éppen ezért egyik foglalkozásra sem hívtunk külső előadót vagy vendéget. A másik célt: tömöríteni a fiatalokat a könyvtárban, már elértük. A téli szünetben a klub tagjai sűrűn találkoztak a könyvtárban, együtt jöttek kölcsönözni, megvitatták irodalmi élményeiket, megbeszéltek tanulással, szórakozással, művelődéssel kapcsolatos kérdéseiket. A klubot vezető könyvtárosok is véleményt nyilvánítottak ezeken az alkalmakon, sokszor a vitát csak fellebezhetetlen segédeszközeink (lexikonok, értelmező szótár) zárták le.

Decemberben féléves programot állítottunk össze, amelyet a tagság jóváhagyott (Mai magyar költészet, Korok, vallások, istenek című előadások stb., tárlatlátogatások, író-olvasó találkozók szerepelnek a programban), amelyekre külső előadókat is szeretnénk meghívni.

Távlati tervünk a klub munkájába több fiatal olvasót bevonni, az érdekes előadásokra, klubunk író-, olvasó találkozóira minél több nem klubtag olvasónkat meghívni. Egyik szabályzati pontunk ugyanis engedélyezi a külső vendégek meghívását is a klubnapokra.

A fiatalokkal való foglalkozásnak e néhány módszere eredményesnek bizonyult, olvasószolgálati munkánk minőségét nagy mértékben javította. Szükségszerűsége szabadpolcos kölcsönzési rendszerben nyilvánvaló: eredményeket csak állandó foglalkozással, jó módszerek kidolgozásával tudunk felmutatni.

Molnárné Schneider Éva

AZ ISMERETTERJESZTŐ KÖNYVEK FORGALMA A SZABADPOLCOS KÖNYVTÁRBAN

Az ismeretterjesztő irodalom forgalmának rohamos növekedése egyik nagyjelentőségű eredménye a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi hálózata 1962. évi tevékenységének.

Az 1962. év mutatói szerint a 25. könyvtárban az ismeretterjesztő irodalom közel 10 százalékkal emelkedett. 1961-ben 23,3 százalék, 1962-ben 31,7 százalék volt. Ez az emelkedés még egész hálózatunk átlagához mérve is jelentős, mivel 1962-ben 29,1 százalék volt a hálózat ismeretterjesztő könyvforgalmának átlaga.

Az ismeretterjesztő irodalom forgalmánál öröndetes tény, hogy a számunkra legfontosabb három szak (politikai, műszaki, természettudományi) a forgalom 55 százalékát adja. Az összes kötetforgalom 6,25 százaléka műszaki és 4,73 százaléka természettudományos irodalom.

Könyvtárunkban ezt a csaknem 10 százalékos emelkedést főleg három tény okozta:

A szabadpolcon belül a tematikus elrendezés lépten-nyomon felhívja az olvasó figyelmét az ismeretterjesztő irodalom olvasására.

Az önálló műszaki részleg létrejöttével egy könyvtáros fő feladata kizárólag az ismeretterjesztő irodalom propagálása.

A szabadpolcos kölcsönzési rendszer nyomán magasabb szintű olvasószolgálati munka jött létre.

Műszaki irodalmunk forgalmát az év folyamán külön, tizenkilences szak szerinti bontás alapján figyeltük. A bontás első csoportja a természettudomány (általános természettudományos művek, matematika, csillagászat, fizika, kémia és geológia). A további főbb csoportok: elektrotechnika, vas- és fémipar, kohászat, vegyipar, gépgyártás, építőipar, közlekedés, textilipar, finommechanika és ipari automatika.

Az év folyamán 5105 olvasó (az összes kölcsönzők 18,7 százaléka!) kölcsönzött 8751 műszaki könyvet. Ez a könyv – mennyiség az összes forgalom 8,67 százaléka, az ismeretterjesztő irodalomnak 27,3 százaléka.

A szabadpolcos rendszerre való áttérés lehetővé és szükségessé tette, hogy olyan külön megfigyeléseket, állományelemzést stb. végezzünk, melyek segítségével munkánk még tartalmasabbá válhat.

Olvasószolgálat és véleménykutatás

A szabadpolc rendszer kialakításával párhuzamosan végeztük el a szakkatalógus és betűrendes katalógus teljes revízióját. Szépirodalmi katalógusunkat pedig átépítettük címszó-katalógussá, melybe 1963-tól már az új szakanyagot is beépítjük. 1962 első felétől a folyóiratok válogatott cikkatalógusát tárgyszó szerinti elrendezésben fejlesztjük. 1963-ban kezdjük a műszaki részleg tárgyszó-katalógusának készítését.

Az anyag feltárásával párhuzamosan felmértük olvasóink igényeit és kölcsönzési munkánkat. Egy héten keresztül figyeltük az olvasók igényeit és a könyvtárosok segítségnyújtását a következő szempontok szerint:

Téma szerinti kívánságok.

Konkrét kérések.

Segítség általában az olvasó kérésére.

Segítség az olvasó kérése nélkül.

A tárgyalt hét összes kölcsönzője 526 olvasó volt, ebből segítséget nyújtottunk 153 olvasónak, az összes olvasók 29,1 százalékának. A 4 szempontot vizsgáltuk eredményesség szerint is, s a mérések kimutatták, hogy segítségünk a 153 esetből 118-szor pozitív eredménnyel, 35 esetben eredmény nélkül járt. Az esetek 61 százalékát a „konkrét kérések” és „segítség az olvasó kérésére” rovatok adták.

A felmérés nyomán figyeltünk fel arra a tényre, hogy viszonylag kevés esetben segítünk az olvasóknak. A tapasztalat alapján vezettük be, hogy forgalmas napokon minden könyvtáros a kölcsönzőben tartózkodik s legalább kettő a szabadpole mellett, tájékoztatás céljából.

Néhány hónap után ismét egy héten keresztül figyeltük az olvasók segítségét, s a mérések alapján megállapítottuk, hogy most már az olvasók 40 százalékának segítünk a szabadpole mellett; s ebből körülbelül 18 százalékot a „segítség az olvasó kérése nélkül” rovat adta.

Bár ismeretterjesztő forgalmunk jelentősen emelkedett, mégis azt láttuk, hogy az olvasók nagy százaléka nem kölcsönöz ismeretterjesztő könyveket. A százalékos emelkedést főleg az okozta, hogy a maguktól érdeklődők előtt teljes egészében feltártuk az anyagot. Ezután két hétig figyeltük, hány olvasó kölcsönöz ismeretterjesztő-, vagy szakkönyvet. Az időszak összes kölcsönzője 1164 olvasó volt, ebből ismeretterjesztő művet kölcsönzött 542 olvasó, az összes olvasók 46,5 százaléka.

A következő időszak legnagyobb feladata volt a passzív olvasók meggyőzése és bevonása az ismeretterjesztő irodalom kölcsönzésébe.

5 hónappal az első mérés után két hétig ismét figyeltük az ismeretterjesztő irodalmat kölcsönzők számát, amely ekkor már 61,4 százalékra emelkedett. Ezt az eredményt főleg az intenzívebb egyéni foglalkozás és a tematikus kiállítások rendezése eredményezte. Két tárlónkban hetenként rendeztünk kis kiállításokat egy-egy szakma vagy tudományág területéről s egyidejűleg mellétettük a témába vágó ajánló-, vagy szakkönyvtárakat. A ruhatári falrészen rendszeres időközökben kis annotált bibliográfiákkal hívtuk fel a figyelmet egy-egy szakterületre vagy szakmai és tudományos eseményre.

Műszaki részlegünk mintegy 300 véleménykutatató ívet használt fel az igények felmérésére. Ebből kétszázat személyesen adtunk az olvasók kezébe, száz ívet postai úton juttattunk el olvasóinkhoz. Sajnos e száz ívből összesen csak 13 érkezett vissza s ebből is 3 szépirodalmi igénnyel jelölve! Az adminisztratív propagandának és véleménykutatásnak tehát nem nagy lehetőségei vannak közművelődési könyvtárakban. Kitöltve 157 ív érkezett vissza a következő megoszlással:

Könyv igény: 157

Folyóirat igény: 21

Előadás, könyvankét: 7 (ebből 5 olvasó a rádió-, és elektrotechnikát jelölte)

Az igénylők kor szerinti megoszlása:

18-évig.....	16%
19-30 között.....	44%
31-45 között.....	30%
46-60 között.....	6%
nyugdíjas.....	4%

A kor szerinti megoszlásnál feltűnő, hogy a műszaki könyveket igénylők 60 százaléka 30 éven aluli.

Foglalkozás szerinti megoszlás:

Ipari tanuló	12%
Segéd munkás	4%
Betanított munkás	8%
Szakmunkás	46%
Adminisztrátor	—
Technikus	14%
Mérnök	4%
Egyéb	12%

A táblázat legfontosabb tanulsága számunkra, hogy az érdeklődők főleg a szakmájukkal foglalkozó olvasók. Propaganda munkánknál kettős, a feladat: a szakmunkások számának további emelése mellett a szakmával nem rendelkezők — segéd munkások, betanított munkások és középiskolások — bevonása a műszaki irodalom olvasásába.

Érdekes képet mutat és hasznos útmutatót ad számunkra az igények téma szerinti megoszlása:

Energiaipar	—
Elektrotechnika	24%
Kohászat	3%
Vas- és fémipar	13%
Gépgyártás	14%
Vegyipar	8%
Bányászat, mélyépítés	—
Magas ép., vasút	2%
Víz építés	1%
Építőipar	6%
Közlekedés	11%
Textilipar	1%
Bőr-, cipő-konfekció	2%
Finommechanika	6%
Ipari automatika	6%
Egyéb	1%

A téma szerinti megoszlások legérdekesebb tanulsága, hogy a textilipar iránt minimális könyvtárunkban az érdeklődés, pedig kerületünk több textilüzemmel rendelkezik. Külön vizsgáltuk ezt a kérdést s kiderült, hogy a szakmában dolgozó szakmunkások az üzemi műszaki könyvtárban szerzik meg a szakirodalmat, a betanított munkások és segéd munkások pedig egyáltalán nem érdeklődnek a szakirodalom iránt. Ugyanez a tapasztalat az építőipar területén is. A véleménykutató ívek szempontjai is segítettek abban, hogy a műszaki állományt felülvizsgáljuk.

Állományelemzés

Könyvtárunk műszaki és természettudományos propagandájára két időszak jellemző.

Az 1950-es években már működött könyvtárunkban műszaki részleg, amely azonban csak nagyon kis mértékben tartotta feladatának a munkások és ipari tanulók szakkönyvvel való ellátását és a számukra nyújtandó műszaki és természettudományos

propagandát. Ennek következménye, hogy állományunkat 900 kötet idegennyelvű szak-könyv terheli, melynek 80 százaléka túl magas fokot képvisel. A magyar nyelvű régi szerzeményezésű anyag nagy része is alkalmatlan, hogy munkások és ipari tanulók számára kölcsönözzük.

1961 végén párthatározat alapján jött létre másodszer az önálló műszaki részleg, melynek fő feladata most már a munkások és ipari tanulók valamint középiskolások műszaki és természettudományos könyvvvel való ellátása és ennek propagandája. Az induláskor kapott külön könyvvásárlási keret (25 000 Ft) és az 1962-es évi felemelt keret lehetővé tette, hogy állományunk fogyatékoságait zömében kiküszöböljük. Az állományelemzés során az 1956 előtti és utáni időket vettük figyelembe. (Megjegyezzük, hogy az 1956 után vett könyvek közel 80 százalékát 1961-ben és 1962-ben vásároltuk.)

A műszaki részlegben összes állományunk 1962. december 31-én 3066 kötet. (Ez az anyag magába foglalja a természettudományos szakot is a geológiáig!) A 3066 kötet összesen 1984 művet képvisel, amiből a természettudományos szak anyaga 707 kötet (455 mű).

Jelenleg az állomány mintegy 20 százaléka (633 kötet) magasfokú szakkönyv. Jellemző, hogy az 1956 után vásárolt könyvek nem egészen 10 százaléka képvisel magas színvonalat, s ez is abból adódik, hogy az illető szakon belül egyáltalán nem, vagy nem kielégítő mennyiségben tudtunk vásárolni közepes vagy alap-fokú szakkönyvet.

Az állományelemzést a már említett 19-es szak szerinti bontás alapján vizsgáltuk. Az elemzés kimutatta, hogy állományunk megoszlása arányos, százalékban megegyezik a forgalom megoszlásával, vagyis olvasóink igényeivel. A vasipar, elektro- és rádiótechnika, közlekedéstechnika és vegyipar az anyag majdnem 65 százalékát foglalja magába. Folyóirat állományról csak 1962-től lehet beszélni, mivel az előző időszakban a Népszerű Technika és Rádiótechnika kivételével nem rendelkezünk műszaki folyóiratokkal. Így bekötött folyóirat kötetünk összesen 6 darab van. Ugyanez áll az önálló műszaki bibliográfiákra is. 1956 előtt mindössze 6 szakbibliográfia állt a könyvtáros rendelkezésére, jelenleg 28, zömében modern anyagot feltáró bibliográfiával rendelkezünk.

A természettudományos anyag legnagyobb értéke, hogy könyvtárunkban majdnem minden fontosabb kézikönyv-jellegű kiadvány megvan, s így az új vásárlásoknál főleg a népszerűsítő és alapfokú irodalom szerzeményezését helyezhettük előtérbe. Az 1956 után vásárolt természettudományos anyagnak csupán 8 százaléka magasfokú.

Természettudományos és műszaki forgalmunk az 1962-es évben

Az év folyamán a 19-es bontás és az olvasók foglalkozás szerinti megoszlása alapján figyeltük forgalmunkat.

A kölcsönzők foglalkozás szerinti megoszlása:

Munkás	2948 kötet	33,7%
Főiskolás	462 "	5,3%
Középiskolás	1464 "	16,8%
Ipari tanuló	1011 "	11,6%
Egyéb	2329 "	32,6%

A táblázat százalékarányából kitűnik, hogy a műszaki irodalom 62,1 százalékát a számunkra három legfontosabb kategória (munkás, ipari tanuló és középiskolás) olvasói kölcsönözték. A beiratkozott olvasók vizsgálatánál kiderült, hogy olvasóink megoszlásánál ezek a kategóriák csak 54,9 százalékot tesznek ki. Ha hozzávesszük, hogy a nagy százalékot kitevő háztartásbeli és nyugdíjas kategória (a műszaki irodalom forgalmának 18 százalékát kölcsönözték!) az esetek legtöbbszörében valamelyik tanuló vagy dolgozó családtag részére kölcsönözte a műszaki könyveket, úgy 1962-ben feladatunk eszmei célját körülbelül 80 százalékig teljesítettük.

A kölcsönzött művek szak szerinti megoszlása a következő:

Természettudományos alapirod.....	2858 kötet	32,8%
Technika általában, technika tört.	331 "	3,8%
Vasipar, energiaipar	652 "	7,6%
Elektro-, rádió-, tv-technika	1498 "	17,2%
Építőipar, magas-, mélyépítés	653 "	7,5%
Közlekedés, postaügy.....	1072 "	12,3%
Vegyipar, műanyagipar	392 "	4,5%
Finommechanika	122 "	1,4%
Egyéb iparok	1136 "	12,9%

A 19 szak többi része sem súlyában, sem forgalmi mutatóiban nem volt jelentős s ezért a fel nem sorolt 10 kategóriát az „Egyéb iparok” rovat foglalja magába.

A műszaki irodalom jelentős részét a rádió-és televíziótechnika valamint a közlekedés technikája foglalja magába a forgalmi százalékokban. Magyarázata, hogy *sok olvasó jelenleg csak szórakozásának hódol a műszaki irodalom olvasásával*. Örvedetesebb az a tény, hogy mind a vasipar, mind az építőipar és vegyipar szakkönyvei hónapról hónapra nagyobb forgási sebességet érnek el, s az évi statisztika elemzésénél, aránylag jelentős számot adnak. Tapasztalataink igazolják, hogy a szórakozásból olvasók egyre nagyobb számban keresik a szakmájukkal összefüggő szakkönyveket is és általában érdeklődőbbek a technika újdonságai iránt.

Mivel forgalmunk jelentős részét adja a természettudományos művek kölcsönzése, az év folyamán két hónapig vizsgáltuk a művek szak szerinti megoszlása és a kölcsönzők foglalkozása szerint az 5-ös szak anyagának kölcsönzését. A két hónap összes természettudományos könyv forgalma 1014 kötet volt, amit 512 kölcsönző vitt el.

A kölcsönzött könyvek megoszlása a kölcsönzők foglalkozása szerint:

Munkás	234 kötet	23%
Főiskolás	16 "	1,5%
Középiskolás	177 "	17%
Ipari tanuló	61 "	6,1%
Egyéb	526 "	52,4%

A könyvek szak szerinti megoszlása:

Természettudomány általában	278 kötet	27%
Matematika	108 "	10%
Fizika	65 "	6%
Atomfizika	38 "	3,5%
Kémia	36 "	3,2%
Orvostudomány	273 "	27%
Egyéb	216 "	13,3%

A két táblázatból kitűnik, hogy a természettudományos könyvek forgalmát főleg az általános művek és az orvosi ismeretterjesztő könyvek adják, s kölcsönzői pedig többségükben nem továbbtanulásra vagy képzésre, hanem érdeklődésük kielégítésére kölcsönzik a könyveket.

A természettudományos irodalomnak körülbelül 23 százalékát adják a matematikai, fizikai és kémiai művek, melyeket főleg a középiskolások és munkások kölcsönöznek.

A műszaki és természettudományos irodalom nagy részét az év folyamán főleg az ismeretterjesztő művek adták. Megfigyelésünk, hogy az év utolsó 4–5 hónapjában olvasóink egyre gyakrabban kölcsönöztek szakkönyveket. Az átlagos napi 5–6 új beiratkozóból már 2–3 olvasó határozott szakkönyv-igénnyel kereste fel könyvtárunkat.

Tekintve a könyvtár megfigyelt fejlődésének rövid, egyéves időszakára, az eredmények biztatóak. Az igények és munkánk vizsgálata alapján, a jelenlegi körülmények között egy-két év alatt a természettudományos és műszaki könyvek forgalma 10–12 százalékra emelhető. Eléréséhez nagy mértékben van szükség arra a következetes és még intenzívebb propagandára, melyet könyvtárunk végzett az elmúlt esztendő folyamán, mind a belső, mind a külső propaganda területén.

Propagandamunka

Olvasószolgálati munkánk előtt az év folyamán két cél állott: a fiatal olvasók segítése és a munkás- és ipari tanuló olvasók ismeretterjesztő és szakkönyvvel való ellátása.

Az év első felében meglátogattuk a kerület jelentősebb üzemait, szövetkezeteit és az iskolákat. Minden látogatásnál sok propagandaanyagot hagyunk náluk. Az év végén egy hónap tartamára a Kispesten közlekedő villamosokon 250 röplapot helyeztünk el, 500 db-t pedig nyomtatványként, postai úton terjesztettünk. A kerület 3 mozijában és az iskolákban plakátokkal és röplapokkal hívtuk fel a figyelmet a könyvtár szabadpolcos kölcsönzési rendszerére és az önálló műszaki részleg működésére. Ezek eredményeként tekinthető, hogy beiratkozó olvasóink 45 százalékát a 15–26 éves olvasók adják.

A fiatal beiratkozókon belül a munkásolvasók aránya 40 százalékra növekedett.

Külső és belső propagandánk az eredményesség szempontjából két részre oszlik:

Hathatósan bizonyult az a propaganda, amely egy-egy alkalomhoz vagy eseményhez kapcsolódott. Így a kerületi munkásakadémiák műszaki jellegű előadásaihoz készített 10–15 címszavas annotált (stencil-sokszorosítású) bibliográfia növelte az érdeklődést a feltárt szakkönyvek iránt. Hatásos a „Híradó” feliratú, falon elhelyezett tájékoztatónk is, amely a könyvtár új szerzeményeit annotálva ismerteti. Ugyancsak a falon elhelyezve, időnként egy-egy szakma (például: „Könyvek elektromos iparral foglalkozóknak”, „Vasiparról ipari tanulóknak” stb.) könyveit tárjuk annotálva az érdeklődők elé. A Műszaki Könyvnapok alkalmával rendezett kiállítások abban az időszakban kétszeresére emelték a műszaki könyvek forgalmát. Ez történt a Műanyagipari Kiállítással párhuzamosan rendezett műanyagipari szakkönyvek kiállításakor is. A kiállítás anyagát színesítették a „Műanyagipari Kiállítás” továbbképző anyaga és prospektusai, melyeket a kiállítás után kölcsönöztünk is olvasóinknak.

Sajnos majdnem teljes kudarc jellemezte az év folyamán rendezett két csoportos foglalkozást. (Általános tájékoztató a műszaki részleg szolgáltatásairól és előadás „A ma és holnap technikája” címmel). A két foglalkozás összes résztvevője 12 olvasó volt. A könyvtár jelenleg nem rendelkezik külön olvasó- és előadóteremmel, ami a rendezvények sikerének feltétele lenne.

Témáinkat nagy körültekintéssel, széles véleménykutatás alapján kell megválasztanunk, hogy az olvasók nagy elfoglaltságuk mellett is érdemesnek tartásuk a csoportos foglalkozások látogatását. Lehetőségeinkhez mérten az egyéni foglalkozást kell előtérbe helyezni. A dolgozók nagy elfoglaltsága mellett további nehézséget jelent az elégtelen anyagi ellátottságunk is.

Propaganda-célokra nagyon keveset fordíthatunk, s ennek következménye, hogy rendszeres és színes csoportos foglalkozások szervezése lehetetlen. Műszaki területen szükséges lenne egy-egy szerszám, stb. bemutatása vagy éppen a csoportos foglalkozásokon való elkészítése és tanulmányozása. Szükség lenne továbbá olyan, véleménykutatásokon alapuló módszerek kidolgozására, amelyek érdekeset és újat nyújtanának a csoportos foglalkozás résztvevői számára. Sajnos ezt a feladatot egy könyvtár egyedül nem tudja megoldani. Nagyobb hálózati és országos összefogásra van szükség a módszerek kidolgozásához és a kidolgozott módszerek helyességének ellenőrzéséhez.

Az átlagosan 30 százalékos ismeretterjesztő (s ezen belül a 8,67 százalékos műszaki!) forgalom arra kötelezi könyvtárunkat, hogy olvasószolgálati munkánk tartalmát még inkább elmélyítsük, anyagunkat teljes mértékben feltárjuk és jobban propagáljuk. Az előttünk álló feladatok egyre jobban sürgetővé teszik, hogy az olvasók az alap- és középfokú műszaki irodalmat a közművelődési könyvtárakban is megtalálják. Ezáltal a Fővárosi Szabó Ervin könyvtárak is fokozottan hozzájárulnak majd ahhoz a követelményhez, hogy a tudomány közvetlenül termelő erővé váljék.

Maruszkai József

A SZABADPOLC ELSŐ ÉVE EGY KERÜLETI KÖNYVTÁRBAN

Figyelemreméltó események szemtanúi lehetünk az utóbbi esztendőben. Évtizedek munkájában jól bevált könyvtári helyiség, berendezés, módszer szinte egyik napról a másikra elavult, a fejlődés akadályává, gyakorlatilag hasznavehetetlenné vált. A követelmények ugrásszerű fejlődést eredményeztek. Ezt példázza az a jelenség, hogy közművelődési könyvtáraink az utóbbi 10 esztendőben többet fejlődtek, mint az elmúlt évtizedekben együttvéve. Ennek a folyamatnak egyik részét a közel fél évszázada működő 10. sz. ker. könyvtár teljes felújítása, modernizálása, a szabadpolc rendszerre való áttérése képezte.

Tervezés, állományelhelyezés

A szabadpolcos kölcsönzésre való áttérés első és alapvető feltétele a szakszerű, minden részletre kiterjedő tervezőmunka. Itt kell megemlíteni, hogy az új módszer a klasszikus hármas tagoltság elvének bizonyos módosítását követeli meg. Így a raktár és az olvasóterem, illetve a raktár és a kölcsönzőhelyiség bizonyos mértékű egybeolvasztását vonja maga után. Ez gyakorlatilag az jelenti, hogy bőséges kézikönyvtárunkkal és a szabadpolcon elhelyezett nagy könyvanyaggal a raktár igénybevétele nélkül is bizonyos fokig ki tudjuk elégíteni az igényeket.

A tervezésnél alapvető célkitűzésünk volt mind az olvasó, mind a könyv útjának megrövidítése. Ennek megvalósítását szerencsés adottságaink lehetővé tették.

A szabadpolcos kölcsönzés ideális és alapvető feltétele a körforgalom. A könyvtárba való belépés és távozás között az olvasó egy semmi által meg nem zavart, szabályos körutat tesz meg. Az útjába eső első állomás a ruhatár, ahol felső kabátját és táskáját leadja. A ruhatár tervezésénél a maximális napi olvasóforgalom 20%-ára számítottunk.

A kölcsönzőhelyiség két ajtaja között elhelyezett körpult lehetővé teszi, hogy a belépő olvasó első útja a visszavevő könyvtárhoz vezet.

Ezt követi a válogatás, mely a polcok, bölcsök és katalógusok elhelyezésénél fogva ugyancsak alkalmazkodik a körforgalomhoz. A könyvtárból való távozás útja a kijárat ajtó mellett elhelyezett könyvkiadás előtt halad el. A kör a ruhatárnál zárul. Minden olvasó körútja során elhalad mindkét kiállítási tárlónk előtt.

Olvasótermünk a bejárathoz legközelebb eső helyet foglalja el, közvetlenül az előcsarnokból nyílik. A közelében elhelyezett mosdó és az előszobában létrehozott dohányzási lehetőség is hozzájárul az olvasóterem kényelméhez.

Az áttérés másik előfeltétele az állománynak minden oda nem való, inkurrens anyagtól való megtisztítása. Ennek a feltételnek — a többi könyvtárakhoz hasonlóan — nem tudtunk eleget tenni. Az okok ismertek; a minősítő bizottság rendkívül vontatott munka-

tempója és a most már működő duplum raktár korábbi hiánya az anyag leválasztását lehetetlenné tette. Ennek következtében csak részlegesen szabadpolc-rendszerrel dolgozunk.

A szabadpolcra kerülő szépirodalom kiválasztásánál igyekeztünk megfelelő arányokat kialakítani a mai életünket ábrázoló, szocialista tendenciájú művek és a világirodalom klasszikus alkotásai között. Az ismeretterjesztő irodalom feltárásánál figyelembe vettük korunk alapvető szükségleteit és a modern embernek megfelelő világkép kialakításához hozzásegítő könyvanyagot válogattuk össze. Az elhelyezésnél igyekeztünk a könyvajánlási szempontokat a berendezés adta lehetőségekkel összeegyeztetni. Így alakult ki a könyvanyag felállításának jelenleg is érvényben levő rendje. A szépirodalmat a polcokon szerzői betűrendbe, az ismeretterjesztő irodalmat a könyvbölcsőkön ETO szerinti szakrendben állítottuk fel. Külön kiemeltük a tematikus összeállításokat, az ifjúsági irodalmat, verseket, színdarabokat, annotált könyveket és az idegennyelvű anyagot.

A raktár állományát képezi a fentebb már említett elavult, illetve holt anyag, a szabadpolcon elhelyezett könyvek duplumpéldányai, a kötelező irodalom, a szabad polcra nem alkalmas, valamilyen szempontból problematikus, nem mindenki számára ajánlható könyvek, valamint a speciális jellegű szakirodalom.

Olvasószolgálat

A szabadpolc-rendszerre való áttérés után igyekeztünk olvasószolgálati céljainkat úgy elérni, hogy az az olvasók tetszésével találkozzék. Az átszervezés előtti legnagyobb problémánkat az olvasószolgálat lassúsága jelentette, mely a zártpolc rendszer korlátaival függött össze. Nem egy olvasót elriasztott a csúcsforgalomban már általánossá vált közel 1 órás várakozási idő. Ez nyomta rá bélyegét a könyvtár egész légkörére, mely szinte állandóan feszült és ideges volt. Elsőrendű célul azt tűztük ki, hogy az olvasó – ha ideje engedi – akár órákra is kedvére böngészhessen, ugyanakkor, ha siet, a legrövidebb időn belül könyvhöz jusson.

Olvasószolgálati tapasztalataink azt mutatták, hogy a tematikus polcok alkalmazása csak részben tekinthető hasznosnak. Feltétlenül pozitívum, hogy egyes tematikus polcaink – így pl. a „Legyetek éberek!” c. bibliográfia alapján összeállított – széles olvasórétegek figyelmét lényeges kérdésekre irányították. Hátrányos volt abból a szempontból, hogy mind a könyvtáros, mind az olvasó számára az elhelyezési, illetve a keresési lehetőségeket nehezítette. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy egy kívánt könyvet gyakran 4–5 különböző helyén is kellett keresni. Vitakérdésnek számjuk, s a magunk részéről járhatóbb útnak találjuk a könyvkiemelés módszerét. Ennek lényege a következő: a könyvtár legfeltűnőbb helyén egy kb. 20 kötet könyv elhelyezésére alkalmas polc felállítása, az aktuális eseményekre való gyors reagálás céljából. Ugyanitt elhelyezhető a megjelenő bibliográfiák alapján egy-egy válogatás. Ennek a módszernek előnye, hogy nem bontja meg a könyvtár klasszikus rendjét (betűrend), ugyanakkor az általunk fontosnak vélt könyvekre felhívja a figyelmet.

További feladatunknak tekintettük, hogy az olvasót önállóságra neveljük, vagyis képessé tegyük, hogy maga keresse ki a számára szükséges irodalmat. Ez a kérdés szorosan összefügg azzal a problémával, hogy az olvasótábor állandó növekedésével a könyvtári státuszok száma nem áll egyenes arányban. Ezt az ellentmondást a könyvtári segédeszközök hálózatának bővítésével és egyre magasabb színvonalon való alkalmazásával igyekezünk áthidalni.

Míg a zártpolc rendszer mellett két fajta katalógussal dolgoztunk és az olvasók érdektelenségéből adódóan ez is soknak bizonyult, ma katalógusaink száma hétre emelkedett és az olvasói igények egyre újabb és újabb állományrészek feltárására ösztönöznek bennünket.

Célunk az olvasók igényét koruk, nemük, foglalkozásuk, műveltségi fokuk, hajlamuk stb. figyelembevételével egyénileg kielégíteni. Ezért törekszünk az olvasók megismerésére s a velük való személyes kapcsolat kifejlesztésére. Ezt szolgálta többek között reference-naplónk bevezetése, mely egyéni olvasótervek alkalmazását tette lehetővé. A tanuló ifjúság számára raktárunkban külön tartjuk a kötelező irodalmat, melyet magas példányszámban vásárolunk. Új olvasóinknak és a kevésbé jól tájékozódó olvasók számára egyéni tanácsadással igyekszünk a válogatás munkáját megkönnyíteni.

Az állami oktatásban résztvevő felnőttek és a pedagógusok könyvellátása külön, kiemelt feladatát képezi valamennyi munkatársunknak. Az egyéni foglalkozás itt úgy jelentkezik, hogy kívánságaikat könyvtárközi kölcsönzés és egyes fontosabb művek alkalmankénti beszerzése útján teljesítjük.

Olvasószolgálatunknak további jelentős eszköze olvasótermi kézikönyvtárunk. Összetétele kettős: egyrészt az alapvető lexikonok, enciklopédiák, szótárak, kézikönyvek stb. gyűjteménye, másrészt a kölcsön nem adható, az átlagosnál drágábban, egy példányban beszerezhető könyvanyag. Ezt az állományrészt egészíti ki fontosabb régi és a legfrissebb folyóiratok gyűjteménye. Az eddigiek során kézikönyvtárunk anyagáról betűrendes és szakkatalógust készítettünk, folyóirataink katalogizálása még hátra van.

A munkatársak felkészültsége és a munka megszervezése

Ma már szinte közhelyként hat, de tapasztalatokon alapuló tény, hogy a szabadpolc-rendszer lényegesen nagyobb felkészültséget igényel a könyvtárostól, mint a zártpolcos kölcsönzés. Ez természetes, hiszen a szabadpolcon elhelyezett több ezer kötetnyi könyvanyag bármelyikével kapcsolatban felkészülten kell várnunk az olvasók kérdéseit.

Tapasztalataink szerint a felkészültség alapvető követelményei a következők:

- a) a szerző helye és jelentősége a világirodalomban (világnézet);
- b) a könyv témája;
- c) a cselekmény mely korban játszódik;
- d) a könyv színvonala, kiknek ajánlható.

A könyvismereten túlmenőleg a szabadpolc fokozott mértékben követeli meg a segéd-eszközök céltudatos és biztos kezelését. Csak így valósítható meg a színvonalas, korszerű olvasószolgálat, mely feltételezi és eredményezi is egyben a könyvtáros iránti teljes bizalmat.

A könyvtár személyzeti létszámának arányban kell állnia a végzendő munkával. A minimális létszámkeret véleményünk szerint a következő: 3 fő kölcsönzési tevékenységet ellátó könyvtáros, (ebbe beleszámít a könyvtár vezetője is).

A 3 könyvtáros közötti munkamegosztás:

1 fő visszavesz, 1 fő kiad, 1 fő polcot tölt, reference szolgálatot végez és szükség szerint a raktárból kölcsönöz.

Kétműszakos kölcsönzés esetén a fenti létszám kétszerese veendő. Könyvtárunkban ennek a minimális feltételnek nem tudtunk eleget tenni. Létszámkeretünk 7 könyvtáros. Ebből egy fő olvasótermi felügyelő, aki egyuttal a beiratkozásokat és tagsági hosszabbításokat végzi. Egy fő az ifjúsági klubot vezeti, ezen belül ellátja az ifjúsági kölcsönzést is. A fennmaradó 5 könyvtáros a minimális feltételeket sem tudja teljesíteni.

Meglevő létszámkereteinken belül nem közömbös, hogy a különböző munkaterületeken dolgozók alkalmasak-e az éppen rájuk bízott feladatkör ellátására. Szükséges, hogy a vezető állandóan figyelemmel kísérje munkatársait, figyelje fejlődésüket, egy-egy területen elért eredményeiket s ennek alapján mérlegelje beosztásukat.

Munkatársaink felkészültsége hozzávetőlegesen kiegyenlített. Ez határozza meg az olvasószolgálatban való közreműködést is. Ellentétben az egyes fiókokban meghonosodott gyakorlattal (körforgásszerű munkafolyamat az olvasószolgálatban), könyvtárosaink hajlamuk szerint vesznek részt a kölcsönzési munkában, rugalmasan alkalmazkodva a mindenkori forgalom követelményeihez.

Mindezt egybevetve megállapíthatjuk, hogy a szabadpolcos kölcsönzésre való áttérés feltétlenül kedvező volt a 10. sz. ker. könyvtárban mind az olvasók, mind a könyvtárosok szempontjából. Az általunk felvetett kérdések viszonylag rövid időszak tapasztalatain alapulnak, ezért gondolatébresztőnek, vitaindítóknak szántuk.

Dávid Gyuláné – Meiszner Tamásné

EGY KÖNYVTÁRI IFJÚSÁGI KLUB MUNKÁJA

„A szobor benne van a kőben, csak a felesleges részeket kell lefaragni” – mondja Rodin. Talán nem hat nagyképűnek a hasonlat, ha ezt az idézetet az ifjúsági klubokra alkalmazzuk. Véleményünk szerint az ifjúsági klub lehetősége minden könyvtárban megtalálható, csak az olvasótábor többi részétől kell leválasztani. Szerénytelennek hatna ez a hasonlat, ha mindjárt előljáróban nem szögeznénk le, hogy az ifjúsági klub létrehozásához könyvtárunkban, a 10. sz. kerületi könyvtárban mind az objektív, mind a szubjektív lehetőségek nagymértékben adva voltak.

Az ifjúsági klub létrehozása

A könyvtár olvasóinak száma 1961. október 15-én – tovább nem gyarapodott, mivel a könyvtár átépítés miatt év végéig zárva volt – 3 833 fő, amelyből a 15–26 évesek (a KISZ-korosztályúak száma) 1 238 volt.

Fenti számok beszédesen bizonyítják, hogy első és legfontosabb feltétellel, olvasótáborunk több mint egyharmadát kitevő fiatal olvasógárdával rendelkezünk. A szabadpolcos kölcsönzésre való áttéréssel egyidejűleg központi kérdéssé vált számunkra a fiatalokkal való külön foglalkozás módszereinek kimunkálása. A zártpolcos kölcsönzés mellett is történtek ilyenirányú kísérletek, azonban az olvasmányok regisztrálásán és az ebből adódó méréseken kívül lényegbevágó, operatív munka nem folyt.

Az objektív előfeltételek között jelentős szerepet játszott, hogy az átépítés után korszerű, kitűnően felszerelt olvasóteremhez jutottunk, mely hetenként egyszer kultúrált, szép otthont nyújt fiatal olvasóinknak.

Tekintettel arra, hogy a létrehozáshoz, de főleg a fejlesztéshez szükséges létszámkerettel nem rendelkezünk, kizárólag a kollektíva áldozatkészségére voltunk utalva. Minden könyvtárban természetes az, hogy amíg az egyik munkatárs intőt ír, kötetet készít elő vagy bármilyen adminisztratív munkát végez, a többi könyvtáros látja el a kölcsönzéssel kapcsolatos feladatokat. A mi munkaközösségünk, – amely a többi könyvtárhoz hasonlóan jelentős létszámhiánnyal küzd, átérezve a kérdés fontosságát, vállalta az ifjúsági klubbal foglalkozó könyvtáros helyettesítését a kölcsönzésben, nemcsak a hetenként ismétlődő klubfoglalkozások idején, hanem napról-napra folyamatosan, hiszen az ifjúsággal való foglalkozás állandó jellegű és egyre több időt igénybevevő munkát jelent.

A klub létrehozásával kettős célt kívántunk elérni. Egyrészt a fiatalokkal való megkülönböztetett foglalkozás alapjait megvetni könyvtárunkban, másrészt pedig olyan tartós közösséget létrehozni, mely színes, változatos és vonzó programjánál fogva alkalmas arra, hogy a fiatalok legszélesebb rétegeihez a kultúrát közvetítse.

Klubunk jellegét a fiatalság sokoldalú érdeklődése, a valóság megismerésére irányuló vágya határozza meg. Ezt tükrözi klubunk programja is, mely a könyvtári ismeretterjesztés és nevelés legszélesebb területeit igyekszik felölelni. Az elmúlt esztendő programjának tematikai összetétele:

A f o g l a l k o z á s o k	
témája	száma
Irodalom	13
Fejtörő, szellemi öttusa, stb.	5
Zene	4
Kirándulás	4
Közös színházlátogatás	3
Táncdélután	3
Pszichológia	3
Programmegbeszélés	3
Képzőművészet	2
Gyárlátogatás	2
Természettudomány	2
Színházi előadásról vita	1
Országos Levéltár megtekintése	1
Politika	1
Technika	1
Összesen	48

Fenti számadatok a valóságnak csupán egyik oldalát tükrözik, ezért szükség van némi kommentárra. A különböző témák arányában jelentős eltolódás látszik az irodalom javára, mely az összes témák egy negyedét foglalja magában. Ugyanakkor pl. a politikai nevelés látszólag csak periférikus helyet foglal el munkánkban, ha csupán a számadatokat vesszük figyelembe. Mi a helyzet a valóságban? Itt jutottunk el ifjúsági munkánk egyik alapvető kérdéséhez, a világnézeti nevelés problémájához. Tapasztalatunk szerint klubunk tagsága nem kis mértékben hordozza azokat a világnézeti ballasztokat, melyekkel a maradi gondolkodású, sok esetben visszahúzó szülői ház látja el őket. Ez sok esetben hatásosabbnak mutatkozik, mint az iskola és a KISZ politikai nevelő munkája. Tapasztalatunk szerint az osztályfőnöki órák direkt módon való politizálása, egyazon témák unalomig való ismételtetése ellenérzést vált ki a fiatalokból. Ez annál sajnálatosabb, mivel elméleti érdeklődésük a világ keletkezéséről, az állatok és az ember fejlődésével, a pszichikum lényegével, a társadalmi fejlődéssel és renddel, a kommunizmus eszméje megvalósításával foglalkozó kérdések megoldására serkentené őket, ezért igyekszünk ezekre a kérdésekre – gondolkodási folyamataikat fejlesztve – megnyugtató választ adni. Az érésben levő nézeteket óvatosan próbáljuk a termékeny és igaz következtetések felé vezetni.

Mindezt egyetlen konkrét példával szeretnénk megvilágítani. Bernáth Aurél Kossuth-díjas festőművésznket hívtuk meg a klubba. A beszélgetés kapcsán mélyrehatóan elemezte a Horthy-rendszer kultúrpolitikáját, különös tekintettel a képzőművészet helyzetére. Ugyanakkor az elismerés hangján szólt arról a messzemenő támogatásról, melyben szocialista rendszerünk részesíti az alkotó művészeket. A köztisztelőben álló szaktekintélyek részéről elhangzott agitációnak ez a módja, megfelelő adagolásban, hozzájárul a távolabbi perspektív vonalak megértéséhez.

A klub tagságának összetétele

Úgy véltük, leghelyesebb, ha klubunk a 14–20 éves korosztályt foglalja magában. Ennek a kornak felfokozott érzelmességében gyökerezik a serdültek intellektuális életének három megkülönböztető jegye, amelyeket M. I. Kalinyin emelt ki: 1. a kivételes fel-

fogóképesség, 2. az ideálok utáni erős vágy, amelyet az áldozatkészség és a kivételesre, kitűnésre irányuló vágy kísér és végül 3. a kompromisszumokra nem hajlandó őszinteség és egyenesség, amelyet később az életben elszenvedett összeütközések és tapasztalatok letompítanak. A klub egyik feladata, hogy táplálja az érzelmi energiát, de ne hagyja meg elemi állapotában, hanem állandóan művelje annak a problematikának a mélyebb megismerésével, amely a serdültsort lelkesíti.

Klubtagságunk foglalkozás szerinti megoszlása:

Gimnáziumi tanuló	43 fő
Ipari tanuló	21 "
Munkás	15 "
Technikumi tanuló	8 "
Alkalmazott	5 "
Értelmiség	1 "
Egyetemi hallgató	2 "
<hr/> Összesen	<hr/> 95 fő

Klubunk népszerűségének összetevőit vizsgálva fenti összetétel igen nagy szerepet játszik. A legkülönbözőbb kategóriájú fiataloknak egy közösségben való találkozása a kulturális igények alakulását tekintve serkentőleg hat és a színvonal emelkedés állandó lehetőségét rejti magában.

Ezt bizonyítja a következő statisztika is, amely azt tükrözi, hogy miként emelkedett a saját (klubtag) előadók, vitavezetők által vezetett foglalkozások száma:

I. negyedév	0 fő
II. "	0 "
III. "	4 "
IV. "	8 "

Mint látjuk, az emelkedés ugrásszerű. Érdekes megfigyelni az előadók összetételét:

Érettségizett ipari tanuló	6 fő
Munkás	3 "
8 általánost végzett ipari tanuló	1 "
Gimnáziumi tanuló	1 "
Technikumi tanuló	1 "

Ez a statisztika csak látszólag áll ellentétben a klubtagság megoszlásával, (50% gimn. tan.) valójában természetes igényekből és az irányítómunka tervszerűségéből fakad. Az érettségizett, de tovább nem tanuló fiatalok nagy részében hallatlan igény jelentkezik, hogy a kulturális élet áramában maradjanak és az évek során felhalmozott tudásanyaguk fejlesztésére töreksszenek. Ez a magyarázata annak, hogy az érettségizett ipari tanulók, munkások, stb. számarányukat messze túlhaladva veszik ki részüket a klub szellemi irányításából. A klub feladata ezt a tudásvágyat azokban is felébreszteni, akiknél ez spon-tán nem jelentkezik.

A klubtagok érdeklődésének alakulásáról

Olvasó-lélektani vizsgálatokat végeztünk. Az eredmény egy sor alapvető kérdésre hívta fel figyelmünket. A fiatalok érdeklődési köre számszerűen a következőképen alakult:

Művészet	20	Politika	9
Vers	18	Nyelvtudomány	9
Sport	17	Antifasiszta regény.....	9
Kaland regény	17	Vallás	8
Történelmi regény	16	Nevelés	8
Vidám könyvek	16	Csillagászat	7
Történettudomány	14	Bölcsezet	6
Irodalomtudomány	13	Orvostudomány.....	6
Természettudomány	13	Földrajz	5
Szerelmes regény	12	Jog.....	4
Fantasztikus regény	12	Mennyiségtan.....	3
Technika.....	11	Népjólét	2
Lélektani regény.....	11	Politikai gazdaságtan	1

A klubtagság érdeklődési köre tehát általában jónak mondható, megfelel azoknak a követelményeknek, melyeket korunk egészséges lelkületű ifjúságával szemben támasztunk. A zene, a képzőművészet és a vers a mi fiataljainkat is magával ragadja, éppen úgy, mint a megelőző korokban. A sport előkelő helyezése az érdeklődés grafikonjában (a tagság nagy része aktívan atlétizál) azt példázza, hogy a testi és szellemi kultúra ápolása egyaránt lelkesíti ifjúságunkat. A vizsgálat eredménye egyébként arra is bizonyít, hogy kölcsönzési statisztikáink nem fedik teljesen a tényleges érdeklődést. Ezt mutatja többek között a hallatlan verskultusz, amit olvasólélektani vizsgálatunk felszínre hozott. A fiataloknak kölcsönzött verseskötetek számából megközelítőleg ilyen következtetésre nem juthattunk volna. Minden érdeklő ők, ami mai életünkkel összefügg, a művészet, a vers, a regény szeretete mögött is ez az igény húzódik meg.

Nem kevés tennivalóra is felhívják figyelmünket a számok. Ezek közül számunkra legmeglepőbb az antifasiszta művek iránti lanyha érdeklődés. Ez annál meggondolkoztatóbb, mivel pl. Maltz: Tüzes nyíl c. regénye osztatlan sikert aratott az egész klubtagság körében. Itt ismét az iskolai oktatáshoz térünk vissza, mely a különböző évfordulókra, politikai eseményekre való reagálás módjával nem alkalmas arra, hogy ezeket a kérdéseket valóban közel hozza az ifjúsághoz.

A klub, mint közösség

Közösségen mindig olyan társadalmi alakulatot értünk, amelyben a kölcsönhatásnak különleges jellege van, az alakulatot konkrétábbá teszi. A kollektíva tehát a társadalom dinamikus egysége, amely csak bizonyos feltételek mellett valósul meg.

Vegyük sorra ezeket a feltételeket. Mindenekelőtt vizsgáljuk meg közösségünk kialakításának első feltételeit. Tisztázásra vár az a kérdés, hogy milyen közös érdek vonzza ifjúságunkat a klubba. Itt többféle típust különböztethetünk meg:

1. A fiatalok egy részénél tapasztalható, hogy sem a családban, sem a munkahelyen vagy iskolában nem veszik őket komolyan, véleményüket nem hallgatják meg, nem veszik tudomásul, hogy a teljes testi fejlettség és szellemi előrehaladás a serdült embert önállóvá teszi. Az ifjúsági klubban előtérbe kerül a fiatal saját fontosságának tudata, a kollektívaalakítás közös feladatok fegyvelmezett és készséges vállalását és teljesítését jelenti.

2. Ezzel látszólagos ellentétben áll, de valójában egységet alkot az a jelenség, hogy a szűk családi intimitásból való kiválást gyakran súlyos konfliktusok kísérik, amelyet klasztrikusan ábrázolt Turgenyev „Apák és fiúk” című regényében.

A magányosság, a közösséghez tartozás vágya, sokaknál az újra megtalált diákélet örömei fordítják a fiatalokat klubunk felé, mely gondoskodik arról, hogy éppen ebben a korban ne szigeteljék el magukat tudatosan.

Fontos feladatunknak tekintettük annak tisztázását, hogy milyen összetevők alkotják a klub vonzerejét. A vizsgálat egyik módszereként a kérdőíves módszert választottuk.

A válaszok közül a legjellemzőbbeket ismertetjük:

16 éves villanyszerelő tanuló, fiú: „A klubban nagyon jól érzem magam. Művelődésemhez hozzájárul változatos témájával. Ha valamilyen problémám van tanulmányaimmal kapcsolatban, akkor szívesen segítenek és megmagyarázzák.”

17 éves gimn. tan. fiú: „Mert jó, mert szép, mert hasznos, mert társaság van, mert röhögni lehet, mert... mert lányok vannak, mert meleg van, mert újság van, mert le lehet ülni, mert vitatkozni lehet, mert jól érzem magam, mert este van, mert időnként táncolni lehet, mert beszélni lehet, mert fiatalok között vagyok, mert jó hangulat van, mert egy estét elfoglalttá tesz, mert...”

17 éves fodrászlány: „Azért járok a klubba, mert érdekelnek az itt elhangzó előadások és viták. A társaságom mióta megnőtt, érdeklődési köröm is kitágult. Végül, de nem utolsó sorban, a társaság kedvéért látogatom a klubot.”

19 éves gépész technikus, fiú: „Hasonló korú és érdeklődési körű fiatalok társasága miatt.”

20 éves szerszámkészítő fiú: „Megfelelő társaságot találok itt, a klubtagokkal kitűnően el lehet vitatkozni és szórakozni. Különben szeretem a jó könyveket is.”

A program arányainak kialakítása szoros összefüggésben van a klub széles körökben való elterjedésével és népszerűségével. A negyedévi programok kialakításánál ügyelni kell arra, hogy az ifjúság minden rétegének érdeklődését fel tudják kelteni. Jelentős eredménynek könyvelhetjük el, hogy azok a fiatalok, akik eleinte kizárólag a táncdelutánok látogatói voltak, ma már irodalmi és tudományos vitáink törzsközönségéhez tartoznak. Lényeges szerepet játszanak a másik nemhez fűződő érzelmi kapcsolatok is, melyek az említettekkel együtt ugyancsak helyet kapnak a közösség kialakításában.

Az egymás iránti beállítottság egyre lényegesebbé válik a közösség életében. Olvasótermünkben valóságos tanulókörök alakultak ki, az egymás segítése közüggé vált.

A kollektívizációs tényezők közül meg kell még említeni a csoportszimbolikát, melynek egyesítő hatását klubunk sikerrel alkalmazza.

Ezek közül legfontosabbak:

1. A fiatalok saját készítésű tagsági könyvvel rendelkeznek.
2. A klub életét naplóban örökítik meg, mely híven tükrözi az elmúlt egy esztendő színes, változatos életét. Ugyanakkor őszintén feltárja a nehézségeket is, ezáltal a klub történetének valóságos krónikájává vált.

A következő, kiragadott naplódíszetek némi ízelítőt kívánnak nyújtani a fiatalok lelkivilágából, megvilágítva azokat a főbb problémákat, amelyek őket foglalkoztatják. „A mi nemzedékünknek az a hősies feladata, hogy legyen ereje a változásra. És lesz! Erre példa a mi klubunk is. A Maltz-ankét után – idő engedvén – felvetettek egy problémát, a huldigán-kérdés sémái közül. Egy megállapítás körülbelül az volt, hogy a mai fiataltság azért keres a rock and roll, twist és hasonló tánc-őrületekben szórakozást, mert máshol nincs, nem adnak rá neki módot. Pedig egyik – most alakult – módja a szórakozásnak, a társaság keresésnek éppen a mienkhez hasonló, állami szervezéssel beindult, de rövid idő alatt önálló életet folytató klub működése. Ez a mi klubunk célja: társaságot hozzon létre, szórakozást nyújtson táncotól az operáig, pesti viceektől a Maltz-ankétig.”

Az egyik naplószerkesztő így nyilatkozik önmagáról: „Orosházi József vagyok, érettségiztem és most finommechanikai műszerész szakmát tanulom. Íme röviden a „keresztmetszetem.” Nem valami rendkívüli, mert sok ezer hasonló akad, még mint én, de mégis rengeteg érdekes dolgot mondhatnék ennek a mondatnak az apropójára... Mégsem

mondom el, hanem akit érdekel, majd évek múltán elolvashatja novellákban, kisregényekben és talán egy-egy mozzanatát drámákban is. Nono... gondolhatja erre a nyájas olvasó, ki lehet ez az önhitt csodabogár? Ez én vagyok: Orosházi József, aki érettségiztem és most a finommechanikai műszerész szakmát tanulom...”

Egyik szakmunkásunk így ír a Beloiannisz gyár „Megafon” c. üzemi lapjában a klubról: „...S valóban az ifjúság szereti a szépet és a jót, nemcsak a trapéz nadrág és hosszú haj a jellemzőjük. A tavasz óta rendszeresen tartott foglalkozásokat egyre nagyobb szeretettel látogatják, a taglétszám már meghaladja a hetvenet. Kellemes kérdést érintek, ha közös emlékeikről érdeklődöm. Kirándulások, előadások, heves irodalmi viták, önálló művek, alkotások. A nyár szele hiába sodorta szét a tagságot az ország más-más tájaira; a sok képeslap azt bizonyítja, hogy igényt tartanak egy egész életre való kapcsolatra...”

3. A fiatalokban erős vágy él saját maguk, képességeik, tudásuk, tehetségük megmutatására. Ennek jegyében született kezdeményezés volt egyrészt a „Ki mit gyűjt?” szakkör létrehozása, melynek tagjai részére a könyvtár tárlóit hónapokon át rendelkezésre bocsátottuk. Dedikált zenész fényképek, gyufacímke, szalvéta, bélyeg, pamutállatkák, stb. kiállítása kapott itt helyet, mindig a megfelelő könyvanyaggal párosítva. Ezt a sorozatot váltotta fel a „Kit mit alkot?” ciklus, melyben a finomra csiszolt zártól kezdve a könyvillusztrációig minden önálló alkotás helyet kap.

A klub választott vezetőséggel működik, a könyvtár egyre inkább csak az eszmei irányítás munkájában nyújt segítséget. Az előadások megrendezése, előadók felkérése, stb. mind a klubtagság feladatát képezi. A velük való foglalkozás nagyon hálás, mert a könyvtárosnak megvan a lehetősége, hogy sokat adjon, de sokat kap is. Szavait már bírálják, nézeteit elfogadják vagy elutasítják. A pedagógiai folyamat itt nagyon bonyolult és kétoldalú.

Egyrészt könnyebb, mint az iskolai nevelők munkája, mert a könyvtárostól csak kap a fiatal, anélkül, hogy bármilyen alárendeltségi vagy függő viszonyban volna vele. Ugyanez világítja meg a kérdés másik oldalát is, nevezetesen a fegyelmezővel járó nehézségeket, amelyek a fegyelmezési jogkör természetszerű hiányából adódnak.

A könyvtárosnak egy sor segédkönyv áll rendelkezésére, melyek a fiatalokkal való foglalkozás, a klubélet kialakítása, a foglalkozások levezetése szempontjából igen hasznosnak bizonyultak.

A könyvtárban működő ifjúsági klub tevékenysége tehát megfelel azoknak a követelményeknek, amelyeket a KISZ által szervezett kulturális tömegmozgalmak támasztanak a fiatalokkal és a népművelési intézményekkel szemben. KISZ tagokat és KISZ-en kívüli fiatalokat fontos művelődési célkitűzések közös megvalósítására serkentik. A klub szinte a legalkalmasabbnak látszik a József Attila olvasómozgalomban résztvevő fiatalok olvasmányélményeinek elmélyítésére a közös viták, szellemi vetélkedők, a különböző társasjátékok alkalmazásával. A fiatal olvasóknak ez a közössége – épen a klubban aktívan dolgozó KISZ-esek segítségével – lehetőséget ad a világnézeti nevelésre, az aktuális politikai kérdésekben való tájékozottság fejlesztésére. Mindezek miatt szükséges, hogy a kerületi KISZ bizottság a könyvtárhoz közeledő KISZ alapszervezetek közvetlen segítségét nyújtsanak a klub munkájához, sajátjuknak érezzék és a programok elkészítésétől a megvalósításig napról-napra érvényesítsék befolyásukat.

A klub élete ma már hozzátartozik a könyvtár életéhez. Fiatal fiúk és lányok életöröme és eleveisége költözött a régi falak közé. A munkának még csak az elején vagyunk, a kezdeti eredmények stabilizálása és a klubon kívüli fiatal olvasóink körében való nevelő munka megalapozása még hátra van. Könyvtáros számára ennél vonzóbb feladatot elképzelni nem lehet.

Meiszner Tamásné

BUDAPESTI KÉPGYŰJTEMÉNYÜNK

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye széles körben felöleli a főváros életének nyomtatott vagy sokszorosított emlékeit. Ezt a célt szolgálja a gyűjteménynek az a viszonylag fiatal része is, amelyet a főváros életét ábrázoló képanyag képvisel. A budapesti képgyűjteményről nem jelent meg eddig ismertetés, holott ez a főváros társadalmi, politikai és gazdasági történetének kutatói számára kétségtelenül komoly értéket képvisel.

A képgyűjtemény két részből áll. Az egyik — amely a képek nagy részét öleli fel — a *napilapok, folyóiratok képeinek* katalogizált anyaga; a másik — a kisebb — rész, a könyvtár által gyűjtött *eredeti fényképekből* áll.

A budapesti képgyűjtemény kialakulásának története hosszabb tanulmányt igényelne, jelenleg azonban csupán azt tartjuk feladatunknak, hogy a gyűjteményt ismertessük, megkönnyítsük használatát az érdeklődők számára. Mégis néhány szóval rátérünk a képgyűjtemény kialakulásának és fejlődésének azokra a momentumaira, amelyek ismerete hasznos a kutatók számára.

A budapesti képgyűjtemény összesen körülbelül 100 000 képet tartalmaz a főváros régmúltjából, közelebbi múltjából és jelenéből. Ezek közül körülbelül 90 000-et ölel fel a napilapok és folyóiratok képeinek katalogizált anyaga. A gyűjteménynek ez a része a Budapest Története bibliográfia feldolgozó munkája melléktermékének, illetve kiegészítőjének tekinthető. A 90 000 katalóguscédula összeállítására 1200 féle folyóirat és körülbelül 40–50 000 könyv átnézése után történt, felölelve ezek budapesti vonatkozású képeit. A katalóguscédulák révén a kutatók könnyen megtalálhatják az őket érdeklő korszakra és témára vonatkozó illusztrációs anyagot. A *katalógus rendszere* — amelynek főbb vonásait az alábbiakban ismertetjük — lehetővé teszi a könnyű és gyors tájékozódást a képek között.

A könyvtár eredeti fényképeinek gyűjteménye nagyobb múltra tekinthet vissza. Sok évtizedes történetünk során — részben tudatos gyűjtés alapján — jelentékeny számú rézkarc, művészi reprodukció, fénykép és egyéb képanyag halmozódott fel raktárunkban, amelyek összefüggésben álltak Budapest életével. A régmúltra vonatkozó eredeti rajzokat és metszeteket — főhatóságunk kívánsága szerint — a Budapesti Történelmi Múzeumnak adtuk át. A Budapest Története bibliográfia készítése során létrehozott képkatalógus jelentőségének felismerésekor azonban a könyvtár vezetősége úgy határozott, hogy létrehozza a *Budapest Gyűjtemény keretében a főváros életének minden területére kiterjedő képgyűjteményt*. Ezért 1957-ben megkezdődött a budapesti képgyűjtemény tudatos fejlesztése. A múzeumnak átadott metszetekről, rajzokról, festményekről is elkezdtük fotóreprodukciók készíttetését. A raktárakban elfekvő fényképek feldolgozása is megkezdődött. Ugyanakkor a könyvtár újsághirdetéseket tett közzé, továbbá a kerületi könyvtárakban felhívásokat függesztett ki, hogy magánosoktól is vesz képanyagot. Ily módon több

elentékeny, magántulajdonban levő képgyűjteményt sikerült megszereznünk. Hasonló célokból felszólítottuk a főváros iskoláit, intézményeit, gyárait, hogy képeiket bocsássák rendelkezésünkre. Ugyancsak nagyszámú képet nyertünk a „Budapest 10 éves fejlődése” c. fotópályázatunk révén, amelyre több száz, a mai Budapest életére vonatkozó képet küldtek be a pályázó amatőr fotósok.

Mindezek eredményeképpen a saját gyűjtés alapján felhalmozott képek száma túllépte a 10 000 darabot. A képgyűjteménynek ez a része nincs katalogizálva, hanem — a képka-
talogus rendszerezésének megfelelő sorrendben lerakva — önmaga adja a szakrendet. Ez természetesen nem pótolja az anyagnak a már meglevő katalógusba való bedolgozását, ami a közeljövő feladata. Mindenesetre *a katalógus a sorrendbe állított képanyaggal együtt megfelelő segítséget nyújt a kutatóknak az illusztrációs anyag feltárására.*

A folyóirat-képek katalóguscédulái, továbbá az összegyűjtött fényképek ren dszere-
zése jelenleg a következő csoportosítás alapján történik:

1. Buda térképei, látképei, (részletek).
2. Pest térképei, látképei (részletek).
3. Budai hegyvidék.
4. Duna.
5. Hidak.
6. Margitsziget.
7. Útvonalak, körutak (olyan útvonalak, melyek több kerületen futnak keresztül)
8. Terek.
9. Utak, utcák.
10. Kertek.
11. Szobrok.
12. Sírok.
13. Fürdők, források.
14. Gyáarak, üzemek.
15. Oktatásügyi épületek.
16. Kulturális intézmények.
17. Közegészségügyi épületek.
18. Szociális intézmények.
19. Sportlétesítmények.
20. Középületek.
21. Pénzügyi épületek.
22. Egyházi épületek.
23. Lakóházak.
24. Aquincum.
25. Archeológia.
26. Heraldika.
27. Közüzemek.
28. Közlekedés.
29. Arcképek.
30. Események.

A címszavak természetesen nagyszámú *alcsoportokra* oszlanak. Egy-egy címszó tartalmából példának a következőket mutatjuk be: „*Kertek*” címszó alá soroltuk a Népliget, Városliget, Állatkert, Növénykert, Várkert, parkok és magánkertek képeit, de ide tartoznak a nevezetes fák, sőt a temetők látképei is.

A „*Lakóházak*” címszó alá a következőket soroljuk: Paloták, bérházak, egyesületek és testületek bérházai, volt nagyobb magán bérházak, neves személyekhez fűződő házak,

építészeti szempontból nevezetes házak, műemlék házak, villák és családi házak, munkás-telepek, szükséglakások, nyomortanyák, újjáépített és restaurált házak, lakótelepek, ajtók, kapuk, udvarok.

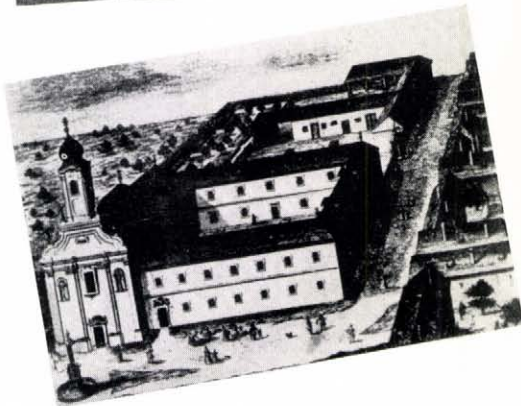
A „*Kereskedelem*” csoportjában láthatjuk az 1880-as évek piacait, a Duna alsó rakpartján kirakodó parasztokat, akik csónakon hozták áruikat, de megtaláljuk a legmodernebb hűtőházak, a nagyvásártelep és a neonfényes csemegeüzletek képeit is. Gyűjteményünk őriz régi és új üzletbelsőket is. A székeken helyetfoglaló „dámákat” kiszolgáló segéd munkáját látjuk egyik képen, míg a másikon a legmodernebb önkiszolgáló üzletet.

A „*Közlekedés*” címszó alatt az első lóvasúttól és konflistól kezdve a repülőgépig minden jármű képét megtalálhatjuk.

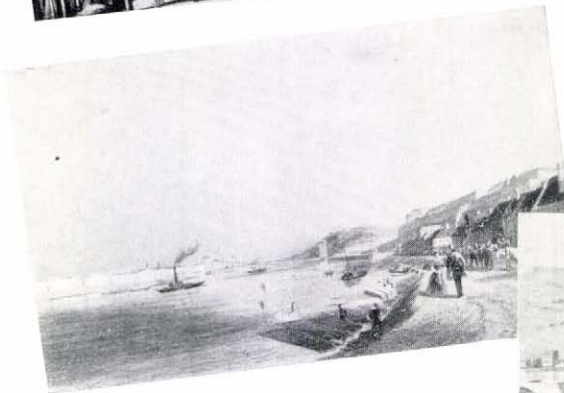
Képgyűjteményünk jelentős részét az „*Események*” alkotják:

1. Politikai vonatkozású események. Régi és új országgyűlések.
2. Politikai gyűlések, választások, tüntetések.
3. Koronázások.
4. Háborús események 1914–1918.
5. Munkásmozgalmi események.
6. Budapest ostroma 1944–1945.
7. Felszabadulás, újjáépítés.
8. Ellenforradalom 1956.
9. Katonai jelenetek.
10. Egyes személyekhez fűződő jelenetek.
11. Szobor, emléktábla, emlékmű leleplezése, avatása, új épületek, hidak avatási ünnepsége, koszorúzás, zászlószentelés.
12. Egyházi ünnepségek, szertartások, esküvő, keresztelés, bérmálás, konfirmálás, temetések, gyászszertartások, búcsú, körmenet.
13. Hivatalos emlékünnepélyek, megnyitó és záró ünnepségek, jubileumok, évfordulók, fogadások, tudományos gyűlések, ünnepélyek, kongresszusok.
14. Társadalmi események, ünnepségek, összejövetelek, bálók mulatságok, játék, jamboree.
15. Kitüntetések, Kossuth-díj, egyéb díjak, jutalmak kiosztása.
16. Idegenforgalom, vendégek, küldöttségek, fogadások, bucsúztatások.
17. Május 1., Április 4. és a vele kapcsolatos ünnepségek.
18. SZÍT, DIVSZ, KISZ események.
19. Úttörőmozgalom, VIT
20. Iskolai élet, pedagógus nap és egyéb pedagógus események.
21. Gyűjtések.
22. Bírósági tárgyalások.
23. Elemi csapások, balesetek.
24. Nyomor, alvilág.
25. Sportesemények.
26. Hangverseny.
27. Opera, színház, filmelőadások, népi táncsoportok.
28. Rádió, televízió adás-vétel.
29. Utcái jelenetek, alakok, zsánerképek.
30. Divatbemutató, divat, fodrászbemutató.
31. Plakát, reklám, dekoráció.

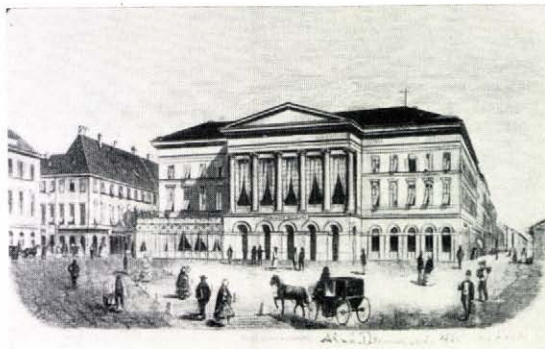
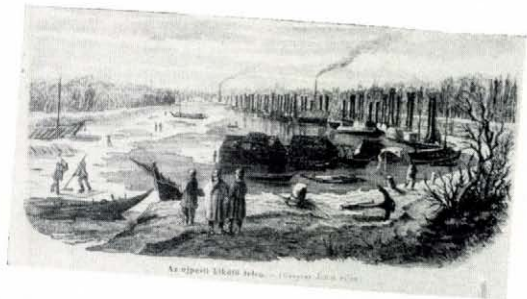
A képanyag egyes darabjait *rövid magyarázószöveggel* látjuk el. A kép címe mellett feltüntetjük az időpontot is. Ezt a legújabb anyagnál könnyű meghatározni; a feladat annál nehezebb minél régebbi a kép. Ilyenkor a képen látható és a korra jellemző momentumot vesszük alapul (pl. ruházat, jármű, stb.). A szöveggel ellátott képeket három méret-

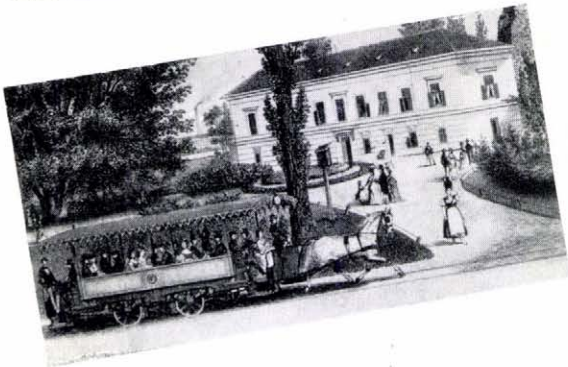
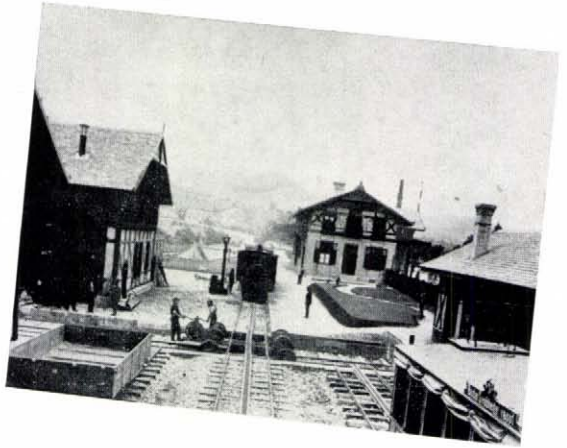
Képek Pest-Budáról a XVIII. század végéig

Budapest a XIX.
században

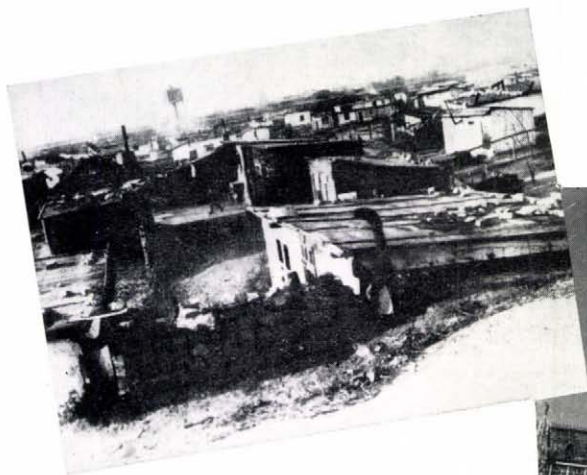
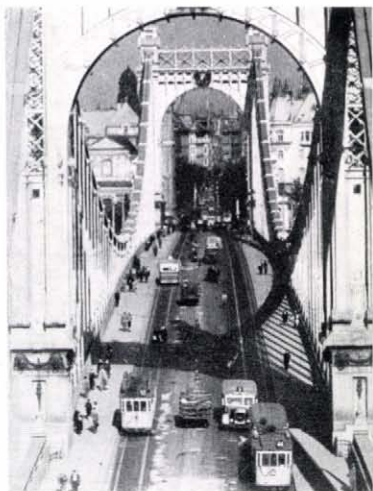

Budapest a XIX.
században

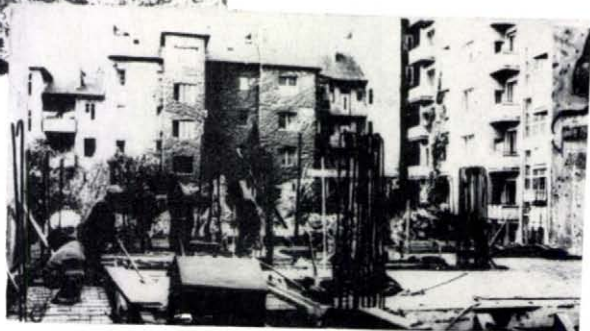
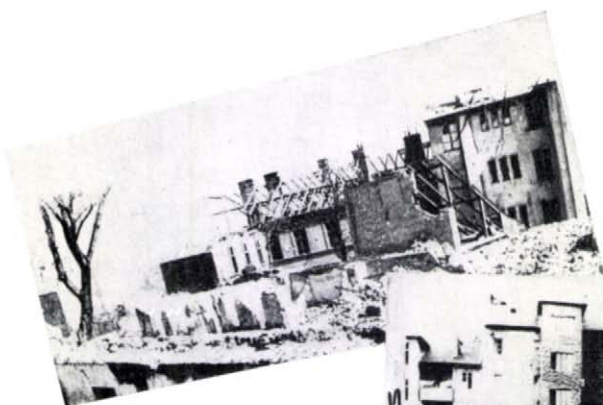

Építkezés a Földalatti Villamos építésénél kotrógéppel a Gizella-téren.

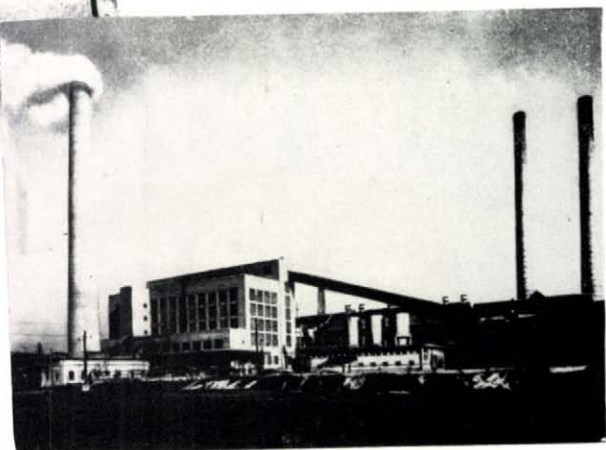
Képek a századfordulóról

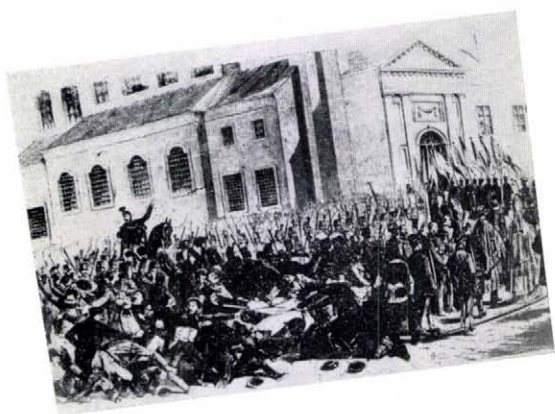
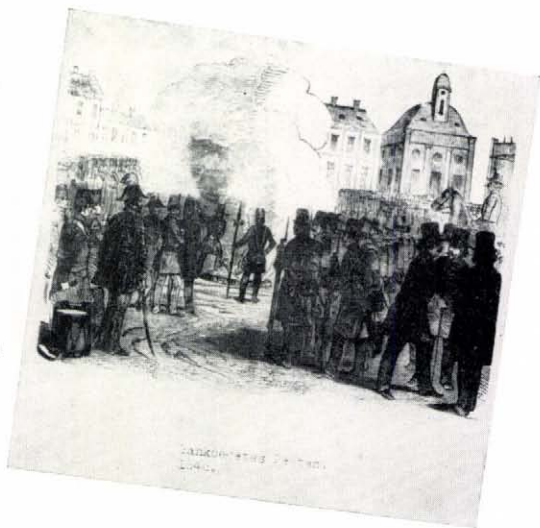
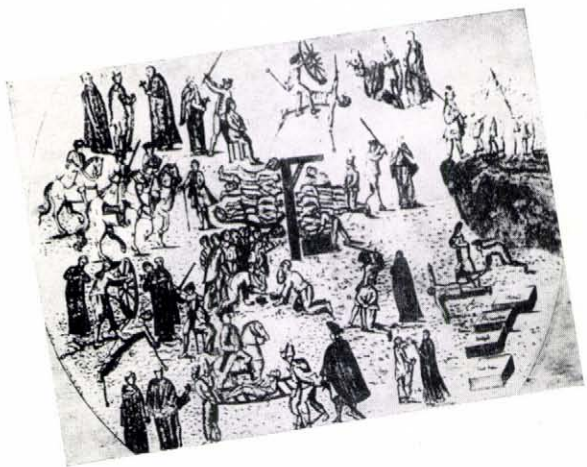
A XX. század Budapestje
a második világháborúig

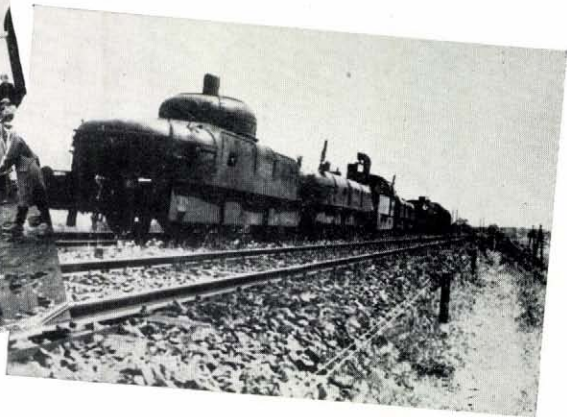
A felszabadulás utáni
Budapest

Képek a mai Budapestről

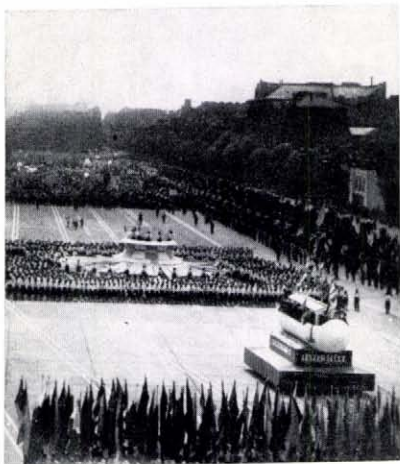
A XVIII. és XIX. század
Pest-budai eseményei

Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminisztert Gyula város díszpolgárává választotta. A kultuszminiszter vasárnap vette át szép ünnepség keretében a díszpolgári oklevelét — Klebelsberg Kunó gróf Gyulán, 1. Gróf Pálffy József, 2. Csete

Budapesti események a két világháború között

MI 61205/6
A Fov. Szabó Irvin könyvtár
Budapesti Gyűjtésnyosztalya
az ellenforradalom után. 1956.

A felszabadulás utáni
fővárosi eseményekről

A mai Budapest mindennapi életéből

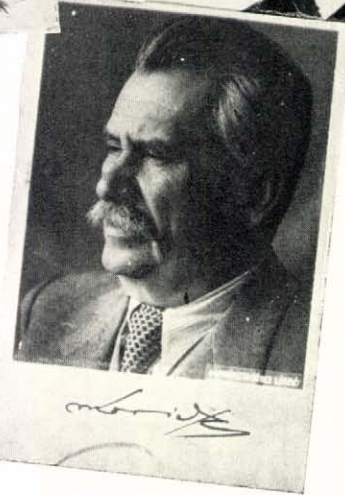
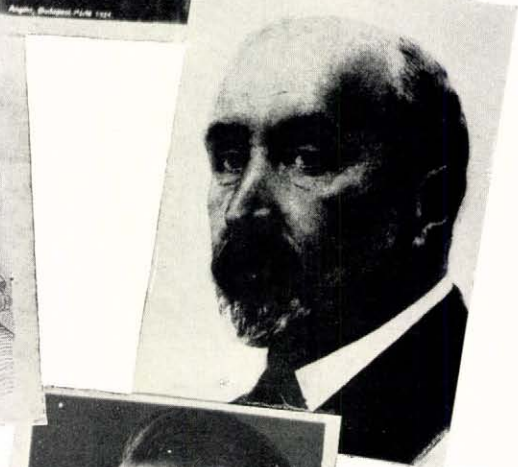

Vörösmarty Mihály.

Er drókszígnak az a hull
Hosszán felelt az én
Ez a szívemben nem is
mit ma éleveztem mellet
már ez lenne szívtörés.

Liliana Jász
Mária

Az arcképgyűjteményből

nagyságú kartonra kasírozzuk. E téren fontos feladat volt olyan ragasztóanyag felhasználása, amely nem teszi tönkre a képet. A kész kartonok témánként betű- és időrendben csoportosítva kerülnek a dobozokba.

A gyűjtemény önmagában hordja jelentőségét. A képek nemcsak *illusztrációs segédanyagot* jelentenek a kutatók számára, hanem igen sok témánál *elsőrendű forrásanyagként* is szerepelnek. (Például divat- és művészet-történeti, társadalomtörténeti vizsgálatoknál.) Ebben a jellegében a képgyűjtemény szerves kiegészítője a Budapest Gyűjtemény fővárosi történetére vonatkozó anyagának.

A képgyűjteményt már eddig is nagyszámú kutató, művész, író, stb. kereste fel, hogy munkájához támpontot találjon. *Építészmérnökök, szobrászok* keresték fel a képarchívumot, hogy a várbeli épületeknek és szobrainak helyreállításához anyagot találjanak. Hasonlóképpen kerestek különböző középületekhez, hidakhoz is fényképanyagot. Több *író* kapott a képgyűjtemény révén munkájának korrajzához és illusztrációjához anyagot.

Egyes *intézmények* – köztük természetesen könyvtárunk is – szívesen nyúltak a képarchívum anyagához *kiállítások illusztrálása* céljából. Igen sokszor válogattak képeinkből a kerületi *pártszervezetek* és a *tanácsok* is.

Történelmi képanyagunk hasonlóképpen alkalmas különféle *előadások szemléltetésére* s ezért gyakran igénybe vették a középiskolák, főiskolák tanárai, a TIT előadói.

A budapesti képgyűjtemény – amelynek anyagáról az itt következő képek nyújtanak tájékoztatást – a jövőben is rendelkezésére áll minden érdeklődőnek. Célunk az, hogy ezt a gazdag képanyagot az eddiginél sokkal nagyobb mértékben hasznosítsuk, ezáltal is fokozottan támogattva olvasóink munkáját.

N. T.

EGY 1664-ES KALENDÁRIUMUNKBAN TALÁLHATÓ EGYIDEJŰ BEJEGYZÉSEK ZRÍNYI MIKLÓS HADJÁRATÁRÓL*

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár különgyűjteményében őriz egy 1664-es esztendőre szóló „Új ez O Kalendárium”-ot. A naptár a bécsi magyarnyelvű kalendáriumok ismert könyvnyomtató mesterének, Kürner Jakab Jánosnak műhelyében készült a „Német Magyar és ezek szomszédságában levő országok szolgálattjára”. A Schreibkalender²-ek ismert típusa szerint az egyes hónapok közé feljegyzések céljaira üres lapokat kötöttek. Az ilyen jellegű régi kalendáriumokban található kéziratos bejegyzések legtöbbször a naptár tulajdonosának személyes, ügyes-bajos dolgait tartalmazzák, de gondos böngészéssel, szövegtanulmányozással rábukkanhatunk olyan sorokra is, amelyek értékes forrásanyagul szolgálhatnak a különféle tudományágak számára.

A mi – B 059/176 jelzetű – naptárunk Ballagi Aladár hagyatékából került a könyvtár gyűjteményébe. Nyolcvanhét sor, nagyrészt jól olvasható, kéziratos bejegyzést tartalmaz. A kalendárium egykori, ezideig ismeretlen tulajdonosa személyesen részt vett Zrínyi Miklós 1664-es téli és tavaszi hadjárataiban, az adatokból kiolvashatóan a horvátországi segédcapatok kötelékében portyázott és Varasd megyében lakott. Rövid feljegyzései szinte napról-napra hitelesítik és kiegészítik a nevezetes hadivállalkozásokról ezideig már feltárt történeti anyagot. Az eddig ismeretlen szöveg közlésére most kerül először sor.

A naptár tulajdonosa adatait oly módon regisztrálta, hogy a megfelelő napok mellé keresztet (+) rajzolt és az üres oldalon azzal egyszerűen – ugyancsak keresztel jelölve – írta be a számára emlékezetes eseményeket. Az áttekinthetőség kedvéért a hadieseményeknek megfelelően szakaszonként közöljük a kéziratos szöveget, egybevetve kronológiáját a legfontosabb egykorú forrásokkal. A hadjáratok közismert és sokszor feldolgozott vonatkozásait az egyes szakaszok előtt csak annyira érintjük, amennyire azok az általános összefüggésekhez szükségesek³.

I.

Az 1664-es téli hadjáratra azért került sor, mert az elmúlt esztendő sikertelen hadieseményei, Érsekújvár és a többi vár eleste szerte Európában nagy megdöbbenést váltott ki, Bécsben és Németországban pedig rémületet keltett. Attól tartottak, hogy a török most már Bécs és a német tartományok elfoglalására indul. A szorongatott helyzetben örömmel fogadták Zrínyi azon tervét, hogy Eszék és Pécs környékén vállalkozást hajtson végre. 1663 novemberében Zrínyi már kért engedélyt erre. Akkor elutasították, de most, mint Montecuccoli írja: „...olyan valószínű okokkal tudta ajánlani a vállalkozást a császárnak, aki ebben az időben Regensburgban tartózkodott, hogy az egész birodalom nagy tetszéssel elfogadta és buzgón sürgette végrehajtását.”⁴ Míg Lipót császár 1663 december 23-án Regensburgba utazott a birodalmi gyűlésre, hogy a megújítandó had-

* Megjelent a *Hadtörténelmi Közlemények* 1962 2. számában.

járáshoz pénzt és katonai segítyt szerezzen, Zrínyi Varasdra hívatta a karokat és rendeket. Kihírdették, hogy a Száva melléke haladéktalanul keljen fel és az összes járások népe csatlakozzék a hadjáráshoz. Zrínyi 1663 december 30-án Csáktornyáról Esterházy Pálhoz írt levelében beszámol arról, hogy „... az imperialis hadakkal egy nagy expeditiot akarok török országban csinálni az kik mellet az horvat orszagi hadakat is elviszem...”.⁵ Zrínyi terve az volt, hogy gyors lerohanással elszakítja egymástól a magyarországi török helyőrségeket és elvágja a török birodalomhoz vezető legfőbb összeköttetési vonalakat. Meglepetésszerű támadást kell indítani a Dráva mentén, felgyújtani az eszéki hidat, elfoglalni Pécsét és ezáltal alapot biztosítani Kanizsa ostromához. Kanizsa elestével a török egyik legfontosabb dunántúli erősségét veszítené el és Muraköz is mentesülne a török rablások alól. Örömmel írja Csáktornyáról január 6-án Csáky Istvánhoz: „... az imperiumbeli fejedelmek oly szívesen fogták az mi dolgainkat, hogy csak az mi magyarrink egy szívvel-lélekkel fogjanak a magok dolgához és restituálják az militaris disciplinát; nem veszünk el, hanem megfordul jobbra még egyszer állapotunk!”⁶. Zrínyi a legnagyobb katonai erőt igyekezett összevonni, melyhez Hohenlohe tábornok parancsnoksága alatt német segédcsapatok is csatlakoztak. A sereg teljes létszáma kb. 26 000 harcosból állott, aminek egyharmada közvetlenül Hohenlohe parancsnoksága alá tartozott. Hohenlohét nem rendelték Zrínyi alá, a seregnek ilymódon két egyenlő hatáskörrel felruházott parancsnoka volt, ami a hadjárat során sok viszályt keltett. Zrínyi hadjárata nagy sikerrel járt. Elestett Berzence, Babocsa, Segesd, Barcs, Türbék, Dárda, Baranyavár stb. elfoglalták Pécs városát és felégették a törökök legfontosabb közlekedési útvonalát a nagyhirű eszéki hadihidat. A fényes vállalkozás a hazatérési időt is beszámítva alig négy hétig tartott. Zrínyi február 17-én már Csáktornyáról írja Wesselényi Ferenc nádornak: „... Hála legyen a kegyelmes Istennek, ezt az új eszendőt szegény hazánk vigasztalására láttuk...”⁷.

1.

Januarius XXXI. Bold. Aszszony hava.⁸

13. F 1.	vasárnap	<i>Indultam Dobravarul, mentem (Klenounik áthúзва, felette olvashatatlan helységnév)...</i>
14. g.	hétfő	<i>Onnet Klenounikra.</i>
16. b.	szerda	<i>Viniczre onnat.</i>
18. d.	péntek	<i>Isten segítségiből indultam del utan Ternoveczre Draskovich Janos urammal</i>
19. e.	szombat	<i>Mentünk Ludbregra ebidre, halni, S. Ivanra.</i>
20. F 2.	vasárnap	<i>Kötöttünk által az Dravan Dernyei Réven akkor nap ottan voltunk túl az Dravan</i>

Krónikásunk, bizonyára a horvátországi felkelés kihirdetésére indult a hadjáratba. A kis Dubraváról betért Klenovnikra, földesurához, Draskovich Jánoshoz,⁹ kinek csapatahoz, talán személyes környezetéhez tartozhatott. A dalmátiai, illetve boszniai eredetű Draskovich család Horvátország egyik legnagyobb birtokosa volt. Az említett Klenounik (Klenovnik) és a közelében fekvő — a szövegben nem szereplő — Trakostyan, a Draskovich nemzetség ősi fészkei. A család rokonságban volt a Zrínyiekkal. Draskovich III. Gáspár — ki 1624-ben klenovniki szabad báró és tiszteletére verseket is írnak — Eusebia nevű leányát Zrínyi Miklóshoz adta feleségül. Később, amikor magtalanul elhalt leányával, Eusébiával adott vagyont visszakövetelte vejétől, bonyolult birtokper támadt a két család között. A naptárban szereplő Draskovich János a családfa szerint IV. János, kinek atyját III. Jánost a régi oklevelek „defensor Croatiae” megtisztelő jelzővel említik — Zrínyi egyik leghűségesebb embere, a nevezetes hadjáratok résztvevője volt. A kalendáriumban felsorolt útvonal során érintett helységek az egykorú térképeken nagyrészt

fellelhetők. Vinicz (Vinica) két órai járásra van Varasdtól. A varasdi lapályt dombsorok választják el a pettaui mezőtől, ahonnan Hohenlohe csapatai érkeztek. A Podravina (Dráva-mellék) a plitvicai mocsaras völgy torkáig kis falvakkal, úrilakokkal, várromokkal szegélyezett terület. Draskovich és krónikásunk lovascsapatokkal Ludbrégen ebédeltek, Szt. Ivan kolostora mellett aludtak és másnap a Dráván átkelve siettek Berzencére, a seregek gyülekező helyére. Az itt közölt részlet – a horvátországi felvonulás útvonala – az eddig ismert forrásokban sehol nem szerepel.

2.

Januarius.

21. g.	hétfő	Mentünk Berzence alá ¹⁰
22. a.	kedd	Otan napoltunk
23. b.	szerda	Attak megh az eijel Berzenczet. Indultunk Babocza fele
24. c.	csütörtök	Erkeztünk Babocza ¹¹ alá
25. d.	péntek	Attak megh Baboczat
26. e.	szombat	Indultunk Szygeth fele, erkeztünk eznap alaja ugian aznap Durbok ("ot föl" áthúзва) varat megh vittuk
27. F 3.	vasárnap	Indultunk Pecz fele
28. g.	hétfő	Erkeztünk reggel Pecz alá
29. a.	kedd	Meghvittuk Pecz varosat
30. b.	szerda	Indultunk Eszeki Hid fele mintegi 4000 Ban Urammal

A hadjáratra készülő csapatok találkozásáról az első hírt Vitnyédi István január 10-i levelében olvassuk: „...Holnap indulok el, bán uram a Hohenlohe hadaival és más hadakkal, az mi uraink is innend ez jövő vasárnap (január 13) az Kiskomáromi mezőn akarunk megegyezni...”¹². A kiskomáromi találkozást említi január 11-én Tökölynek írt levelében is: „...Magam személyében is uram után megyek, az ki ez jövő vasárnap (január 13) az kiskomáromi mezőnél leszen, maga az horvátországi és Hohenlohe német hadaival, innend is az urak, vármegyék... mind alámennek...”¹³.

A kiskomáromi találkozás hírért Vitnyédi feltehetőleg Batthyánytól kapta. El is ment Kiskomáromba, ahol azonban – mint Zrínyinek írja, január 14-én Szentgyörgyvárról – nem talált senkit. „Én Batthyány uram ő Ngának intimációjára eljöttem, mivel azt írta, Ngddal a komáromi mezőn ma conjugálja magát Ngddal, de úgy látom haladott az dolog...”¹⁴. A német hadijelentések alapján összeállított Denkmal Serinischer Hoeldenthaten¹⁵ a találkozás időpontjáról ezt közli: „...Hohenlohe gróf úr seregei 1664. január 19-én Pettauból elindultak... e hó 20-án a megjelölt gyülekezőhelyre: Új-Zrinyivárba, ahol is gróf Zrinyi Miklós úr már ott tartózkodott... a vár mögött egy erdőben török területen letáboroztak. Innen a csapatok napkelte előtt egy órával – annak ellenére, hogy Hohenlohe gr. úr meglehetősen rosszul érezte magát – megindultak Pressnitz (Berzence) felé, ahol még ugyanazon az este mindkét vezér, valamint Budiani Kristóf gr. úr Kiskomárom felől magyar lovasokkal és gyalogosokkal szerencsésen megérkeztek.”

A január 21-i berzencei találkozó szerepel Draskovich János levelében is: „Bán uram és general Hohenlohe hada Bottáni uram hadával die 21 Beczenze alatt egyezett meg...”¹⁶.

Ugyancsak ezt említi Berkeszi is: „... Minket in 21. januarii Beszenze alá véné...”¹⁷.

A különféle irányból érkező csapatok fő gyülekező helye kétségtelenül Berzence volt. Ezt hitelesíti krónikásunk is.¹⁸

A következőkben a hadiesemények január 21-től január 30-ig terjedő szakaszára összevetjük az alapforrásokat a hadjáratban résztvevő kalendáriumi bejegyző dátumaival, kiemelve az eltéréseket.

Draskovich:¹⁹

Berzencén „... erősen löttek másnap is (22) délig. Megadták az várat... aznap (22) ott maradtunk... szerdán reggel (23) Babocsa alá indultunk... másnap (24) megadták a várat. (Draskovich a többi forrással ellentétben január 24-re jelzi Babocsa elfoglalását). Onnét... Sziget fele (26)... közel a várhoz akadtunk Turbek (a naptárban: Durbok) nevű kastélyra... die 27. Januarii Pécshez közel, Pellérd nevű mezei városban megszállottunk... Onnét másnap (28) Pécs alá mentünk... Megvették a várost (naptár: 29)... Ott késtünk négy egész nap... Azonközben Bán uram General Hohenlojeval úgy végeztet, hogy őkegyelme magyar és horvát lovasokkal elmegyjen az eszéki hídhöz (naptár szerint 30-án indultak)...”.

Berkeszi:²⁰

Berzencén „... a várban levő törökség aznap (21) és utánna levő nap is (22) erős lövésekkel oltalmazta magát... Azon éjjel (22) ... 3 fő török kibocsáttatott, és az vár megadásáruul accordáltak... Regvel (23) az egész hadak Babocsa alá indultak... kit két nap defendáltak az törökök... die 25 kikölteznek az várbul... innend eodem die (25) Tzizeth felé, másnap délre úgymond 26. Jan. szállottunk táborban Sziget alá... az honnand az úr (Zrínyi) kommandiroza két ezer kennyő lovast Kiss Farkassal az tatárokat üzni... Megtérvén estve (26) az tatárúzésből, Sziget alatt levő gyenyerű kastélt Türbeket... megvette... 27-én regvel megindula az egész tábor Pécs felé... Ezt a várost megszállván, kevés munkával 30 ejusdem mensis (naptár szerint 29-én) ostrommal megvevék...”.

Vitnyédi:²¹

„Elsőben Börzencze alámenvén (21) ... harmadnapra (23) feladták... onnend Babocza alá... azt is feladták (24–25)... onnend Sziget mellett elmenvén egy Türbék nevű kastélyt elégettek (26)... és úgy mentünk Pécs alá (27–28), az városát másnap (29) megvévén... az én urammal az lovas magyar horvát és német miliciával elmentünk az eszéki híd elégetésére (naptár: 30).

Esterházy Pál és a Batthyányak Szentgrótnál találkoztak, onnan Kiskomáromon keresztül január 21-én érkeztek Berzencére. „Ekkora sereg látása mindnyájunk lelkét felvidította” – írja Esterházy. A törökök is látták a nagy sereget és az éjjeli alkudozás eredményeként (a naptár szerint is éjjel adták meg) másnap átadták a várat. Január 24-én érkeztek Esterházy Mars Hungaricus²² szerint Babocsára, melyet másnap (25) a törökök feladtak. A Mars Hungaricus további dátumai megegyeznek a kalendáriumi időpontokkal. Január 30-án „hajnalhasadtával” indultak Eszék felé.

Denkmal Seribischer Hoeldenthaten:²³

Adatai mindenben megegyeznek a kalendáriumi időpontokkal. Berzencéről „... 23-án reggel 9–10 között a törökök elvonulnak... Aznap a két vezér továbbindul Babocsa felé... 24-én reggel Babocsára vonulnak... 25-én Babocsát elfoglalták... 26-án reggel Zrínyi a magyar lovassággal előrevonul a szigeti hágóig... a törökök Eszék felé menekülnek, a magyar lovasság egy mérföldnyire úzóbeveszi őket... 27-én Zrínyi Pécs felé előremegy...”. Pécs városának elfoglalása után „... január 30-án délben Zrínyi Siklós érintésével Eszék felé indul... Sok falut felégettek...” A kalendáriumi bejegyzések napenkénti pontossággal egyeznek az alapforrások dátumaival.

3.

Januarius:

31. c. csütörtök

Erkeztünk oda (Eszékre). Torda²⁴ Varat megh vittuk az híd vigin.

Februarius XXVIII. Boyt elo hava.

1. d.	<i>péntek</i>	<i>Égetük az Hidat²⁵ ezeken az napokon igtek fel a Duna fele Barania²⁶</i>
2. e.	<i>szombat</i>
(Gyert. S. B. Asz)	<i>Ez nap is egetük Sás Várat²⁷ megh . . .</i>
3. F 4.	<i>vasárnap</i>	<i>Fel egetven az hidat jöttünk vissza Pech fele</i>

Draskovich:

„A hidak előtt Torda nevű kastély volt, ahol a török császár vámosa lakott”. (Naptár szerint 31-én vívták meg). . . .” Ott a hidaknál harmadfél nap (február 1–2–3) mulattunk . . . onnét 4. Februarii (naptár szerint febr. 3.) vissza Pécs felé tértünk. . . .”²⁸.

Berkeszi:

„. . . . Azon nap (jan. 31) az híd előtt levő Dárdát megvevénk. . . másnap (febr. 1.) egy szívvel-lélekkel az híd égetéséhez kezdénk. . . .” Mint írja „két nap két éjjel” (febr. 1–2) égették a hidat. „Hatodnapra Isten bennünket Pécsre visszahozott. . . .”. A kalendárium és a többi forrás egyező adatai szerint február 5-én érkeztek Pécs alá. Megérkezésük előtti hatodnap: január 31. Berkeszi adatai tehát egyeznek a naptári dátumokkal.²⁹

Vitnyédi:

Az eszéki híd „. . . két nap alatt mind megégettük. . . az ott levő kastélyt, Dárdavár nevűt elégettük, Baranya és Sásvárat aképen elégettük. . . visszatértünk Siklós vára mellett. . . .”³⁰

Esterházy:

A Mars Hungaricus szerint „január 31-én pillantották meg azon váracskát (Dárda-naptárban: Torda), melyet a híres eszéki híd védelmére építettek.” Gyors rohammal el is foglalták. Február elsején kezdték a híd égetését és két nap alatt végeztek vele. „A kegyes istenség . . . nagy mennyiségű nádat adott rendelkezésünkre. . . Két teljes napon és két teljes éjen át folyton szítottuk a tüzet, és végre sikerült a híd elhamvasztanunk. Irtózatos látvány volt, főképp éjjel, ezen sok ezer láb hosszú alkotmány égése” – írja Mars Hungaricusában³¹. A híd elpusztulása utáni napon Baranya, Sás és más várak felégetésével, Siklós mellett indultak vissza Pécsre.

Denkmal:

Az eddigi adatoknak megfelelően számol be a hídégetésről. A csapatok oda és visszavonulása során felégetett falvak és helységek számát – erős túlzással – 500-ra teszi, és megállapítja, hogy az elpusztított terület „hosszú ideig nem szolgál majd semmivel az ellenségnek.”³²

Kalendáriumi krónikásunk személyesen vett részt az eszéki portyán. Szükszavú, regisztráló adatai mindenben egyeznek a nevezetes vállalkozás többi feljegyzőjével.

4.

Februarius.

4. g.	<i>hétfő</i>	<i>Jöttünk Szyklos mellől</i>
5. s.	<i>kedd</i>	<i>Erkeztünk Peczhez</i>
7. c.	<i>csütörtök</i>	<i>Indultunk Peczrül vissza</i>
9. e.	<i>szombat</i>	<i>Jöttünk el Szygeth Vara mellől</i>
12. a.	<i>kedd</i>	<i>Erkeztünk Segesd ala, mellet hamar megh attak</i>
13. b.	<i>szerda</i>	<i>Indultunk el onnat</i>

Draskovich:³³

„Onnét 4. Februarii vissza Pécs felé tértünk, Siklós felé mentünk (naptár: febr. 4. Szyklos) . . . Ott semmit se késtünk, hanem mentést mentek a hadak Pécs felé. . . Odaérkezvén (5) értették meg, hogy a németek Pécs várát meg nem vették. . . míg mi a hidaknál fáradtunk, azok csak csintalankodtak a városban. . . Mivelhogy pedig Bán uram hada már fáradt állapotban volt s a nagy erős téli időben sokan elbágyadtak volt, a vár megvételel elhagyták és másnap mindjárt a hadak haza felé indultak. . . Visszajövet Bán uram Segesd alá ment (12) s azt mindjárt aznap megadták a törökök.”

Berkeszi:³⁴

Szemrehányóan írja, hogy a Pécs városnak ostromához hátrahagyott németek „könnyű munkával megvehették volna” a várost, „ha egyesek (egyek) lettek volna.” Zrínyi és Hohenlohe között a német csapatok komolytalan harcolgatása miatt már Pécssett erős vita támadt, még Esterházy Pál sem tudta kibékíteni a haragvókat. „Az ördög konkolyt hinte az hadak közé”-írja Berkeszi. „5. Februarii kelve az egész várost meggyújtánk, mely kimondhatatlan égéssel porrá égett és eljövénk alóla. . . 8. ejusdem (naptár 9), hogy Szigeth alá érkezék. . . Sziget alul az hadak más útra térének Segesd felé. Bán uram 700 lóval Babocsára mene. . . innen az úr is Segesdre ment. . . megadta az megijedett török Segesdet.”

Vitnyédi:³⁵

Pécsről eljőve „Hohenlohe uram az hadakkal Segesd felé tért, mi az urral, mintegy négyezer lóval Babocsára. . . Segesdre érkezvén harmadnap azt is megadták.”

Esterházy:³⁶

Az eszéki híd elpusztítása után visszamentek Pécsre és látták, hogy Hohenlohe csapatainak ostroma sikertelen. Február 6-án hagyták el Pécsset, melyet Zrínyi parancsára felgyújtottak. „Alig hiszem, hogy Szodoma égésénél nagyobb lett volna a tűz”-írja Mars Hungaricusában. Sziget mellett elvonulva Zrínyi Babocsára ment, a sereg többi része Segesd felé ment. „. . . Im tegnap visszajöttünkben Segesdet is megadák a Törökök”³⁷-írja Esterházy február 14-én Segesdről feleségének.

Denkmal:³⁸

- Február 5. „Zrínyi ismét Pécssett. . .”
Február 7. „. . . az egész város felégetése után d. e. 10 órakor elvonulnak”.
Február 9. „Sziget mögé érkeztek. . . fel akarták égetni, de úgy határozták, hogy nem időznek, hanem későbbre, alkalmasabb időre halasztják.”
Február 10. „Reggel Zrínyi Babocsa felé, Hohenlohe egyenesen Segesdre indul, azzal, hogy 12-én délben Segesdnél találkoznak.”
Február 12. „Segesd elesik”.
Február 13. „A törökök elhagyják a várat. Zrínyi a fegyverek és a zászlók hátrahagyásával szabad elvonulást biztosít részükre. A főbb embereket túszként visszatartja. Ugyaneznap a csapat egy része elhagyta Segesdet, Berzencze mellett elhaladván Zrínyivár közelében letáborozott”.

Zrínyi február 11-én Babocsáról ír levelet a gráci haditanácshoz. Felsorolja a hadjárat eredményeit, mely során „csupán Segesd nem váltotta be reményünket, pedig, ha ezt is elpusztítjuk, Kanizsát körülzárhattuk volna. . . A sereg már Segesd felé van visszavonulóban és én kissé errefelé kitértem. . . holnapután visszatérek a sereghez.”³⁹ Segesd elesét február 19-én Csáktornyán kelt, Lipót királyhoz írt levelében említi: „Visszatérőben Segesdet is elfoglaltuk. . .”⁴⁰

A kalendáriumi feljegyzések írója február 9-én jelzi Szigetvár melletti eljövetelét 12-én Segesd megvívását, 13-án Segesdről való elindulását. Krónikásunk tehát nem tartozott ahhoz a kis csapathoz, amelyik elkísérte Zrínyit Szigetvárról Babocsára.⁴¹ Hohenlohéval és a többi megyei sereggel – Draskovich-al és Esterházyval – egyenesen Segesdre vonultak.

5.

Februarius.

14. c.	csütörtök	Szent Kyrallira ⁴² mentünk
15. d.	péntek	Ludbregen ettünk ebédet Draskovich János urammal
16. e.	szombat	Hajnalkor érkezünk Klenounikra
17. F.	vasárnap	Esterház Pál Ur jöt oda
20. b.	szerda	Jöt Klenounikra az...

Krónikásunk Segesd megvívása után földesurával és a megyei csapattal visszatért Horvátországba. Átkeltek a Dráván, Ludbrégen ebédeltek Draskovich Jánossal és másnap megérkeztek Klenounikra. Idejött február 17-én, vasárnap Esterházy Pál is, ki Segesdről, február 14-én feleségéhez írott levélben már jelezte, hogy „még ma Bán urammal Muraköz felé indulok.”⁴³ Mars Hungaricusában leírja, hogy csáktornyai tartózkodása után Horvátországon keresztül sietett haza övéihez.⁴⁴ Útja során látogatta meg Draskovich János harcostársát. A kalendárium tulajdonosa, mint az emlékezetes hősi események krónikása ezt is feljegyezte naptárában.

II.

A téli hadjárat sikere megteremtette a katonai lehetőséget arra, hogy Zrínyi további terve, Kanizsa elfoglalása megtörténhessen. Lipót császár március 18-án megadta erre az engedélyt, de Zrínyi csak 24 nap múlva kapott értesítést erről. Nagy lelkesedéssel tűzte ki április 8-ra Kanizsa megszállását, de a tüzérségi felszerelést olyan késedelmesen szállították, hogy a határidő kitolódott április 28-ra, az érdemleges tüzérségi támadás pedig csak május 9-én kezdődött meg. Időközben a törökök sietve javították az eszéki hidat, folytak a csapatösszevonások és így minden előny, amit a vidék elpusztítása és a híd felégetése jelentett, Zrínyiék részére lassan kárbaveszett. Várható volt, hogy a török felmentő sereg még Kanizsa bevétele előtt megérkezik. A várból egyre szállingóztak ugyan a biztató hírek: Kanizsa ellátása rossz, a védők hangulata elkeseredett. A beküldött kémekek és az elfogott pribékek mind azzal biztatták az ostromlókat, hogy a vár néhány napon belül kénytelen megnyitni kapuit. Hasszán pasa, a védők kétségbeesett helyzetét látva többek között ezt írja a nagyvezérhez küldött segélykérő levelében: „A várat ostromló Zrínyi és Batthyány nevű átkozottak a hitetlen magyarokból és németekből vezérlésük alatt álló bálványimádó utálatos csapattal... éjjel-nappal folytatják a vívást, azon törekszenek, hogy – ne adja Isten – a várat minél előbb meggyőzzék. Tehát minél előbb hozz segélyt és szabadítsd meg a próféta híveit az ellenségtől történő legyőzítés félelmétől.”⁴⁵ A nagyvezér segítsége gyorsabban érkezett, mint ahogy az ostrom sikerrel járt. Június 1-én a haditanács elhatározta az ostrom felhagyását, Zrínyi elkeseredetten követi a visszavonulókat. A seregek Új-Zrínyivár környékét, a Mura-melléket szállják meg, ezt is nagy nehézségek árán, mert a török előcsapatok szinte velük együtt érkeztek meg a vár alá.

1

Martius XXXI. Boyt más hava.

27. b.	csütörtök	Isten segítségiből kezdetem az Viniczay epülethez.
--------	-----------	--

Aprilis XXX. Sz. Georgy hav

7. f. hétfő (áthúzott szöveg)
Az mely hadak Kanisa ala mentek... allottak Zrini Ujvarnal
8. g. kedd (áthúzott szöveg)
Szallotak megh Kanisat, kire Isten segítse...
10. b. Csütörtök Holt megh szegin fiam Istvan
(Nagycsütörtök)

E szakaszban olvasunk először személyes vonatkozású hirt a kalendárium tulajdonosáról. Vinicán építkezik március 27-én, április 10-én, nagycsütörtökön pedig István fia halálát jegyzi fel.

Igen érdekes az, amit Kanizsa megszállásáról ír. Tényként közli, hogy április 7-én Új-Zrinyivár alól Kanizsára indultak a hadak, majd április 8-án megszállják Kanizsát. A valóságban – mint ez ismeretes – nem így történtek az események, amiről krónikásunk is meggyőződött, és később áthúzta a két bejegyzést. Honnan szerzett tudomást arról, hogy a vár ostromát eredetileg április 8-ra tűzte ki Zrínyi? A tervet meglehetősen titokban tartották, csak azokat értesítették erről, akiknek közvetlen támogatására számítottak. A kalendárium tulajdonosa valószínűleg urától: Draskovich Jánostól hallotta a hírt, aki Zrínyi hűséges embere volt és minden vállalkozásában részt vett. Kanizsa április 8-ra tervezett megszállásáról Zrínyi és Vitnyédi levelei őriznek adatokat.

Zrínyi:

Esterházy Pálhoz 1664. március 28-án Csáktornyáról írt levelében:⁴⁶ „Az en szándékom penigh úgy vagyon, hogy niolczadik napian Aprilisnak szalanank megh Kanisat...”

Moro M. kereskedőhöz, velencei ügynökéhez írja 1664. március 30-án: „Most épen azon vagyok, hogy Kanizsa ellen ostromot indítsak és remélem 8 napon belül (április 8 körül – kiemelés tőlünk) megkezdhetem.”⁴⁷

Bonzi beziars-i püspökhöz, XIV. Lajos francia király követéhez 1664. április 21-én:

„... Kanizsa ostromát, melyet f. hó 8-ra terveztünk, bizonyos nehézségek és akadályok felmerülése folytán el kellett halasztani. Remélem mégis, hogy 27–28-án kétségkívül megkezdhetjük.”⁴⁸

Emlékirata I. Lipót királyhoz 1664. július 17-én:

„... az ostrom napját április 8-ra tűztem ki – ...”⁴⁹

Vitnyédi:

Kecskésnek Sopronból, 1664. március 28:

„... Húsvét után (április 15 – kiemelés tőlünk) megszálljuk Kanizsát, de ne hirdesse kegyelmed...”⁵⁰

Zichynek, 1664 április 3.

„... az estve vettem ő Nga levelét, kiben írja, hogy Isten ő szent fölsége kegyelmes gondviseléséből ezen holnapnak nyolczadik napján Kanizsát ő Nga megszállja...”⁵¹

Ugyanezen a napon Vitnyédi a nádornak⁵² is levelet ír, melyben ugyancsak közli Zrínyitől vett friss értesülését Kanizsa április 8-ra tervezett megszállásáról.

Dvornikovicsnak, 1664. április 6.

„... ime 8. presentis resolutioja, megszállja Kanizsát...”⁵³. De Vitnyédi már aggódik, mert olyan híreket is kapott, hogy nehézségek vannak az ostrom megindítása körül.

Kalendáriumunk áthúzott szövegrésze újabb bizonyítéka annak, hogy szerte az országban mennyire lelkes aggodalommal kísérték a hazafiak Zrínyi kanizsai tervét.

Április

2

28. f. hétfő Szallotak megh Canisat
Május XXXI. Pünkösöd hava.
1. b. csütörtök Keztek luni Canisat.

Zrínyi:

„Összegyűlt csapataimmal tehát április 19-én Kanizsa alá vonultunk. Az ostrom első napjául egyhangú határozattal április 28-át tűztük ki.”⁵⁴

Esterházy Pálhoz: „... Pro 27 presentis menel töb s öregeb Algyut magaval hozvan maga Népével jöjön el Kegyelmed Kanisa alá...”⁵⁵

VII. Sándor pápához: „Már húszadik napja, hogy Kanizsát körülzártam, mely valóban nem oly megvívhatatlan, hogy el ne foglalhatnám...” A levél dátuma május 21. Zrínyi a vár ostromát április 30 illetve május 1-től számítja.⁵⁶

Denkmal:⁵⁷

Április 28. „Az Új-Zrínyivárnál lezajlott összeütközés után fényes nappal elindultunk és megerkeztünk Kanizsa alá... a törökök a várba húzódtak vissza.”

Május 1. „Az éjjel 5 helyen megkezdték a tüzérségi előkészületeket.”

Evlia Cselebi:⁵⁸

„Kanizsa felől megszakítás nélkül hallatszott az ágyúörgés és annak sem éjjel sem nappal szünete nem volt... Hét király háromezrezer emberrel és hét oldalról hetven darab báljamez ágyúval ostromolja a várat.”

Május

3

8. b. csütörtök *Cherelte el az en tiztartom Chikulin Ur tiztartojaval az ... földben valo reszit, adot 13 holdat. ... földben helébe, olliant es olij jó földet és amit az Ur engedelmébül. Felső reszekben masikh ket hold földet.*
Erdioedi Tamás Ur jobbagi. Czaszar Varáchat, ... Ivannak az en jobbajomat.

Ismét néhány – nehezen olvasható – személyes vonatkozású bejegyzést olvasunk. Tisztartója elcserélte egyik földrészét és helyette olyan jó földet kapott, hogy krónikásunk meglepéssel regisztrálja ezt is. A birtokcsere „az Úr engedelmébül” történt, tehát kalendáriumunk tulajdonosa birtokos kisnemes lehetett, bizonyára bérelt is urától, Draskovichtól néhány holdat. Az, hogy tisztartója is volt arra utal, hogy jó anyagi körülmények között élhetett.

Erdődy Tamás, kit a feljegyzés említ, a horvátországi nagybirtokos Erdődy családnak⁵⁹ volt legifjabb tagja. A jobbágyokra vonatkozó feljegyzés nem világos. Császár Varács neve és egy Iván keresztnév aránylag jól kibetűzhető. Krónikásunk „az en jobbajomat” említi, ami megerősíti birtokos nemes voltát.

Május

4

21. a. szerda *Indultam Viniczrul Canisa ala, Babolczan keresztul.*
22. b. csütörtök *Indultam onnet Canisa ala.*

Június XXX. Sz. Iván hava

1. E Pünkösöd
vasárnap *Jöttünk el Canisa alol, az nemetek nem akarvan megh varni az Fü Vezér hadat, nem sokara Isten kezünkbe adhata volna.*

Krónikásunk május 21-én indult el lakóhelyéről, Vinicáról Kanizsa alá. Bizonyára urához, Draskovichhoz csatlakozott, kinek csapatai már a vár alatt voltak. Megérkeztekor még javában folyt a harc, melyben ő is résztvett, majd június 1-én azzal a keserű sóhajjal, hogy „nem sokára Isten kezünkbe adhata volna” – kalendáriumunk tulajdonosa is elhagyta a vár környékét.

Zrínyi jól tudta és Lipót királyhoz írott emlékiratában részletesen beszámol arról, hogy az ostromhoz „legkedvezőbb alkalom így elmúlt, s már azt hittem, hogy a dolog teljesen elmarad, mert nyilvánvaló volt, hogy ilyen kis sereggel Kanizsát ostromolni és a felmentő sereg ellen, amely (mivelhogy annyira késlekedtünk) a nyakunkba szakad, védekezni nem tudunk”...⁶⁰ „De Kanizsa még így is olyan állapotba jutott mint azt később a foglyoktól megtudtuk, hogy meg kellett volna magát adnia, ha még 5–6 napig kitar- tunk.”

Vitnyédi, ki betegsége miatt nem vehetett részt a vár ostromában, június első napjaiban Dvornikovicsnak írt levelében ugyancsak Kanizsa mielőbbi elestét reméli:

„...köveskúti Baly híres és nevezetes pribék vala, azt mondotta az uramnak, ne siessen igen és népét is ne vesztelgesse, mert ugysy feladják, mivel élések nincsen... oly reménységben is vagyok, hogy rövid napok múlván kezünkbe adja Isten... Az pribék biztatta az urat, vér nélkül is megveszik...”⁶¹

Esterházy a kanizsai táborból írja feleségének május 6-án: „En tegnapelőtt ide érkezém Kanisa alá... már lövetem is az várat...”⁶² Nagy lelkesedéssel bízik az ostrom sikerében, és május 24-én úgy véli „...mostan az Vár Kapuját lőjük, gondolom harmadnap alatt eldől... Talán Isten rövid nap jól aggya az dolgot...”⁶³

A török felmentő seregek azonban egyre közeledtek, a német katonák zugolódtak, – a helyzet tarthatatlanná vált. Hohenlohe és Strozzi sürgetésére az ostromlók elvonultak, „...és így kénytelen kellett nekem is velük kellett elfutni. Sőt még azt sem tudtam elérni, hogy málháinkat már jóelőre rendezve egyszerre indítsuk el. Így tehát minden összekeveredett és a nagy zűrzavarban elveszett” – írja elkeseredetten Zrínyi.⁶⁴

Vitnyédi szinte nem hisz a híreknek, hogy „Strozy letevén az fegyvert elindult, utána Hohenloe, azután kegyelmes úrunk is könnyes szemmel ment el Kanisa alól...” – és jónéhány levelében egyre csak arról tanakodik: „miért solváltatot az kanisai obsidio?”⁶⁵

A török források lelkendezve emlegetik a felmentő sereg megérkezését, a szorongatott ostrom után kissé meglepetésszerű volt a könnyű győzelem. Cselebi közli, hogy a török felmentő sereg közeledtére az ostromlók „sátorukat, podgyászukat, hadifelszerelésüket, ágyúikat, megszámlálhatatlan kincseiket hátrahagyva félelemmel és rettegéssel elfutottak.”⁶⁶ Rasid Efendi elbeszélése szerint a vár alá érkező nagyvezér elé „Hasszán kanizsai pasa és a vár előkelői díszmenetben mentek”⁶⁷ és a nagyvezér a védőket megjutalmazta.

Esterházy június 6-án Vatról írja feleségének: „Az német had nagy gyalázatosan el- mene Canisa alól...”⁶⁸

Ez a közhangulat tükröződik krónikásunk soraiban is.

III.

Új-Zrínyivár a menekülő magyar és német csapatok utolsó menedéke. Bécsben különösen azért keltett aggodalmat Kanizsa eleste és a töröknek Új-Zrínyivárhoz érkezése, mert nyitva állt az út Stájerország felé. Montecuccolit bízzák meg a főparancsnoksággal, aki azért ítéli jelentéktelennek a végvár védelmét, mert elgondolása szerint a török amint erőt összevonta, Bécs ellen fordul majd, tehát a Rábánál kell útját állani. Zrínyi minden áron tartani akarja, hiszen ami a birodalmi hadvezetés szempontjából jelentéktelen, az a magyarságra nézve létkérdés. Napról-napra kénytelen tapasztalni, hogy

ennek érdekében nem tehet semmit. Elhagyja a tábornok Új-Zrinyivárat pedig kiűrik. A törökök heves harc után elfoglalják, majd felrobbantják Jenikala-t (Új-Zrinyivár török neve) melynek ostrománál, mint Cselebi írja „ezerenként lett vértanú a mohamedán harcosokból”.

Június

1

8. E. 1.	<i>Szentháromság
vasárnap</i>	<i>Szallota megh az füvezer Zrini
Uj Varat</i>
11. a	<i>szerda</i>	<p>.....
<i>... mivel Legradnak akart az Török hidat által cshinalni,
ez nap en is indultam Dubravarrul. eodem die kezdete
lüteti
Junij... lütek megh szegeni Kys Farkasst az ki megh
holt, kinek halal igen nagy kaár.</i></p>

A nagyvezér minden előkészületet megtett Új-Zrinyivár ostromára. Ortelius adatai szerint⁶⁹ jún. 8-án kezdte meg a vár lövetését. Vitnyédi jún. 10-én már hallotta ezt, mert levelében írja: „Itt minálunk iszonyú az sok rossz hír... az törökök Zrin Újvárat megszállották, erősen lövik.”⁷⁰

Krónikásunk azt írja, hogy jún. 11-én aznap, amikor a török Légradnál hidat akart verni, indult el Dubraváról. Tehát Kanizsa ostromának felhagyása után visszatért Horvátországba, ahonnan a szorongatott Muraköz védelmére sietve visszatért a hadbaszálltakhoz.

Kiss Farkasról szóló feljegyzése értékes megemlékezés. Zrínyi e legkedvesebb vitéze török születésű volt, mohamedánból lett keresztényé. Zrínyit minden vállalkozásában elkísérte, a törökök réme volt, az egész ország csodálta vitézségét. A diadalmas téli hadjárat befejezése után ő lett Berzence parancsnoka.⁷¹ Egyes források Kis Forgács néven emlegetik. Krónikásunkkal együtt meggyászolta elestét Zrínyi minden híve. Esterházy is megírja feleségének Farkasfalváról jún. 15 (17?)-én: „Kis Farkas az minap elveszett.”⁷²

Június

2

30. f.	<i>hétfő</i>	<i>vette megh Zrini Uj Varat az Török az egisz eő Fölsége
hada nagy szigienere, 50 vagy 60 ezer ember szeme latara
kiknek Monte Cuculi volt az generalisok.⁷³</i>
7. f.	<i>hétfő</i>	<i>Zrini Uj Varat vetettek fel porral az Törökök ezen nap
kezdet az Tabor is elszallani Canisa ala.</i>

Krónikásunk Zrinyivár védelméről nem közöl részleteket, csak a két végső eseményt, a vár elfoglalását és a törökök által való felrobbantását regisztrálja. Mindkét dátuma pontos.

Esterházy június 30-án még a Zrinyivári táborból ír feleségének,⁷⁴ beszámol arról, hogy a vár alá fűrt török aknákat felrobbantak és azért, hogy „az Török Generális ostromot bocsátott az várra, mintegy 10 000 embert, kik az harmadik ostromra, mintegy 10 óra tájban délelőtt meghvevék az várat...”

Montecuccoli így adja elő a történeteket:⁷⁵ „A törökök 30-án kora reggel egy aknát robbantottak fel... miután meggyőződünk, hogy a védelemnek a megjelölt helyeken egy csekély árkon és egy palánk cölöpzetén kívül más eszköze nincs, meghagytam Tasso alezredesnek, hogy miután az erődöt többé védelmezni nem képes... robbantsa föl...”

Zrínyi súlyos felháborodással ír jún. 30-án a grázi titkos tanácsnak: „Ami szinte hallatlan eset, s mire még a történetírók sem emlékeznek, lelke nagy fájdalomra megírom Kegyelmes Uraimnak, hogy az én új váramat, amely teljesen sértetlen volt, sem az ágyúk nem robbanták össze, sem földalatti aknákkal nem volt aláaknázva, ma úgyszólván

puszta kézzel, egy szál karddal az ellenség elfoglalta és megszállotta a mi nagyobb létszámú hadseregünk szemeláttára...⁷⁶

Július 7-én a török nagyvezér az erődöt felrobbantotta, azoknak az aknáknak segítségével, melyeket még Montecuccoli furatott az erőd alá és amelyeket a kivonuló védősereg a nagy zűr-zavar miatt elmulasztott meggyújtani.

A török történetírók örömmel emlékeznek meg az eseményről. Cselebi közli, hogy a nagyvezér rendelkezése szerint „a várat pokoli tűzzel kívül-belül felégettük s hamvait a levegőbe szórjuk.”⁷⁷

Rasid szerint a nagyvezér „fontolóra vevén, hogy e vár az ellenség ármányától és ravaszságától semmimódon nem oltalmazható: „aknák segítségével felgyújtatta és leromboltatta.”⁷⁸

Vitnyédi július 12-én Sopronban már tud a vár elestéről és megírja, hogy „az török az elmúlt hétfőn meggyújtotta az faépületét az várnak és porral fölvetette.”⁷⁹

Új-Zrinyivár elestét a magyar közvélemény a német hadak szégyeneként róttá fel, a Zrinyi-Montecuccoli ellentét egyik fő okát ebben is látta a későbbi történetírás.⁸⁰ Krónikásunk őszinte felháborodása megható visszhangja az általános és tehetetlen elkeseredésnek.

Július

3

14. j. hétfő

Az Nemet, Magyar Tabor indult vissza Muraközbeül. Szalott hoz.

18. c. péntek

Kys Komaromot (e) heten vitta megh s elrontata az Török. Az Horvath tabor is oszlot el.

Krónikásunk a hadak eloszlásáról tudósít bennünket. Kiskomárom elfoglalásáról írt feljegyzése mint eddig is, ezúttal is pontos dátumot közöl. Rasid effendi közli,⁸¹ hogy a július 12-iki török haditanács rendelte el a Kanizsa közelében levő Kiskomárom elfoglalását.

Esterházy július 16-án a hódasányi mezőről feleségéhez írt levelében említi, hogy „Kiskomáromot megvette az török az elmúlt hétfőn”.⁸²

Montecuccoli július 17-én értesült Kiskomárom elestéről,⁸³ ami elég aggodalmat okozott számára, mert nem tudta, hogy a török merre veszi tovább útját.

A kalendárium tulajdonosa a hadjáratra vonatkozó utolsó bejegyzéseként július 18-án említi a horvát tábor eloszlását. Valószínűleg ezekkel együtt tért haza Horvátországba.

IV.

Kalendáriumunk augusztus, szeptember és október hónapokra nem közöl semmiféle feljegyzést.

November XXX. Sz. András hava

15. d. szombat

(piros betűs ünnep: Lipold Hercz.) a név áthúzva!

18. g. kedd

*Groff Zrini Miklost Horvath Orszagi Bant vadászatban egy eördög megh ölte.*⁸⁴

A kalendárium tulajdonosa vastag vonallal húzta ki Lipót nevét naptárából. Eddigi feljegyzéseiből áradó hangulat alapján feltehetjük, hogy a hadjáratok tapasztalatai a megpróbáltatások, a német hadvezetés tehetetlensége feletti elkeseredés töröltette ki vele a meggyűlölt uralkodó nevét.

Zrinyi Miklós haláláról írt feljegyzése ugyancsak pontos naptári dátum. Az „erdög” kifejezés arra utal, hogy krónikásunk is, mint sokan mások, a bécsi udvar ármánykodásának tartották a hős váratlan halálát, nem tudtak napirendre térni afelett, hogy a csaták ezer veszélyét kiállott Zrinyi most ilyen tehetetlenül vérzett el. „A szerencse játéka és a

balsors szeszélye — írja Sagredo — hogy az oly tüneményes hős, mint Zrinyi Miklós, ki annyiszor tusakodott a törökkel, egy vaddisznó ellen, vadászat esélyei közt lelte halálát.⁸⁵

2.

December XXXI. Karácson hava

19. c. péntek Szép tiszta időben 3 és 4 között delután hallatot és látatot az az egész országban, egy hatalmas, eghnek való megh nilasa, nagy rözgesel s abbul mint egy nagy tüzes labda szetszakadvan az Drava mentiben eltűnt.

21. E 4. vasárnap Szegin volt Zrini Miklosnak Temetise Muraközben.

Az érdekes természettudományos feljegyzésről, amit krónikásunk december 19-én figyelt meg, a Természettudományi Közlöny 1962 júliusi számában közzeltünk ismeretést.⁸⁶

Zrinyi temetéséről szóló bejegyzése pontos dátum. A hős — végrendelete szerint — egy hónapig feküdt ravatalon. Érckoporsóban temették el, fényes szertartás, hadi lobogók között ősei sírboltjába, a Szent-Ilona kolostorban. „Szegin volt Zrinyi Miklós”-sal a nemzet sorsáért aggódo hazafiak igaz reménysége szállott sírba.

Kalendáriumunk tulajdonosa, a nagy események névtelen krónikása, bizonyára életének legnagyobb élményei között őrizte a szűkszavú pontossággal lejegyzett emlékeket. Hadi vállalkozások és otthoni munkálkodások között írott sorai hiteles történeti forrásként őrzik az 1664-es téli és tavaszi hadjáratok hol „jó szerencsével”, hol anélkül váltakozó eseményeit.

Dr. Tóth Endréné — Dr. Rapcsányi László

Jegyzetek

- ¹ Új ez O Kalendarium... 1664 esztendőre Mely Bissextilis (az az közbetett avagy ugro) esztendő... Nagy Szorgalmatossággal a Béchi Meridianomra rendeltetett Kuerner Leopold és Máté által. Német Magyar és ezek szomszédóságában leveo országok szolgálatjára. A Magyar Historia és sokadalmakkal együtt. Nyomtatta-ki Béchben Kuerner Jakab János alzo Austriának Könyvnyomatója. [6. n.] [74] 1.17 cm.
- ² A 17. században váltak népszerűvé a „Krakauer Schreißkalender” mintáját követő kalendáriumok.
- ³ A hadjáratokra vonatkozó igen bő egykorú és későbbi feldolgozású hazai és külföldi irodalom áll rendelkezésre. Ezek közül csak a legfontosabbakat, a további részletes bibliográfiát tartalmazó összefoglaló műveket említjük. Széchy Károly: Gr. Zrinyi Miklós 1620—1662. M. Tört. Életrajzok sorozat 1—5. köt. Bp. 1896. Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme XVI. Bp. 1940. Markó Árpád: Gr. Zrinyi Miklós prózai munkái Bp. 1939. Klaniczai Tibor: Zrinyi Miklós Bp. 1954. Perjés Géza: A „metódizmus” és a Zrinyi—Montecuccoli vita. Századok 1961. 4—5 sz. 1962. 1—2 sz.
- ⁴ Idézi Perjés i. m.: 1961. 4—5. szám. 514. old. 14. sz. jegyzetben.
- ⁵ Markó Árpád: Zrinyi Miklós levelei. Bp. 1950. 129. old. 60. lev.
- ⁶ Markó: i. m. 130. old. 61. lev.
- ⁷ Markó: i. m. 134. old. 63. lev.
- ⁸ A kalendáriumban szereplő helységnevek az egykorú és későbbi térképeken nagyrészt fellelhetők. Dubrava — sok község és falu neve a Felvidéken és Délvidéken. A naptárunkban szereplő Dubrava a felső — zaborjai járásba vagy felső-mezőségi járásban levő hasonló nevű falvak egyike, Vinicza ill. Klenovnik közelében, Varasd vármegyében. Klenovnik, felső — zaborjai járás, „feje egy uradalomnak”, gr. Draskovich kastélyával, Varasd vm.-ben. Vinicza, mezőváros a felső-mezőségi járásban, földesura Draskovich. Több nemesi udvarral. Hübnér lexikona szerint „Varasd-tól 2 óra”. Ternovecz falu a varasdi végvidéken, a Ludbreghe vezető út mellett. Ludbreghe horvát mezőváros, a varasdi postaútban S. Ivan—Ivanecz—Monostor—Ivanich falu a dernyei révhez vezető úton. Dernye falu és révátkelőhely a varasdi végvidéken, a Dráva mellett.
- ⁹ Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pest. Beimel—Kozma 1858. Draskovich család 389—395 old.
- ¹⁰ Berzenca (Beszenze, Beczenz) magyar-horvát mezőváros Somogy vm.-ben. Ma: Berzenca ötk. Somogy vm, csurgói járás. A továbbiakban csak a kevésbé ismert falvak és községek azonosítására térünk ki.
- ¹¹ Babócsa (Babolcsa) magyar-horvát mezőváros Somogy vm.-ben, a Rinya mellett, közel a Drávához. Ma: ötk, Somogy m, baresi járás.
- ¹² Turbék (Durbok) „népes puszta” Szigetvár mellett. Ma Szigetvárhoz tartozik.
- ¹³ Fabó András: Vinyédi István levelei 1652—1664. 2. köt. Pest. 1871. Magyar Történelmi Tár. XVI. köt. 357 lev.
- ¹⁴ Fabó: Vinyédi i. m. 358. lev.
- ¹⁵ Fabó: Vinyédi i. m. 359. lev.
- ¹⁶ Denkmal Serinischer Hoeldenthaten, wasz nämlich Graf Niclas von Serin seit seinem im Herbstmonat 1663 angetreten gewalts in Hungaren, mit etlicher ihm zugeordneter hülfé, durch Göttliche verleiung, wider den Türken, bis auf den Mai monat jétzigén 1664 jars verrichtet. (h. é. n.) 28 1. 14. t. (Szövege azonos Ortelius Redivivus leírásával) 8 1.
- ¹⁷ Draskovich János levele Wesselényi Ferenc nádorhoz. Klenounck 18. Februarii. Hadtört. Közl. 1892. 692—694 old.
- ¹⁸ Berkeszi Névtelen. Gróf Zrinyi Miklós horvát bán téli hadjárata 1663—64-ben. Közli: Berkeszi István. Századok. 1886. 233 s. köv. old.

Uj é o

KALENDARIOM

KRISTUS URUNK,
Születése után való

M. DC. LXIV.

ESZTENDŐRE 1664

Mely Bissextilis (az az közbetetett avagy ugro) éftendő, kinek hossza 366 napot foglal magában. Nagy Szorgalmatossággal a Bécsi Meridianomra rendelkezéssel

KÜRNER LEOPOLD és MATE,
AA LL. & Philof. Emerit. által.

*Német Magyar, és ezek szomszédságában
1663 és 1664 évek szolgálatára.*

A Magyar História, és fokaldamakkal egydt.

Nyomatatta ki Bécsben Kürner Jakob János, also Aultrianak könyw-nyomtatója.

Az 1664-es Kalendárium címlapja

		NOVEMBER 2.
11 g S. Márton Páf.	☿ folyhús,	1 d Mind Sz. n.
12 a Márton Pápa	♄ hűdeg,	2 c Halottak n.
13 b Bereczk Páf.	♁ zürzaváros üdö.	3 f Theophilus.
14 c Venerand. m.	☐ 24 * ☉	4 g Károl. Bor
15 d Leopold Császár	♁ hideg hainal,	5 a Sz. Imre H.
<i>Ajo Magról es kontonyról, Szent Mart. 13. resz.</i>		
16 E 24 Otinár A.	♁ erős hűdeg,	6 B 2 Lenárd
17 f Ch. t. év. S. Ger	● 8. or. c. u.	7 c Eng. b. t. us
18 g Pét. Pál. E.	♁ Decemb. v. f. ag.	8 d Négy Koró.
19 a Ersebet Királ.	♁ ☉	9 e S. Ián. Egyh.
20 b Hern. an Páf.	♁ hávas folyhók,	10 f Trifon m.
21 c Bold. A. Tempo	♁ hósz. nap. 8. or.	11 g S. Mart. Páf.
22 d Cicille Szűz	♁ in ♁	12 a Mart. Pap.

*Graf Zrinyi Miklós haláláról
Bécsben 1664. évi október 24-én.*

Bejegyzés Zrinyi Miklós haláláról

Almanach
der
Heiligen
auf jedes Jahr
mit 12 saubern Kupfern und Musik.

Mit Erlaubung der Obern!

Neuhändelsch abgedruckt.

Gedruckt zu Wien
und zu haben in allen Buchhandlungen
Leitfchneiders.

Handwritten note at bottom left: "Handwritten note at bottom left"

der heilige Stephanus

Erklärung der Kupfer.

Von dem heiligen Stephan,
apostolischen König.

Clarissimus Dominus Stephanus Katona Eszsefuita
celeberrimus, et in Regis Universitate Bud-
densi Historiarum Doctor in *Hylobae Criti-
cae Regem Hungariae Stirpis Arpadinae Te-
male I. Pestini 1779. 1. pag. 189. sequentis*
profert:

*Fatum est autem dum hora prandii San-
ctus Guntherus, regis mensae pariter con-
sedit; rex sibi pavonem assatum apposuit;

23

(36)

O lieber heiliger

St. Stephan Du a / por

(37)

heiliger König! Habe meine

fromme Bitte an - Ich

23

Bretschneider alma-
nachjának címlapja
és néhány belső oldala

der heilige Ulrich.

die heilige Ursel.

der heilige Vincent.

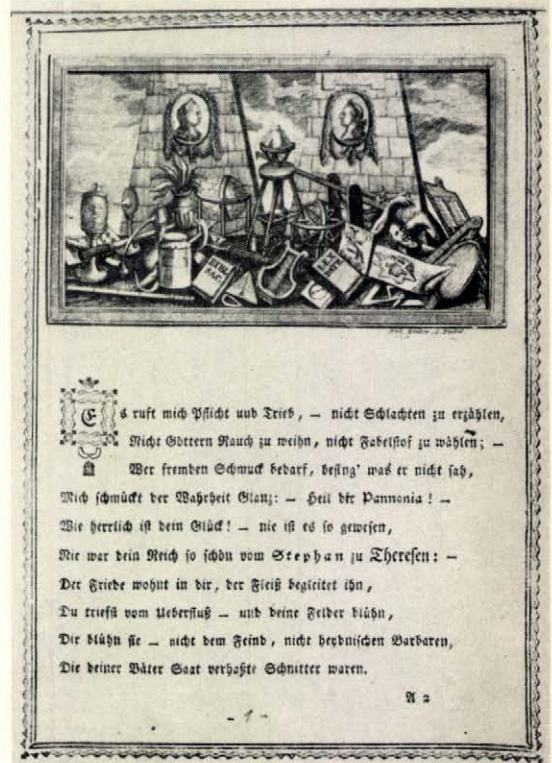
AMEN

J.W. Meil (1733-1805) a berlini művészeti akadémia igazgatója metszetei az almanachban

A "Fabeln, Romanzen und Sinngedichte,, címlapja

Bretschneider az egyetem felavatására írt ódájának első lapja

- 18 Rohonyi Gábor: Zrinyi téli hadjárata 1664-ben. Hadtört. Közl. 1954. 4–5. 107 old. 39. sz. jegyzet.
- 19 Draskovich: i. m.
- 20 Berkeszi: i. m.
- 21 Fabó: i. m. 360. lev.
- 22 Eszterházy Pál: Mars Hungaricus sive Tractatus de bello Turcico. Kézirat. Orsz. Levéltár. Az Eszterházy család hercegi ágának levéltára. Pál nádor iratai 118. köteg. 11. 895 sz. Cap. XIX. p. 161–165.
- 23 Bubicus Zsigmond: Eszterházy Pál Mars Hungaricus Bp. 1895. (Kivonatos magyar ismertetés).
- 23 Denkmal: i. m. 7 old.
- 24 Dárda (naptárunkban Torda) vegyes német-rác-magyar m. v. Eszékhez másfél órányira. Kis Dárda német falu a Dráva mellett Eszékhez fél óra járásra, Baranya vm-ben.
- 25 L. 24. jegyzet.
- 26 Baranyavár, vegyes rác-német falu.
- 27 Rohonyi: i. m. 110. old. 48 sz. jegyzet.
- 28 Draskovich: i. m.
- 29 Berkeszi: i. m.
- 30 Fabó: i. m. 360. lev.
- 31 Eszterházy: Mars Hung. Cap. XXIII. 190. old.
- 32 Denkmal: i. m. 19. old.
- 33 Draskovich: i. m.
- 34 Siklós, régi nevezetes mezőváros Eszék-től 6, Pécs-től 4 mérföldnyi távolságra. Ma. ötk. Baranya vm, siklósi járás.
- 34 Berkeszi: i. m.
- 35 Fabó: i. m. 360. lev.
- 36 Eszterházy: Mars. Hung. i. m. Cap. XXIII. 198–199 old.
- 37 Eszterházy Pál levelei feleségéhez. Orsz. Levéltár, E. P. nádor iratai 2. köteg. 112 sz.
- 38 Denkmal: i. m. 15–18 old.
- 39 Markó: Zrinyi lev. i. m. 131. old. 62 lev.
- 40 Ua. 135 old. 64 lev.
- 41 Segesd (Següsd) magyar falu Somogy vm-ben. Ma: ötk. Somogy m. nagyatádi járás.
- 41 Rohonyi i. m. 111. oldalán azt említi, hogy Zrinyi és Hohenlohe Pécs felgyújtása után különváltak. Így tünteti fel a tanulmányhoz mellékelt térkép-vázlat is. Berkeszi, Eszterházy és a Denkmal idézett helyei, valamint a kalendáriumi feljegyzés alapján megállapítható, hogy Zrinyi és Hohenlohe nem Pécs alatt, hanem Szigetvár után tértek különböző irányba.
- 42 Sz. Király magyar falu. Az 1596. évi XCI. tc. Somogy vármegyét — mely Babocsa és Kiskomárom kivételével — török megszállás alá esett, megszüntette és beolvastotta Zala vármegyébe. Szentkirály község így hol az egyik, hol a másik megye területén szerepel. A török hódítás idején Szent Kiral a pécsi vilájethoz, a mohácsi szandzsákhoz, a berzencei nahijéhez tartozott. Ma: Porrog-szentkirály ötk. Somogy m. csurgói járás.
- 43 L.: 37 sz. jegyzet
- 44 Eszterházy: Mars. Hung. Cap. XXIII. 202 l. Eundem ego die tertia Czaktornyom comitata fui indequi in Croatiae at pe Rabusburgia in Hungaria ad domesticos meos perveni. Similiter et Comes Botyanius, Segesdine cum confinarijs ad eos redit.
- 45 Thury József: Az 1663–64-es évi hadjárat Rasid efendi török historikus művéből. H. K. 1890. 361–499 l.
- 46 Markó: i. m. 138. 1.66 lev.
- 47 Uo. 140. 1.67. lev.
- 48 Uo. 144. 1.70. lev.
- 49 Uo. 152. 1. 74. lev.
- 50 Vitnyédi lev. 177. 1. 377. lev.
- 51 Uo. 182. 1. 383. lev.
- 52 Uo. 184. 1. 384. lev.
- 53 Uo. 186. 1. 387. lev.
- 54 Markó: i. m. 152. 1. 74. lev.
- 55 Uo. 138. 1. 66. lev.
- 56 Uo. 148. 1. 72. lev.
- 57 Denkmal: i. m. 27. l.
- 58 Evlia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1660–1664. Ford. és jegyzetekkel: Karácsonyi Imre. Bp. 1904. Török-magyarok történelmi emlékek. 498. l.
- 59 Nagy Iván: i. m. Erdődy család.
- 60 Markó: i. m. 152. 1. 74. lev.
- 61 Vitnyédi lev. i. m. 206. 1. 407. lev.
- 62 Eszterházy Pál levelei 2. köteg 115. sz.
- 63 Uo. 119. sz.
- 64 Markó: i. m. 152. 1. 74. lev.
- 65 Vitnyédi lev. i. m. 205. 1. 406. lev. — 207. 1. 408. lev. — 210. 1. 412. lev.
- 66 Cselebi: i. m. 501. l.
- 67 Rasid: i. m.
- 68 Eszterházy Pál levelei 2. köteg 212. sz.
- 69 Denkmal: i. m.
- 70 Vitnyédi: i. m. 213. 1. 414. lev.
- 71 Draskovich: i. m.
- 72 Eszterházy Pál levelei 2. köteg. 122. sz.
- 73 Széchy: i. m. 5. k. 101. l. 3. sz. jegyzet.
- 74 Eszterházy Pál levelei 2. köteg 127 sz.
- 75 Idézi: Rónai-Horváth: Az 1664-ik évi hadjárat és a szentgotthárdi csata. H. K. 1891. 328. l.
- 76 Markó: i. m. 131. 1. 62 lev.
- 77 Cselebi: i. m.
- 78 Rasid: i. m.
- 79 Vitnyédi lev. 222. 1. 415. lev.
- 80 Perjés: i. m. 1962. 1–2. 43 l.
- 81 Rasid: i. m.
- 82 Kiskomárom ötk. Zala m. nagykanizsai járás.
- 82 Eszterházy Pál levelei 2. köteg. 131 sz.
- 83 Rónai-Horváth: i. m.
- 84 Széchy: i. m. 5. k. 164–202-ig teljes részletességgel ismerteti Zrinyi halálával kapcsolatos körülményeket.
- 85 Idézi Széchy: uo. 177 l. 5. sz. jegyzet.
- 86 Rapcsányi-Tóth: Nagyfényű tűzgömbörlő szülő kéziratos feljegyzés egy régi magyar kalendáriumban. Természettudományi Közönlöny 1962. július 329 l.

A könyvtárunkban – B 058/36 helyszámon – nyilvántartott „Almanach der Heiligen” c. antiklerikális munka első pillantásra egyházi kiadványnak látszik. Szentek metszetei díszítik, egyházi szerzőkből idéz, ájtatos énekek kottáit találjuk benne stb. Az impressum szerint Rómában nyomták „felsőbb engedéllyel” – „Mit Erlaubnis der Oberrn?” ez a kis kérdőjel utal csak a címlapon arra, hogy talán mégsem „kegyes” munkával van dolgunk.

Az előszóban azonban elmondja már a szerző, hogy a kötet célja: leleplezni a szentek legendái szerzőinek bárgyúságát, kifigurázni a legendákban szereplő csodákat és ezzel megutáltatni a „kegyes olvasmányokat”, – ugyanúgy, ahogy Cervantes annak idején a lovagregény paródiájával tette nevetségessé ezt a műfajt.

A kis kötet névtelenül jelent meg. Nyilvánvaló azonban, hogy a szerző Heinrich Gottfried Bretschneider (1739–1810) cs. és kir. udvari tanácsos, aki 1778-tól 1783-ig a budai egyetem könyvtárosa volt. Az Almanach der Heiligen-t Bretschneider életrajzírói¹ és az életrajzi lexikonok számos névtelenül megjelent művei között sorolják fel. A Wurzbach Biogr. Lexikon szerint első kiadása 1788-ban jelent meg Bécsben, Linger szerint, s ez a valószínűbb – Berlinben – második kiadása 1816-ban Lipcsében. A Brockhaus lexikon 1894-i kiadása szerint a könyvecske II. József ösztönzésére készült.

Bretschneider 1776-ban kerületi főnök volt Versecen. A temesi bánság visszacsatolása idején barátkozott össze Niczky Kristóf kir. biztossal, a későbbi helytartótanácsi elnökkel és a gróf meghívására került a budai könyvtárba.

Bretschneider lelkes szabadkőműves volt, maró gúnnyal támadott mindent, amit tudománytalannak, észszerűtlennek tartott. Dühödt ellenfele volt a klérusnak, elsősorban a jezsuitáknak. Racionalista szemlélete a kor szentimentalizmusát sem viselte el, – Goethe Wertherének történetéről rémballadát írt vásári énekes számára. Feladata lett volna Budán a német felvilágosodás szellemének terjesztése és így természetesen ellentétbe került az egyetem tanáraival, számos volt jezsuitával, akik a rend feloszlata után csak névleg léptek ki abból. Bretschneider támadta az egyetemet és a könyvtár jezsuita szellemét, de a harcban alulmaradt. Távoznia kellett Budáról – a lemergi egyetem könyvtárába helyezték.

Az ismertetett almanach első, szent Istvánról szóló részlete is ezekkel az ellentétekkel függ össze. Tulajdonképpen nem is szent Istvánról van itt szó, hanem egy vendége köré szőtt legendáról. A szerző a volt jezsuita Katona István és Pray György „tudományos” működését pellengérezi ki. Szó szerint idézi Katona István 1779-ben megjelent *Historia critica reg. Hung.* kötetéből (I. p. 189.) azt a részletet, amelyben a jezsuita történész tényként közli („factum est”), hogy István rá akarta bírni szent Gunthert, hogy aszta-

¹ Historische und lit. Unterhaltungen hersg. v. Prof. Meusel, Erlangen 1816. – Linger: Denkwürdigkeiten aus dem Leben des H. G. v. Bretschneider. Wien. 1892.

lánál sült pávából egyik. Gunthert fogadalma tiltotta a húsevéstől, de félve királyi vendéglátója haragjától, csak imádkozni mert. Imájára a páva feleledt és elrepült az asztalról, „megmentve” a szentet. Az idézet után vers következik kottával: — Ilyen csodáért egy fillért sem adnék, de ha asztalomra sült madár repülne, szárnyait és csontjait szent kezdeknek áldoznám, — éneklí a szerző, utalva „Brey” (Pray) atya, a híres történész szentjobb-ról írt tanulmányára, amelyben az erekle hitelességét nem annyira tudományos, mint a középkor óta szokványos módszerekkel bizonyítja. A szent Istvánról szóló írások idézésével a szerző azt is bizonyította, hogy nemcsak a sötét középkorban, hanem saját „felvilágosodott” korában is akadnak olyanok, akik felkészültségüket népbudításra, a sötétség terjesztésére használják.

A kötetben szereplő többi legenda korábbi, többnyire középkori eredetű. Ilyen naív történet például szent Rayner legendája, akit atyja 18 éves korában meg akart házásítani. A szent buzgó imájára azonban „segített” az isten: a menyasszony a lakodalmon megevett sok süteménytől elpusztult és így vőlegénye „tisztá” maradt. — Gúnyolódva idézi Bretschneider szent Ulrik történetét is. Ulrik sapkáját megrágták az egerek, a károsult szent dühében átkozódni kezdett — s ime láss csodát! — a kártevő egérke holtan esett lábaihoz. Mulatságos Orsolya története is. A legenda szerint Köln városában az őt kísérő 11 000 szűzzel együtt a hunok kivégezték. Valójában nem 11 000 szűzről, hanem egy tudatlan barát fordítási hibájáról van szó, aki az eredeti szövegben szereplő Undecimilla női nevet undecimillia számnévként nézte. — Még groteszkebb ferrari szent Vince története, akit apátja eltiltott a csodatevéstől. Egyszer a tetőről egy ott dolgozó munkás lezuhant. Vince esés közben megállította, elment apátjához és engedélyt kért csodatételre, majd visszatért és a levegőben függő embert szeliden földre bocsátotta. Bretschneider azt tette nevetségessé, hogy sem Vince, sem apátja, s különösképpen a legenda szerzői sem vették észre, hogy nagyobb csoda valakit a levegőben megállítani, mint a zuhanás sérüléseitől megmenteni.

A legendák mellett a szerző az almanachok vegyes tartalmának megfelelően, még más „hitbuzgalmi” anyagot is közöl. Kimutatást nyújt arról, hogy milyen bajban melyik szenthez kell fordulni. Közli a Mária képek kataszterét, Abraham a Sancta Clara, a híres bécsi hitszónok, egy prédikációjának paródiáját, végül a bűnök elengedésének egyházi taksáját, — gúnyos megjegyzésekkel és utalással egyházi szövegekre. Nem hiányzanak az almanachból sikamlós részletek sem. A kötetke, ha nem is leplezi le a klérus reakciós társadalmi szerepét, nevetségessé teszi a papok kapzsiságát és a „kegyes” babonák bánygú-ságát.

*

Kiegészítésül ismertetjük itt Bretschneider egyéb pest-budai vonatkozású munkáit, amelyek ugyancsak megtalálhatók könyvtárunkban.

Ilyen az egyetem ünnepélyes megnyitására 1780-ban írott két ódája: „Auf das Einweichungsfest der königlichen hohen Schule zu Ofen.” [O. Dr. u. O.] 1780. [12] p. — Auf die Ankunft ... des Grafen ... Pálffy ... zur feierlichen Errichtung der hohen Schule zu Ofen.” [O. O. u. Dr.] 1780. [4] p. Az előbbi érdekessége, hogy a szokásos dicsőítő sorok mellett részletesen ismerteti az egyetem berendezését.

Névtelenül, kiadó és nyomda megjelölése nélkül jelent meg 1781-ben verses kötete: „Fabeln, Romanzen und Sinngedichte.” A Weingand és Köpf pesti könyvkereskedő cég² Frankfurtban nyomatta ki a kötetet, hogy a cenzurát elkerüljék. Érdekessége a versgyűjteménynek, hogy Bretschneider egy „előkelő úr” (talán Niczky) latin nyelvű verseit és német nyelvű fordításait is közli.

Bretschneider levelezése és visszaemlékezései nyomán tudjuk, hogy baráti kapcsolatok fűzték a főváros hivatalnokaihoz, főurakhoz. Külföldi írókkal, irodalomárokkal élénk

² Linger, id. m. p. 364.

levelezést folytatott, így Lessing körével is. Arról viszont semmi adatunk sincs, hogy magyarországi írókkal érintkezett volna.

Bretschneider a felvilágosodott abszolutizmus embere volt. Művelt, szellemes tollforgató; kalandos élete során sokmindent tapasztalt, de kora nagy mozgalmainak jelentőségét nem ismerte fel. A nagy francia forradalom okait, céljait époly kevéssé értette meg, mint a magyarországi nemzeti mozgalmakat. Politikai, kulturális problémáink is idegenek maradtak számára. Ez magyarázza meg, hogy magyarországi működésének kevés nyoma, hatása maradt.

Nyilas Márta

EMLEKKÖNYVEINK ÉS A HAZAI IRODALMI EMLEKKÖNYVEK

„Nem vetette meg az édes, csengő szerelmes rímeket, amiket a szép nők még az ő idejében plüsstáblás emlékkönyvekbe szoktak bemásolni...” — írta Babits Mihály, s lírai jellemzése egyik példamondatává vált az Értelmező Szótárnak, mely megkülönbözteti a napi használatú emlékkönyveket az ünnepi Emlékkönyvektől. Ez utóbbiak nevezetes történelmi események, vagy történelmi, tudományos, művészeti kiválóságok valamely évfordulója alkalmából készülnek, rendszerint népes s neves közreműködő-gárdát felvonultatva.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadásában is jelentek meg emlékkönyvek (Tolsztoj Emlékkönyv és Krúdy Világa). Ez alkalomból rövid áttekintést adunk a magyar irodalmi emlékkönyvek kialakulásáról, történetéről, jellegzetességeiről, valamint e műfaj néhány módszertani kérdéséről.

I.

Századunk, a modern magyar irodalom emlékkönyvei egy nevezetes irodalmi kötettel kezdődnek. A könyv, látszatra, nélkülözi az emlékkönyvek sajátosságait, hiszen tulajdonképpen életrajz, ám elkészülésének körülményei, kiadásának részletei művészi megoldásban, valamint módszertani dolgokban máig tanulsággal szolgálhatnak.

Mikszáth Kálmán Jókai Mór élete és kora c. művéről van szó, mely nemsokkal a nagy író és mesélő Jókai halála után keletkezett, s a kiadvány ötlete Jókai élelmes kiadóját dicséri, Révai Mór Jánost.

A kiadó önéletrajzában (Írók, könyvek, kiadók) így emlékezik: „Jókai Mórt elszóltotta a halál és azok között az intézkedések között, amelyekkel társaságunk Jókai Mór iránti kegyeletének kifejezést akart adni, a legelső az volt, hogy gondoskodjunk hozzá méltó életrajzána megírásáról. Tudtuk, hogy ezzel igen nehéz feladatot veszünk magunkra, hiszen egész irodalmunkban az életrajz volt az a műfaj amelyet legkevésbé kultiváltak íróink. Jóformán egyetlen irodalmi életrajzunk volt: Gyulai Pálnak Vörösmarty-életrajza... Mikor a Jókai-életrajz tervét koncipiáltam, Mikszáth Kálmánra gondoltam elsősorban. Amióta Macaulay-val, Carlyle-al megismerkedett, mindig arról ábrándozott, hogy ilyen biográfiai munkát szeretne írni, mert hiszi, hogy az neki sikerülne. Sokat beszélünk róla, hogy Deák Ferencről írná meg ezt a munkát. Görgy is szóba került, de mind egyformán nehéz volt, mert hiányzott a hozzá való anyag és évekig tartó forrás-tanulmányokra Mikszáth nem szentelhetette idejét. Ez természetének sem felelt meg, de anyagilag is rendkívül káros lett volna reá nézve.”

A kiadó tehát magáénak mondhatta Mikszáth Kálmán csodálatos s mégis a mindennapi élethez hű tollát, — ám egyenlőre el kellett végeznie a munka első részét, a nehezebbet: az anyaggyűjtést. S megindult az emlékkönyvek megszerkesztésének első feladata:

megkeresni s megtalálni mindazokat, családtagokat és barátokat, földieket és távoli ismerősöket, országos nagyságokat és kisembereket, akik ismerték Jókai Mórt, kapcsolatok volt vele, történeteket őriznek róla, hálások vagy éppen bosszúsak valamiért – hiszen a nagy emberek életében, mivel sokféle rendű és rangú honfitársukkal érintkeznek, mindkettő elkerülhetetlen. A Révai Társaság, mint kiadóvállalat, elvégezte ezt a feladatot, az országos méretű levelezést, Mikszáthnak csupán a leveleket kellett aláírnia, mivel így volt rangosabb. S összegyűlt a sok anyag, még gazdasági vonatkozású dolgok is: pl. mint vásárolta meg Jókai Mór a Szent Benedek rend házfőnökségétől balatonfüredi villáját, vagy Komáromban mekkora volt a Jókai család ingó és ingatlan vagyona.

Egy esztendeig is eltartott a munka, s ha a kiadó ezután rendszerezi az anyagot, idő- és fontossági sorrendbe állítja, akkor is kaptunk volna Jókai Mór életéről és működéséről rengeteg adatot, adalékot, emlékeztetést s történetet, vagyis ez lett volna az a bizonyos Jókai Emlékkönyv. Ám a kiadó nem elégedett s nem is elégedhetett meg ennyivel, már csak azért sem, hiszen nem csak Jókai Mórnak, hanem Mikszáth Kálmánnak is, illetőleg összes műveinek kiadóvállalata volt... Az összegyűlt anyagot ilyenformán nem a nagyközönség kapta meg nyomtatásban, hanem Mikszáth Kálmán kéziratban – s ezzel a magyar irodalom ebben az esetben egy olyan emlékkönyvvel gazdagodott, melyet a modern magyar próza első nagy egyénisége, Mikszáth öntött formába, regényesített meg, olyan művészi hőfokon, melyet – Mikszáth híján – a sorjában utána következő emlékkönyvek meg sem közelíthetnek.

A kötet érdekessége még az, hogy a kéziratból – mármint Mikszáth kész életrajzából – próba-kiadás készült. Ezeket a példányokat megkapták mindazok, akiknek valami közük volt Jókaihoz, akár közreműködői voltak eladdig e munkának, akár nem. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kéziratára megőrzött egyet e próbapéldányból, Gyulai Pál személyes tulajdonát, a nagy kritikus kéziratosszéljegyzeteivel.

Mikszáth gondosan áttanulmányozta a címére visszaérkezett s alaposan megjegyzetelt próbakönyveket, s ahol helyesnek és indokoltnak látszott, mindenütt végrehajtotta a javításokat, vagy kiegészítéseket.

Mikszáth Kálmán az életrajz írásáról érdekes műhelybeli feljegyzéseket is készített. Egyizben ezt írta: „Az adatok, ezek az átkozott adatok! Megeszik egymást, mint a halak...” S mivel át kellett tanulmányoznia a Jókairól szóló összes addig nyomtatásban megjelent irodalmat is, könyveket, folyóiratokat, hetilapokat és napilapokat, sok mulatságra és bosszúságra adtak alkalmat ezek az írások. Egyizben ez állt feljegyzései között: „...megbosszantott egy tekintélyes berlini folyóiratnak a maradandóságra leginkább számítható esszéje, mely úgy írja le az öregurat, mint aki nem igen volt megférő író-társával és örökös harcban, viszályban állt Gyulaival és a többi közt énvelem. Hogy énvelem? Hazugság. Hiszen olyan volt, mint a bárány. Aztán velem ne fért volna össze, aki úgy tiszteltem őt, mint egy patriárkát szokás? És ő is kedvelt. Hiszen a jubileuma alkalmából ő maga kívánta, hogy az ünnepi felolvasást én írjam róla. A klubban gibice voltam neki, aki szerencsét hozott. A házánál partner voltam, egy balek negyedik Tisza Kálmán és Nedeczky István mellett. Ennyi kötelék csatolt hozzá – s mégis, hogy háborúban lettünk volna egymással? Hát megbolondult az a német esszé-író?...”

Mikszáth Kálmán Jókai Mór élete és kora c. munkája még a mai napig is példamutatásul szolgálhat mindazoknak – kiadóknak és szerkesztőknek egyaránt – akik irodalmi emlékkönyvek összeállításával foglalkoznak, hiszen e munkának nem csak művészi színvonala s irodalmi értéke adhat ösztönzést, hanem módszertanilag is fontos a magyar emlékkönyv-irodalom történetében.

Talán a háború döbbenete inkább, mint az író személye segítette megszületni az 1916-ban megjelent tragikus hangvételű emlékkönyvet, a Budapesti Újságírók Egyesülete kiadásában megjelent Zuboly könyve c. összeállítását.

Zuboly, azaz Bányai Elemér író és újságíró volt, könyvtáros és Budapest történetének fáradszomjas kutatója. 1916-ban elesett, s mint Ady Endre írja emlékezésében: „Majdnem egyszerre indultunk el, én házasodni Pestre, ő az uzsoki halálba...” S „testvéremnél is több emberem”-nek nevezte Zubolyt Ady, de nem csak ő tiszteltgett emléke előtt, hanem — a többi között — Kunfi Zsigmond, Bölöni György, Krúdy Gyula, Mikes Lajos, Révész Béla, Schöpflin Aladár és Szép Ernő. S a könyvet az oly szokásos és magasztos irodalmi dedikáció helyett ez a fekete betűs írás ajánlja az olvasóknak: „E könyv tiszta jövedelme a Budapesti Újságírók Egyesülete újságírók árváinak támogatására szánt 'Zuboly-Emlék-alap'-ját gyarapítja.” Ez az ajánlás annál megrendítőbb, mivel Bányai Elemér maga is árva gyermekként, árvaházban nevelkedett s később ugyanott volt, Szamosújváron nevelő.

A Zuboly Emlékkönyv értéke abban áll, hogy nem csak egy háborúban elpusztult író emlékének áldozik, hanem egyszersmind elgondolkodtató módon, rögzíti az első világháború időszakát is, az azt megelőző évek irodalmi világát, s mivel hirtelen, rögtönzés-szerűen készült, hiteles pillanatképe Ady Endre és íróársai akkori életének.

Számunkra, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár számára még egy figyelmeztetést is magában foglal a Zuboly Emlékkönyv: a kötet második része nem csak az író válogatott írásait sorakoztatja fel, hanem a teljes életmű bibliográfiáját is csatolja. Ebben külön fejezet a „Budapest köveiből” c. rész, melynek alapján, úgy gondoljuk, érdekes kötetet lehetne összeállítani, talán más hasonló írásokkal együtt, a századeleji főváros feljegyzésre érdemesített eseményeiből, s az akkor megőrzésre érdemesített múltjából.

A két háború közötti időszakban, a Horthy-korszak idején, nem sok figyelemre érdemesítették az emlékkönyveket. A kiadók nem láttak benne üzetet, vagy ha igen, akkor nagyon is szűkmarkúan intézték el az irodalmi kiadványok e sajátos műfaját, szinte kizárólagosan propagandacélokat látva benne.

Így nem csodáltnivaló, hogy a 20-as és 30-as esztendőök egyedüli líraian megkapó s irodalmilag ma is nagy becsben álló emlékkönyve, a Kiss József és kerek asztala c. munka, szinte közadakozásból, írók s irodalombarátok pénzéből nyomtatott ki. A kötet külön érdekessége, hogy Kiss József, a szigorú szerkesztő életében nem volt nagyon népszerű íróársai s a költők között, pedig ez utóbbiak hivatalosan „fejedelmüknek” tisztelték... Az emlékkönyvben, a „kerek asztal” mellett eltörpült az emberi gyengeség, írói hiúság s csak az érdem csillog, a szerkesztő áldozatos munkája, szigorú igazságossága tűnik elő, s a múlt, az eltűnt ifjúság, megszépítő messziségben. S a „kerek asztal” azért kerek asztal, mert mellette, általa az írók önmagukra is emlékeznek, saját életükről is vallanak a magyar költészetben évtizedekig uralkodó-szerepet játszó Kiss József személyén keresztül.

A Magyar Tudományos Akadémia, hűtlenül régi nagy híréhez, s a XIX. század második felében betöltött kimagasló szerepéhez, mindössze egy vékonyka füzetben emlékezik meg egykori főtitkáráról, a költő Arany Jánosról. 1932-ben jelenik meg e kötet, a nemzeti klasszicizmus örök klasszikusa halálának félévszázados évfordulója alkalmából. S bár az akkori hivatalos magyar irodalom képviselői vallanak Arany Jánosról, legnagyobbbésztt ők írják a tanulmányokat, előadásokat s mondották el a kinyomtatott beszédeket, lévén a „hivatalosak” a Magyar Tudományos Akadémia tagjai, mégsem kötötték díszkötésbe az Arany János Emlékkönyvet, hanem elég silány papíron jelentették meg, az Akadémia nagyobb dicsőségére.

A Révai Könyvkiadó a 30-as esztendőökben két emlékkönyvet, pontosabban emlékfüzetet is megjelentetett: Móra Ferenc írói jubileumának 30. évfordulójára egy 64 oldalas, Kosztolányi Dezső halálának alkalmából pedig egy 45 oldalas kiadványt, füzve, propaganda célokra szánt, gyengébb minőségű papíron. (Móra Ferenc halála alkalmából második, bővített kiadást bocsájtottak ki az első „emlékkönyvből”, alkalmazkodva a gyászos eseményhez.) Mindkét füzet — ma úgy mondanánk: broszúra — művészi színvonalú

ugyan, s áttekintést ad dióhéjban az írókról, méltatásokat éppúgy közölve, mint szemelvényeket műveikből, mégsem töltik be azt a szerepet, amit Móra, illetőleg Kosztolányi kivívtak századunk irodalmában. S jellemző a korabeli kiadói viszonyokra, bár a két író munkáiból sok kiadás készült, díszes sorozatok is, nagy példányszámban, nagy üzleti haszonra kalkulálva – a Révai könyvkiadónak mégsem vágott üzleti elképzeléseibe érde-
mesebb kötetek összeállítása, az emlékkönyv-irodalom régebbi hagyományaihoz híven.

A 40-es években egyszerre két nagyon díszes, impozáns s nagyszabású emlékkönyv is lát napvilágot. Az egyiket a hivatalos Magyarország teszi az irodalom asztalára, a másikat a nem-hivatalos, sőt éppen az ellenzékinékné számító. Az egyiket súlyos állami pénzek teszik díszes album-alakúvá, a másikat a XX. század legjelentősebb, polgári haladásért síkraszálló irodalmi vállalkozása: a Nyugat előfizetői érdemesítik rangossá. A két emlékkönyv, mint két szomszéd vár áll, nem egymás mellett, hanem egymással szemben, hiszen az írók, kiknek tiszteletére összegyűltek itt is, ott is az írotársak, mindig szembenálltak egymással: Herczeg Ferenc és Babits Mihály.

Herczeg Ferenc 80. születésnapját ünnepli az emlékkönyv, a filozófus és professzor Kornis Gyula szerkeszti a kötetet, a volt miniszterelnök, Bethlen István írja a legjelentősebb tanulmányt benne: A politikus és a publicista címmel. Nyolcvankét nagyalakú fényképtábla teszi még mozgalmasabbá a Horthy-korszak hivatalos „írófejedelmének” életpályáját, s a könyvészet bibliográfiája nem csak könyveket, hanem folyóirat- és napilap-cikkeket is magában foglal, valamint a külföldön megjelent könyvek teljes jegyzékét.

A Babits Emlékkönyv írók, költők, esszéisták tisztelgése s tiszteletadása a halott Babits Mihály előtt, aki a polgári irodalom vezéralakja, a Baumgarten-díj kurátora volt, mely alapítvány jutalmazottjaival sok tekintetben a magyar irodalom fejlődésének útját jelentette. Az Emlékkönyv szerkesztését Illyés Gyula vállalta, ha ugyan külön vállalni kellett e tiszteletadásnak szánt, gyászoló fájdalomkból álló emberi emlékművet. A könyv fejezetei: A Mű, A Szellem, A Művész, Az Ember, Az utolsó napok – mind-megannyi alkalom az élő irodalom legjobbjai számára, hogy önnön fájdalmukban, Babits Mihályra emlékezve, számvetést adjanak saját pályafutásukról is.

Az írók tiszteletdíjukat és a kiadó jövedelmét Babits Mihály síremlékére ajánlották fel – nem rajtuk múlt, hogy e síremlék felállítására csak közel másfél évtized után került sor, Ferenczy Béni szobrával, s az egykori szerkesztő Illyés Gyula avató-beszédével.

A felszabadulás utáni időszak emlékkönyvei más vonatkozásúak, mint az eddig megismertek. Már 1945-ben arra gondoltak a szabadságukra éppen ráeszmélt írók, hogy szimbolikusan, de a valóságban is méltó emléket kellene állítani a felszabadulást már meg nem élt, váratlanul elhunyt nagy író, aki a magyar prózaírás vezéralakjának számít, Móricz Zsigmondnak. A kötet címe is szimbolikus, s méltó jelszót visel magában: Móricz Zsigmond ébresztése. A kötetet Darvas József szerkesztette, s írói, emlékezői sorában vagy húsz kiválóság szerepel.

Valamennyi közreműködő, még csak nem is összebeszélve előzően, nem annyira hátrafelé tekintett, miközben azért sokmindent mondtak el Móricz életéről, a nagy író személyét iránytűnek használva, a jövő útjait, lehetőségeit kutatták, az új magyar próza útját, általában a demokratikus magyar irodalom kibontakoztatásának, felvirágoztatásának nagyszerű távlatait. Ha van emlékkönyv, mely nem csak művészi, emberi, irodalmi módon oldja meg feladatát, hanem egyben társadalmi tett is s mint ilyen, társadalmi visszhangra akar találni, a Móricz Zsigmond ürügyén megszólaló magyar írók könyve ez, Móricz Zsigmond ébresztése egyben az új irodalom ébresztése is.

1947-ben két érdekes, inkább az irodalom belső életének eseményeire figyelő irodalomároknak, mint sem a széles nagyközönségnek készülő emlékkönyv látott napvilágot kis példányszámban, alig félszáz oldal terjedelemben, de gondos ízléssel s mértékkel megszerkesztve. Az esztendő március 21. napján Kassák Lajos 60. születésnapjára, október

4-én pedig Schöpflin Aladár 75. születésnapjára emlékeztek barátok, kortársak, tanítványok. Mindkét kötet inkább a műfaj esztétikai, mintsem a teljességre törekvő irodalomtörténeti igényei szerint készült, ám nagy hasznára az érdeklődő, új iránt fogékony diáknemzedékeknek s az irodalomtörténészek figyelmes tanulmányozására is.

Az 50-es évek mintha megújódását adnák az emlékkönyveknek, illetőleg új nézőpontú s szemléletű kötetek látnak napvilágot, mégpedig a múlt század nagyjairól: Vörösmarty Mihályról és Petőfi Sándorról. Vörösmarty Mihály halálának századik évfordulójára, 1955-re Lukácsy Sándor állítja össze a nemzeti klasszikus életét, kortársai szemével nézve. Helyet kap a gyűjteményben a korszak történelme, gazdasága, kultúrája, a korabeli emlékiratok, kritikák, emlékezések. Valóságos képeskönyv teszi albummá a Vörösmarty Emlékkönyvet, melynek legnagyobb érdeme, hogy a XX. század kritikájával és ítéletével rostálva anyagát, a XIX. század legjellemzőbb értékeit és legtalálóbb történeteit választja ki az oly gazdag reformkori s szabadságharc idejébeli anyagból.

A Petőfi Sándorról szóló „emlékkönyv” története talán épp olyan izgalmas s nem mindennapi, mint a Mikszáth Kálmán-féle Jókai köteté. Szerzője, szerkesztője, anyaggyűjtője, áldozatos munkása vagy negyven esztendő telt el szinte teljes egészében Petőfi szolgálatában. Hatvány Lajos már fiatal korában, Gyulai Pál tanítványaként, elhatározta, hogy komolyabb Petőfi-kutatásokba kezd. Nyilván titkos célja neki is egy nagy Petőfi monográfia megalkotása volt, melyből kisebb-nagyobb tanulmányokat, cikkeket bőségesen közölt az elmúlt évtizedek folyamán, ezek nemrégiben kötetben is, összegyűjtve láttak napvilágot. Ám a feladat nagyszerűségében az adatgyűjtő alázatos szenvedéllyel úgy látta jónak: nem kivonatolja, idézi, kurtítja a Petőfiről összegyűjtött roppant irodalmat, hanem időrendbe állítva, kellőképpen csoportosítva s megjegyzésekkel ellátva adja közre. Így született meg e hosszútávú „életrajz”, az Így élt Petőfi, öt vastos kötetben. Emlékkönyv ez? Természetesen, mint ahogy az előző kötet, a Vörösmartyról szóló is az, hiszen barátok, kortársak, családtagok, írók, közéleti személyiségek és kisemberek, de még ellenségek is vallanak Vörösmarty Mihályról illetőleg Petőfi Sándorról, csupán az összegyűjtés késett vagy száz esztendőt, amivel viszont e kötetek történelmi értéke, hű korrajza lett becselebb s időtállóbb.

E rövid áttekintés után, miközben csak a leglényegesebb, inkább a műfaj változottságát bizonyító kötetekről beszéltünk, szólunk kell arról is, hogy melyek a legjellemzőbb vonásai emlékkönyv-irodalmunknak. Amint láttuk, ahány emlékkönyv, annyiféle – ha hiányolunk valamit, talán azt, hogy a még alig egy emberöltőnyi távolságban levő írók, költők, irodalmi nagyságok nem kerültek sorra, pedig most talán az utolsó alkalom emlékek összegyűjtésére még élő kortársaktól. Amint ezt az 1963-as könyvhétre megjelent Juhász Gyula emlékkönyv tette, hiszen szerkesztője, az évtizedes Juhász-kutatásokban neves szerepet vállalt Paku Imre, minden fellelhető címet megkeresett, hogy gazdag változatokban álljon előttünk az annyira egy húrúnak látszó költő s csupán szerény életmotivumokkal beérő ember pályafutása.

Az emlékkönyv-irodalom műfaja sokféle módszert s variánst tartalmaz, s mint a későbbiekben látni fogjuk, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kötetei éppen a még fel nem használt utakat s módokat próbálják felhasználni.

II.

Jókai Mór, Zuboly, Kiss József, Arany János, Móra Ferenc, Kosztolányi Dezső, Herczeg Ferenc, Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Kassák Lajos, Schöpflin Aladár, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor és Juhász Gyula – térben és időben egy-egy meghatározott pontját, illetőleg gazdagon motivált problémakörét jelentik irodalmunknak. De vannak olyan általános, nem írók személyéhez kapcsolt s irodalmi iskolákhoz tartozó kérdés-csoportok, amiket nem köt sem tér, sem idő, s így megválaszolásuk általánosabb érvénnyel s jelentőséggel bír.

Irodalmi életünkben egy könyvtáros és esztéta, a ma már veterán s tanítványai tiszteletétől övezett professzor, Kóhalmi Béla volt az, aki két érdekes kötetével fontos irodalomszociológiai s ízléstörténeti feladatokat teljesített. Annál jelentősebb ez számunkra, mivel könyvtárunk egykori igazgatójáról van szó, aki a Szabó Ervin-i hagyományokat gazdagította e tevékenységével.

Kóhalmi Béla szerkesztette és állította össze az 1918-ban napvilágot látott Könyvek könyvét s az 1937-ben megjelent folytatást, Az új könyvek könyvét. Az első kötet „87 magyar író, tudós, művész, közéleti ember és kiadó vallomása kedves olvasmányairól”, az alcím szerint, a második pedig, „173 író, művész, tudós vallomása olvasmányairól”.

A könyvtáros Kóhalmi Béla 1918-ban azt kívánta bizonyítani, hogy az ankét, mint műfaj, nem kompromittálódott azzal, hogy színházi pletykalapok, divatos társasági közlönyök mindenféle lealjasító indiszkréciókra felhasználták, hanem csupán azáltal szegényedett, hogy nemesebb célokra nem használták fel. Ezért tette fel a kérdést a szellem embereinek: *a)* melyek azok a könyvek (nem csak magyarok), melyek állandó, vagy újra meg újra visszatérő olvasmányaik, *b)* átmenetileg mely könyvek gyakoroltak mély hatást?

S minthogy a szerkesztőnek nem állt módjában a firenzei Uffizi-képtár önarcképgyűjteményénél szokásos mértéket alkalmazni, ígylát arra a levélpapírra, amelyen a választ kérte, a következő mondatokat nyomatta:

Nuda veritas (Horatius)

Rien n'est beau, que le vrai; le vrai seul est aimable (Boileau-Despréaux)

Et voilà justement, comme on écrit l'histoire (Voltaire).

Azaz: „A meztelen igazságot”, „Semmi sem szép, csak az igaz; egyedül az igazságot lehet szeretni”, „Íme így kell történelmet írni.”

A válaszok egyben a háborús psziché jellemző mutatói is, mint ahogy a húsz évvel későbbi kötet a 30-as évek európai téjékozódású intellektueljeinek útkereséseit, olvasmányainak kilométerköveit jelzik. De a szerkesztő szellemi gazdagodását is, aki a második kötet előszavát a következőképpen summázza: „Élettitkok után tudakolódtunk, igaz, mert a könyv jelentőségének nekünk tetsző felnagytítását láttuk abban a tényben, hogy a könyvek fordulatot jelenthetnek életünkben, de nem a titkok birtokának vizsgálóbírói kaján örömei kellene nekünk, hanem az a megismerés, hogy az ember nem csak emberi életet jelent, hanem ennél sokkal többet. Minket egyedül az érdekelt, hogy a könyvekkel, mint környezetünk és világunk más erőivel való birkózásból hogyan születik meg a fel szabadult és magára eszmélt ember. Tahiti, vagy a földalatti acélvárak perspektívájából nézve, persze, a sokkönyvű európai ember problémái lényegesen egyszerűbbek.”

S mivel célunk nem csak e kötetek ismertetése, hanem figyelem felhívása is, mint értékes alap-olvasmányokra, nem kívánjuk a két Könyvek könyvének statisztikai elemzését adni, mindezt maga is elvégezheti az érdeklődő olvasó. Csupán az egyik mottóra emlékeztetünk, az akkor még fiatal írónak számító Hemingway-től vette kölcsön a szerkesztő: „A jó irodalom építő- és nem díszítő-művészet.”

A több, mint 250 válasz egyik legbölcsebb megállapítását Szabó Ervin adta, talán hivatalból is, mint a Fővárosi Könyvtár alapítója és első igazgatója, kinek feladata Budapest lakosságának ízlését nevelni, irodalmi ítéletét jobbítani, látókörét szélesíteni... Szabó Ervin, a társadalomtudós vallott először olvasmányairól, majd így fejezi be: „Tökéletlen volna a kép, ha nem említeném meg, hogy költők és regényírók sokszor és mind újra óvtak meg a megcsontosodástól. Hiányosnak tartom ma is minden napomat, amelyen nem volt módomban, hogy rajtuk és általuk üdüljek fel. Egyenként megnevezni őket nehéz volna. Gyakran olvasom Goethe-t és a magyarok közül Ady-t és Babits-ot. De mellettük régiek és újak, magyarok és külföldiek, tarka egymásutánban kapcsolják össze napjaim kevés szabad óráját a Goethe-i mondás értelmében: Man sollte alle Tage wenigstens

ein kleines Lied hören, ein gutes Gedicht lesen, ein treffliches Gemälde sehen, und wenn es möglich zu machen wäre, einige vernünftige Worte sprechen.”

Emlékkönyv-irodalmunk történetének egyik jelentős fejezetét adja Kőhalmi Béla kitartó vállalkozása, mely húsz év időtartamot összekapcsolva, mint egy híd két pillére, a magyar értelmiségiek gondolkodásának, irodalmi tájékozódásának megmérhető s reális súlypontját alkotja, majdnem egy emberöltő távlatában.

III.

Mit adhat mindezekhez egy könyvtár, a maga jellegzetes feladataival s tennivalóival, hiszen figyelmét mindenekelőtt olvasóközönségére kell fordítania? A főváros könyvtára azonban egyben szellemi műhely is, valamiféle kulturális kapocs az irodalmat szerető, olvasni vágyó nagyközönség és az irodalmat alkotó írók, vagy a kutató s értékelő tudósgárda között. A könyvtárnak éppen a nagyközönség „életes”, élettel kapcsolatos természetes igényeit kell összekapcsolnia az írók művészi színvonalával és a kutatók tudományos mércéjével.

A felszabadulás utáni esztendőök, ez a közel húsz év, forradalmi változásokat hozott a kultúrában is. Százvezrek és milliók kezébe kerültek könyvek, klasszikusok és mai írók, olyan emberek olvasnak, akik azelőtt csak az elemi iskola adta betűzgetésekig jutottak el. A főváros olvasóközönsége, a Szabó Ervin Könyvtár olvasótábora méltán támaszt igényeket könyvtárával szemben, nem elégedve meg csupán a könyvekkel, s többet, gazdagabbat akar, írókról, irodalmakról, irodalmi műfajokról és iskolákról, problémákról.

Ez az igény támadt fel 1960-ban is, amikor az egyik legolvasottabb klasszikus, világ-irodalmi nagyság, a „regényírás királya”, Lev Nyikolájevics Tolsztoj évfordulójára készült a művelt emberiség. Mit adott az irodalomnak Tolsztoj az elmúlt félévszázad alatt, halála óta? Ez a kérdés támadt fel könyvtárosban és olvasóban egyaránt s erre a kérdésre kért választ a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapestről a földkerekség harminc országából a legnevesebb íróktól és gondolkodóktól. A válaszok vaskos emlékkönyvbe gyűltek, mely két részből áll: Tolsztoj Magyarországon címmel a nagy író hatása hazánkban, fellépésétől napjainkig, Az élő Tolsztoj címmel pedig a nemzetközi ankét válaszait sorakoztatta a nemzetek betűrendjében.

Emlékkönyv-irodalmunk ezáltal új színnel gazdagodott, hiszen nem csak arról volt szó a Tolsztoj Emlékkönyvnél, hogy megadott kérdésre sok résztvevő egyéni módon válaszol, hanem e válaszok nem korlátozódtak csupán Magyarországra: ezúttal is bebizonyosodott, hogy az igazán fontos irodalmi problémák nem ismerik a határokat, éppen ellenkezőleg, a kelet-nyugat közötti dialógus folytatására is alkalmasak.

A Szovjet Tudományos Akadémia készülő Tolsztoj Emlékkönyve a könyvtár emlékkönyvét jelentős mértékben felhasználja, mert úgy találta, hogy e budapesti kezdeményezés egyúttal a következő kérdések pozitív válaszát is tartalmazza: „Lehet-e valamilyen esemény, vagy személyiség centrumába állítani kulturális világunkat – s a tegnapi, mai és holnapi világképünket helyes egyensúlyba elrendezni? Vajon előállítható-e ma, a technika és tudományok korában, a föld politikai és kulturális megosztottságának idején olyan humanista világképre alkalmazott koordináta, mely keresztmetszetben összefogja öt világrész egyes nemzeteinek legkiválóbb szellemi erőit, hosszmetsetben pedig *egy* nemzeti kultúra történetére és hagyományaira építve – egyensúlyt adhat korunk szinte valamennyi problémája tekintetében?”

A Corvina idegennyelvű könyvkiadó terveiben a Tolsztoj Emlékkönyv német nyelvű kiadása szerepel, a párisi Combat napilap kulturális rovata pedig így ír e vállalkozásról: „Ez a monumentális mű a szó minden értelmében körutazást tesz Tolsztoj körül ötszáz oldalon át, olyan értelemben, ahogy mások 80 nap alatt körülutazzák a földet...”

1963-ban a magyar irodalom valóságos Krúdy-évet ünnepel, az író születésének 85. és halálának 30. évfordulóját. Krúdy Gyula a századforduló korának és a XX. század első harmadának talán legjellegzetesebb alkotó írója volt, olyan ember, akinek életén, irodalmi pályáján keresztül egyszersmind bepillantást nyerhetünk abba a történelmi és irodalmi korba, mely bár a közelmúlthoz tartozik, de éppen ezért sok mai esemény megértésének kulcsául szolgál. S ha hozzávesszük azt, hogy irodalmunkban Budapestről, a régi városról s a korabeliről, a legtöbbet s a legjellemzőbb módon Krúdy Gyula írt, akkor nyilvánvalóvá válik a könyvtárnak az a törekvése, hogy Emlékkönyvet ad ki az íróról. (Személyi motívumok is közrejátszottak, az író felesége, fia és leánya valamennyien hosszabb-rövidebb ideig könyvtárosként dolgoztak, mintha Krúdy „budapesti hagyományait” nemcsak a könyvek lapjain, hanem az életben is folytatták volna.)

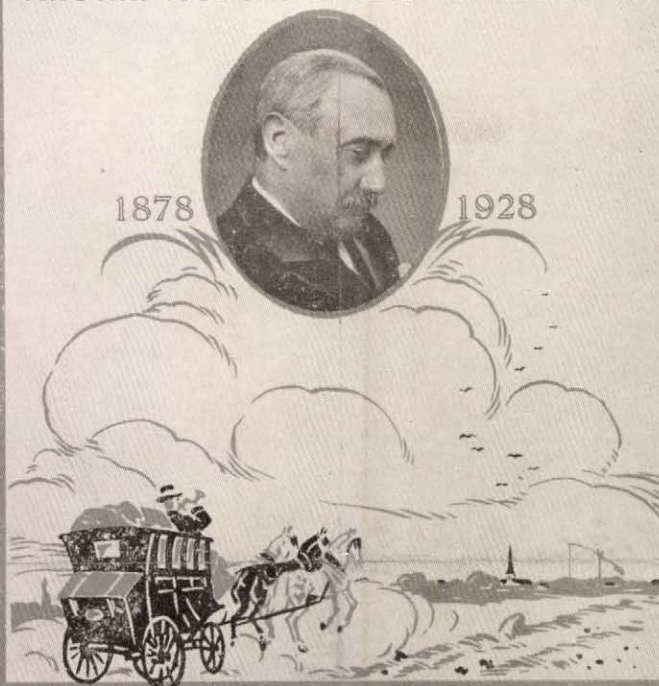
Az Emlékkönyv Krúdy Világa címet kapta, hiszen nem csupán emlékeket gyűjtött össze az íróról megsárgult napilapok, vagy régi könyvek oldalairól, hanem „életes módon” több oldalról mutatta be az írot a maga világában, a korabeli Pesten, írotársai között, vagy a mindennapi életben. Hat fejezetre oszlik a könyv: Családi album (lányai vallanak apjukról), Költők tisztelgése (versek Krúdyról és Krúdynam ajánlva), Író és kora (életrajz dokumentumokban), Levelesláda (a hagyatékban talált személyes levelezés), Mű és mérleg (bibliográfia és kritika), Kései beszélgetések Krúdy Gyuláról (magnetofon-felvételek az író kortársaitól). Ilyenformán hatszor kél életre a korabeli színjáték, hatféle műfaj kosztümjében ismerjük meg Krúdy világát.

Úgy érezzük, hogy a XX. század második felében, az élet gyorsuló ritmusában a hagyományos emlékkönyvek divatja, de gyakorlata is elmúlt, ezért választotta a Könyvtár mindkét kiadványában az új s korszerűbb módszert: Tolsztoj esetében a nemzetközi ankét, Krúdynam pedig a „forgószínpad” műfaját.

Az Emlékkönyvek szerepe, hogy bennük az író és életműve más megvilágításhoz jutva, új életet nyer, általa gazdagodik s olvasóközönségében tovább él. Goethe, ki hosszú élete folyamán mindvégig az alkotás s benne az irodalom titkát is kereste, ezt úgy fogalmazta meg, mint végső bölcsességet: ami egyszer formát kapott a világban, nem pusztul el, hanem elevenen fejlődik tovább. Az Emlékkönyvekben az írók, kilépve életművükből, még egyszer kapnak izgalmas formát s így hatásuk is megsokszorozódik.

Tóbiás Áron

MAGYAR MOSOLY... MAGYAR KÖNNY...

KRÚDY GYULA MŰVEINEK JUBILÁRIS SOROZATA

10 KÖTET, ÍRÓI TERMÉSÉNEK LEGJAVÁBÓL, MŰVÉSZI EGÉSZVÁSZNKÖTÉSSEN

1. Vörös postakocsi	6. A podolini kísértet
2. Őszi utazások a vörös postakocsin	7. Aranykézuccai szép napok
3. Szinbád ifjúsága	8. Hét bagoly
4. Szinbád megtérése	9. N. N. — A betyár átma.
5. Napraforgó	10. Az utolsó gavallér. — A velszi herceg

A 10 KÖTET ÁRA 82 PENGŐ — KAPHATÓ HAVI 5 PENGŐ RÉSZLETFIZETÉSRE IS

KRÚDY GYULA SAJÁTOSAN EREDETI IRODALMI VILÁGÁBAN ELVONULNAK ELŐTTÜNK:

REGÉNYES SZERELMEK,
ÉDES-BŰS TÖRTÉNETEK,
ŐSBOHÉM KALANDOK

A MAGYAR ROMANTIKA HŐSKORÁBÓL

ATHENAEUM KIADÁS

DOLGOZÓINK SZAKMAI, TUDOMÁNYOS ÉS TÁRSADALMI MUNKÁSSÁGA

1961 – 1962

ANDRÁSSY Mária

A szépirodalmi művek előjegyzésének vizsgálata. – A könyvtáros 1961. 3. sz.

BALLAGI Ágnes

Ifjúsági olvasószolgálati munka a 8-as könyvtárban. FSZEK Évkönyve 1960.

A szovjet szépirodalom forgalma a XXII. kongresszus időszakában. FSZEK Évkönyve 1961.

– – – H. Varsányi Livia: A középiskolai irodalomtanítás és a közművelődési könyvtárak. – A könyvtáros 1961. 12. sz.

BARTA Andrásné

– – – Kepes Ágnes: Az önálló kerületi gyermekkönyvtárak első tapasztalatai. FSZEK Évkönyve 1961.

BARTHA Ilona:

Hogyan segítheti a gyermekkönyvtár a szülőföld megismerését?

– A könyvtáros 1962. 11. sz.

BECSKI Andorné

Tagja volt az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsnak

BENJÁMIN László

Ötödik évszak. Versek és fordítások. Bp. 1962. Szépirodalmi K. 199 p.

Versek a Kortárs, Új Irás, Élet és Irodalom stb. folyóiratokban, Rádióban, napilapokban.

BERZA László

– – – Marót Miklós: A Citadella. Bp. 1962. Főv. Idegenforgalomi Hivatal. 48 p. Kiadások német, angol, francia, orosz, cseh és lengyel nyelven is.

A helyismereti bibliográfiai tevékenység aktuális problémái. Bp. 1961. OSZK. 7 p. (Az Orsz. Bibliogr. Munkaért. anyagából)

A helyismereti gyűjtemény. Bp. 1962. KMK. 14 p. [Módszertani levél].

Tücsök lakodalom. Rajzolta Csermák Tibor. Bp. 1961. M. Diafilmgyártó. Color 36 kocka.

Az égigérő fa. Magyar népmese nyomán. Rajzolta Csermák Tibor. Bp. 1962. M. Diafilmgyártó. Color 40 kocka.

Bibliográfiai összeállítások A könyv c. folyóirat minden 1961/62-es számában.

Kuriozumok könyvkereskedelmünk múltjából. Sorozat A könyv 1961-es évfolyamában.

Csekey István: Hévíz bibliográfiája. [Ism.] — A könyvtáros 1961. 4. sz.

Összeállítások és dramatizálások a Rádióban:
1961.

Mindenki szerencsés. — Műkedvelő kísértet. (Ilf—Petrov nyomán) — Verses szatirák. — Lenin él! (Emlékműsor) — Maltz: Ilyen a világ. (Dram.). — Gogol: Kártyások. (Dram.) — Hazajáró lelkek. — Mikszáth: Különös vevő. (Dram.). — Lope de Vega: A javasasszony. (Dram.) — Renault: Thezeusz ifjúsága. (Átdolg.)
1962.

Búcsú a tegnaptól. — M. Majerova. (Emlékműsor) — A cimbalom története. — Gyerekszáj. — V. Hugo. (Emlékműsor) — Emlékezés Hemingwayre. — Töltsön egy estét a rádió mellett. — Gorkij: Hogyan borotváltak meg engem. (Dram.) — Alleg: Hadifoglyok. (Ism.) — Halásztanya.

Az OKDT keretében működő helyismereti munkabizottság titkára.

A KMK helyismereti előadója.

BIKÁCSI Lászlóné

A kerületi könyvtárak gyermekkönyvvállományáról és olvasószolgálatáról. FSZEK Évkönyve 1960.

Olvasószolgálat a gyermekkönyvtárakban. FSZEK Évkönyve 1961.

A gyermekkönyvvállomány vizsgálata a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtáraiban. — Magyar Könyvszemle 1961. 3. sz.

Olvasók-e...? — A könyvtáros 1961. 5. sz.

Az OKDT keretében működő gyermekkönyvtári szakbizottság tagja

CSÁSZÁR Antalné

Játékos gyermekfoglalkoztatás a könyvtárban. — A könyvtáros 1962. 8. sz.

Olvasó gyermekek. — A könyvtáros 1961. 5. sz.

CSERNÁK Béláné

Ismeretterjesztő művek ajánlása egy részleges szabadpolcos könyvtárban. — A könyvtáros 1961. 9. sz.

CSOMOR Tibor

A Búvár könyvek. (Irod. táj.) — A könyvtáros 1961. 6. sz.

Horváth Á.: Csillagnézók. (Ism.) — A könyvtáros 1961. 9. sz.

A „Magyar tájak” sorozat. (Irod. táj.) — A könyvtáros 1961. 8. sz.

Foster: A világ szakszerv. mozg. története. (Ism.) — A könyvtáros 1961. 5. sz.

DOBOS Piroska

Szabadpolc-rendszer a kerületi könyvtárakban. FSZEK Évkönyve 1961.

Egy nyomtatott katalógus fogadtatása. — A könyvtáros 1961. 7. sz.

Hogyan segítették a szovjet könyvtárosok a XXII. kongresszus határozatainak propagálását és végrehajtását. — A könyvtáros 1962. 10. sz.

A könyvtárak a dolgozó tanulókért. — A könyvtáros 1961. 10. sz.

Előadások szakszervezeti könyvtáros tanfolyamokon.

Az OKDT keretében működő olvasószolgálati szakbizottság tagja.

ECSEDY Andorné

Könyvismereti előadások a KMK középfokú tanfolyamán

FEHÉR Imre

Budapest főváros XVIII. ker. tanácsának tagja, a Népművelési Állandó Bizottság elnöke.

Az MSZBT Budapesti Elnökségének tagja.
Az MSZBT XVIII. ker. szervezetének titkára.
Dokumentációs és fordítói munkát végzett az MSZBT budapesti titkárságának.
Csoportos idegenvezetések az IBUSz keretében.

FÉNYES István

Humoros tárgyú kisebb karcolatok, rendszeresen, a Ludas Matyi c. lapban.
Kiseb zenés-humoros összeállítások a Rádióban.
Ismerkedés a karikatúrával. — Előadás a M. Televízióban.
A M. Újságírók Szövetségének tagja.

GÁLICZKY Éva

A marxizmus-leninizmus klasszikusai. Könyvismeret. Bp. 1962. KMK. 24 p. (A könyvtárképzés füzetei)
Tudományos szocializmus. Könyvismeret. Bp. 1962. KMK. 33 p. (A könyvtárosképzés füzetei).
Könyvismereti előadás sorozat a KMK középfokú tanfolyamán.

GASCHLER Rezső

Előadások a különböző megyei könyvtárak továbbképzési tanfolyamain.
Az OKDT keretében működő igazgatási szakbizottság tagja.

GÁTI Istvánné, Pásztor Mária

Dicső napok. (Ism.) — A könyvtáros 1961. 6. sz.
Koltay-Kastner: A Kossuth emigráció. (Ism.) — A könyvtáros. 1962. 2. sz.
Összeállítások és dramatizálások a Rádióban:
A honi literatúráért. (Kisfaludy K. emlékműsor. Harmath J.-tal) — Jókai: Mégsem lesz belőle tekintetes asszony. (Dram.) — Írók, népek, századok. — Könyvismeret-
tetések az ifjúsági műsorokban.

GERÉB Lászlóné, Nyilas Márta

A Budapest Gyűjtemény könyvtári feladatai. FSZEK Évkönyve 1961.
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok. György Aladár (1844 — 1906) — A könyvtáros 1961. 9. sz.
Szilágyi J.: A magyar munkáskönyvtárak a két világháború között. (Ism.) — Magyar Könyvszemle 1962. 1. sz.
Felszólalása a KMK-nak a könyvtártudomány kérdéseiről rendezett ankétján. — Magyar Könyvszemle. 1961. Különszám.
A Közalkalmazottak Szaksz. könyvtári szakbizottságának tagja.

GIMES Romána

Wygodzki, Stanislaw: Zenés üdvözet. Ford. — — — Bp. 1963. Európa.
Lengyel nyelvű lektorálások az Európa könyvkiadónak.
Hivatalos tolmács volt több állami- és pártküldöttség fogadásánál.

GÖNCZI Imre

Kerületünk közművelődési könyvtárainról. — Újpest 1961. 1. sz.
„Problematikus” könyvek vitája a Szabó Ervin Könyvtárban. A könyv. 1961. 3. sz.
Könyvtáros szemmel a Korszerű Műveltség Könyvtára sorozatról. — A könyv 1962. 5. sz.
A mai magyar írók az olvasottság ranglistájának élén. — Élet és Irodalom 1962. 24. sz.
A szabadpole és az olvasó. — A könyvtáros 1961. 3–4. sz.

Akik ellenünk dolgoznak... Az Ecséri úti használteikk piac könyvesbódéi előtt. — A könyvtáros 1961. 8. sz.

Könyvek Móricz Zsigmondról. (Irod. táj.) — A könyvtáros 1962. 8. sz.

Gorkij műveinek könyvtári olvasottsága. — A könyvtáros 1962. 11. sz.

Olvasói igények és az irodalmi ízlés alakulása. — Népművelés 1961. 8. sz.

Az újpesti Szabó Ervin Könyvtár olvasótermében. — Népművelés 1962. 7. sz.

Egy pedagógus-író tündöklése és bukása. — Köznevelés 1962. 13. sz.

Könyvismertetések A könyvtárosban:

1961.

Tersánszky: Kakukk Marci. 5. sz. — Guljaszki: Az aranygyapjú. 7. sz. —

Szabó P.: Szereposztás. 8. sz. — Gábor A.: Válogatott művei. 11. sz. —

Palotai B.: Aprópénz. 12. sz.

1962.

Tersánszky: Legenda a nyúlpaprikásról. 4. sz. — Kazakov: Égszínkék történet.

6. sz. — Versigora: Nyugati partizánok 8. sz. — Akszjonov: Kollégák. 9. sz.

Könyvismertetések A könyvben:

Várnai: Légy boldog, te világ. 1961. 5. sz. — Georgijevszkaja: A kis Tarasz. 1961. 5.

sz. — Honcik: Harminchatan a föld alatt. 1961. 10. sz. — Bartócz I.: Egy nyár —

sok titok. 1962. 4. sz.

A könyvtáros szerkesztőbizottságának tagja.

Lektorálások a KMK és Kiadói Főigazgatóság részére.

Irodalmi előadások könyvtárak szervezésében.

HORVÁTH Pálné, Varsányi Livia

A statisztika szerepe a kerületi könyvtárak munkájában. FSZEK

Évkönyve 1960.

Könyvkiadási, könyvkereskedelmi, könyvtári statisztikai módszerek fejlődése Magyarországon 1860—1960. Doktori dissz. Kézirat 300 p.

Ballagi Ágnessel írt cikkét l. az utóbbi neve alatt

JÁMBOR Mária, D.

— — — Marót Miklós: A központi könyvtár tudományos és ismeretterjesztő könyvanyagának forgalma. FSZEK Évkönyve 1961.

KEPES Ágnes

Barta Andrásnéval írt cikkét l. az utóbbi neve alatt.

Az OKDT keretében működő gyermekkönyvtári szakbizottság tagja.

Az Iskolai Könyvtárosok tájékoztatója szerk. biz. tagja.

KIRÁLY Lászlóné

Állományfejlesztés és kölcsönzés a kerületi könyvtárakban. FSZEK Évkönyve 1960.

Az állományfejlesztés irányítása a Főv. Sz. E. kv. hálózatában. — A könyvtáros 1961. 11. sz.

KISS Edit

Ifjú olvasók ismerkedése a könyv múltjával és jelenével. — A könyvtáros 1961. 8. sz.

KONDOR Miklósné, Drechsler Ágnes

Kiegészítő katalógusok a kerületi könyvtárakban. FSZEK Évkönyve 1960.

Középfokú könyvtárképzésünk. FSZEK Évkönyve 1961.

Kis zenei könyvtár. (Irod. táj.) — A könyvtáros 1961. 10. sz.

A Művészet Kiskönyvtára. (Ism.) — A könyvtáros 1962. 9. sz.

KONDOROSI Sándor

Az évenkénti könyvtárrevízió problémái. FSZEK Évkönyve 1960.

KÓVÁRI Józsefné

Egy érdekes ifjúsági pályázat. — A könyvtáros 1962. 1. sz.

Thurzó: József és putifárné. (Ism.) — A könyvtáros 1961. 6. sz.

KURUNCZY Lajosné

Simon Lászlónéval és Marót Miklóssal írt cikkét l. az előbbi neve alatt.

MARÓT Miklós

Berza Lászlóval írt könyvét l. az utóbbi neve alatt.

— — — Kövágó Antal: Idegenforgalmi (az idegenforgalomban használható) művek jegyzéke 1945–1961. Bp. 1962. Panoráma 183 p.

Jámbor Máriaival írt cikkét l. az utóbbi neve alatt.

Simon Lászlónéval és Kurunczy Lajosnéval írt cikkét l. az előbbi neve alatt.

Mégegyszer az Új Magyar Lexikonról. — A könyv 1961. 1. sz.

Az esztendő legjelentősebb irodalmi tanulmány kötetei. (Irod. táj.) — A könyvtáros 1961. 11. sz.

Kézikönyv és érdekesítő olvasmány: A Kultúra Világa. (Irod. táj.)

— A könyvtáros 1961. 5. sz.

Könyvtári folyóirataink. (Irod. táj.) — A könyvtáros 1961. 7. sz.

Lépést tudunk-e tartani? — A könyvtáros 1962. 3. sz.

Harsányi István: A könyvtáros nevelőmunkája. Lektorálta — — —

Radnai B. Temesi A. Bp. 1961. OSZK — KMK. 216 p.

Irodalmi előadások és séták a TIT rendezésében.

Könyvismereti előadás sorozat a KMK könyvtáros tanfolyamán.

Az OKDT keretében működő olvasószolgálati szakbizottság tagja.

A Közalkalmazottak Szakszervezet Budapesti Bizottságának tagja.

MARTON Tiborné

Egy kerületi könyvtár műszaki részlegében. — A könyvtáros 1962. 7. sz.

MARUSZKI József

A természettudományos irodalom népszerűsítéséről. — A Könyvtáros 1961. 1. sz.

MEISZNER Tamásné

Hogyan foglalkozunk a KISZ korosztályúakkal — A könyvtáros 1961. 3. sz.

KISZ korosztályúakkal való foglalkozás egy üzemi könyvtárban.

— A könyvtáros 1961. 5. sz.

MIKÓ Zoltán

Felszabadulásunk tizenötödik évfordulója: új eredmények serkentője. FSZEK Évkönyve 1960.

Előadások, ifjúsági fejtörők vezetése könyvtárakban, művelődési otthonokban, iskolákban.

Tóth Endrénével írt cikkét l. az utóbbi neve alatt.

MOLNÁR Imre

Neveljünk verskedvelő olvasóközönséget! — A könyvtáros 1961. 11. sz.

MOLNÁR István

A M. Újságírók Orsz. Szövetsége és a Magyar Pen Klub tagja.

Kisebb cikk az Ország-Világban és villámtréfa a Rádióban.

PÁLYI Éva

Népi ülnök a Fővárosi Gyermekbíróságon.

PATAKI Ferenc

Az ajánló bibliográfia mai problémái. FSZEK Évkönyve 1961.
U. a. Orsz. Bibliográfiai munkaértekezlet. Bp. 1961. OSZK.
Az OKDT keretében működő bibliográfia szakbizottság elnöke.

PENDER Ferenc

A III. ker. Hazafias Népfront elnökségének tagja.

POLÓNYI Péter

Könyvismeret. Irodalomtudomány. nyelvtudomány, szépirodalom. Bp. 1961.
OSZK – KMK. 157 p. (A könyvtárosképzés füzetei.)
Felszólalás a KMK-nak a könyvtártudományi kutatás kérdéseiről rendezett ankétján. – Magyar Könyvszemle 1961. Különszám.

REMETE László

A Fővárosi Könyvtár az ellenforradalom első éveiben. FSZEK Évkönyve 1960.
A Fővárosi Könyvtár előtörténetéből. FSZEK Évkönyve 1961.
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok. Madzsar József (1876 – 1941) – A könyvtáros 1961. 6. sz.
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok. Solti Andrásné Szigeti Gabriella (1893 – 1952) – A könyvtáros 1961. 11. sz.
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok. Braun Róbert (1879 – 1937) – A könyvtáros 1961. 12. sz.
Juhász Gyula és a proletárforradalom. – Juhász Gyula. Bp. 1962. Magvető p. 321 – 330.

RÉVÉSZ Ferenc

A nemzetközi helyzet és a könyvtárosok feladatai. – A könyvtáros 1961. 3. sz.
Pártunk VIII. kongresszusa. – A könyvtáros 1962. 11. sz.
Politikai, könyvtár- és várospolitikai előadások az MSZMP, tömegszervezetek, tanáctagi beszámolóik stb. keretében.
A Magyar Szocialista Munkáspárt Budapesti Bizottságának tagja.
Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács tagja.
A Budapesti Főváros Tanácsának tagja, az Idegenforgalmi Állandó Bizottság elnöke.

ROZSNYAI Károly

A természettudományos könyvek forgalma. – A könyvtáros 1961. 4. sz.
Braunbek: Az atommag regénye. (Ism.) – A könyvtáros 1962. 3. sz.

SIMON Lászlóné

– – – Kurunczy Lajosné – Marót Miklós: A sashalmi kerületi könyvtár tíz esztendeje. (1951 – 1961) FSZEK Évkönyve 1961.
Az antiklerikális és ateista könyvek ajánlásáról. – A könyvtáros 1961. 6. sz.

SUGÁR Jenőné

Fere: Tanítóm Makarenko. (Ism.) – A könyvtáros 1962. 9. sz.

SZÁSZ Károly

Az OKDT keretében működő katalogizálási szakbizottság tagja

TÓBIÁS Áron

A Tolsztoj emlékkönyv keletkezése. FSZEK Évkönyve 1961.
Munkásarcok az új magyar prózában. — A könyvtáros 1962. 1. sz.

TOLNAI György

A parasztipar története Magyarországon és hatása az ország tőkés iparfejlődésére. Kandidátusi disszertáció. Kézirat.

Könyvismertetések A könyvtárosban:

Köves T.: Genftől New Yorkig. 1961. 4. sz. — A fél-évszados Pravda. 1962. 4. sz. — Az SzKP XXII. kongresszusa. 1962. 6. sz. — F. Castro: Válogatott beszédei. 1962. 8. sz. — Szalai Gy.: A társadalmi — politikai irodalom népszerűsítése. 1962. 9. sz.

TÓTH Endréné

Rapcsányi László — — — —: Ismeretlen feljegyzések Zrinyi Miklós 1664-es téli és tavaszi hadjáratairól egy korabeli magyar kalendáriumban. — Hadtört. Közlemények 1962. 2. sz.

Rapcsányi László — — — —: Nagyfényű tűzgömből szóló kéziratos feljegyzés egy régi magyar kalendáriumban. — Természettudományi Közöny 1962. 7. sz.

— — — Mikó Zoltán: Társadalmi tanácsok — könyvtári bizottságok. — A könyvtáros 1961. 1. sz.

TÓTH Imréné, Bársony Györgyi

Válasz a köszöntésre. — Élet és Irodalom 1961. 12. sz.

Őszinte szóval. Élet az angyalföldi József Attila művelődési házban. — Népművelés 1961. 2. sz.

A moszkvai találkozás után. — Újpest 1962. aug.

TÓTH László

Irodalmi előadások tanári továbbképzők keretében.

TYROLER Gyula

Könyvtártani előadás sorozat a KMK középfokú tanfolyamán.

A Közalkalmazottak Szakszervezete könyvtárosi biz. tagja.

VASVÁRI István

Versei jelentek meg a Népszabadság, Népszava, Élet és Irodalom, Jelenkor, Alföld Film-Színház Muzsika, Nők Lapja, Ország Világ, Képes Újság és Szabad Föld c. lapokban, elhangzottak a Rádióban. Három verse jelent meg az Aranykapu (Bp. 1962. Móra kvk.) c. antológiában.

Megzenésített versei a Zeneműkiadó kórus sorozatában jelentek meg.

Levél Heine Henrikhez c. verse megjelent a kölni Tribüne c. folyóiratban.

ZOLTÁN József

Budapest története bibliográfiájának tematikája. FSZEK Évkönyve 1961.

Dr. Scheiber Mária (1899—1961) — Magyar Könyvszemle 1962. 1. sz.

Az OKDT keretében működő bibliográfia szakbizottság tagja volt.

A BUDAPESTI KERÜLETI KÖNYVTÁRAK ÉS FIÓKKÖNYVTÁRAK 1962-BEN

I. kerület

11. sz. könyvtár	Krisztina krt. 87/89.
különálló gyermekrészleg	Krisztina krt. 87/89.
20. sz. könyvtár	Szilágyi Dezső tér 5.

II. kerület

37. sz. könyvtár	Török u. 7/9.
1. sz. fiók	Dimitrov u. 80. (Pesthidegkút)
2. sz. fiók	Szilfa u. 4.

III. kerület

8. sz. könyvtár	Fő tér 2.
különálló gyermekrészleg	Fő tér 5.
21. sz. könyvtár	Mátyás kir. u. 15. (Cshegy)
33. sz. könyvtár	Fő u. 41. (B. megyer)

IV. kerület

28. sz. könyvtár	Bajcsy-Zs. u. 8. (Újpest)
különálló gyermekrészleg	Bajcsy-Zs. u. 8. (Újpest)
41. sz. könyvtár	Váci út 65. Káposztásmegyer
különálló gyermekrészleg	Váci út 65. Káposztásmegyer
1. sz. fiók	Fóti út 54.

V. kerület

1. sz. könyvtár	Vadász u. 42.
14. sz. könyvtár	Királyi Pál u. 11.

VI. kerület

10. sz. könyvtár	Népköztársaság útja 52.
1. sz. Gyermekkönyvtár	Liszt Ferenc tér 6.

VII. kerület

2. sz. könyvtár Rottenbiller u. 10.
különálló gyermekrészleg Rottenbiller u. 10.
22. sz. könyvtár Kertész u. 20.

VIII. kerület

3. sz. könyvtár Szörény u. 3.
9. sz. könyvtár Gutenberg tér 3.
különálló gyermekrészleg Gutenberg tér 3.
44. sz. könyvtár Kulich Gyula tér 12.
különálló gyermekrészleg Kulich Gyula tér 12.

IX. kerület

39. sz. könyvtár Boráros tér 2.
1. sz. fiók Tűzoltó u. 21.
26. sz. könyvtár Mester u. 53/55.
különálló gyermekrészleg Mester u. 53/55.
23. sz. könyvtár Illatos út 2-4.
1. sz. fiók Gyáli út 25/a.

X. kerület

12. sz. könyvtár Füzér u. 13.
különálló gyermekrészleg Füzér u. 13.
1. sz. fiók Zágrábi út 8.
2. sz. fiók Városszéli telep 35.

XI. kerület

6. sz. könyvtár Karinthy Frigyes u. 9.
különálló gyermekrészleg Karinthy Frigyes u. 9.
1. sz. fiók Szabadság u. 78. (Albertfalva)
2. sz. fiók Alabástrom u. 9. (Kelenvölgy)

XII. kerület

38. sz. könyvtár Böszörményi út 34.
különálló gyermekrészleg Böszörményi út 34/a.
1. sz. fiók Hollós út 5/a. (Szabadsághegy)

XIII. kerület

7. sz. könyvtár Vág u. 12.
19. sz. könyvtár József A. tér 4.
1. sz. fiók Tomori köz 17. (klub)
4. sz. könyvtár Lehel u. 31.
2. sz. gyermekkönyvtár Sallai Imre u. 52.
3. sz. gyermekkönyvtár Váci út 60.

XIV. kerület

18. sz. könyvtár	Bosnyák u. 1/a.
1. sz. fiók	Fogarasi út 113.
5. sz. könyvtár	Ilka u. 36.
43. sz. könyvtár	Lumumba u. 1/3.
különálló gyermekrészleg	Kerepesi út 76.

XV. kerület

29. sz. könyvtár	Arany J. u. 29. (Rákospalota)
különálló gyermekrészleg	Arany J. u. 29. (Rákospalota)
1. sz. fiók	Régifóti út 65.
2. sz. fiók	Kossuth L. u. 36.
34. sz. könyvtár	Mosolygó A. u. 36. (Pestújhely)

XVI. kerület

32. sz. könyvtár	Bajcsy-Zs. u. 27/29. (Sashalom)
különálló gyermekrészleg	Bajcsy-Zs. u. 27/29. (Sashalom)
1. sz. fiók	Petőfi tér 1.
2. sz. fiók	Rákosi u. 129. (Rákoskeresztúr)
3. sz. fiók	Vidámvásár út (Cinkota)

XVII. kerület

36. sz. könyvtár	Pesti út (Rákoskeresztúr)
1. sz. fiók	Szabadság út 17. (Rákoshegy)
2. sz. fiók	Hősök tere. (Rákosliget)
40. sz. könyvtár	Zrinyi út 14. (Rákoscaba)
1. sz. fiók	Sugár út 12. (Rákoskert)

XVIII. kerület

24. sz. könyvtár	Ságvári E. u. 7/9. (Pestlőrinc)
különálló gyermekrészleg	Ságvári E. u. 7/9. (Pestlőrinc)
1. sz. fiók	Állami Lakótelep
2. sz. fiók	Szemeretelep
31. sz. könyvtár	Marx K. u. 13. (Pestimre)

XIX. kerület

25. sz. könyvtár	Kossuth L. tér 8.
különálló gyermekrészleg	Kossuth L. tér 8.
1. sz. fiók	Zrinyi u. 145.
2. sz. fiók	Nagyenyed u. 27.
3. sz. fiók	Mária u.
16. sz. könyvtár	Petőfi tér 16.

XX. kerület

27. sz. könyvtár	Kossuth L. u. 24. (Pesterzsébet)
különálló gyermekrészleg	Kossuth L. u. 24. (Pesterzsébet)
1. sz. fiók	Ady Endre út 133.
2. sz. fiók	Ósz Szabó J. u. 5.
3. sz. fiók	Török Flórián u. 245.
4. sz. fiók	Jókai Mór u. 58.
35. sz. könyvtár	Marx K. u. 128. (Soroksár)
1. sz. fiók	Péteri major
2. sz. fiók	Sodronyos u. 28.

XXI. kerület

30. sz. könyvtár	Kalamár u. 196. (Királyerdő)
42. sz. könyvtár	Fürst S. u. 40. (Csepel)
1. sz. fiók	Csillagtelep, A. ép. III. tömb
4. sz. gyermekkönyvtár	Rakéta u. 22. (Csillagtelep)

XXII. kerület

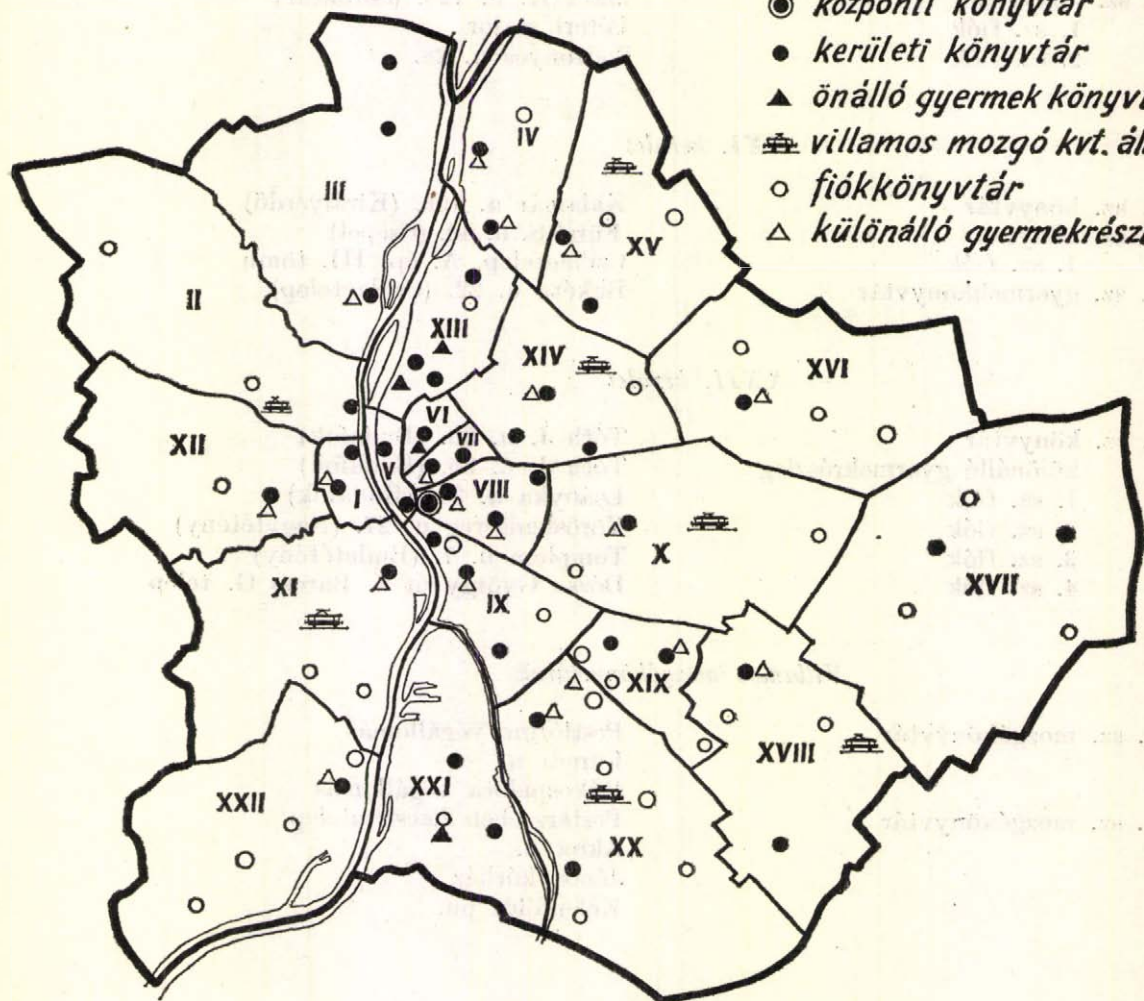
13. sz. könyvtár	Tóth J. u. 36. (Budafok)
különálló gyermekrészleg	Tóth J. u. 36. (Budafok)
1. sz. fiók	Leányka u. 34. (Budafok)
2. sz. fiók	Vöröshadsereg u. 27. (Nagytétény)
3. sz. fiók	Templom u. 7. (Budatétény)
4. sz. fiók	Dózsa György út 4. Baross G. telep

Villamos mozgókönyvtárak

15. sz. mozgókönyvtár	Pestlőrinc végállomás
	Füredi u.
	Rákospalota végállomás
17. sz. mozgókönyvtár	Pesterzsébet Pacsirtatelep
	Akna u.
	János kórház
	Kelenföldi pu.

A kerületi könyvtárhálózat 1962 végén

- ◎ központi könyvtár
- kerületi könyvtár
- ▲ önálló gyermek könyvtár
- 🚋 villamos mozgó kv. állomás
- fiókkönyvtár
- △ különálló gyermekrészleg

TARTALOMMUTATÓ

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1962. évi jelentése	3
I. A központi könyvtár tevékenysége	9
Feldolgozó munka	9
Olvasószolgálat	15
Tájékoztató munka	23
Bibliográfiák és egyéb kiadványok	24
Propaganda-munka	30
A kerületi könyvtárak irányítása; módszertani munka:	32
II. Kerületi könyvtárak	37
A hálózati könyvvállomány és szerzeményezés	42
Beiratkozott olvasók	46
Kölcsönzők (kölcsönzések) száma	49
A kölcsönözött kötetek száma	50
Diafilm-kölcsönzés	56
Olvasószolgálat és propaganda-munka	59
III. A könyvtár gazdasági szervei	62
Gazdasági feladatok	62
Könyvkötészet	65
IV. A könyvtár szervezeti és személyi ügyei	67
Halottaink	74
Dr. Remete László: A Fővárosi Szabó Ervin könyvtár történetéből. A Wenckheim-palota megszerzése	77
D.-né Jámbor Mária – Marót Miklós: A kölcsönző olvasók rétegződésének és olvasmányainak vizsgálata a központi könyvtárban	106
Barta Andrásné: A gyermek a szabadpolcos könyvtárban	121
Molnárné Schneider Éva: A fiatalokkal való foglalkozás a szabadpolc-rendszer mellett	131
Maruszi József: Az ismeretterjesztő könyvek forgalma a szabadpolcos könyvtárban	137
Dávid Gyuláné – Meiszner Tamásné: A szabadpolc első éve egy kerületi könyvtárban	144
Meiszner Tamásné: Egy könyvtári Ifjúsági Klub munkája	148
N. T.: Budapesti képgyűjteményünk	154
Dr. Tóth Endréné – Dr. Rapcsányi László: Egy 1664-es kalendáriumunkban található egyidejű bejegyzések Zrinyi Miklós hadjáratáról	158
Nyilas Márta: A Budapest Gyűjtemény egy 18. századi antiklerikális almanachjáról	172
Tóbiás Áron: Enlékkönyveink a hazai irodalmi emlékkönyvek sorában	175
Dolgozóink szakmai, tudományos és társadalmi munkássága	185
A budapesti kerületi könyvtárak és fiókkönyvtárak címjegyzéke	192
Tartalommutatók	197

СОДЕРЖАНИЕ

Годовой отчет Столичной библиотеки им. Эрвина Сабо за 1962 г	3
I. Деятельность центральной библиотеки	9
Библиотечная обработка книг	9
Обслуживание читателей	15
Справочная работа	23
Составление библиографических указателей и других изданий	24
Работа по библиотечной пропаганде	30
Руководство работой районных библиотек; методическая работа	32
II. Районные библиотеки	37
Книжные фонды библиотечной сети и их комплектование	42
Записанные читатели	46
Абоненты (выдача книг на дом)	49
Книги выданные на дом	50
Выдача диафильмов на дом	56
Обслуживание читателей и работа по пропаганде	59
III. Хозяйственные органы библиотеки	62
Хозяйственные задачи	62
Переплетная библиотеки	65
IV. Организационные и кадровые дела библиотеки	67
Некрологи	74
Ласло Ремете: Из истории Столичной библиотеки им. Эрвина Сабо. Приобретение дворца графа Венкшейма	77
Мария Ямбор, Д. – Миклош Марот: Исследование читателей по профессиям и интересующих их книг в центральной библиотеке	106
Илона Барта: Дети в библиотеке с открытым доступом к полкам	121
Эва Шнейдер, М.: Обслуживание юных читателей в библиотеке с открытым доступом к полкам	131
Иожеф Маруски:оборот научно-популярных книг в библиотеке с открытым доступом к полкам	137
Эржебет Давид – Анна Мейснер: Опыты работы первого года одной районной библиотеки с открытым доступом к полкам	144
Анна Мейснер: Работа одного библиотечного юношеского клуба	148
К. Н.: Картинные фонды нашей краеведческой коллекции „Будапешт”	154
Эржебет Тот – Ласло Рапчаньи: Рукописные заметки на полях одного календаря нашей коллекции „Будапешт” в 1964 г. о походе Миклоша Зриньи	158
Марта Нылаш: Об одном антиклерикальном альманахе 18-го столетия в коллекции „Будапешт”	172
Арон Тобиаш: Наши юбилейные сборники в рядах отечественных литературных сборников	175
Профессиональная, научная и общественная деятельность наших работников	185
Перечень будапештских районных и филиальных библиотек	192
Содержание	197

SOMMAIRE

Rapport de la Bibliothèque Municipale „Szabó Ervin” de l’année 1962	3
I. L’activité de la bibliothèque centrale	9
Acquisition, catalogage et classification	9
Service pour les lecteurs	15
Service de renseignements	23
Travaux bibliographiques et autres publications	24
Propagande	30
Direction des bibliothèques d’arrondissements; travail méthodologique	32
II. Bibliothèques d’arrondissements	37
Fonds et acquisition de livres du réseau d’arrondissements	42
Lecteurs inscrits	46
Prêt	49
Livres prêtés	50
Prêt des diafilms	56
Service pour les lecteurs et propagande	59
III. Organes économiques de la bibliothèque	62
Tâches économiques	62
Atelier de reliure	65
IV. Affaires concernant l’organisation et le personnel	67
Nécrologie	74
Un chapitre de l’histoire de la Bibliothèque Municipale „Szabó Ervin”: l’achat du palais Wenckheim (László Remete)	77
Étude sur la répartition des lecteurs par professions et sur leurs lectures dans la bibliothèque centrale (Mária Jám bor D. — Miklós Marót)	106
Les enfants-lecteurs dans une bibliothèque permettant l’accès libre aux rayons (Ilona Barta)	121
Service en faveur des jeunes lecteurs dans une bibliothèque permettant l’accès libre aux rayons (Éva Molnár).	131
La circulation des livres scientifico-populaires dans une bibliothèque permettant l’accès libre aux rayons (József Maruszki)	137
Les expériences de la première année d’activité dans une bibliothèque permettant l’accès libre aux rayons (Erzsébet Dávid — Anna Meiszner):.	144
L’activité d’un club des jeunes lecteurs dans une bibliothèque d’arrondissement (Anna Meiszner)	148
Archives photos et reproductions dans notre collection „Budapest” (K. N.)	154
Notes marginales contemporaines dans un calendrier se trouvant dans la collection „Budapest” pour l’année 1664 concernant la campagne de Miklós Zrinyi (Erzsébet Tóth — László Rapsányi)	158
Un almanach de tendance anticléricale dans la collection „Budapest” du XVIII ^e siècle (Márta Nyilas):	172
Nos recueils de mélanges vus comme éléments des recueils littéraires nationaux (Áron Tóbiás)	175
L’activité professionnelle, scientifique et sociale de nos bibliothécaires	185
Registre d’adresses des bibliothèques d’arrondissements et succursales de Budapest	192
Sommaire	197

CONTENTS

Report of the Szabó Ervin Municipal Library of the year 1962	3
I. Activity in the central library	9
Routines	9
Readers' service	15
Informatory work	23
Bibliographies and other publications	24
Propaganda work	30
Direction of the district (former branch) libraries, methodological work	32
II. The district libraries	37
The stock of our network and the accessions	42
Registered readers	46
Lending	49
Lent volumes	50
Lending of diaphanous pictures (diafilms)	56
Readers' service and propaganda work	59
III. Economic work of the library	62
Economic tasks	62
Bindery	65
IV. Rules of organisation and personal matters	67
Obituary	74
Dates from the history of the Szabó Ervin Municipal Library. Acquisition of the Wenckheim Palace. (L. Remete)	77
Inquiry in the central library about the readers' social strata and their reading (Mária D. Jámbor and M. Marót)	106
The child in the open access library (Ilona Barta)	121
The activity with the youth in the open access system (Éva M. Schneider)	131
The circulation of the popular science books in the open access libraries (J. Maruszki)	137
First year of the open access system in district library (Erzsébet Dávid and Anna Meiszner):	144
The work of a library youth club (Anna Meiszner)	148
Our Budapest picture collection (K. N.)	154
Contemporaneous notes in a calendar of the year 1684 about the campaign of Nicholas Zrinyi (Elizabeth Tóth and L. Rapcsányi)	158
An anticlerical almanac of the 18th century in our Budapest collection (Márta Nyilas)	172
Our memorial volumes among other Hungarian memorial volumes (Á. Tóbiás)	175
The professional, scientific and social activity of our librarians	185
Directory of the Budapest district libraries and branch libraries (former lending stations)	192
Contents	197

INHALT

Bericht der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek über das Jahr 1962	3
I. Tätigkeit der Zentralbibliothek	9
Laufende Arbeiten	9
Leserdienst	15
Informationsdienst	23
Bibliographien und andere Publikationen	24
Propagandatätigkeit	30
Anleitung der Bezirksbibliotheken, methodologische Arbeit	32
II. Bezirksbibliotheken	37
Bücherbestand unseres Bibliotheksnetzes und der Erwerb	42
Eingeschriebene Leser	46
Ausleihe	49
Ausgeliehene Bände	50
Diafilmausleihe	56
Leserdienst und Propagandaarbeit	59
III. Wirtschaftsorgane der Bibliothek	62
Wirtschaftsaufgaben	62
Buchbinderei	65
IV. Organisations- und Personalangelegenheiten	67
Nekrologe	74
Aus der Geschichte der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek. Erwerbung des Wenckheim-Palastes. (Dr. L. Remete)	77
Untersuchung der Leserschichten und ihrer Lektüre in der Zentralbibliothek (Mária D. Jámbor - M. Marót)	106
Das Kind in der Freihandbibliothek (Ilona Barta)	121
Die Beschäftigung mit den Jugendlichen im Freihandsystem (Éva M. Schneider)	131
Die Zirkulation der populärwissenschaftlichen Bücher in der Freihandbibliothek (J. Maruszki)	137
Das erste Jahr des Freihandsystems in einer Bezirksbibliothek (Erzsébet Dávid - Anna Meiszner)	144
Die Arbeit eines Bibliotheksjugendklubs (Anna Meiszner)	148
Unsere Budapester Bildersammlung (K. N.)	154
Zeitgenössische Notizen über den Feldzug von Nikolaus Zrinyi in einem Kalender aus dem Jahre 1664. (Elisabeth Tóth - L. Rapcsányi)	158
Über einen aus dem 18. Jahrhundert stammenden antiklerikalen Almanach unserer Budapest-Sammlung. (Márta Nyilas)	172
Unsere Gedenkbücher in der Reihe der ungarischen literarischen Gedenkbücher (Á. Tóbiás):	175
Die berufliche, wissenschaftliche und gesellschaftliche Tätigkeit unserer Bibliothekare	185
Adressenverzeichnis der Budapester Bezirksbibliotheken und Bibliotheksfilialen	192
Inhalt	197

100 Die Bedeutung der ...

101 Die Bedeutung der ...

102 Die Bedeutung der ...

103 Die Bedeutung der ...

104 Die Bedeutung der ...

105 Die Bedeutung der ...

106 Die Bedeutung der ...

107 Die Bedeutung der ...

108 Die Bedeutung der ...

109 Die Bedeutung der ...

110 Die Bedeutung der ...

111 Die Bedeutung der ...

112 Die Bedeutung der ...

113 Die Bedeutung der ...

114 Die Bedeutung der ...

115 Die Bedeutung der ...

116 Die Bedeutung der ...

117 Die Bedeutung der ...

118 Die Bedeutung der ...

119 Die Bedeutung der ...

120 Die Bedeutung der ...

121 Die Bedeutung der ...

122 Die Bedeutung der ...

123 Die Bedeutung der ...

124 Die Bedeutung der ...

125 Die Bedeutung der ...

126 Die Bedeutung der ...

127 Die Bedeutung der ...

128 Die Bedeutung der ...

129 Die Bedeutung der ...

130 Die Bedeutung der ...

131 Die Bedeutung der ...

132 Die Bedeutung der ...

133 Die Bedeutung der ...

134 Die Bedeutung der ...

135 Die Bedeutung der ...

136 Die Bedeutung der ...

137 Die Bedeutung der ...

138 Die Bedeutung der ...

139 Die Bedeutung der ...

140 Die Bedeutung der ...

141 Die Bedeutung der ...

142 Die Bedeutung der ...

143 Die Bedeutung der ...

144 Die Bedeutung der ...

145 Die Bedeutung der ...

146 Die Bedeutung der ...

147 Die Bedeutung der ...

148 Die Bedeutung der ...

149 Die Bedeutung der ...

150 Die Bedeutung der ...

